لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد

زنجیرەی زیندنەوەی کەلەپوری ئەدەبی کورد ، ژمارە (١١)

دیوانی وەفایی

« میرزا عەبدوررەحیمی سابڵاغی »

لێکۆڵینەوەی :

محەمەد عەلی قەرەداغی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد

بەغدا ــ ١٩٧٨

لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد

دیوانی وەفایی

« میرزا عەبدوڕڕەحیمی ساباڵاخی »

لێکۆڵینەوەی :

محەمەد عەلی قەرەداغی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد

بەغدا ــ ١٩٧٨

من مطبوعات المجمع العلمي الكردي

ديوان وفائي

« المرزا عبدالرحيم الساوجبولاقي »

تحقيق

محمد علي القرهداغي

مطبعة المجمع العلمي الكردي

بغداد ـ ١٩٧٨

وێنـەی لاپەڕەی یەکەمی ئـەو پارچە شیعرە فارسییەی لای کاك
مەحمود ئەحمەدەوە دەستم کەوت .

وێنەی لاپەڕە (٧٧)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە (٧٨)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە (٦)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە یەکی نوسخەی (خ) ، بەشی فارسی

وصیەت بۆ کە مردم تەخت و تابوتم لە عەرعەر کەن

هەتا عالەم بزانێ من شەهیدی قامەتی یارم

* * *

بلا مەعلوم بێ کوژراوی کێم یاران وەصیەت بێ :

چراغی توربەتم هەر دەستەگوڵ بێ پاش وەفاتی من

* * *

غەزەلی طورفەیی من قەط نییە بەو نازکییە

بۆ لەبەرکردنی دانایی قەدرزانی دەوێ

پێشەکی

جگە لەوەی بەرهەم و هۆنراوەی شاعیرانی کورد بەزۆری لەناو چوە و دەست خوێندەواران نەکەوتوە و لە بڵاوبونەوە بێبەش بوە ، یەکەم بار و لەکەی گەورە بەسەر هۆنراوەی بڵاوکراوەی کوردییەوە لێنەکۆڵینەوە و وردنەکردنەوە و ـ دوابەدوای ئەوانەش ـ هەڵەی زۆر و ونبونی مەبەست لە هۆنراوەکاندایە • چەند دیوانێکی کوردی وەك : (کوردی) و (وەفایی) و•••• مان بەرچاو ئەکەوێ کە تا ئێستا چەند جار بەچاپ گەیێندراون و بڵاوکراونەتەوە ، بەڵام جێگەی داخ ئەوەیە کە ئەم دیوانانە جار لە جار هەڵەیان زیاتر بوە و جار لە جار لێکۆڵینەوەیان کەمتر بوە و باری دۆزینەوەی مەبەستی شاعیر زیاتر ئاڵۆز و نابار بوە •

بۆیە ئەگەر خوێنەرێك بیەوێ تۆزێك باری راستی شیعرێك یان پارچە شیعرێك لە شیعری ئەو شاعیرانە بدوزێتەوە ئەبێ بە شوێن کۆترین چاپدا بگەڕێ ، کە ئەمەش پێچەوانەی باری لێکۆڵینەوە و خزمەتی وێژەیە ؛ چونکە هەر بەرهەمێك چەند جار بڵاوبکرێتەوە دەبێ جار لەجار زیاتر راست بکرێتەوە و جوانتر و پوختتر پێشکەشی خوێندەواران بکرێ •

دیوانی وەفایی یەکێکە لەو دیوانانە و تائێستا چوار جار بە چاپ گەیبوە، بەڵام،بەداخەوە،کە هەر جارەی کۆمەڵێك هەڵەی تێدا زیاد کراوە و چەند

گوڵۆله گرێ کوێره ناو شیعره‌کانی خراوه،به شێوه‌یه‌ك وا ئه‌بێ پارچه شیعرێك دەخوێنرێته‌وه و هیچی لێ وه‌رناگیرێ و نازانرێ باس و مه‌به‌ست له شیعره‌که‌دا چییه ! ئه‌م ده‌رده‌ش گه‌لێ هۆی هه‌یه ٠ له سه‌رۆی هه‌مویانه‌وه : شێوه‌نوسینی کۆن ــ واته : به‌کارهێنانی رێنوسی فارسێ له نوسینی کوردیدا ــ که بــه راستی که‌سێك زۆر شاره‌زای ئه‌و شێوه نوسینه نه‌بێ و له کێشه‌کانی شیعر ئاگادار نه‌بێ ، ناتوانێ بنچینه‌و بناغه‌ی راستێ پارچه شیعرێکی کوردێ ، که به‌و شێوه نوسرابێته‌وه ، بدۆزێته‌وه ٠

هۆیه‌کی‌تر ئه‌وه‌یه : زۆری ئه‌وانه‌ی تا ئێسته هه‌وڵی بڵاوکردنــه‌وه‌ی هۆنراوه و دیوانی شاعیرانی کوردیان داوه شاره‌زاییه‌کی باشیان له جۆره‌کانی شیعردا نه‌بوه و چه‌شنی هه‌مو سه‌رچاوه و جۆگه‌یه‌کی ئــه‌ده‌ب نه‌بــوون و ــ له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌کیش ــ نه‌یانویستوه که‌ڵك له شاره‌زا و ئه‌ده‌ب‌دۆستان وه‌رگرن و بۆ ساخکردنه‌وه‌ی جێگه‌ی ورد و شیعری ناسکی دیوانــه‌کان په‌نایان بۆ به‌رن ، جگه له‌وه‌ش که هه‌ندێ کات مه‌به‌ست له بڵاوکردنه‌وه‌ی دیوانه‌کان یان ناو و شۆره‌ت ، یان په‌یداکردنی پاره و دارایێ بوه !

هۆیه‌کی‌تر ئه‌وه‌یه : هه‌ندێ له‌وانــه‌ی دیوانی شــاعیرانی کوردیــان چاپ‌کردوه ، هه‌ڵساون عاسته‌و خۆ (به خه‌یاڵی خزمه‌ت به زمانی کوردێ !) شیعره‌کانیان له وشه‌ی بێگانه که‌و و بێژنــگ کردوه و خواوه‌کیلی ، له لای خۆیانه‌وه وشه‌ی وایان داناوه شاعیر نه‌زانیویه‌تی و نه‌بیستویه‌تی، وه ره‌نگبێ ئه‌گه‌ر خۆی له ژیاندا بوایه به هیچ‌جۆر ماوه‌ی نه‌دایه ئه‌و که‌سانه به‌و شێوه گوڵ‌بژنی باخچه‌ی شیعری بکه‌ن [1] ٠

---

(١) مامۆستا گۆران که له ژیانی خۆیدا به‌شــێك له شــیعره‌کانی به چــاپ گه‌یشتون و ، خۆی پێشکه‌شی خوێنده‌وارانی کردون ، دوای ئــه‌وه‌ی گۆران به سه‌ر شێواز و بیریدا هاتوه و گه‌لێ شێوه‌ی شیعری گۆڕیوه و هه‌ندێ رێبازی بۆ دواجار خواحافیزی لێ‌کردوه ، ئاماده نه‌بوه هه‌ڵسێ بژاری شیعره کۆنه‌کانی له وشه‌ی بێگانه بکات و ، به ئاشکرا زیانی ئه‌و
=

ئەمانە بوونەتە هۆی شاررانەوەی رووی راستیی گەلێ شیعر و هۆنراوەی شاعیرەکانمان و خوێنەری دیوانی ئەو شاعیرانە هەست بە تام و چێژی بیری شاعیرەکە ناکا و زۆر جار ، لە باتی خۆشی بیرکردنەوە ، لە گەڵ پـەستیی و پەژارەدا رووبەڕوو ئەبێ •

بە رای من ، لە کاتێکدا هەندێ بیر و رای تایبەتی دەربارەی شیعری کلاسـیکیی بڵاو دەبێتـەوە [٢] • پەردەڕامالـین لە سـەر ئەو هـەڵە و ناڕێکییانـە و دەرخسـتنی رووی راسـتیی ئەو دیوانانـە و نرخاندنی ئەو شـیعرانە و رێزگرتنی خاوەنـەکانیان ئـەرکێکی گەورەی سـەرشانی شارەزایان و ئەدەبدۆستانی کوردە و ، ئەم کارە تا دوا بکەوێ زیاتر گران ئەبێ و ، زیاتر مەترسی نەدۆزینەوەی رووی راستیی مەبەست لە شیعرەکان پەرە دەسێنێ •

وەك وتمان دیوانی (وەفایی) یەکێکە لەو دیوانانەی تا ئێستە چەند جار بە چاپ گەییون ، بەڵام دووبارە بەداخەوە هەر جارێك گەلێ هەڵەو رای سەیری تێدا بڵاوکراوەتەوە • بـە کورتی بڵێین هیچ جارێك لـەو جارانە

=

کارەی بۆ خوێندەواران روونکردوەتەوە . (بڕوانە : بەهەشت و یادگار ، گۆران ، ل : ١٣ ، چاپیدوەم ، ١٩٧١) .

(٢) هەندێك لە خوێندەواران رایان وایە : کە شـیعری شـاعیرانی کۆنمان مردوون و هـەل و مـەرجی ژیـانی هاوچەرخیـان لەدەسداوە و خۆپێوەخەریككردنیان شتێکی زیادە و ، رەنجدان لە گەڵیان بێ هودەیە. لێرەدا ئەوەم بیرکەوتەوە رۆژێك چوومە کتێبخانەی دەسگایەك لە دەسگا رۆشنبیرییە کوردییەکان و داوای دیوانێکی (وەفایی)م کرد، لێپرسراوێکی کتێبخانەکە پاش هەندێ ئەم دیو و دیوکردنی کتێبـەکان و گەڕان بـە ناویاندا وتی : زۆر جێـگەی شانـازیمە کە دیـوانی شـاعیری وا لـە کتێبخانەکەماندا نیە !!

دەستێکی شارەزا و ئەمینی لەگەڵ نەبوە و ، هەوڵی ئەوەشی بۆ نەدراوە زیاتر شیعری وەفایی بدۆزرێتەوە و لەگەڵی چاپبکرێ ؛ بۆیە دەبینین دواچاپەکە هیچ جۆرە زیادە و جیاوازییەکی ئەوتۆی تێدانیە نرخێکی تایبەتی بە دیوانەکە بدا !

ماوەیەك لەمەوپێش دیوانێکی دەسخەتی (وەفایی)م دەست کەوت ، پاش هەندێك بەراورد لەگەڵ دیوانە چاپکراوەکاندا بۆم دەرکەوت کە ئەم دیوانە ــ دەسخەتە ــ نوسخەیەکی نایابە و بە چاکترین دیوانی وەفایی ئەژمێرێ ، کە تائێستە بەردەست کەوتبێ • بۆیە پیشانی چەند مامۆستای شارەزا و ئەدەبدۆستم دا کە یەك بەیەك زیاتر نرخی ئەو دیوانەیان رۆنئەکردەوە و بایەخی زیاتریان ئەدایە و ، هەمۆش تێکڕا رایان وابۆ کە سەرانسەری ئەو دیوانە جارێکی تر چاپ بکرێتەوە • منیش لە بەر ئەم هۆیانەی خوارەوە راکانیانم پەسەند کرد :

١ــ ئەم دەسخەتە (٣٨) پارچە شیعری کوردی و (٩٢) پارچە شیعری فارسی تێدایە کە تا ئێستا بە چاپ نەگەییون •

٢ــ بە نیسبەت ئەو شیعرانەوە کە تا ئێستە بڵاوکراونەتەوە ئەتوانرێ لە رۆی ئەم دیوانەوە تا ئەندازەیەکی زۆر رۆی راستییان بدۆزرێتەوە و لەو هەڵە و نارێکییانەی تیایاندان رزگار بکرێن •

٣ــ ئەم کارەی من پاڵپشت و یاریدەر ئەبێ بۆ هەوڵ و تەقالایەك لەمەولا لەگەڵ شیعرەکانی وفاییدا بدرێت ، چونکە بێگومان ئەم کارەی من دوا هەنگاوی ساخکردنەوەی شیعری وەفایی نیە و رەنگە رۆژانی داهاتو گەلێ هۆنراوە و رۆداوی بە کەڵکمان دەربارەی وەفایی بۆ دەربخەن کە تا ئێستە هیچ تیشك و تروسکەیەکیان لە ئاسۆوە دیار نیە •

ڕێبازم لە نوسینەوەی دیوانەکەدا :

١ـ نوسخەکەی لای خۆم بە ئەصڵ داناوە و ، بە گوێرەی توانا هەوڵم بۆ ساخکردنەوەی داوە و گۆڕیومەتە سەر ڕێنوسی ئێستای کوردیی •

٢ـ بە داخەوە چاپەکانی پێشوو گەلێك جێگەی گومانن و ، بۆ ئەوە نەشیان بە نوسخە دابنرێن و ، بۆ لێکۆڵینەوە بەراوردیان لەگەڵ بکرێ و ، گەلێکیش هەوڵم دا ئەو کەشکۆڵ و دەسخەتانەی چاپەکانی پێشوویان لەبەر هەڵگیراوەتەوە بەدەس بهێنم ، بەڵام هەوڵەکانم بێ سوود بوون[٣] ، لەگەڵ ئەوەشـــدا هەندێ جار لـــە ساخکردنەوەی بەشـــی بڵاوکراوەدا ســـودم لێوەرگرتوون و جـــاری وەهاش بوە وشەیەك ، یـــان نیوە شـــیعرێکم لێ وەرگرتوون و لە پەراوێزەوە ئیشارەم بۆ کردوە[٤] •

٣ـ ئەگەر شیعرێك لە چاپەکاندا هەبێ و لای من دەست نەکەوتبێ لە شوێنی خۆیدا نوسیومە و باسم لێ کردوە •

٤ـ هەر شیعرێك ـ لە بەشی بڵاوکراوەدا ـ لە دەسخەتەکەی لای مندا بێ و لە چاپەکاندا نەبێ لە نێو دوو کەوانەی ئاوادا [ ] دامناوە •

٥ـ لە بەر ئەوەی شیعری کلاسیکی هەر شیعرە بۆ خۆی مەعنایەك ئەبەخشێ ئیشارەم بۆ جیاوازیی پاش و پێش کەمتر کردوە •

٦ـ زۆرم مەبەست بوو ماناى شـــیعرەکان لێكبدەمەوە ، بەڵام پاش

---

(٣) ئەم هەوڵ و کۆششەم بە ڕاز و گلەییەك لە گەڵ مامۆســـتا گیودا باس ئـــەکەم .

(٤) پەنا بردنم بۆ لای دیوانە چاپەکان وەك شتێکی ناچاری وایە ، چونکە ، وەك لەمەولا باسی ئەکەم ، دەسخەتەکەی خۆم شـــڕ و دڵۆپەلێدراو و پەرپووتە .

هەندێك هەڵسەنگاندن و خەریك بونیان بۆم دەرکەوت ئەم کارە لە توانای مندا نیە ؛ ئەمەیش لە بەر چەند هۆیەك ، لە سەروی هەمویانەوە وەفایێ صۆفی مەشرەب بوە و شیعرەکانیشی بە زۆری رواڵەتی ئەویندارییان پێوەیە و رایەکیش لە سەر ئەوەیە کە ئەو هەمو رواڵەتە ئەوینییەش هەر لە چاوگەی تەصەووفەوەیە و وەفایێ شیعری ئەوینێ نیە •

زیاد لەمەش گەلێ زاراوە و ناوی شتومەکی وای بەکار هێناوە لە زۆر ئەدیب و خوێندەواری ئێستە یاخی ئەبن • جا من لێرەدا بەو پەڕی ئەمانەتەوە پێ لە نەزانینی خۆم ئەنێم و بارێك بزانم بۆم بار ناکرێ لە سەرەتاوە خۆمی پێوە ماندو ناکەم (٥) •

٧ــ هەندێك وردە تێبینی پێویست بەرانبەر بە نوسینەوەی دیوانەکە هەیە لەم خاڵانەی خوارەوەدا دیارییان ئەکەین :

أ ــ نوسەری دەسخەتەکە گەلێ جار (دامان)ی بە (دمان) نوسیوە ، ئێمە ئەو جێگایانەمان راست کردوەتەوە • هەندێ جاریش لە پەراوێزدا باسمان کردوە •

ب ــ لە دەسخەتەکەدا (نرکس) نوسراوە کە هەڵئەگرێ (نەرگس) بێ ، بەڵام پاش ئەوەی لە مامۆستا هێمن و چەند کەسی کەم پرسی و تێکرا ئەوەیان سەلماند کە لە شێوەی موکریدا (نێرگس) ئەڵێن نەك (نەرگس) پەیڕەوی ئەو رێبازەم کرد و هەموم بە (نێرگس) نوسی • هەر بەم پێیەش لە سەر نوسینی (روح) نەك (رۆح) و (کوتم) نەك (گوتم) رۆیشتوم ،

---

(٥) کە ئەڵێم : مانای شیعرەکانی وەفایێ نازانم ... مەبەستم ئەوە نیە کە هەر هیچیان لێ نازانم ، بەڵکو رەنگە مانای بەشی زۆری ئەو شیعرانە بزانم و بتوانم باسیان لێ بکەم و لێیان بکۆڵمەوە ؛ بەڵام هێشتا ئەوەی کە مانای نازانم هەر زۆرە و باری لێکۆڵینەوەی پێویستی بە گەلێ لێ زانین و پسپۆڕێ ئەبێ و بە پرسیار و یارمەتی ئەم و ئەویش ناگاتە ئەنجام.

ئەگەر شتێك وا نەبێ لـەبیرکراوە •

ج ــ نوسەر هەندێ جار (ئاییـنـه) و هەندێ جاریش (ئاوینـه)ی نوسیوە ئێمە (ئاوێنەمان) پەسەند کردوە •

د ــ نوسەر گەلێ جار هەڵەی کردوە و زۆر جاریش نوختە و شتی وای لەبیر کردوە ، ئەوەی هەڵەکە زۆر رۆن بێ و شتەکەش بچوك بێ ؛ وەك نوختە باسم لێ نەکردوە ، بۆ ئەوانی تر لە پەراوێزەوە باسم کردوە •

هـ ــ هەر وشەیەك ، یان جێگەیەك لە دەسخەتەکەدا بە باشی بۆم رۆن نەبوبێتەوە بە گومانەوە نوسیومە و لە ناو دو کەوانەی [!] ئاوادا دامناوە•

و ــ گەلێ جار (ببینم) ی بە (بە بینم) نوسیوە ، ئێمە بەلامانەوە هەڵە بوە و چاکمان کردوە •

ز ــ چەند پارچە شیعر سەرەتاکانیان وەك ناتەواو دەرئەکەوێ ؛ بەم شێوە کە کۆتایی هەردو نیوەی شیعری یەکەمی ئەو چەند پارچە وەك یەك نین، کە ئەمەش لە شیعری کۆندا بە تەواو ناژمێررێت، بەلام جێگاکان لە یەك و دو بە دەرن ، بۆیە رەنگە شاعیر خۆی ئەو کارەی کردبێ •

هەوڵ و کۆششم بۆ ساخکردنەوەی ئـەم دیوانە :

باری ئاڵۆزێ و ناهەمواری رێنوسی کۆنی کوردی ــ کە لە راستیدا دروست نیە بەو رێنوسە بوترێ (رێنوسی کوردی) ؛ چونکە یان رێنوسی عەرەبی یان رێنوسی فارسییە ــ لە خوێندەوارانی کورد شاراوە نیە و هەر خوێندەوارەی یـەك دو جار چاوی بە دو سـێ لاپەڕە دەسنوسی کوردی ٤٠ ــ ٥٠ ساڵ لەمەوبەر کەوتبێ ئەزانێ کە چەند بە زەحمەت باری راستی مەبەست لە شیعرێـك یان پـارچە شیعرێك ئەدۆزرێتەوە و لەناو چەند جۆر ئیحتیمالێك هەڵئەبژێرێ ؛ چونکە کاتی وا هەیە تەنها وشەیەك ،

بەو ڕێنوسە نوسرابێ ، چەند بار خوێندنەوە هەڵئەگرێ و ، خوێنەر ئەبێ بە کۆشش و زیرەکیِ خۆی یەکێکیان هەڵبژێرێ • بۆ نمونە ئەگەر لە شوێنێکدا بنوسرێ (کل) هەڵئەگرێ « گوڵ ، گڵ ، گەڵ ، کل ، کول ، کەل ، کەڵ ، کوڵ ، کڵ » ئەوەندە بارەی لێ بدوزرێتەوە ئەوسا یەکێکیان هەڵبژێرێ •

منیش کە ئەم دەسخەتەی دیوانی (وەفایی)م دەس کەوت ، جگە لە شڕیِ و دڵۆپە لێدراویِ و پەڕپوتیِ پەڕەکانی ، ئەم قورتە گەورەم لەپێش بو کە ئەبێ ئەو ڕێنوسە کۆنە بە ڕێنوسی کوردیِ ئێستە بگۆڕم و ئەم دیوانە پێشکەشی خوێندەواران بکەم • لە خوێندەوارانیش شاراوە نیە کە ئەگەر دوَ سێ نوسخەی جۆراو جۆری دیوانێك دەست بکەون باری ئەم ئەرکە تا ئەندازەیەك ئاسانتر ئەبێ ، بۆیە منیش هەر لە سەرەتاوە چەندێك دەنگم ڕۆیی و مەچەکم چەرخا هەوڵم بۆ بەدەس هێنانی نوسخەی تری دیوانی (وەفاییِ)دا ، بەڵام شتێکی ئەوتۆم دەس گیر نەبو •

لێرەدا ئەوە دێتە پێش کە خوێنەرێك بڵێت: خۆ مامۆستا گیو* موکریانیِ

---

* **ئەم پێشەکییە کاتێك نوسراوە خوالیخۆشبوَ مامۆستا گیو کۆچی دوایی نەکردبوَ و بە هیوای ئەوەبوَم بەم چاپەتازەی دیوانی وەفاییِ چاوی ڕوَن ببێتەوە و ، وەڵامی ئەم ڕازوگلەییەیش لە خۆیەوە ببیستم ، بەڵام بە داخەوە مەرگ مۆڵەتی نەدا •**

دوای لە جیهان دەرچوَنی ئەویش هەندێ دوَدڵ بوَم لە بڵاوکردنەوەی ئەم پێشەکییەدا بێ دەسکاریِ • بە هەر حاڵ ئێستە کە بڵاوی دەکەمەوە جگە لە دەرخستنی ڕاستیِ و خزمەتی ئەدەبی کوردیِ هیچ مەبەستێکی ترم نییەو ، خوالیخۆش بوَ جێگەی ڕێزی هەمووانە و هیچ کەسیش بێ هەڵە نابێ و ڕۆژانی داهاتوَیش زیاتر کارەکانی مامۆستای کۆچ کردوَ ڕوَن دەکەنەوە و ، لێکۆڵینەوەی پسپۆر و خوێندەوارانیش جێگە و مەکانەتی ڕاست و دروستی مامۆستا گیو دیاری دەکات و هەوڵ و کۆششە پیرۆزەکانیشی بە ورشەداریِ لەسەر لاپەڕەکانی مێژوَی ئەدەبیِ ڕێگەروَنکەرەوەی نەوەکانی ئێستە و داهاتوَی گەلی کورد دەبن و گیانی خزمەتگوزاریِ و کۆڵنەدانی مامۆستای نەمریش هاندەری هەمیشەییِ

=

سێ جار دیوانی وەفایی چاپکردوە ، بـۆ داوات لێ نەکرد دەسخەتەکانی خۆیت بداتێ ؟ بەڵێ لە راستیدا ئەمە وایە و ، هەر ئەم پرسیارەشە روبەڕوی مامۆستا گیوم ئەکاتەوە کە راز و گلەییەکی لە گەڵ بکەم ، کە ئـەگەر زۆر ناچار نەبوایەم خۆم لێ ئەپاراست :

پاش ئەوەی گەلێ هەوڵم دا و هیچ ! هەڵسام نامەیەکی دوور و درێژم بۆ مامۆستا گیو نوسی و ، باس و نیازی دڵی خۆم هەرچی هەبو بۆم نوسی ، تەنانەت نوسیم : مامۆستا تۆ خۆت دەزانی گەلێ کەس باسـی جەنابت وا دەکەن کە دەسکاریێ شـیعری شاعیران بکەیت و گەلێ شـت بگۆڕی ، یەکێکیش لەو دیوانانە کە جەنابت چاپت کردوە دیوانی وەفاییە ، وە ئێستا منیش لە بەر دەسخەتێکی کۆندا ئەینوسمەوە و بە هیوام چاپی بکەمەوە ئەگەر بێت و دەسخەتەکانی خۆتم بۆ بنێریت و لەم روەوە یارمەتیم بدەیت ئەوا من وێنە و نوسخەیان بڵاو ئەکەمەوە و یارمەتیدەری تـۆ ئەبم بۆ چەسپاندنی راکانت و سەلماندنی چاپەکانی پێشو ، خۆ ئەگەر بۆیشم نەنێری ئەوا من رێوڕاست نوسخەکەی خۆم بڵاو ئەکەمەوە و جیاوازیێ کارەکەی تۆ ـ کە ئەگەر وەك خوێندەواران ئەڵێن وابێ ـ لە خوێندەواران زیاتر ئاشـکرا ئەبێ و قسەیان سوار ئەبێ • خـوا هەڵناگرێ زۆرم چاوەڕوان کرد دیسان هیچ ! جارێ تر هەڵسام دۆستی خۆشەویستم مامۆستا شێخ عەبدولڕەحمان عەبدولکەریم بەرزنجیێ ، کە لە هەولێر دائەنیشێ ، بۆ ئەم مەبەستە راسپاردە لای مامۆستا گیو ، وەڵامی ئەویشی بەو شێوە دابوەوە :

کە هیچ دەسخەتی وەفایی نیە و ئەگەر (من) دەسـخەتەکەی خۆمی بدەمێ ئەوا ئەو چاپی ئەکات و چەند نوسخەم ئەداتێ ! بەمەشەوە نەوەستام لە هاوینی ١٩٧٥ دا بیستم مامۆستا گیو هاتوە بۆ بەغدا گەلێکی بە شوێندا گەڕام بەڵام نەمتوانی ببینم ، بۆیە پەنام بردە بەر مامۆستا (هێمن) بەڵکو

=

لاوانی خوێندەوار و ئەدەبدۆستی کورد دەبێ •
رێزو سلاوم بۆ گیانی پاکی مامۆستا گیوی نەمر •
حەقدە

ئەو شتێکم بۆ بکات ، دوای ئەوەیش مامۆستا هێمن مەبەستەکەی بۆ شیکردبووەوە و داوای دەسخەتەکانی لێ کردبێ بەم جۆرە وەڵامی دابووەوە : کە دەسخەتی (وەفایی) هیچ نیە و نەبوە ، ئەوەندە هەیە کاتی خۆی شیعرەکانی (وەفایی)ی لە دەمی بۆکێکی وەفایی بیستوە کە ئەو بۆکە هاتوەتە هەولێر و هەمو دیوانی وەفایی لەبەر بوە ! تەنها لێرەدا ئەوەندە ئەڵێم : ئایا ئەگەر کورد ــ لەم سەردەمەدا ــ ئافرەتی ئاوای ببوایە نەئەناسرا ؟ دوبارە ئایا شایانی چەند پەیکەر و باس و ڕێز نەئەبو ؟! بە کورتی ئەویشم هیچ و هیچ !! بۆیە ئاخری کۆڵ و بارم خست و هاتمەوە بۆ لای دەسخەتە بۆری خۆم و یارمەتی بەڕێزان : مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و مامۆستا هێمن کە بە ڕاستی ئەگەر ئەوان ئەو یارمەتییە گەورەیان نەدایەم لە توانامدا نەبو ئەم کارە بە ئەنجام بگەیەنم . زیاد لەوەی کە هەردولایان چاك شارەزای ئەدەبی فارسی و ڕێنوسی کۆنن مامۆستا هێمن بۆ باری ڕێکی لەهجەی موکری ــ کە وەفایی شیعری پێ وتوە ــ یارمەتیەکی زۆری دام ، تەنها پاداشێکم بۆیان هیوای تەمەنددرێژی و لەشساغییانە کە بەمە زیاتر خزمەتی ئەدەبی کوردی دەکەن . لێرەدا ئەوە لەبیر ناکەم کە مامۆستا محەمەد مستەفا (حەمە بۆر = هۆشەنگ) هەرچی پێ کرا لە یارمەتیم درێغی نەکرد و چەند دەفتەری دەسخەتی مامۆستا (نەجمەدین مەلا)ی خستە بەردەستم کە گەلێ سودم لێوەرگرتن و لە پەراوێزەوە بە (ح) ئیشارەم بۆکردن .

لە نێوان مامۆستایان گیو و سەیدیاندا :

ئەوەی ڕاستی بێ لە سەرەتاوە نەمئەویست باس لە ناوەرۆکی چاپەکانی مامۆستایان گیو و سەیدیان بکەم ؛ چونکە ئەمزانی بەم کارە لای ئەو دو مامۆستایە زیاتر ڕەزام گران ئەبێ و برینیان ئەکولێنەوە ، بەڵام بە ناچاری خۆم لە ناو کرۆکی ئەم مەبەستەدا دی ، لەبەر ئەوەی وەڵامی پرسیاری خوێندەواران لە سەر پرسیاری ڕەوایان بدەمەوە ؛ چونکە هەر خوێنەرێك

بۆی هەیە بڵێ : تۆ ئەو چاپانەی مامۆستایان گیو و سەیدیانت بۆ نەکردوە بە سەرچاوە ؟ بەڵێ ئەم پرسیارە زۆر ڕەوایە و سەبارەت بە مامۆستا گیو وەڵامم دایەوە • هەرچیش وەکو مامۆستا مەلا محەمەد ئەمینی سەیدیان ، ئەوە ناشارمەوە کە یەکەم جار چاوم بە پێشەکییە دوور و درێژەکەی کەوت وتم : ڕەنگە کارێکی باشی کردبێ و منیش سوودی باشتری لێ وەرئەگرم •• بەم هیوایەوە پێشەکییەکەیم خوێندەوە ، کە گەیشتمە باسی ئەوەی مامۆستا سەیدیان ئەم جارە دیوانی وەفایی لە بەر دوو دەسخەتی باش چاپکردوە کە نوسخەکانی : میرزا عەبدولڕەحمانی ڕەزگەیی و سەید بەهائەدینی سەدرییە (ل : ١٣) وتم : دوور نیە ئەم چاپە زۆر زۆر باش بێ ، بەڵام زۆری پێ نەچو بە نائومێدی دەس‌بەردار بووم و دەستێکم کەوتە ئەملا و دەستێکم ئەولا ! چونکە یەکەم شتێك کردم ئەوە بوو هاتم چاپەکانی مامۆستا گیو و مامۆستا سەیدیانم شیعر بە شیعر ژمارد و بەراوردێکی وردم کردن ، بەڵام ئەنجام چیم دەستکەوت ؟ ئەنجامێکی دڵتەزین و ماندوبوونێکی بێ‌سوود ، ئەو ئەنجامەش ئەوەیە : مامۆستای سەیدیان لە لاپەڕە (٨٢)دا چوار شیعری لە چاپەکەی مامۆستا گیو قرتاندوە ، هەروەها لە لاپەڕە (١٥٤)دا پێنج‌خشتەکییەکی قرتاندوە و چەند نموونەی‌تر • بۆبەشی کەمی • بۆ زیادەیش لە لاپەڕە (١٣١)دا دوو شیعری زیاد کردوە و لە (١٣٧)دا یەك شیعر و لە (١٧٣)دا یەك شیعر و لە (١٧٤)دا دوو پێنج‌خشتەکی ••• بەڵام لێرەدا ئەوە ناشارمەوە کە ڕای زۆرم لەسەر ئەوەیە مامۆستای سەیدیان خۆی ئەم شیعرانەی زیاد کردوە ئەم ڕایەشم بە دوو بەڵگە بە هێز ئەکەم •

بەڵگەی یەکەم ئەوەیە : هیچ کام لەو شیعرانەی لای سەیدیان زیادن لە نوسخەکەی لای مندا نیە ، ئەمەش ، زیاد لەوەی نوسخەکەی من ناتەواوی کەمە ، بڕوا ناکرێ لە چوار پێنج جێگە جیاوازیدا دوو نوسخە جارێك یەك نەکەون ! سەرەڕای ئەمانەش سەیدیان هیچ دەس‌نیشانێکی جێگەی ئەم

زیادانەی نەکردوە و باسی سەرچاوەیانی نەکردوە •

بەڵگەی دوەھەم ئەوەیــە : یەکێك لەو شیعرانەی کە زیـادی کردوَن شیعرێکە سەرەتای پارچەیەکی پێ تەواوکراوە ، کە لە راستیدا ئەو پارچە و پارچەی دوای ئەو یەك پارچەن و بە ھەڵە لای ھەردوَ ماموَستا کراون بەیەك، ئەمەش ئەو شــیعرەیە :

« دەردی دوَریت کوشتمی ، چاوم ئەوە ســەودا نیە »[٦]
« روَت وە دەرخە زولفەکەت لادا شــەوی یەلدا نیــە » •

وەك بەڵگەیەکی تر و ئەوەش نابێ پشــت گوێ بخرێ دیاردەیەکی سەرسوڕھێنەر لە چاپی سەیدیاندا ھەیە ئەویش ئەوەیە : کە لــە چاپەکانی یەکەم و دوەھەمی ھەولێردا چــەند جێگە بە بوَشی ماونەتەوە ماموَســتای سەیدیان ھاتوە ، دوَبارە بێ ھیچ باسێك لە سەرچاوە ، ئــەو بوَشاییانەی پڕکردوەتەوە ، لەمەیش سەیرتر ئەوەیە کە ماموَستا گیویش شوێن ماموَستای سەیدیان کەوتوە و لەبەر نوسخەکەی سەیدیان بوَشاییەکانی پڕکردوەتەوە • وەك ماموَستا گیو خوَی دەڵێ : « ••• بەرگێکم لە دیوانی وەفایێ چاپی کوێستانێ دەست کەوت ئەو شوێنانەی کە ســاخ نەکرابوَنەوە لە بەشــە چاپنەکراوەکەی لای خوَمدا رێك و پوخت کرانەوە • (ل : ١٢٥ ، چاپی : ٣ ، ھەولێر) • »

جارێکی تریش رای تەواوم ئەوەیە کە ماموَستای سەیدیان خوَی ئەم بوَشاییانەی پڕکردوەتەوە ؛ چونکە لە نوسخەکەی مندا ئەو جێگایانە بــە تەواوی ھەن و ھیچ جێگایەکیان لەوانە ناچێ کە سەیدیان نوَسیونی ، زیاد لەوەی کە ئەو وشانەی زیادی کردوَن ھیچ لەگەڵ جێگاکاندا ناگونجێن و ماناکانیان نازێکە و ، وەك پینەی رەش لە جلی سپیدا ھەر بە یەکەم سەرنج

---

(٦) بڕوانە : دیوانی وەفایێ ، ل : ١٣٧ ، چاپی مەھاباد .

ئاشکرا ئـەبن ! بۆ نموونە ئەم شـیعرەی خوارەوە بخوێنەرەوە و لـەگەڵ ئەسڵەکەدا بەراوردی بکە :

« بـە یادی ڕۆم دەڵێ بگرێ بـە چاوم گەر ئیشارەت کا .
دەگرییێنێ مەلەك پاکی لە عـەرش و فەرش و ئەملاکـە » .

(فەرش و ئەفلاکە . چاپی سەیدیان)

(بڕوانـە : ل : ٨٥ ی چاپی هەولێر و ، ل : ١١٨ ی چاپی مـەهاباد هەروەها ل : ٨٥ ی چاپی یەك و دوێ هەولێر کە لە « بەچاوم »ەوە بە بۆشی ماوەتەوە .) دوایی شیعرەکە بە راستی بخوێنەرەوە وەك لە دەسخەتەکەی لای منداـە :

« بـە یادی ڕۆم دەڵێ بگرێ بلا چاوم لـە گریەت بێ
بـەهاران نمنمی باران بە مەیخواران طەرەبناکە » (٧)

وە هەر جێگەیەکی تر لەو بۆشاییە (پڕکراوانە !) بگری لەم جێگە باشتر نیە و حاڵی لەمە خۆشتر و مانای لەمە رێکتر نیە .

بە پێویستی ئەزانم ئاوڕێکی تر بە لای چاپەکەی سەیدیاندا بدەمەوە و ئەوەندە بلێم : مامۆستای سەیدیان ئەڵێ : «وە بۆ غەڵەت گیری و تەواوکردنی دیوانەکەش سێ ٣ کاری بە نرخم کرد و بەجێم هێنا » .

« الف ــ دوو نوسراوەوەی کۆنەم وە دەس خست : »

« ١ــ نوسراوەی برام مـیرزا عەبدوڕڕەحمانی (رەزگەیی) سابلاخی دەسخەتی سـاڵی ١٣١٨ بە خەتی خوالێخۆش بو مـیرزا عەلی رەزگەیی باوکی . »

« ٢ــ نوسـراوەی سەید بەهائەددینی سـەدری ساداتی دانیشتوی (خانێ) نوسراوەوەی ساڵی ١٣٢٢ .. » (ل : ١٣ چاپی سەیدیان .)

---

(٧) بڕوانە : دیوانی وەفایی ، (دەسخەت) ل : ٨٥ .

یەکێك ئەم سەرەتایە بخوێنێتەوە بڕوای بەوە ئەبێ کە ئەم مامۆستایە کارێکی یەکجار بایەخداری کردوە و لێکۆڵینەوەیەکی زانستیێ بە ئەنجام گەیاندوە ، بەڵام هەمدیس بە داخەوە کە ئەگەینەوە لای چاپەکە حەپەسان و سەرسامیێ و هەناسە ساردیێ زیاتر هیچ شتێك نابەسینەوە ؛ چونکە وەك لەپێشەوە باسمان کرد هەمو ئاڵ و گۆڕ و جیاوازییەکی ئەم (لێکۆڵینەوە تازەیە !) بریتییە لەو چەند شیعرە بۆ وەفایێ هەڵبەستراوە و ، کۆمەڵە هەڵەیەکی تازە کە کەوتوەتە ناو چاپەکە • ئەگینا لە سەرانسەری دیوانەکەدا پەراوێزێك نابینی بڵێ : ئەم جێگە راستکرایەوە ، یان نوسخەی فلاّن وا ئەڵێ ، زیاد لەوەیش چاپەکەی مامۆستا گیو دانراوە بێ پاش و پێش و ئاڵ و گۆڕ لە بەری چاپ کراوەتەوە و تەنانەت لە چاپەکانی هەولێردا ، بە هەڵە ، پارچەیەکی پیتی (تێ) پێش پارچەکەی پیتی (بێ) خراوە کەچی مامۆستا سەیدیان ئەو هەڵەیشی بە سەردا تێپەڕیوە و بۆی راستنەکراوەتەوە • جگە لەوەی پارچەیەکی (نالیێ) لای گیو چاپ کراوە سەیدیانیش پێی نەزانیوە هەروەها پارچەیەکی (کوردیێ) : «چێشتم ئەمڕۆژەهری •••» بەڵێ ئەوەندە جیاوازیێ تر هەیە پەنجە بۆ راکێشانی پێویستە ئەوەیش ئەوەیە : کە ژمارەی لاپەڕەکان و جێگای پارچە شیعرەکان الای سەیدیان گۆڕاوە کە ئەبو ــ مادام مەسەلەکە هەر لاساییکردنەوەیە و بەس ! ــ ئەو جیاوازییەیش نەبوایە !! چونکە گیو بە سێ جار چاپکردنەوە هێشتا ژمارەی لاپەڕەکان و جێگەی شیعرەکانی نەگۆڕیوە ، بەم شێوە کە پارچە شیعرێك ئەگەر لە چاپی یەکەمدا لە لاپەڕە ٨٥دا بێت هەر ئەو پارچە شیعرە لە لاپەڕە ٨٥ی چاپی سێهەمدا جێگەی خۆی نادۆڕێنێ ! بۆ نمونە بڕوانە پارچە شیعری :

« دەمێکی هەستە پێ قوربان جمالت عالم ئاراکە ••• »

چاپی یەك و دو و سێی هەولێر •

خوێنەری بەڕێز ! نامەوێ لەم ئەندازە زیاتر لەسەر ئەم باسە بڕۆم ؛

چونکە « ئەم هەویرە ئاو زۆر ئەبات» و تەنها مەبەستم ئەوەیە کە بزانی ئەو چاپانە جێگەی متمانە نین و هەوڵ لەگەڵدانیان خۆماندوکردنی خۆڕاییە• هەر ئەمەشە وای لێ کردم ئەو چاپانە پشت گوێ بخەم و لە کاتی زۆر ناچاریدا نەبێ هیچیان لێ وەرنەگرم • ئەوەش لە خوێنەر ناشارمەوە کە جارێك سەرلەبەری دیوانی وەفاییم بە بەراوردکراوێ لەگەڵ چاپەکاندا نوسیبیەوە بەلام ئەم بێ متمانەییە ئەوەی پێ کردم کە دەستم لەو ئەرکە زۆرە هەلگرت و هاتم جارێکی تر لەبەر دیوانەکەی خۆم ، بێ بەراوردکردن ، سەر لەبەر نوسیمەوە •

وەسفێکی دەسخەتەکەی دیوانی وەفایێ :

وا لە خوارەوە باسێکی ئەو دەسخەتە ئەکەم کە کردومە بە بنچی لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفایێ و پشتم پێ بەستوە :

١ــ بە یەکەم چاوپیاخشاندن ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێ کە ئەم دەسخەتە سەرەتا و کۆتایی نەماوە ، ئەمەش ئەبێتە نیشانەی ئەوەی کە تەواوێ هۆنراوەکانی وەفایێ تا ئێستە بە دەست نەهاتوە و ، نازانرێ کێ ئەم دەسخەتەی نوسیوەتەوە و ، لە کوێ و ، لە چ کاتێکدا نوسراوەتەوە ••• ئەمانەش هەر یەکەیان گەلێ سود و بەلگەی بە نرخی بە دەستەوە ئەدا و رۆی لێکۆڵینەوەی زۆر شتی بە دەستەوە ئەدا ، کە ئێستە هەمویان لەکیس چون •

٢ــ دەسخەتەکە دو بەشە :

بەشی یەکەم بەشی فارسێ :

ئەم بەشە (٦٧) لاپەڕەیە هیچ کۆتایی دەس نیشان نەکراوە ، تەنها ئەوەندە هەیە لاپەڕەیەك بە سپێتی ماوەتەوە و ، دوایی بە خەتێکی تر لە

نیوەی ئەو لاپەڕەدا پارچەیەك شیعری (خاقانیؔ) نوسراوەتەوە • هەر لەو لاپەڕەیەدا بە قەڵەمی (رەصاص) مێژویەكی ساڵی (٩٢٠) نوسراوە ، بەڵام ئەم مێژوە دوای نوسینەوەی دیوانەكە نوسراوە •

بەشی دوهەم : **بەشی كوردیؔ**

ئەم بەشە بە پارچەی :

« ئەی خۆش خەبەر ، نەسیمی سەحەر ، پەیكی عاشقان »

دەست پێ ئەكات كە تا ئێستە بڵاونەكراوەتەوە • بەشی كوردیش (١٠٢) لاپەڕەیە و كۆتایی نەماوە و ناوی كەسی پێوە نیە •

٣ــ دەسخەتەكە كۆن دیارە و بە تەخمین و بەراورد لەوە ئەچێ تەمەنی لە ٧٠ ساڵێك كەمتر نەبێ ، باشیش هەڵنەگیراوە ، بۆیە ئاو و دڵۆپەی زۆری بەركەوتوە و گەلێكی كۆژاوەتەوە و رەش بوەتەوە و زۆر بە زەحمەت و كێشە ئەخوێنرێتەوە •

٤ــ پانایی لاپەڕەی ئەو كاغەزەی تیا نوسراوەتەوە (١١) سانتیمەترە ، درێژییەكەیشی (١٩) سانتیمەترە ، ژمارەی شیعری لاپەڕەكان وەكو یەك نییە • لە بەشی فارسییەكەیدا لە دو جێگەدا پەڕە ــ یان زیاتر ــی كەوتوە •

٥ــ نوسەرەكەی لە كاتی نوسینەوەیدا ــ بە پێچەوانەی هەندێك لە دەسخەتەكانی تر ــ هیچ جێگەیەكی ، من پێ بزانم ، لە شێوەی قسەو گفتوگۆی موكریؔ نەگۆڕیوە • ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێ نوسەرەكە یان موكریؔ بوە ، یان زۆر بە ئەمانەتەوە شیعرەكانی نوسیوەتەوە •

٦ــ شایانی باسە نوسەر پەیڕەویؔ یاسای كۆنی لە نوسینەوەدا نەكردوە، بەم پێیە بە گوێرەی پیتەكانی هیجا غەزەلەكان بنوسێتەوە • بەڵكو ئەو

پەیڕەوی شێوەیەکی تایبەتی کردوە ، کە گومان بە خوێنەر پەیدا ئەکات کە بڵێ رەنگە دیوانەکە لەبەر دەستنوسی وەفایی نوسرابێتەوە و پەیڕەوی (تەرتیبی زەمەنی) یان شێوەیەکی تایبەتی کرابێ • بە تایبەتی کاتێ ئەوە بزانرێ ــ وەك مامۆستا هێمن ئەڵێ ــ زۆر باوە ئەو غەزەلەی لەم دەسخەتەدا دوا پارچەیە دواغەزەلی وەفاییە و وەفایی دوای ئەوە چوە بۆ سەفەری حەج و لەوێ کۆچی دوایی کردوە و نەگەڕاوەتەوە •

ئەم رێبازەی نوسەر و ئەم باسە وایان کرد کە لەبەر ئەو گومانە پێرستێکی تایبەتی بە گوێرەی دەستنوسەکە بنوسم و پێشکەشی خوێنەرانی بکەم تا زنجیرەی پارچە شیعرەکانی دیوانەکەیان لەبەر دەستا بێت و لەبەر رۆشنایی ئەو تەرتیبەدا بتوانن لە هەندێ باری شیعرەکان بگەن ، یان لێکۆڵینەوەیان پێشکەشی ئەدەبی کوردی و خوێندەواران بکەن •

هەرچەند ئەم دەسخەتە هەندێ کەم و کوڕی تێدایە و هەمو شیعرەکانی وەفایی تێدا نیە ، ئەوە نابێ بە هۆی ئەوە نرخی (وەك دایکی هەمو دەسخەتەکانی وەفایی) کەم بێتەوە و بە چاوێکی کەم سەیری بکرێ ، بەڵکو ئێستا و تا کاتێ دەسخەتێکی لەم باشتر سەر هەڵئەدا بە یەکەم سەرچاوەی باوەڕپێکراوی دیوانی وەفایی ئەزانرێ و هەمیشە ئەبێ بۆ گومانبڕی و هەڵەراستکردنەوە بۆ الای بگەڕێینەوە •

٧ــ پاش خوێندنەوە و پێداچونەوەیەکی ورد جارێکی تر مەبەستێکی گرنگ لە کاری نوسەری دەسخەتەکەدا جێگەی سەرنج و لێکۆڵینەوەیە ، ئەو مەبەستەش : هەوڵدانی نوسەرە بۆ بەکارهێنان ــ یان باشتر بڵێین دۆزینەوە ــ ی رێنوسێکی کوردی ، هەرچەند سەرەتای دەستنوسەکە نەماوە و ، هیچ باسێکیش لەم مەبەستە نەکراوە و ، مێژوی نوسینەوەی دیوانەکەیش نازانرێ ، وەك باسمان کرد دەستنوسەکە بێگومان لە (٦٠) ساڵ زیاتر لەمەوبەر نوسراوەتەوە ، کە بەراوردی ئەم دەستنوسە لەگەڵ

دەستنوسێکی کوردیێ هاوتەمەنی خۆیـا دەکەین ، گەلێ هەوڵ و تەقالای ڕێنوسی کوردیێ لە ناو دێڕەکانی ئەمدا بەدی ئەکەین کە لە ناو دەستنوسە هاوتەمەنەکانیدا سەرەتایان دیـار نیە ؛ وەك :

١ــ زۆر ڕونە نوسەر لە گەلێ جێگەدا هەوڵی داوە جیاوازیێ لە نێوان لامی قەڵەو و لامی بچوکدا بدۆزێتەوە ؛ بەڵام بە بیری خـۆی جـگە لـە بەکارهێنانی پیتی (ض) لە باتی لامی قەڵەو ڕێگەیەکی تری بۆ چارەسەری ئەم مەسەلە نەدۆزیوەتەوە ؛ بۆ نمونە لە باتی (دڵ)، (دض) و لە باتی (قوڵ) ، (قوض) و لە باتی (سڵ) ، (سض) و لە باتی (خەمڵیـوە) ، (خەمضیـوە) ی نوسیوە ، وەك لە گەلێ جێگەدا ، پاش ڕاستکردنەوەی ڕێنوسەکە ، ئیشارەم بۆ ئەم مەبەستە کردوە •

٢ــ لە شێوەی گفتوگۆی موکریدا چەند زاراوەی تایبەتیێ هەیە ؛ وەك (هەندێکی) لە جێگای (هەندێك) ، (جارێکی) لە بری (جارێك) ••• تـاد نوسەر بە ڕونی هەوڵی چارەسەرکردنی ئەم مەبەستەیشی داوە و بـیری لێ کردەوەتەوە ، بەڵام ، وەك هەمو هەوڵێکی سەرەتایی ، چارەسەری تـەواوی نەدۆزیوەتەوە و بە گوێرەی بۆچونی خۆی هـێـی خرێ ، کە لە ڕێنوسـی ئێستای کوردیدا لە جێی سەر (فەتحە) دائەنرێ ، بۆ ئەم مەبەستە داناوە و ، مەگەر لە بیری چوبێ ئەگینا لە سەرلەبەری دیوانەکەدا پەیڕەوی ئەم نیشانەی کردوە، بەڵام لە لایەکی ترەوە ئەم هەوڵە بەهۆی سەرلێتێکدان تەواو ئەبێ و، خوێنەر ، ئەگەر باش شێوەی موکریێ ئەزانێ و زۆریش ورد نەبێ بە هەڵەدا ئەچێ ؛ چونکە نوسەری دەسخەتەکە ئەم نیشانەی لە جێگەی خۆیدا لە بری سەر (فەتحە)یش بەکار هێناوە و تەنها ڕێگەیەك بۆ دۆزینـەوەی مەبەسـت وریایی خوێنەر و شارەزایی شێوەی موکرییە • [8]

---

(٨) وابزانم ئەم بۆچونەی ئێرەی لەسەر بنج و بنەوانی ڕێنوس و فۆنەتیکی زمانی فارسییە ؛ چونکە (کە) لە فارسیدا ، بە لکاویێ و بە جیاوازیێ ، =

٣ــ زۆر جار (ە)هێنی لە باتی سەر (فەتحە) بەکار هێناوە وەك (داوە) یان (دیوانە) یان (بستە) ، بەڵام وەنەبێ ئەمە لە هەمۆ جێگایەکدا کرابێ ، زیاد لەوەیش ئەبینین لە یەك وشەدا لە نیوەیدا پەیڕەوی ئەکاو لە نیوەی تریدا نایکات ؛ وەك (ورە) = (وەرە) و گەلێ جێگەی وەها .

لە کاتی بەراوردا (خ)م بۆ ئەم دەسخەتە کردوە بە نیشانە .

وەصفێکی دەسخەتەکانی تر :

زیاد لەم دەسخەتەی کە بە ئەصڵ دامنا ، کەڵکم لە چەند کەشـــکۆڵ وەرگرتوە و وەك سەرچاوە پشتم پێبەستوۆن و شیعرم لێ وەرگرتـــۆن و جیاوازییانم لە پەراوێزدا دەس نیشان کردوە .

١ــ کەشکۆڵی **(مەلا رەسوڵی توربەیێ)**

ئەم کەشکۆڵە لەسەر شـــێوەی (بیـــاض) نۆسراوەتـــەوە و ، (٢١٧) لاپەڕەیە و شیعری کۆمەڵێك لە شاعیرانی کوردی ؛ وەك : نالێ و کوردێ و ، وەفایێ و ، فیکرێ و ، حاجی قادر و ، ئەختەر و ، مەولانـــا خـــالید و ... چەندین شاعیری تری تێدایە . بە خەتێکی فارسێ شکستە نۆسراوەتـــەوە ، نۆسەرەکەی زۆر خوێندەوار نەبوە و هەڵەی ئاشکرای لە نۆسینەوەکەیـــدا کردوە .

درێژی لاپەڕەکانی (١٧) سانتیمەتر و پانیشی (١١) سانتیمەترە . لـــە ساڵی ١٣١٠ ی کۆچیدا لە مزگەوتی مەلا جامی (کە لە کۆیەیە . م. ع. ق) لە خزمەت (مەلا ئەحمەدی ورمێیێ)دا بە دەستی (مەلا رەسوڵی توربەیێ) نوسراوەتـــەوە .

بە گوێرەی یەك دۆ پارچـــەی دوایی دیارە کە نۆســـەر ســـەفەرێکی

=

بە (کی) ئەخوێنرێتەوە . ئەم نیشانەی لای نۆسەرەکەیش دەقی ئـــەوەی فـــارسییە .

کەرکوکیشی کردوە و لەوێ ، لە کاتی سەفەرەکەیدا ، پارچەیەك شیعری خاقانی نوسیوەتەوە •

لە کاتی بەراوردا پیتی (ر) م بۆ ئەم کەشکۆڵە دانا • ئەم کەشکۆڵە تەنها پارچەی «هێند نەخۆشی دەردی دوریم وەختە گیان و دڵ دەرێ » ی تێدایە •

٢ـ میناى شکستە :

بە (ح) ئیشارە بۆ دەسنوسێك ئەکەم لە (م•هۆشەنگ) کاك (حەمە بۆر)م وەرگرت ، ئەم کەشکۆڵە ناوی (**میناى شکستە**)یە و ، لە بنجدا ـ بە گوێرەی قسەی کاکە حەمە ـ سێ بەرگە ، بەرگی یەکەمی ، کە من دیومە ، ٤٤٠ لاپەڕەیە ، شیعری پتر لە ٦٥ شاعیری تێدایە • ئەم کەشکۆڵە کۆکردنەوە و ڕێکخستنی (**مامۆستا نجم‌الدین مەلا**)یە •

بە ڕاستی مامۆستا نەجمەدین مەلا لە کۆکردنەوە و نوسینەوەی بەرهەمی شاعیرانی کورددا ڕەنجێکی فراوانی داوە و گەلێك دیوان و هۆنراوەی بە نرخی ئەو شاعیرانەی لە کەناری دەریای ونبون و لەناوچونەوە هێناوەتەوە بۆ جێگەی بێ ترس • بەڵام دیسان ئەوە جێگەی داخە کە پاش کۆچی دوایی ئەم مامۆستایە کتێبخانەکەیی و بەرهەمەکانی دەستی بەتەنگەوەهاتو نەپیاراستون و پرش و بڵاو بونەتەوە و ڕەنگە گەلێکیشیان لەناوچوبن •

مامۆستا نەجمەدین مەلا بە کۆکردنەوەی (میناى شکستە) کارێکی یەکجار دڵسۆزانەی بە ئەنجام گەیاندوە • بەڵام ئەگەر لە کارەکەیدا دو خاڵی ڕەچاو بکردایە سودی کارەکەی گەلێ گەورەتر ئەبو :

أـ کات و توانای خۆی بۆ نوسینی بەرهەمە چاپنەکراوەکان بەتایبەتی تەرخان بکردایە و کاتی لەگەڵ چاپکراوەکان بەسەر نەبردایە ؛

چونکه ئەبینین مامۆستا کاتێکی زۆری لە نوسینەوەی دیوانە چاپەکانی وەك : دیوانی مەولانا خالید و نالی و ... تاد بەسەر بردوە و لەبەر دیوانە چاپەکان رونوسی کردونەتەوە .

ب ـ لە کاتی نوسینەوەی مینای شکستە دا دیارە ساماێکی گەلێ گەورەی لەبەر دەستدا بوە ، بەڵام ئەو کاری گوڵچنی لە ئەستۆی خۆی گرتوە و ، بە هۆی یەکباڵی و بێ یارمەتیدەرییەوە نەیتوانیوە خەرمانی هۆنەرانی کورد لە جێگەیەکی بەرز و راسایی و بەرشەماڵدا هەڵدا ، کە پاش پاككردن و کەو و بێژنگ خەرمانیان لێ هەڵگیرایە ، زیاد لەوەش جار جار نەبێ دەس نیشانی ئەو سەرچاوانەی نەکردوە کە گوڵبژنی لێ کردون .

کارێکی تر کە زۆر جێگەی رێزە بۆ مامۆستا نەجمەدین مەلا لە مینای شکستەکەیدا ئەوەیە : بە گوێرەی دەرەتان و توانای خۆی هیچکام لەو شاعیرانەی لەبیر نەکردوە و دەربارەی ژیانی هەریەکە و شتێکی نوسیوە ، جاری وایش هەیە لە پەراوێزەوە لەو تەرجەمە کۆڵیوەتەوە و روی راستی ، بە گوێرەی بۆچونی خۆی ، دەرخستوە .

لەو سێ بەرگەی مینای شکستە بەرگی یەك و سێی لای مامۆستا هۆشەنگە . ئەم دو بەرگە (متفرقە) شیعری شاعیرانی کوردیان تێدایە .

بەرگی دوی مینای شکستە بریتییە لە دیوانی پیرەمێرد ، ئەم بەرگە لای ئەحەی چۆرە چێشتە ، کە خەڵکی سلێمانییە و ، ماوەی چەند ساڵێکە لە تاران دائەنیشێ .

مامۆستا هۆشەنگ دەفتەرێکی کەی مامۆستا نەجمەدین مەلای پیشاندام بە ناوی **(ئەوراقی پەرێشان)** کە هەندێ شر و پەرپوت بو .

٣ـ (سۆزی نیشتمان)

ئەم دەسخەتە بریتییە لە کەشکۆڵێکی گەورە کە (١٢٧٠) لاپـەڕەیە ، بێجگە لە پێڕست ، ناو و شیعر و بەسەرهاتی ١٨٠ شاعیری تێـدایە • ئـەم کەشکۆڵە لە ساڵی ١٩٤٢ زی ١٣٦١ی ك ی بە دەستی مامۆسـتا نەجمەدین مەلا لە سـلێمانیێ نوسراوەتەوە •

ئەم کەشکۆڵە سەرچاوەی (مینای شکستە) و (ئەوراقی پەریشان) ە ؛ چونکە ئەم لـەوان کۆنترە و لە کاتی بـەراوردی شـیعرەکانی وەفـاییدا جیاوازییەکی ئەوتۆم لە نێوان ئەم و (ح) دا نەدی • لە کاتی بەراوردا پیتـی (ن) م بۆ ئەم کەشکۆڵە دانا • ئەم کەشکۆڵە لای مامۆستا**صادق بەهائەدینە** ، زۆر سوپاسی ئەکەم کە ئەم کەشکۆڵەی پیشاندام ، بەڵام بە داخەوە ماوەی بینینەکەم تێر و تەسـەل نەبو •

٤ـ کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵێ :

ئەم کەشکۆڵە کەشکۆڵێکی گەورەی زۆر جوانە تێکڕا ــ جگە لـە چەند یادگارێك ــ بە قەڵەمی (مەلا فەتاحی کاگردەڵێ) [٩] نوسراوەتـەوە و

---

(٩) بۆ ژیانی مەلا فەتاح گەلێ پرسیارم کرد و گەڕام ، شـتێکی نوسراوم دەربارەی دەست نەکەوت . بە دەمێ لە مامۆسـتا مەلا عەبـدولکەریمی مودەڕیسم بیست کە: مەلا فەتاح خوێندەواریێ مەلایەتی هەبوە و مەلایەتی چەند دێی کردوە و بە نانی مەلایەتی ژیاوە . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پیاوێکی ئازا و چاونەترساو بوە و ، ڕۆحی عەشایەریێ تێدا بوە . لە دەور و بەری ١٣٤٠ی کدا کوژراوە ، شـێوەی کوشـتنەکەیشی ئەمەیـە : پێش ماوەیەك خزمێکی مەلا فەتاح ئەکوژرێ،بە ڕێکەوت مەلا فەتاح لە شاییەکدا قاتیلی خزمەکەی ئەبینێ ، مەلا فەتاح سوارچاك ئەبێ و چەکداریش ئەبێ هەر لەو شاییەدا هەڵئەکوتێتە سەر کابرای کە خزمـەکەی کوشـتوە و ئەیکوژێتەوە . پاش ماوەیەك کەس و کاری ئەم کوژراوە شەو لە جێگادا مەلا فەتاح ئەکوژنەوە . بەم شێوەیە ژیانی ئەم زانا ئەدەبپەروەرە کۆتایی پێ دێت و کەشکۆڵە ڕەنگینەکەی بە یادگارێـکی زینـدو لای ئـەدیب و ئەدەبدۆستانی کورد ئەمێنێتەوە .

شیعری کۆمەڵێکی زۆر لە شـاعیرانی گەورەی کوردی تێدایە • ژمارەی لاپەڕەکانی لە (٧٠٠) زیاترە • بەشی هەرەزۆری شیعری کوردییە ، شیعری فـارسیّ و عەرەبیشی تێـدایە •

نوسەرەکەی زۆر ئەدەبدۆست بوە و ، گەلێ بە تەنگ کارەکەیـەوە هاتوە و کەشکۆڵەکەیشی بێ ئەندازە بەلاوە بە نرخ بـوە و لە چـەند لای کەشکۆڵەکەیدا ، بە نوسین ، سوێند ئەخوا تا خۆی زیندو بێ نایدا بەکەس و با کەس ، بە داواکردنی ، زێڕی خۆی لە سەنگ نەدات !

ئەم کەشکۆڵە لای نەوەی شێخ مارفی نەرگسەجـاڕێ مـاوەتەوە و ئەوەیش بە گوێرەی وەصیەتی مەلا فەتاح خۆی •

بۆ لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفایی سوودم لەم کەشـکۆڵە وەرگرتوە و چەند پارچە شیعری وەفایی تێدا بو بەراوردم کردن ، زیاد لەوەش پارچەیەك شیعری تێدا بو کە لە هیچ لایەکی تردا نەبو • بۆ ئەم کەشکۆڵە ،لە کـاتی بەراوردا ، نیشانەی (ف)م داناوە •

بەگوێرەی وێنەی لەبەر (میکرۆفیلم) هەڵگیراوەی کە لە لای منە درێژی هەر لاپەڕەیەکی (٢٥) سانتیمەتر و پانیشی (١٥) سانتیمەترە •

تێبینی : لەو جێگایانەدا کە بە ناچاریّ گەڕاومەتەوە بۆ چاپەکانی پێشو بـە (ھ) ئیشارەم بۆ چـاپی هەولێر کردوە و مەبەستم دوا چاپە کە چـاپی سێهەمی گیوە •

وەفایی و شیعری ئەویندارێ :

لە سەرانسەری دیوانی وەفاییدا ــ بڵاوکراوە و بڵاونەکراوە ــ ، جگە لە چەند مەبەستێکی شیعریّ ، وەك : لاواندنەوە و وەصف و پیاهەڵـدانی شێخان و داوای توتن و ••• تاد ئەوە ئاشکرایە کە شیعرەکانی (وەفـایی) رواڵەتێکی ئەویندارێ و ، باسی دڵدارێ و ، ئـاواتی بەیارگەیشـتن و ،

دەربڕینی دەرد و ناسۆری دوری لە دولبەر و ••• یان پێوە رەنگ ئەداتەوە، بە جۆرێك کە ئەم مەبەستە بەشی هەرەزۆری دیوانی وەفایی گرتوەتەوە •
لێرەدا ئەوەندە ئەڵێم : وەفایی بەم کارە مەیدانی فراوانی شیعری لە بەردەم هەست و بیری خۆیدا تەسك کردوەتەوە و خۆی دوچاری ئەو دو کەوانەی ئەوینە کردوە ، کە ئەگەر وەفایی ئەوێندارێکی زۆر بە پەرۆشیش بوبێ هێشتا هەر ئەوەندەی نەئەویست کە ئەو لە گەڵی ماندو بوە • لێرەدا وەنەبێ بمەوێ رەخنە لە وەفایی بگرم و نرخی دیوانەکەی کەم بکەمەوە ؛ بەڵکو مەبەستم دیاریکردنی خاڵێکە کە بە پێویستی ئەزانم پەنجەی بۆ رابکێشم ، ئەوەیش دوپات بونەوەی یەك مانایە لە چەند جێگەی جیاجیادا • چونکە وەفایی نزیکەی (١٠٠) پارچە شیعری ، هەر لەبەشی کوردیدا ، لە مەیدانی ئەویندا وتوە • ئەمە لە کاتێکدا نەیشیتوانیوە مانای باسنەکراو و ، هەستی تازە و شێوەی تایبەتی بدا بە هەر پارچەیەك لە شیعرەکانی • خۆ ئەگەر وەفایی بەم شێوە مەیدانی شیعری لە بەردەمی خۆیدا تەسك نەکردایەتەوە دیوانەکەی زۆر بە نرختر ئەبو • کە ئەمە ئەڵێم وەنەبێ مەبەستەم ئەوەبێ داوای شتێك لە وەفایی بکەم لە بارەیدا نەبوبێ وەك بڵێم : با شیعری نیشتمانی بوتایە ، یان باسی جۆرە شتێکی بکردایە ، کە لە سەردەمی ئەودا نەبیستراوە و باوی نەبوە •

زیاد لە دەستنیشانکردنی ئەم خاڵە لەم باسەدا ، وەك هیوایەکی نەهاتوەدی و ، کارێکی لەکارترازاو ، ئەوەندە ئەڵێم : کە ئەگەر وەفایی لە مەبەستەکانی تری شیعریدا ئەسپی بیری خۆی تاو بدایە زۆر پێشکەوتوتر ئەبو ، وەك ئەبینین لە چەند پارچە شیعرێکدا لە ئەوینداری دورکەوتوەتەوە زۆر هەستی ناسك و ، وشەی رەنگین و ، مانای خۆش و بە تامی هێناوەتەکایەوە کە لە ئەویندارییدا دەست ناکەون • وەك لە پارچەی : « ئەی رەفیقان وەرنە یاریم •••»دا ئاشکرایە • ئەوەیشی وەك دیاردەیەکی تری

سەرنجڕاکێش ناتوانم باسی نەکەم ئـەوەیە وەفایی بـە جۆرێك لـەگەڵ ئەوینداریی ــ یان شیعری [١٠] ئەوینداریی ــ دا شێلراوە ناتوانیی لە باسەکانی تریشدا لێی جیابێتەوە ؛ وەك ئەبینین لە شـیعرەکانی سـواڵ و داواکردنی تۆتنیشدا ئەو مەبەستە ئاوقای شیعرەکانی ئەبێتەوە :

« ئـەو تۆتنە کە مـەیلی وەکو (دڵ) بـە سـۆتنە »
« ئەو تۆتنە کە (رەنگی) وەکو (عاشق) ئەصفەرە »[١١]

وەکو وتم ، ئەم باسە هیچ لە نرخی دیوانی وەفـایی کەم نـاکاتەوە و ئەوەندە بۆ وەفایی بەسە کە ئەو هەمۆ وشە جوانانەی کوردیی بەو ئـاوازە خۆشانە بۆ تۆمارکردۆین و ، کە گویی لە دەنگی گۆرانی بێژان ئەگرین کەم وا ئەبیی شیعرەکانی وەفاییمان بە بەستە و مەقـامی دەنگخۆشـانی وەك

---

(١٠) کە ئەڵێم : ــ یان شیعری ئەوینداریی ــ مەبەستم پارێزە لە باسێك کە لە مامۆستا مەلا عەلی سنجەریم بیستوە و ئەوا لە خـوارەوە دەقـەکەی ئەنۆسم : **: مامۆستای سنجەریی بۆی گێڕامەوە کە لە خوالێخۆش بـۆ پیرەمێردی بیستوە کە کاتیی چوە بۆ حەج لە نێوان مەکە و مەدینەدا لـە گەڵ وەفایی بە یەك گەیشتۆن و ماوەیەکیان وتو وێژی ئەدیبانە بە یەکەوە کردوە ، لە پاشان وەفایی بە پیرەمێردی وتوە : من خەڵکی سابلاخ پێـم ئەڵێن : هەمۆ هۆنراوەکانت هەر باسی خەت و خاڵی کیژانە ، منیـش ئەمەم پیی ناخۆشە؛ چونکە هەمۆ شیعرەکانم هەر لە ستایشی پێغەمبەردان. دوایی بە پیرەمێرد ئەڵیی : من ئەمە جاری سێیەمە دێم بۆ حەج ، ئـەم جارە دواییە وەصیەتم بۆ خەڵك کردوە و پێم وتۆن : ئەگەر من شیعرەکانم بۆ کیژان وتبیی ئەوا ئەمجارەیش دێمەوە ، وە ئەگەر لە ستایشدا بیی ئەوا لای پێغەمبەر ئەمێنمەوە و لەویی ئەمرم . پیرەمێرد وتی : دوای زیارەتی مەدینە چۆین بۆ زیارەتی (اُحُد) ، وەفایی لـەویی تۆشی نەخۆشـیی سك‌چۆن بۆ و لەویی کۆچی دوایی کرد و بە خاك سپێررا .**
من لێرەدا ئەم باسە تەنها وەکو ئەمانەتێك ئەنۆسـم و وا ئەزانم بیی لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ئەم باسە ناسەلمێنریی ؛ چونکە شیعرەکانی وەفایی ئەمەندە زۆرن و ئەمەندەیش بە زەقی لە ئەوین ئەدوێن گومان لەم بـاسە پەیـدا ئـەکەن .

(١١) بڕوانە دیوانی وەفایی (دەسخەت) ل : ٦٨ .

مەظهەری خالیقی و **حەسەن زیرەك** و چەندین گورانی بێژی تر لە گوێدا ئەزرنگێنەوە[12] .

زیاد لەمانەیش دیوانی وەفایی بە سەرچاوەیەکی کوردیی دائەنرێ بـۆ کاری فەرهەنگ‌نوسیی و وەرگرتنی وشەی کوردیی رەسەن لە شیعرەکانیەوە.

ئەمە لە کاتێکدا کە هیوای ئەوەیشم لە دڵ نەبڕیوە ــ وەك پێشتریش باسم کرد ــ کە رۆژانی داهاتو گەلێ شیعری جوان و هەستی نەبیستراو و باسی نەزانراوی ئەم شاعیرە بەرزەمان بۆ دەربخەن .

وەفایی و تەئثور بـە شاعیرانی کورد :

ئەوە رونە کە وەفایی یەکەم شاعیری کورد نییە شیعری کوردیی وتبێت، بەڵکو لە پێش ئەودا دەیان شـاعیر بەم زمـانە شـیرینە شیعریـان وتوە . وەفاییش یەکێکە لەو شاعیرانە و لە سەر رێبازی ئەوان شـیعری وتـوە ، بەڵام ئەوەندە ئەپرسین : ئایا وەفایی سودی لە هەست و بیری شاعیرانی پێش خۆی وەرگرتوە یان نا ؟ ئەگەر وایە ، بە کام لەو شـاعیرانە هۆگر بوە و ،

---

(١٢) زۆر لە شیعرەکانی وەفایی بە دەنگی دەنگ‌خۆشان تۆمار کراون و لـە ئێزگە کوردییەکاندا بڵاو ئەکرێنەوە ، گەلێکم بیر لەوە کردەوە لیستەیەك بەو پارچە شیعرانە و ئەو گۆرانی وێژانەی وتوانیان بگرم ، بەڵام نەزانینی ناوی زوربەی گۆرانی‌بێژەکان و دەسـت‌نەکەوتنی هـەمو ئەو پارچـە شیعرانە لەم باسەیان سارد کردمەوە ، لە گەڵ ئەوەشدا بۆ نمونە نـاوی چەند پارچە لەو شیعرانە ئەنوسم .

١ــ «ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە (هذا طریق العاشقین) » . بەڵام ئـەم (هذا طریق العاشقین)ە بوە بە : (ئاوایە رێگەی عاشقان) .

٢ــ « شیرین تەشی دەرێسێ » بە دەنگی مەظهەری خالیقی .

٣ــ «هێند نەخۆشی دەردی دوریم وەختە گیان و دڵ دەرێ » دوبارە بـە دەنگی مەظهەری خالیقی .

٤ــ «لە بەر نازی چاو بازان ...»

٥ــ «دەمێك ساقی دەمت بێنە ... »

٦ــ «گوڵێکم بو لە دونیادا شکوفەی باغی رەعنایی »

لاسایی کێی کردوەتەوە ؟ ئەوەی من بۆم دەرکەوتوە وەفایی بە شیعرەکانی ماموٚستای شاعیرانی کورد (نالی) هۆگر بوە و گەلێ جار ماناکانی ئەوی هێناوە و خۆی بەرگێکی تازەی لەبەرکردوون ◦ وا لێرەدا ئەوەندەی ئەم جێگە ماوە بدات ، بە پێی بۆچوونی خۆم ، نموونە ئەهێنمەوە :

١ــ نالی ئەڵێ :

« حەنایی کردوە پەنجەی بە خوێناوی دڵی زارم »
« ئەمە رەنگە شەهادەت بێ کە کوشتەی دەستی دڵدارم »(١٣)

وەفاییش ئەڵێ :

« پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟ »
« دەستی لە دڵی کوشتەیی خۆی خستوە ئاخۆ(١٤) ؟ »

٢ــ نالی ئەڵێ :

« دڵ موشەببەك بوو لەبەر ئێشانی نیشانی موژەت
حەیفە قوربان ! ئاخر ئەم نیشانەیی شانی هەیە »(١٥)

وەفایی ئەڵێ :

« دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خوونابی گریانە
هەموو سینەم وەکو نیشانە جێگا نێشی موژگانە »(١٦)

٣ــ کە هەندێك سەرنجی پارچەی «ئەی ساکینی ریاضی مەدینەی مونەووەرە» ل : ٤١٥ ی دیوانی نالی ئەدەین و ئەگەڕێینەوە بۆ لای پارچەی: « ئەی خۆش خەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان» ی ل : ٦٨ی دەسخەتەکەی وەفایی ــ لە گەڵ جیاوازی مەبەست لە نێوانیاندا : کە نالی بۆ پێغەمبەر ــ د ــ ی وتوە و ، باسی مەدینەی کردوە و ، وەفایی بۆ شێخی

---

(١٣) بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٢٧١ ◦
(١٤) بڕوانە : دیوانی وەفایی (دەسخەت) ، ل : ٩٣ ◦
(١٥) بڕوانە : مەلاعبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٥٧٦ ◦

نەهرێی وتوە و باسی نەهرێی کردوە و ، دواییش داوای توتنی کردوە ــ لە هەندێ جێگەدا ــ جگە لە کێش و قافیەیش ــ زۆر لە یەك ئەچن و وەفایی لاسایی نالی کردوەتەوە .. ئەوا چەند شیعرێك لە هەردو پارچەکە پێش چاو ئەخەین ؛ نالی ئەڵێ :

« طەیبــە کە یەعنی عەکســی بەقیعی هەمو عەبیر
طەیبــە کە یەعنی مایەیی ئــەو میشــکی ئەذفەرە

طەیبــە کــە یەعنی رۆژ و شــەوی طیبی عالــەمە
رۆژی کە وشکە ، شــەو تەڕە ، کافور و عەنبەرە

لێوم لــە رۆژی رۆشنی کافوری وشکی ، وشــك
چاوم ، لە شەبنمی شــەوی وەك عەنبەری تــەڕە

طەیبە کە یــەعنی طەییب و طاهیر بە رەوحی رۆح
فەرقی ئەڵێن : گڵی لە گوڵ، ئاوی لە کەوثەرە»(١٧)

. . . . . .

وەفــایی ئەڵێ :

« نــەهرێ کە جێگەیێکە هــەمو خاکی ســورمەیە
نەهرێ کە جەننەتی گوڵ و ، گوڵئاوی کەوثــەرە

نەهرێ غوبــاری عەطرە ، بوخاری بوخوری روت
خاکی تەڕی کە وشــکە هەمو میشــکی ئــەذفەرە

نــەهرێ وەهایــە بــا لــە گوڵاو و گوڵ ئاتەشــی
عەنبەر فرۆشــە ، خاکی لــە کەوثەر موخەممەرە

نــەهرێ کە خولدە نــەهری رەوان ســـەلسەبیلییە
نــەهرێ کە پــاکی دار و دەوەن پــاکی عەنبــەرە

نــەهرێ کە خــاکی قیبلەمــە گولزاری گوڵبــەرە
نەهرێ کە شاری دیدەمە جێ راوی دولبەرە »(١٨)

---

(١٦) بڕوانە : دیوانی وەفایی چاپی هەولێر و مەهاباد (خوێناوی ،.... وەکو شانە کە جێگا نێشی ...) ل : ٨٧ و ١٢٠ ، وە دەسخەتەکە ل : ١١٧ .
(١٧) بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٤١٥ .
(١٨) بڕوانە : دیوانی وەفایی (دەسخەت) ، ل : ٦٨ .

لەم بارەیەوە گەلێ نموونەی تر هەیە ، بەڵام ئێمە بەم ئەندازە کۆتایی بەم باسە ئەهێنین و وێنەکانی تر ئەهێڵینەوە بۆ بیر و بلیمەتی خوێنەری بەڕێز ، سەرنجڕاکێشان بۆ مەبەستەکە بەسە •

لێرەدا نابێ ئەوە پشتگوێ بخەین کە وەفایی تەنها بە لاسایی‌کردنەوەوە خەریك نەبوە بەڵکو گەلێ شاکاری جوانی هەیە و ،زۆر مانای ناسکی جوانی لە قاڵبی پڕجیناس و وردەکاری بەدیعدا بۆ هۆندۆینەتەوە •

زیاد لەمەیش دیاردەیەك لە دیوانی شاعیرانی تردا هەیە لای وەفایی نابینرێ ، ئەو دیاردەیش ئەوەیە کە زۆر لە شاعیران هاتون بۆ هەمو ، یان بەشی زۆری ، پیتەکانی هیجا قافیەیان دروست کردوە ، تەنانەت بۆ ئەو پیتانەیش کە لە کوردیدا یان هەر نین یان زۆر کەمن ، وەك ئەبینین نالی هاتوە بۆ پیتی (ث) و (ط)یش قافیەی دروست کردوە کە ئەم دو پیتە لە کوردیدا نین ، کەچی وەفایی خۆی لەم گێژاوە رزگار کردوە و لە هەمو پیتەکاندا تەنها بۆ (١٦) پیت قافیەی داناوە •

پارچەی شیرین تەشی دەڕێسێ :

ئەم پارچە شیعرە ئەگەر بچێتە سەر [١٩] کە شیعری وەفاییە رۆیەك و مەبەستێکی تر بە شیعری وەفایی ئەدا کە ــ من بزانم ــ تا ئێستا باسی لێ

---

(١٩) کە ئەڵێم : ئەگەر بچێتە سەر . . . مەبەستم ئەوەیە پەنجە بۆ ئەوە رابکێشم کە گومان لەم پارچە شیعرە ئەکرێ کە شیعری وەفایی بێ ، گومانەکەش لەوەوە دێ کە کاك هۆشەنگ حەمە بۆر لە پەراوێزی لاپەڕە ٢٩٣ ی (مینای شکستە) دا ئەڵێ : «بەوەدا کە ئەم تەصحیحاتەم لە بەر بەیاضی دەسخەتی مەلا عەبدوللای گەلاڵەکردووە (وا) دەرئەکەوێ کە هی وەفایی نەبێ بەڵکو هی شوعاعی بێ . » مەبەستی ئەوەیە تەصحیحاتی پارچەی شیرین تەشی دەڕێسێی کردوە . هەروەها ئەم پارچە لە دەسخەتەکەی لای منــدا نیە .

نەکراوە • ناشزانم ئەو باس نەکردنە هۆی بۆ نەچوون یان گوێ پێ نەدانە ؟

ئەو مەبەستە وەك من بۆی چووم و روونی ئەکەمەوە شێوەیەکی ئەدەبی روهەڵماڵراو و بێپەردەیە و ، وەفاییش ئـەیەوێ لەگەڵ شـیریندا ـ تا ئەندازەیەك ـ وەکو نالی لەگەڵ (مەستورە)دا لاسایی نالی بکاتەوە و بـە رێگەی ئەودا بڕوات • وەرە با بە یەکەوە ئـەم پێنجخشتەکییانە بەرو دوا بخوێنینەوە :

« شەوێ لـە بیرەخەودا جەمالی ویم بـە دڵ دی
دو چاوی مەسـت و کاڵم وەکو غەزالی سڵ دی »

ئەمە لێرەدا بە روونی لە خەوبینین ئەدوێ • وەك (نالی) مەستورە لە خەودا دەبینێ •

« قوطوی لوئالییانە لە زیوی داڕژاوە
لەبالەبە لـە حیکمەت لە شەهدی هەڵکراوە
لە بەر نەزاکەتی رۆژ روواقی دادڕاوە
بە طەرزی درزی دەرزێ لە خۆوە درزی داوە »

یـان ئـەڵێ :

« شکۆفە وا هەڵستێ لـە زێڕ و زیو (حوبابێ)
لـە کەوثـەری بەهەشتێ دەروونـی پڕ کرابێ
خـڕ و لـەطیف و نـازك بلـوری خودنـومابێ
بـە جورمی نوکی دەرزێ لـە نیوی درزی دابێ »

یان لـەمانە روونتر ئـەڵێ :

«شیفای جەراحەتی دڵ تەشی نەبو، کەی رستی ؟!
شەشپەڕەکەی کاکی خۆی پڕ ئاو و پڕ بە مستی
هەتیوی کەللەشـەق بو بـە داوی حیلە بەسـتی
لـە تاوی هاتوچۆدا بـە لێوی خونچە گەستی »

ئەوەی من بۆی چوبم مەبەست لە(**شەشپەڕ**) ی (پڕئاو و پڕ لە مست)

(هینەکەی) شاعیرە و جارێکی تریش ئەیکات بە (هەتیوی **کەللە شەق !**) و مەبەست لە **(خونچە گوڵ)** (شتەکەی) شیرینە و (بەستن) و (گەستن) و (هاتوچۆ)یش ئاشکران •

وە نزیك لەم پڕ لە مستـە ئەڵێ : « سەمـای بە ذو ذەنەب دا (کف الخضیب)ی شیرین » لە نوسخەی (ن)دا ئەڵێ : (کف القضیـب) ئەمـەش لەگەڵ (پڕ لە مست)دا پڕ بە پێستە • لە جێگەیەکی تردا دەڵێ :

« بە دڵ بە دیدە سۆسەن بە خونچەگوڵ یەرەق بۆ
شەشپەڕەکەی وەفایی کولوفت و تیژ و رەق بۆ »

بە گوێرەی نوسخەی مەلا عەبدوڵلای گەلاڵەش کە لە پەراوێزی (ح)دا کاك هۆشەنگ نوسـیویە دەڵێ :

« شـەقایقێکی شـەق بو لە هاتوچۆدا لەق بـۆ »
« بە عارەقی عورۆقی کە سەرخۆشی عەرەق بۆ »

جارێکی تر لەم شیعرانەدا لە وشەکانی (یەرەق) و (هاتوچۆ) و (کولوفت) و (تیژ) و (رەق) و (شەق) و (لەق) و (عارەق) و (عورۆق) ورد بەرەوە کە تێکڕا زۆر بە زەقی مەبەستەکە بە دەستەوە ئەدەن .

کە لە خوێندنەوەی ئەم چەند پێنجخشتەکییە هەڵبژاردەیە ئەبینەوە و تۆزێك لە گەڵ بەراورد لە گەڵ (مەستورە)ی (نالی)دا سەرنجی ماناکانیان ئەدەین ئەوەمان لێ ڕۆن ئەبێتەوە کە وەفایی شوێن نالی کەوتوە و لاسایی پارچەی (مەستورە)ی نالی کردوەتەوە ، زیاد لەمە ئـەوەش ڕۆنە کە نالی ڕچەی ئەم ڕێگەی شـکاندوە و وەفایی شـوێنی کەوتوە ـــ وەفایی لە نالی سەرکەوتوتر نییە لە باسـەکەدا و ، پارچەکەی نالی هەر بە شـاکاری ئەم مەبەستە ئەمێنێتەوە ، وە جگە لە لاسایی‌کردنەوە جیاوازییەك لە نێوان ئەم دۆ پارچەدا هەیە ئەوەیە : وەفایی لە هەر جێگەیەکدا لەو مەبەستە دواوە زۆر بە زەقی و بێ‌پەردە دەستی بۆ بردوە و تەقەی لە بنی کوڵەکە هەڵسانەوە و

هیچی تێدا نەهێشتوە • ئەمەش هۆی ئەوەیە وەفایی نەیتوانیوە وەکو نالی یاری بە وشە بکات و لە توێی وشەکاندا داوی دوو سێ تا بنێتەوە •

مەبەستەکانی شیعر لە لای وەفایی :

وەکو روونە دوو سێ مەبەستی سەرەکی بەشی هەرەزۆری شیعرەکانی وەفایی ئەگرنەوە و ، ئەگەر چەند مەبەستێکی تر بێتە گۆڕەوە ، بە یەك پارچە شیعر ، یان بە چەند شیعرێك لە پارچەیەك مەبەستەکە ئەبڕێتەوە ، ئەوا لێرەدا تێکڕای مەبەستەکان لای وەفایی باس ئەکەین :

١ــ شیعری دڵداری ، ئەم مەبەستە لایەکی زۆری شیعرەکانی ئەگرێتەوە •

٢ــ شین و لاواندنەوە ، لەم مەبەستەدا درێژترین پارچە شیعری بە کوردی لە لاواندنەوەی شێخ عوبەیدیللای نەهرێدا وتوە • ئەم پارچە (٦١) شیعرە و گەلێ هەستی جوان و سۆزی بە کوڵی تێدایە • هەر وەها لەم مەبەستەدا هەر بۆ شێخی ناوبراو پارچەیەکی فارسیشی نوسیوە زۆر لە شێوە و شێواز و مەعنادا لەم پارچە ئەچێ ؛ وەك یەکێکیان لەوی تر وەرگیرابێ وایە •

٣ــ وەصفی گوڵ و گوڵزار و باسی بەهار و دیمەنی جوان و گوڵبازی • لەم مەیدانەدا گەلێ مانای ناسکی هۆندۆتەوە و هەستی جوانی تۆمار کردوە •

٤ــ هەندێك دیمەنی قۆشمەبازی و گاڵتە ؛ وەك پارچەی :

« ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵ شکاو »

پارچەی (١)ی (واو) •

٥ــ مەتەڵ ؛ وەك پارچەی (١)ی پیتی (میم)ی بەشی فارسی •

٦ــ پیاهەڵدان ، وەك پیاهەڵدانی شــێخی نەهریْ و باســی تەکیە و خانەقایان و کەرامەتیان و پیاهەڵدانی غەوثی ثانی[٢٠] •

٧ــ داواکردنی شت ، وەك داواکردنی تۆتن لە شێخی نەهریْ •

بەشکردنی شیعرەکانی دیوانی وەفایێ :

ئــەگەر بمانەوێ هەندێك خوێنەر لە هەوڵ و کۆشـــشمان دەربارەی کۆکردنەوەی شیعرەکانی ئەم شاعیرە ئاگادار بکەین و جیاوازییەکی نەختێك ورد بخەینە نێوان شـــیعرەکانەوە و رێنومایی خوێنەر بکەین بـــۆ لای ئەو هەولانەی لەمەوپێش لە گەڵ ئەم دیوانەدا دراون و خوێنەر بێ سەرئێشە سەرژمێرێکی ئەو پارچانە بزانێ کە تا ئێستا چاپ نەکراون ئەبێ شیعرەکان بەم شێوەی خوارەوە بەش بکەین :

١ــ بەشی فارسیێ کە (٩٢) پارچە شیعرە و تائێستە چاپ نەکراوە •

٢ــ بەشی کوردیێ ؛ ئەم بەشە ئەبێ بەم جۆرە جیا بکرێتەوە :

أ ــ بەشی بلاونەکراوە کە لە دەسخەتەکەی مندا هەیە و لە هیچ جێگەیەکی تر دەستم نەکەوتوە • ئەم بەشە (٣٨) پارچەیە •

ب ــ بەشی بلاونەکراوە کە لە دەسخەتەکەی لای مندا نیە ، ئەم بەشە یەك پارچە شیعرە لە کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵێ وەرگیراوە •

جــ بەشی بلاوکراوە کە لە چاپەکان و دەسخەتەکەی لای مندا

---

(٢٠) (غەوثی ثانی) سەیید طاهای باوکی شێخ عوبەیدیللایە . وەفایێ زۆری خۆشویستوە و شیعری بۆ وتوە و پارچەیەکی تایبەتی لە بەشی کوردیێ بلاونەکراوەدا بۆ وتوە و سەروای پارچەکە تا دوایی بەم شێوەیە : « یــا غەوثی ثانی هیممەتێ » هەروەها (غەریقێ) لە شیعرەکانیدا کە بۆ وەفایێ نوسیوە باسی (غەوثی ثانی) ئەکات .

هەیە • ئەم بەشە تێکڕای دیوانــە چاپەکانە • جگە لە (٨) پارچە •

د ــ بەشی بڵاوکراوە کە لە چاپەکاندا هەیە و لە دەسخەتەکەدا نیە • ئەم بەشە (٨) پارچەیە پارچەیەکیان « چێشــتم ••• نەهات» شــیعری (کوردیٚ)یە بواردمان • «سەرابســتان ــ ئەمڕۆ » گومانم لــەم پارچە هەیە و باسم لیٚ کردوە • پارچەی « چەمەن یەکبارە خامۆشە ••• »م بوارد ، چونکە لای گیو تەواو نەکراوە و نازناوی شاعیری تێدانیە ، دوایی سەیدیان تەواوی کردوە ، هەروەها پارچەی : « ئەی گەلی خزم و برا» کە سەیدیان زیادی کردوە و ، « سەروی ناز و نازەنینان » کە لە چاپی (٢)ی (ﻫ)دا هەیە و لە (٣)دا نیــە چونکە بە شیعری وەفاییم نەزانین ، و (٤) پارچەی تر کە لە پەراوێزەوە دیاریم کردوٚن •

ژیان و بەسەرهاتی وەفایی :

لە کاتی لێکۆڵینەوەی دیوانی شاعیرانی شێوەی کلاسیکیماندا گەلیٚ قۆرت و کۆســپی گەورە ڕێگە بە توێــەر ئــەگرن و تــەنگەنەفەس و هەناسەسواری ئەکەن و ماوەی ئەوەی نادەن بــە ڕێگای کارەکەیدا بڕۆا تا دەگاتە ئەنجــام •

ئەم کۆسپانەش کاتی وا هەیە هەر لە ناوی شاعیرەوە دەست پیٚ ئەکەن و بە زنجیرەی بنەماڵەی شاعیر و شوێن و نیشتمان و جێگا و کاتی لەدایكبوٚن و شێوەی ژیانی و خوێندنی و مامۆستاکانی و ••• تا ساڵی کۆچی دواییدا تێدەپەڕن • ئــەمە جگە لــە دەستگیرنەبوٚن و لەناوچوٚنی شیعرەکانی و نەزانینی مەبەست و کات و موناسەبەی وتنیان و چەندین مەبەستی تر •••

که ئەمانە چەند دەوری گرنگیان لە ڕوونکردنەوەی ڕێگای لێکۆڵینەوەدا هەیە و ، بە پێچەوانەشەوە نەزانینیان چەند ئەو ڕێگایە سەخت و دژوار ئەکات و بڕیبەس لە خاوەن مەبەست ئەبڕێ و هەر لە سەرەتاوە ماندوی ئەکات و پەکی ئەخات •

وەفاییش یەکێکە لەو شاعیرانەی کە هەر لە هەوەڵ قۆناغەوە کۆسپی گەورە ڕێگەی نوسەر لە عاستی لێکۆڵینەوەی شیعرەکانیدا ئەگرێ و ، وەکو باسیشمان کرد ، ئەو نوسینانەی گیو و سەیدیان جێگەی بڕوا نین و پشتیان پێ نابەسترێ • لێرەوە کۆسپەکانی ڕێگەی منیش ، کە خەریکی لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفاییم ، دەست پێ ئەکەن •

تەنها ڕێگەیەك کە هەندێ تروسکەی ئەوەی لێوە بێت ڕۆشنایی بەم باسە بدات پرسیارکردنە لەوانەی بە هۆی هاوچەرخێ و نزیکی لە جێگا و شوێن و قوتابیانی وەفاییەوە هەندێك هەواڵیان لە ژیان و بەسەرهاتی بێ ئەمەش بە هۆی دوورەدەستییەوە بۆ من نەکرا •

ئەوەی بۆم مایەوە وەك سەرچاوە شتێکی دەربارەی ژیانی لێ وەربگرم گۆڤار و ڕۆژنامە و دەسخەتە کوردییەکان بوون ، منیش ئەوەی دەستم پێی گەیشتبێ پشکنیومە و ، بە شوێن مەبەستدا گەڕاوم و پاش هەوڵ و تەقالایەکی زۆر هەندێ شتم بە دەست هێنا کە زۆر یەکیش ناکەون و ، لە ئاڵۆزێ و جیاوازێ بەدەر نین و ، بە هەموویان ڕاستییەکی تەواو بە دەستەوە نادەن •

ناوی وەفایێ :

وەفایێ ناوی میرزا عەبدولڕەحیمی کوڕی مەلا غەفووری کوڕی مەلا نەصروللایە •

ساڵی لە دایـکبونی :

بڕوا بەوە نـاکرێ بە ئاسانی و بێ سەرئێشــە و ماندوبونێکی زۆر بتوانرێ مێژوی لەدایکبونی زانایەك یان پیاوێکی گەورە بدۆزرێتەوە و بێ سێ‌ودو دان بە ساڵی لەدایکبونیدا بنرێ • قسەم لەوە نیە ئەو کەسەی بۆ ساڵی لەدایکبونی ئەگەڕێین بەچکە مەلایەك بێت وـ بگرە تۆبەرەیش بێت ــ کە هەر بە لەدایك بونی ، باوکی قەڵەمە قامیشەکەی هەڵگرتبێ و پەلاماری کتێبێکی دابێ و مێژوی ژیانی لە پاڵدا تۆمار کردبێ و دوای ئەو دەسـت خوێندەواران کەوتبێ ؛ چونکە ئەو زانا کاتی لەدایکبونی منداڵێك بوە وەکو هەمو منداڵەکانی تری دێ و شارەکان و لەو کاتەدا کەس نەیزانیوە پاشە ڕۆژ ئەبێ بە زانایەکی گەورە و لە جیهاندا دەنگ ئەداتەوە و ڕو و باری ناوچەیەك یان وڵاتێك بە هۆی ئەوەوە ئەگۆڕێ ، بۆیە کاتی لەدایکبونی ئەو بایەخەی پێ نادرێ و هەر وەك هەر منداڵێکی کە لەو دەمەدا لەدایك ئەبێ باسـی ئەویش ئـەکرێ (٢١) •

لێرەدا مەبەستمان ساڵی لەدایکبونی وەفاییە و ، ئەو سەرچاوانەی من خوێندومنەتەوە و کەڵکم لێ وەرگرتون ساڵی ١٨٤٤ ز ی ١٢٦٠ ك ی بـۆ ساڵی لەدایکبونی وەفایێ دائەنێن • جا ، وەك لەمەولا باسی ئەکەین ، ساڵی کۆچی دوایی وەفایێ ، لـەگەڵ ئەوەشـدا لە چەند سـەرچاوە و ڕوداو وەرگیراوە و ئەو ڕوداوانە ئاز و گوێز کراون و هەڵسەنگێنراون ، هێشتا بە شێوەیەکی ڕاست و بڕواپێکراو ساڵی کۆچی دوایی دیاری نەکراوە ، لـە گەڵ ئەوەشـدا کە وەفایێ ــ کاتی کۆچی دوایی ــ زانایەکی ناسـراو و شاعیرێکی پایەبەرز بوە ••• جا ئەبێ چۆن یەکسـەر دان بەوەدا بنرێ کە وەفایێ لە ساڵی ١٨٤٤ دا هاتوەتە جیهانەوە ؟!

---

(٢١) بڕوانە : محمد علی القرەداغی ، الشیخ عبدالله الخرپـانی من خـلال مخطوطات مکتبتە ، گوڤاری کۆڕی زانیاری کورد ٢/٢ .

ژیـانی وەفایی :

بە گوێرەی دەرەتانی خۆم و تا مەچەکیشم چەرخابێ ــ وەك باسمان کرد ــ لەم لاو لەو لاوە هەوڵم داوە و بە ناو گۆڤار و رۆژنامە کوردییەکاندا گەڕاوم بۆ ئەوەی شتێکی راست و دروست لە سـەر ژیان و بەسەرهاتی وەفایی بنوسم بەڵام جگە لە هەندێ نوسراوی پرژ و بڵاو کە لـە کون و قوژبنی گۆڤار و رۆژنامەکاندا دۆزیومنەتەوە هیچی کەم دەست نەکەوتوە . وا لێرەدا دەقی ئەو نوسراوانە پێش چاوی خوێنەری بەڕێز ئەخەم :

لـە ژمارە (١٣٠٣)ی رۆژنامەی **(ژین)** دا لـە ژێـر ناونیشـانی (شیعر و شاعیرەکانمان ــ وەفایی)دا ئەم وتارە بڵاوکراوەتەوە :

« سەرداری شاعیران وە بولبولی خۆشخوانی باخچـەی وڵاتی موکریـان (وەفایی) ناوی حاجی میرزا عەبدولڕەحیم ، کوڕی مەلا غەفوورە ، ١٨٤٤ م لـە شاری ساباڵخ ــ مەهاباد هاتوەتە دونیاوە ، وە هەر لەوێشدا خوێندنی بە پایان گەیاندوە . پیری نەهرێ ــ بەهەشتی شێخ عوبەیـدیللا عـاشق و شـەیدای شیعرەکانی بوە . (وەفایی) بانگ کردوەتە لای خۆی ئەویش چوە لەوێ بوە بـە هاوڕاز و نوسەری تایبەتی شێخ .

وەفایی دوو جاران دیدەنی ماڵی خوای کردوە ، جاری سێیەم هـاتوەتە سولەیمانی لە تەك شێخ سەعیدی حەفید و سەید ئەحمەدی خانەقا و حاجی توفیـق بەگ ــ پیرەمێردا ئەمجارەیش بۆ ماڵی خـوا بەڕێکەوتـوە ، سـاڵی ١٣٢٠ ھ ١٩٠٢ م لە چۆڵی شامدا کۆچی دوایی کردوە ، هاوڕێکانی لەو دەشتە دێمە ناشتویانە . شیعری وەفایی لە کێشدا هەر یەکەی ئاهەنگێکی تایبەتـی هەیە . دیوانی شیعری ساڵی ١٩٥١ م لە لایەن (مامۆستا گیوی موکریانی)یەوە چـاپ کراوە .

ئەمە نموونەیەکی شیعری وەفاییە :

« لەو رۆژەوە دوور بوەتەوە سایەت لە سەری من »

بە بێ سەرچاوە دیاری کردن و ، باسی ناوی نوسەر .

★ ★ ★

ماموّستا نەجمەددین مەلا لە لاپەڕە (٢٢٣)ی بەرگی یەکەمی (مینای شکستە)دا دەربارەی وەفایێ نوسیویە :

« وەفایێ ناوی مەلا عەبدولڕەحیمە ، خەڵکی وڵاتی موکریانە ، لە شاری سابڵاخدا هاتوەتە دونیا ، تەحصیلی عیلمێ لە شاری سابڵاغدا کردوە ، هەتا ئیجازەی عیلمێ وەرگرتوە . لە ساڵانی ١٣١٨ ی هیجریێ هاتوەتە سلێمانێ لە تەك خاوەندی ڕۆژنامەی (ژین) حاجی توفیق بەگا و ، شێخ مصطفا کوڕی شێخ عەبدولصەمەدی قاضێ و ، سەید ئەحمەدی خانەقادا چوە بۆ حەج ، پاش ئەوەی کە حەجیان کردوە لە گەڕانەوەدا لە ڕێگای عەرەبستان وەفایێ ـ مەلا عەبدولڕەحیم عومری خوای کردوە . (حاجی توفیق بەگ) ئەفەرموێ : بە دەستی خوّم لە لمی چوّلی عەرەبستاندا ناشتومە . وەفایێ شیعرەکانی زوّر دڵگیر و بێ قوّرت و گرێیە . ئەم ئەشعارانەی کە لە ئاتیدا نوسراوە لە بەر دەسنوسی موتەقاعید (محەمەد عەلی کوردیێ) وەرم گرتوە » (٢٢) .

هەروەها ماموّستا نەجمەددین مەلا لە لاپەڕە (١٣٢٠)ی (سوّزی نیشتمان)دا دەربارەی وەفایێ نوسیویە :

« ناوی مەلا عەبدولڕەحیمە و ، خەڵکی ساوجبلاق = سابڵاخە ، یەکێکە لە عالمە گەورەکانی وڵاتی کوردستان ، لە پایەی شیعر و ئەدەبدا بێ هەمتا بوە . وەفایێ ژیانی خوّی زوّرتر لە وڵاتی سلێمانیدا بەسەر بردوە و ، لە گەڵ عالمە گەورەکانی سلێمانێ ڕای بواردوە . ساڵی ١٣٢٠ی هیجریێ چوە بۆ حیجاز بۆ ئەدای فەریضەی حەج لە ڕێگا وەفاتی کردوە . خاوەندی ڕوّژنامەی (ژین) شاعیری بە ناوبانگ حاجی توفیق بەگ ـ پیرەمێرد هاوڕێی بوە . پیرەمێرد ئەڵێ بە دەستی خوّم لە لمی عەرەبستاندا وەفاییم ناشتوە . شیعری وەفایێ بێ قوّرت و گرێیە و شیرین و ئاودارە ، داخی گرانم دیوانی ئەشعاری چاپ نەکراوە . وا هەڵبژاردەی دیوانی وەفایێ لێرەدا ئەنوسین تا خوێندەواران زەوقی لێ وەرگرن » .

وە کاك محەمەد ڕەسوڵ هاوار لە (پیرەمێردی نەمر)دا دەڵێ :

---

(٢٢) زوّرم هەوڵ دا ئەم دەسخەتەی محەمەد عەلی کوردیێ دەست بخەم بەڵام ئەنجام بێ سەر و سوّراخ گەڕامەوە .

((له ساڵی ١٨٩٨دا له گەڵ شێخ سـەعیدی حـەفیدا (باوكی شـێخ مەحموودی قارەمان) چوە بۆ توركیا ، بۆ ساڵی دوایی شێخ سەعید و توفیـق پێكەوە چوون بو مەككە بۆ حەج ، له گەڕانەوەیا بۆ توركیا سـەید ئەحمـەدی خانەقا و ، وەفایی شاعیریشیان له گەڵا ئەبێ ، وەفایی له ڕێگا كۆچی دوایـی كردوە ...)) (٢٣) .

★ ★ ★

بەڵێنم به خوێنەری بەڕێز دا دەربارەی ژیانی وەفایی چیم له گۆڤار و ڕۆژنامەكاندا دەست كەوتبێ دەقەكەی پێش‌چاوی بخەم بۆیه ئەبێ باسێك لەو وتارە بكەم كه كاك یوسف ئەحمەد دەرگەڵەیی له ژمارە (١)ی گۆڤاری (بەیان)دا[٢٤] دەربارەی وەفایی نوسیویە : به داخەوە كاك یوسف خۆی به وتارەكەیەوە ماندو نەكردوە و، به شوێن شتی تازەدا نەگەڕاوە و، تەنانەت ئەو شتانەیش كه كۆن له سەر وەفایی نوسراون ئەو باسی لێ نەكردوون ؛ بۆیه ئەڵێین : وتارەكەی گواستنەوە و دوبارە كردنەوەی چـەند دێڕێكه لەوەی مامۆستا گیو له چاپەكانیدا دەربارەی وەفایی نوسیویه و ، شتێكی تیانیه سەرنج رابكێشێ و سودێك به باسی ژیان و بەسەرهاتی وەفایی بگەیەنێ ، له بەر ئەوە منیش ــ بێ پاش‌گەز بونەوە له بڕیارەكەم ــ به پێویستم نەزانی دەقی وتارەكەی بنوسـمەوە .

مامۆستا عەلائەدین سەجادی له **(مێژوی ئەدەبی كوردی)** دا دەڵێ :
((مـیرزا رەحیمی وەفایی ١٨٣٨ ــ ١٨٩٩)) .

واته : ساڵی ١٨٣٨ ی ز له دایك بوه و ، ساڵی ١٨٩٩ ی ز له جیهان دەرچوه[٢٥] .

زیاد لەم ئەندازه شتێكی ترم دەست‌نەكەوت شـێوه و باری ژیان و

---

(٢٣) بڕوانه : محەمەد رەسوڵ هاوار ، پیرەمێردی نەمر . ل: ١٣ .
(٢٤) بڕوانه : گۆڤاری بەیان ژمارە یەك ، تشرینی دوەم ، ساڵی ١٩٦٩ .
(٢٥) بڕوانه : عەلائەدین سجادی ، مێـژوی ئـەدەبی كوردی ، چـاپخانەی مەعاریف ، بەغدا ، ١٣٧١ هـ ــ ١٩٥٢ م ل : ٥٤٣ .

ئیش و کاری وەفاییم بۆ ڕوون بکاتەوە • وەکو سەرچاوەیەکی کە بە گوێرەی ئەوەی بۆ من ڕوون بوبێتەوە بە ناو دیوانەکەیدا گەڕاوم و ، هەرچی بۆنی ئەوەی لێ بێت ڕۆشنایی بە باری ژیانی بدات لێی وردبومەتەوە ، وا هەندێك لەو شیعرانە پێش‌چاوی خوێنەری بەڕێز ئەخەم ؛ لە هەندێ شیعردا ئەتوانین ئەوە ڕوون بکەینەوە کە وەفایێ بە مەلایەتێ ژیاوە و ژیانەکەشی ژیانێکی خۆش نەبوە و زۆریش پێی ڕازی نەبوە ، بەڵکو نارازێتی خۆی لە سەرفیترە و زەکات و نانی مەلایەتێ دەربڕیوە و ، ئەو جۆرە ژیانەی بەلاوە پەسەند نەبوە ، لێرەدا ئەم شیعرانە بخوێنەرەوە تا ئەم مەبەستەت لێ ڕوون ببێتەوە :

« هەزار صەوم و صەلات بێ ،
چاوت لە دوێ زەکات بێ
خودات نیە ، حەیات بێ !
قەط وا نیە تۆبەکار
تف لە ڕەنگ و ڕەوانت ،
دەگەڵ فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ،
چت بکڕێ خڕیدار » ...

یان بمانەوێ شێوەی نەدارایی و دەست‌کورتێ وەفایێ بزانین ئەم پارچە شیعرەی خوارەوە ـــ هەرچەند ڕواڵەتی گاڵتە و قۆشمەبازییە ـــ ئاوێنەیەکی ڕاستێ باسەکەمانە و لە سەر زمانی وەفایێ خۆی بۆمان دەر ئەخا : کە وەفایێ زۆر نەدارا و بێ سامان و دەرامەت بوە و زۆریش فیکر و خەیاڵی لای پارە بوە و ، پارە بە میوانێ نەبێ گیرفانی نەدیوە و ، ڕەنگە کێچ لە گیرفانیدا بۆ پوولێك سەوزەڵێ و خانمی وتبێ ، ئەمەیش چەند شیعرێك لەو پارچەیە :

« ئەی ڕەفیقان وەرنە یاریم ،
زۆر زەلیلم دڵ شکاو
جان و دڵ مەحرۆقی نارم ،
ئاخ لە بۆ تێرێك دراو !
ئاخ لە بۆ تێرێك دراوان !
نوری دڵ ، بینایی چاوان ،

مەرهەمـــی دڵکـــونکراوان ،
مۆمیـــای پشتـــی شـــکاو
زێـــڕ و زیـــو فیکر و خەیـاڵمە ،
دایـك و بـاب و مـام و خـاڵمە
دولبـەری صـەد مـاه و سـاڵمە ،
لازم و مـــــەلزوم کـــراو
زێـــڕ و زیـو بـابی هەتیـوان ،
غەوث و قـــوطبی هیـــچ نەدیوان
ئـــاخ کە لـە منیش بۆتە میوان ،
دیـن و دڵ بۆی دانـراو !)) ...

مامۆستایان زەبیحی و هێمن دەڵێن :

وەفایی لە سابلاغ قوتابخانەی هەبوە و دەرسی بە منداڵان وتوە و ، ئەمە یەکێك بوە لە رێـــگای گوزەران و ژیـانی ، زەکات و ســەرفترەی وەرنەگرتوە و زۆر لە سواڵکردن بێزار بوە و خێزانیـــشی ئەوەندە نەبوە موحتاج بێ . رەنگە ئەم شیعرەی لە هەجوی مەلا سواڵکەرەکاندا وتبێ .

رۆیەکی تری ژیان و بەسەرهاتی وەفایی :

موناسەبەی وتنی شیعر و کاتی و جێگای دەورێـــکی بـاڵایان لـــە رۆنکردنەوەی مەبەست لە شیعری شاعیردا هەیە و بە هۆیانەوە ئەتوانرێ لە رێبازی شاعیر لە شیعروتندا و خۆ و رەوشـــت و رەفتـــاری لە گەڵ دەور و بەری خۆیدا و ، بیر و رای دەربارەی گەلێ شت و ، دامەزراوی لەسەر یەك رێباز ، یان ئاڵ و گۆڕ و جۆری ئەو ئاڵ و گۆڕانە لە ناو دێڕەکانی شیعری شاعیردا بە لێکۆڵینەوە بزانرێ ؛ نەزانینی موناسەبە و کات و شوێن رێگەی لێکۆڵینەوەی ئەو بارانە ئاڵۆز ئەکا . لە گەڵ ئەمانەشدا بە هـــۆی چەنـــد شیعرێکەوە ــ هەرچەند موناسەبەشیان نەزانین ــ پاش هەڵسەنـــگاندن و ئەمبەرەوبەر ئەتوانم بڵێم : وەفایی گۆڕانا بـــە ســـەر رێبـــاز و شـــێوەی شیعریدا هاتوە و وەك زۆر گەنج لە سەرەتای ژیانیدا سەوداسەر و پەرێشانی

کۆڕی رابواردن بوه و ، ئاواتی بەیارگەیشتن کاتێــکی زۆری لە ژیــانی بردوه و ، بەشێکی فراوانی شیعرەکانی گرتوەتەوە و ، لەو پێناوەدا گەلێ شتی گەورە و قورسی بەلاوە ئاسان بوه و ، زۆر شتی بۆ بەولاوە نــاوە • تا کاتێك ــ کە نازانم لە چ تەمەنێکدا و کەیبوە ــ بە هەر شێوەیەك ئەو کولو کۆیەی دامردوەتەوە و سەرگەرمێ تەمەنی لاویەتێ لە کەللەیدەرچوە و کەوتوەتە بــیری گەڕانــەوە بۆ لای خودا و تۆبــەکردن لــە کردەوەکانی رابوردوی • با لێرەدا پێکەوە هەندێك لەو شیعرانە بخوێنینەوە کە بــۆنی تەمەنی لاوێ و کاتی سەرگەرمییان لێ دێت :

بەس بێ جیلوەی زولف و خــاڵان عاشقی روخساری خۆت
ئاڵ و واڵای خولدی نــاوێ طــالیبی دیــداری خــۆت
نــامەوێ عەیشی جیهــان ، حاشا لە فیردەوسی بەریــن !
تۆی موڕادی دین و دونیــام ، نار خۆت ، ئەنواری خــۆت

پارچەی (٧) پیتی (تێ) بلاونەکراوە •

عوشرەتی هەردوێ جیهــان دێنێ (وەفــایێ) ! فرصــەتە :
گۆشــەیی گوڵزار و ، جــامی بــادە و ، روخســاری یــار

پارچەی (٢) پیتی (رێ) بلاونەکراوە •

ساقێ ! چــاوت بنوێنە ، زوهد و تەقوام بستێنــە !
قوربانی جامێــك مــەی بێ هەمۆصــەوم و صەلاتــم
موطریب ! هاوی رۆحــانێ ، لێــدە تــاری سوبحانێ
شاباشی ســۆزەی نەی بێ هەمــۆ جومعەو جەمــاتم !

پارچەی (٨) پیتی (میم) بلاونەکراوە •

ئەمن چی و زوهدی صۆفییانە ؟! من و گۆشێکی مەیخانە
بە قوربانی نیگاهێکت هــەم و صــەوم و صــەلاتی مــن

پارچەی (٤) پیتی (نون) ، بلاونەکراوە •

خاڵی گۆشــەی چاوەکەی فەرمۆی : (وەفایێ) پێت بڵێم :
تــا نەبۆمــە خــادیمی مەیخــانە کارم چــا نەبــۆ !

پەنجا

دوای ئەم چەند نمونە با پێکەوە ئاوڕێکیش بە لای ئەم شیعرانەی خوارەوەدا بدەینەوە :

وەفایێ ! ئیدی بەسە عیشق و هەوای مەدرەسە
بینوسە ئەم هیندوسە ، بێتە خەط و خاڵی یار
بچۆ بە لای دڵڕوبای ، بە سەر بە یادی بەقای ،
هەتا ئەتۆ بێ وەفای بەخۆت مەکە ئیعتیبار !
هەزار صەوم و صەلات بێ ، چاوت لەدوی زەکات بێ ،
خودات نیە ، حەیات بێ ! قەط وا نیە تۆبە کار
تف لە رەنگ و رەوانت ، دەگەڵ فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ، چت بکڕێ خڕیدار .

پارچەی (١)ی پیتی (رێ) بڵاونەکراوە .

دەبێ ئەوە لەبیر نەکرێت (وەفایێ) ماوەیەکی باش موریدی شێخی نەهرێ بوە ، بەڵام ئەمەیش بە شێوەیەکی رون باس نەکراوە و ، سەرچاوەی باشی ئەم مەبەستەمان بە دەستەوە نیە ، جگەلەوەی خۆی لە پارچەی (٦)ی پیتی (دال)ی بەشی فارسیدا باسی ئەوە دەکات کە ١٤ ساڵ موریدی ئەو بنەماڵەیە ــ بنەماڵەی نەهرێ ــ بوە .

وەفایێ و ناو و شۆرەتی لە سەردەمی خۆیدا :

هەرچەند لە سەردەمی ژیانی وەفایێ خۆیدا و ــ دوای سەردەمی خۆیشی ــ بەسەرهات و ژیانی بە رێك و پێکی نەنوسراوەتەوە تا لە عاستی ئەو نوسراوانەدا بتوانین پلە و شۆرەتی وەفایێ باس بکەین ... ئەتوانین لەبەر رۆشنایی پارچە شیعرێکدا کە دۆستێکی بۆی نوسیوە [لەوەش ئەچێ ئەو دۆستەی نازناوی (غەریقی)[٢٦] بێت] ئەوە بڵێین کە وەفایێ هەر لە سەردەمی ژیانی خۆیدا ناو و شۆرەتێکی باشی پەیداکردوە و شیعرەکانی

---

(٢٦) مامۆستا نەجمەدین مەلا لە لاپەڕە ٨٥٠ی (سۆزی نیشتمان)دا باسی (غەریقی)یەك ئەکات لەبەر ئەوەی لە گەڵ ئەم نازناوەدا یەك ئەکەوێ وا
=

دەستاو دەست و دەماو دەم بلاوبۆنەتەوە و ، خوێندەوارانی ئەو سەردەمە پەسەندیان کردوون و ، شایەتی چاکییان بۆ داون • ئەم پارچە شیعرە هەر لە ناو دیوانە دەسخەتەکەدا و لە رزی شیعرەکانی وەفاییدا نوسراوەتەوە • بەلام ئێمە وا لە بەر ئەم مەبەستەی ئێرە و لە بەر ئەوەیش کە شیعری وەفایی نیە ئەیگوێزینەوە ئێرە و پێش‌چاوی خوێنەری بەڕێزی ئەخەین تا خۆی حەکەمی ئەم مەبەستە بێت :

بەهای ئەبیات و ئەشعارت (وەفایی) مولکی ئێرانە
نیثاری مەصرەعێکی [لایەق بێ کەی!] دوصەد جانە ؟
عیراق و پارسی وا گرتەوە خۆ لەشکری نەظمت
ئەوا دەڕوا لە بۆ تەسخیری مولکی هیند و تورانە
ئیلاهی با دلی خوڕەم دەگەل زومرەی رەفیقانت
بەخێر و شادی رەجعەت کەی کە ئێران بێ تۆ وێرانە
موراوت (کعبة اللە) یە مەرامت حەضرەتە لێکن :
حەقیقەت مەطلەبە ، ئەصلی ویصالی وەصلی جانانە
خودا هەمڕاهی تۆ بێ ، دەستگیرت (غەوثی ثانی) بێ،
طەریقێکی خەطەرناکە کە : رەهزەن نەفس و شەیطانە
ئەمن خاکی سەگی غەوثم فەرامۆشم مەکە قوربان !
لە هیجرت ئاوری بەربۆتە دەروونم ، وەك نەیستانە
هەزاران موژدە بێ ، ئەی بولبولی شەیدا ، (بحمداللە)
لە نەسلی ئالی (طە) ، (غەوثی ثانی) ، شاهی شێخانە
لە سایەی غەوثی ثانی دامەنم پڕ دوڕڕی شەهوارە
بەهای هەر دانەیێکی ، بێ شکە ، تەختی سولەیمانە
ئەگەر ئەحوالی کەلبی خۆت دەپرسی، شاهی شەمزینی
هەمیشە : چاو بە خوێنە ، دلبریندار و ، پەرێشانە

= نوسراوەکەی بۆ خوێندەواران دێنمە ئێرە . بەلام هیچ بەلگەی ئەوەیشم بە دەستەوە نیە کە لە گەل غەریقی لای وەفاییدا یەك بن :

« غەریقی ناوی فەقێ محەممەد بوە خەلکی گوندی (وەلدانە)ی ئەودیو چیای گوێژەیە ، عەسکەری تورکی کردوە ، بوە بە چاوەش ، لە پاشا بوە بە (ضابط) ، لە گەل شاعیر (خاکی)دا شەڕە شیعری کردوە بە فارسی ، سالی ١٩٢٥ بە رەحمەت چو ... » .

دەگەڵ ئەم بەندەیە حاجی (وەفایێ) بۆچی بێ لوطفی ؟
ئەگەر چی بێ خەطایە خۆ سەگی دەرگاهی شاهانە !

لە لوطفی خۆت دەپرسی گەر لە حاڵی بەندەیی کەمتر
غەریقە هێندە گریاوە (غەریقێ) بەحـری عوممـانە !

کۆچی دوایی وەفایێ :

بۆ دۆزینەوەی ساڵی کۆچی دوایی وەفایێ ئەبێ بەراوردێك لە نێوان ئەو نوسینانەدا بکەین ، کە لە سەر وەفایێ نوسراون و دەقەکانیانمان پێشکەش کردن • بە گوێرەی نوسینەکەی (ژین) وەفایێ ساڵی ١٣٢٠ی ك ی ١٩٠٢ی زی لە جیهان‌دەرچوە و ، بە گوێرەی نوسینەکەی مامۆستا نەجمەددین مەلا دوای ساڵی ١٣١٨ ك ی ١٩٠٠ز ی لە جیهان دەرچوە • وە بـە گوێـرەی نوسراوەکەی کاك محەمەد رەسوڵ هاواریش ساڵی ١٨٩٩ز ی لـە جیهـان دەرچوە و سەرچاوەی ئەم باسانەیش ــ جگە لە نـوسراوەکەی ژین کە بێ سەرچاوەی دیاری کراوە ــ مامۆستا پیرەمێردە کە لە گەڵ وەفاییدا بـوە کاتێ لە جیهان دەرچوە و ئەم سێ باسە لە یەکەوە نزیـکن ، بـەڵام تێکڕا لەوەوە دورن کە لە چاپەکانی گیو و سەیدیاندا ئەڵێن : وەفایێ لە سـاڵی ١٩١٤زی‌دا لە جیهان دەرچوە •

ئەبێ ئەوە لەبیر نەکەین کە روداوی کۆچی دوایی شـێخی نەهرێ کە ساڵی ١٩٠٠زی بوە هەندێك گومان ئەخاتە نوسراوەکانی (مینای شکستە) و (پیرەمێردی نەمر) ؛ چونکە وەفـایێ دوای کۆچی دوایی شـێخی نـەهرێ شینێکی بۆ شێخ نوسیوە و شێخی لاواندوەتەوە • خـۆ بەم حیسـابانە کە هەردوکیان لە یەك ساڵدا لە جیهان دەرچون باسەکە بێ گومان نابێ ، مەگەر شێخ پێش وەفایێ لە جیهان دەرچوبێ و وەفـاییش شـینەکەی بۆ کردبێ و دوابەدوای ئەو مردبێ • بەم پێیە رەنگە شینی شێخی نـەهرێ دوا پارچـە ــ یان لە پارچە دواییەکانی ــ شیعری وەفایێ بێ •

ئەبێ دۆبارە ئەوە لەبیر ئەکەین کە خەوبینین و کاغەزنۆسین و جـۆرە باس و موناسەبەیەك لە گەڵ پارچەی شینی شێخی نەهرێدا هەیە ــ جـگە لەوەیش کە وەفایی لە بەشی فارسییەکەشدا شینی شێخی بە فارسیی کردوە و، وەك کوردییەکەی وایە ــ ئەوە دیاری ئەکەن وەفایی ئەو پارچە شیعرەی لە سابلاغ وتبێ • واتە ئەگەر بیر لە نارەحەتیی سەفەری ئەو کاتـە و نـەبونی کەرەستەی گورجی هاتوچۆ بکەینەوە ئەبێ وەفایی ئەو ساڵە نەچوبێ بـۆ حەج و هیچ نەبێ ساڵێ دوای ئەوە مردبێ • واتە ئەبێ نوسینەکەی (ژین) کە ئەڵێ : ساڵی ١٣٢٠ ك ی ١٩٠٢ زی وەفایی لە جیهـان دەرچـوە زیـاتر لە راستییەوە نزیـك بێ •

وەفایی لە کوێ مردوە ؟

بە گوێرەی هەمو نوسراوەکان گومان لەوەدا نیە کە وەفایی لە رێگەی حەج مردوە بەڵام لە چ جێگەیەکی ئەو رێگە دور و درێژەدا مردوە ؟ ئەمەیان جێگەی باس و گومانە ؛ بە گوێرەی نوسراوەکەی ژین و چاپەکان وەفایی لە دەشتی شام لە جیهان دەرچوە • وە بە گوێرەی قسـەکەی مامۆسـتای سنجەریی ــ کە لە پەراوێزدا نوسیم ــ لە ئوحود لە جیهـان دەرچوە • وە قسەکانی پیرەمێرد تەنها لم و چۆلی عەرەبستان دیاری ئەکەن •

بەشی فـارسی :

لە سەرەتاوە و تا کاتێکیش هەمو بەشی کوردیی ئەم دیوانەم ئـامادە کردبو لە بەر ئەم هۆیانەی خوارەوە هیچ خۆم بە بەشی فارسییەوە خەریك نەکردبو و بڕیاری ئامادەکردنیشیم نەدابو :

١ــ خۆم فارسیی باش نازانم و شارەزاییەکی ئەوتۆم لە ئەدەبی فارسیدا نیە کە پشتی پێ ببەستەم و خۆم لە قەرەی کاری وا بدەم •

٢ــ بەشی فارسییەکەی زۆر لە بەشی کوردییەکەی پەرپوت و تەزبو و ویران ترە •

٣ــ هیچ کەشکۆڵ و سەرچاوەیەکی ترم دەست نەکەوت یارمەتیم بۆ راستکردنەوەی ئەم بەشە بدات •

٤ــ بە رای هەندێ لە فارسی‌زانان و ئەدەب‌دۆستان پلـەی شـیعرە فارسییەکانی زۆر بەرز نین و ناگەنە پلەی شیعرە کوردییەکانی •

بەڵام هەر چەند سەیری بەشی فارسییەکەم ئەکرد ، بیرم لەوە ئەکردەوە کە بڵاوکردنەوەی دیوانەکەی بێ ئەم بەشە کەمێ و نـاتەواوێ پێوە دیـار ئەبێ، بۆیە جارێکی تر سێ و دوی دڵی خۆم کرد و پیشانی چەند مامۆستایەکم دا ••• رای زۆریان ئەوە بو هەرچۆن هەیــە نابێ ئەم بەشــە پشــت گوێ بخرێ و رێگەی لەناوچونی بدرێ ؛ چونکە ئەم شیعرە فارسییانە بەشــێکی ترن لە ئەدەبی وەفایێ و ئاوێنەی روونکردنەوەی بارێکی تری هونەری ئەو شاعیرەن و ئەم هەلە لەکیس بچێ لەوانەیە ئەو بەشە لەناو بچێ •

بۆیە منیش لەبەر ئەم رایە و پشت بە یارمەتێ ئەو مامۆستایانە و چەنــد دۆستێك قۆڵم لێ هەڵماڵی و هاتمە سەر نوسینەوە و ئامــادە کردنی ئــەم بەشەیش •

بەڵام ئەو داخەم ناچێ کە بە ئەوپەڕی هەوڵ و کۆششی خۆم و ئــەو مامۆستایانەیش هێشتا نەمانتوانی بگەینە راستکردنەوەی هەمو شیعرەکان و گەلێ جێگەی بە بۆشی مایەوە [٢٧] •

سەبارەت بە ساخکردنەوەی شیعرەکان بە گوێرەی توانا هەوڵم داوە

---

(٢٧) مامۆستــایان زەبیحێ و ، عەبدوڵلا حەســەنزادە و ، صــەلاحەدین سەنگاوێ ، بۆ ســاخکردنەوەی ئەم بەشە زۆریان یارمــەتی دام . خوا وێنەیان زۆر کات ! .

بۆ ئەوەی بە راستی بیانووسمەوە ، ئەگەر شیعرەکەم تەواو بۆ راست بوبێتەوە ئەوا بە تەواوی نووسیومەتەوە ، ئەگەر جێگەیەکی لەبەر تەڕبوون و کوژاوەیی بۆم نەخوێندرابێتەوە ئەوا ئەو بەشەم بە بۆشی هێشتووەتەوە و ، نوختەم لە جێگەی داناوە • وە ئەگەر وشەیەك لە لایەن نووسەرەوە بە هەڵە نووسرابێ لە پەراوێزەوە دەس نیشانی ئەکەم ، مەگەر هەڵەکە زۆر بچووك و دیاری بێ وەك نوختە و شتی وا ، ئەوەم بە پێویست نەزانی باسی لێ بکەم ڕێگەی چاككردنیم بە خۆم دا •

پێڕستێکی پارچە شیعرەکانی دیوانی وەفایی

بەو جۆرەی لە دەسخەتەکەدا نوسراونەتەوە :

١ــ بەشی فارسی :

نیوە شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
١ ــ این تطاول بین کە از دست شب یلدا کشم [٢٨]	١
٢ ــ نمیدانم چرا ای دیدە چندین خون فشان هستی ؟	٢ ، ٣ ، ٤
٣ ــ دوش اندر میکدە چون وجە زیبا زدند	٤ ، ٥ ، ٦ ، ٧
٤ ــ ندانم با وفاداران جفاکاری چرا کردی ؟	٧ ، ٨
٥ ــ کرم خواندی ، ستم راندی ، وفا گفتی ، جفا کردی	٨ ، ٩
٦ ــ ای روی تو ابروی تو وان دو لب شیرین	٩
٧ ــ السلام ای باغ رویت جنةالمأوای من	٩
٨ ــ هم چو شاهین بهوس بال پرم بگشادم	١١
٩ ــ در هر دو جهان گر اثر عشق نبودی [٢٩]	١١
١٠ــ زد صفیری مرغ جان بالای عرش	١٢ ، ١٣
١١ــ جان نثار قبلە ابروی عشق	١٣ ، ١٤
١٢ــ کای نسیم منزل جانان من	١٤ ، ١٥ ، ١٦

(٢٨) ئەم پارچە شیعرە پارچەی یەکەمی بەشی فارسییە و سەرەتاکەی ناتەواوە .

(٢٩) لەم جێگەدا پەڕەیەك ــ یان زیاتر ــ ی بەشی فارسی کەوتوە .

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
١٣ــ شانه کن زلف سیاهش با ادب	١٦ ، ١٧
١٤ــ نی غلط گفتم که خورشید هداست	١٨ ، ١٩ ، ٢٠
١٥ــ فدای جان پاکت این غلام دربدر کرده	٢٠ ، ٢١
١٦ــ ای بمصر سودایت صد عزیز قربانی	٢١
١٧ــ عبیدالله رئیس مرشدان توهم ••• لها (٣٠)	٢١ ، ٢٢
١٨ــ دلبر دارم که در عالم نظیرش کمتراست	٢٣
١٩ــ ای ترك خطا ماه ختن سرو خودآرا	٢٢ ، ٢٣
٢٠ــ بخیال تو بهر جای که من می‌نگرم	٢٣ ، ٢٤
٢١ــ گر من سوخته بر شاهد خوبان برسم	٢٤ ، ٢٥
٢٢ــ براه دوست کسی سر نهد سبك باراست	٢٥
٢٣ــ بی تو ای دوست ندانم که چگویم ، چونم ؟	٢٥ ، ٢٦
٢٤ــ کشیده طره سراز اختیار عارض قامت	٢٦ ، ٢٧
٢٥ــ خطا گفتم که زلفت مشك چین‌است	٢٧
٢٦ــ نگار نسیم دل و جانم حبیبم	٢٨
٢٧ــ گفتم به بت ساده : که ای ترك خجندی	٢٨
٢٨ــ یار ارمنی مذهب ، شوخ عیسوی ملت	٢٨
٢٩ــ بت من طره چو بر برگ سمن برشکنند	٢٨ ، ٢٩
٣٠ــ آن شکرخنده بوصل دهنم شاد نکرد	٢٩ ، ٣٠
٣١ــ بکوی یار هردم از فراق یار مینالم	٣٠
٣٢ــ بفریادم رس ایجان عزیزان لعل شرینت	٣٠ ، ٣١
٣٣ــ دریغ عهد گل و عاشقی و روز جوانی	٣١
٣٤ــ ای راحت دل قوت روان لعل لبانت	٣١ ، ٣٢
٣٥ــ مرا تحیر از آن زلف و روی نرگس مست‌است	٣٢

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
٣٦ــ هر شام و سحر روی تو دیدن مزه دارد	٣٢ ، ٣٣
٣٧ــ در ازل سنبل گیسوی ترا شانه زدند	٣٣
٣٨ــ سیه شد زلف با خورشید رو تا اشنائی خود نمائی کرد	٣٣
٣٩ــ برچهره زلف خویش پراز پیچ و تاب کرد	٣٤
٤٠ــ دل که با طرهٔ جانان سر سودا دارد	٣٤
٤١ــ بجان آمد دلم تاکی دل ایجان بی دوا باشد	٣٥
٤٢ــ مرا بیتاب داری هردم ای زلف بتاب امشب	٣٥ ، ٣٦
٤٣ــ شادی من نه بخلد و نه به کوثر باشد	٣٦
٤٤ــ شکل و بالای ترا، یارب ، چه شیرین بسته‌اند	٣٦ ، ٣٧
٤٥ــ باغبان از ما در گلزار بندیدن چرا ؟	٣٧
٤٦ــ ای شکر اگر وا نرسی خال مگس	٣٧ ، ٣٨
٤٧ــ سیبا به نزاکت تو نــازم	٣٨ ، ٣٩
٤٨ــ تاکی چو کمند مشکبارش	٣٩
٤٩ــ ای آفت دل بلای جــانم	٣٩ ، ٤٠
٥٠ــ تاریك مکن روز مرا باز نگارا	٤٠ ، ٤١
٥١ــ ساقیا سوختم بیا بشتاب	٤١
٥٢ــ شنیدم کزوفایی لطف‌کردی یاد فرمودی !	٤٢
٥٣ــ قلم بدست من اندر سواد خطهٔ نظم	٤٢
٥٤ــ صبا از من بگو با آن مه نامهربان امشب	٤٣
٥٥ــ من توبه ز هرچه شیخ گوید پس ازین	٤٣
٥٦ــ ای ترك خطا ماه ختن سرو خود آرا	٤٤
٥٧ــ من که در گوشه کاشانه دلی خوش دارم	٤٥
٥٨ــ رنجیده یاران ز دوران گله دارم	٤٤ ، ٤٥

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
٥٩ــ خوش همی غلطو برویش طرهٔ پرپیچ و تاب	٤٥ ، ٤٦
٦٠ــ ای بیادات عاشقان‌را هر نفس	٤٦
٦١ــ بر دل و بر دیده گفتم هر کجا خواهی بیا	٤٦ ، ٤٧
٦٢ــ شانه زد بر روی خود خون طره و لاله‌را	٤٧
٦٣ــ ز دست خود مده ای دیده یاد زلف مشکین‌را	٤٧ ، ٤٨
٦٤ــ زلف مشکین بین که بر عارض پر پریشان کرده‌است	٤٨
٦٥ــ شب‌است این زلف یا روز جدایی ؟	٤٨ ، ٤٩
٦٦ــ خوشا روزی ز دنیا در بدر بم	٥٠
٦٧ــ جز سر زلف تو دل که راه ندارد	٥٠ ، ٥١
٦٨ــ گر کاینات نامه شود صد هزار بار	٥١
٦٩ــ ای خم زلف سیاه تو جنابش مستطاب	٥١ ، ٥٢
٧٠ــ طره از باد وزان لرزان بروی دلبر مااست	٥٢
٧١ــ ای رخ و زلفت شب تاریك روز روشن‌است	٥٢
٧٢ــ ای فتنهٔ عالم به نگاه این چه جمال است	٥٣
٧٣ــ ای بت چین ای بلای جان خط و خالت	٥٣
٧٤ــ ای انکه خطت سبز و لبت آب حیات‌است	٥٣ ، ٥٤
٧٥ــ آن روز کز آن طره برخ بست شکن‌را	٥٤
٧٦ــ بشکست چو زلف سیه مشکفشان‌را	٥٥
٧٧ــ بتم بر طلعت خود شانه زد زلف چلیپارا	٥٥ ، ٥٦
٧٨ــ حلقه زد چون دردی زلفا رخ جانان‌را	٥٦
٧٩ــ دلی دیوانهٔ دارم دمی بیغم نخواهد شد	٥٦ ، ٥٧
٨٠ــ مستانه چو از میکده بیرون آید	٥٧
٨١ــ دو هفت سال ریاضات خاك شمذینان	٥٧ ، ٥٨

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
٨٢ـ جانا شب دوش مرغکی غالیه فام	٥٨
٨٣ـ مرا که دوش دو چشم از غم نگار ترآمد	٥٨
٨٤ـ بتم چو طره برخسار خود فشان میکرد	٥٨ ، ٥٩
٨٥ـ ای دلبرا ای دلبرا جانم فدای جان تو	٥٩
٨٦ـ حسنت بفتح کشور دل اهتمام کرد	٦٠
٨٧ـ گوشه چشم تو م گوشه نشین کرد ز خود	٦٠
٨٨ـ چشم سیاه مستت با ما به بین چها کرد	٦٠ ، ٦١
٨٩ـ رفتم کنارش امروز جای گوش وارەام داد	٦٢
٩٠ـ بگذار تا بگریم در دیر راهبان	٦٢ ، ٦٣
٩١ـ ای صفا بخش جان نسیم صبا	٦٣ ، ٦٤
٩٢ـ هان وفائی چه خفته دریاب	٦٤ ، ٦٥ ، ٦٦

٢ـ بەشی کوردیٚ :

نیوەی یەکەم لە هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
١ ـ ئەی خۆش خەبەر ، نەسیمی سەحەر ، پەیکی عاشقان	٦٨ ، ٦٩، ٧٠
٢ ـ مەششاطە کە شانەی لە سەری زولفی صەنەم دا	٧٠
٣ ـ هەتا رۆژی قیامەت دێت و نایێ	٧٠ ، ٧١
٤ ـ ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵشکاو	٧١
٥ ـ سەری کوڵمت لە نێو زولفی سیادا	٧١ ، ٧٢
٦ ـ رۆژی طەرەب و کەیف و دەمی [جۆنی کوتانە !]	٧٢ ، ٧٣
٧ ـ کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری	٧٣
٨ ـ سوڵطانی هەمو سەرو قەدان ماهی حەصاریٚ	٧٣ ، ٧٤ ، ٧٥

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە

٩ ــ گوڵێکم بۆ لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایێ	٧٥ ، ٧٦
١٠ ــ ئەی صەبا تێك مەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە	٧٦
١١ ــ بە ماچێ جان دەبەخشی ئەی مەسیحای عەصرە بیستومە	٧٦
١٢ ــ تا خەندەی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە	٧٧
١٣ ــ ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طریق العاشقین	٧٧ ، ٧٨
١٤ ــ فەرمۆیە کە من پادشاهی حوسنی دڵئارام	٧٨ ، ٧٩
١٥ ــ کاکۆڵی بە دەم باوە کە بادا بە بەدەندا	٧٩ ، ٨٠
١٦ ــ گوڵەندام ئەی طەنافی گەردەنم زولفی پەرێشانت	٨٠ ، ٨١
١٧ ــ نیگارا دولبەرا نامیهرەبان یاری جەفاکارم	٨١
١٨ ــ غەمزەدەی زولفم بە غەمزەی چاوی حەیرانم دەکا	٨٠ ، ٨٢
١٩ ــ بە یادی زولفتە ئارامی رۆح و راحەتی جانی	٨٢
٢٠ ــ شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانی بۆ	٨٢ ، ٨٣
٢١ ــ هەر کە دی جەننەت بە رودا زولفی پڕتابی شکا	٨٣
٢٢ ــ حەریفان ئەلئەمان کوشتومی یارم ، چاوی بیماری	٨٣ ، ٨٤
٢٣ ــ گەردشی چاوت قەراری عاشقی میسکین دەبا	٨٤
٢٤ ــ لەو شارە خەدەنگی صەنەمێکم لە جگەر دا	٨٥
٢٥ ــ لە سەر رۆت کاذیبەی زولفت وەلابە	٨٥ ، ٨٦
٢٦ ــ حەلقەی سەری زولفت لە دۆلا چەتری عوزارن	٨٦
٢٧ ــ لە داغی زولفی یار و عاریضی وەك لالە سۆتاوم	٨٦ ، ٨٧
٢٨ ــ قەد گوڵ و رۆ گوڵ و دەمانی گوڵە	٨٧
٢٩ ــ ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگاو و خەطط و رۆ	٨٧ ، ٨٨
٣٠ ــ تابی سەری کوڵمت بۆ کەوا زولفی بە با دا	٨٨
٣١ ــ سەرگەشتە و شێواوە وەکو سایە لە دۆتە	٨٨

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
٣٢ ــ دڵی دیوانە ویصالی لەبی جانانی دەوێ	٨٩
٣٣ ــ بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کەوا هەر مەست و سەرمەستە	٨٩
٣٤ ــ فەڕەنگی میللەتێ ، کافردڵێ ، ئەگریچە تەرسایێ	٩٠
٣٥ ــ سەروە یا عەرعەرە یا تازەنیهاڵی چەمەنە	٩٠ ، ٩١
٣٦ ــ ئەلئەمان سەر تا قەدەم سوتام و جانانم نەهات	٩١
٣٧ ــ بەم روخ و لەب مەیلی گوڵستان مەکە	٩١ ، ٩٢
٣٨ ــ بە چاوان غەمزە و ئیما مەفەرمو	٩٢
٣٩ ــ پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟	٩٢ ، ٩٣
٤٠ ــ ئەو دولبەرە وا بادە بە چاوان دەفرۆشێ	٩٣ ، ٩٤
٤١ ــ تا بەتا لەو رۆژەوە تۆ زولفت بە رودا خستوە	٩٤ ، ٩٥
٤٢ ــ نیگارا ئەی بە غەمزە ئافەتی دڵ ، چاوی بیمارت	٩٥
٤٣ ــ ئەو غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ	٩٥ ، ٩٦
٤٤ ــ ئەی غەزالانی خەطا ئاهوی چین گەبکی دەرێ	٩٦
٤٥ ــ رۆژی طەرەب و وەقتی گوڵ و فەصلی بەهارە	٩٦ ، ٩٧
٤٦ ــ چ طەلیسمێکە ، چ سیحرێکە ، چ سەودایێکە ؟	٩٧
٤٧ ــ ئەی حوققەی شەهد و شەکەرت ئابی حەیاتم	٩٨
٤٨ ــ ئەرێ حەبیبی رەوانم طەبیبی دەردی جودایێ	٩٨
٤٩ ــ دولبەرا تۆ بی و سەری زولفت بە عاریض واوەرە	٩٨ ، ٩٩
٥٠ ــ بیا ای جان من ساقی فیدای ساغیرت بادا	٩٩ ، ١٠٠
٥١ ــ دڵی دیوانە لەسەر زولفی لە عالەم بەرییە	١٠٠
٥٢ ــ ئەو زولفە دو تایە چە طەلیسمێکە چە دامە ؟	١٠٠ ، ١٠١
٥٣ ــ لێوەکەی ئاڵت دەڵێن عاشق لە سوتان بەردەدا	١٠١
٥٤ ــ بۆ لەبی جانان ، بە چاوت ، من ئەوا بومە کەباب	١٠١ ، ١٠٢

نیوە شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە

٥٥ ـــ بە خۆڕایی نیە سوتاوی روتە عاشقی شەیدا	١٠٢
٥٦ ـــ ئەی مایەی صەد فیتنە بە دو نێرگسی جادو	١٠٢ ، ١٠٣
٥٧ ـــ ئارەق روی داگرتی لە بەر پێکەنینت	١٠٣
٥٨ ـــ یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ	١٠٣ ، ١٠٤
٥٩ ـــ هەرچی لەسەر تۆ گەڕا شا بۆ بە دەوڵەتی روت	١٠٤
٦٠ ـــ غەمزەدەی خۆتم نیشانەی تیری موژگانم مەکە	١٠٤ ، ١٠٥
٦١ ـــ غەمزە و نیگەهـ و رو لە خەمی زولفی دو تادا	١٠٥ ، ١٠٦
٦٢ ـــ تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نومابێ	١٠٦
٦٣ ـــ بە بێباکیِ دەمێکی هات و داغی کردم و رۆیی	١٠٦ ، ١٠٧
٦٤ ـــ یار هاتە تەبەسسوم بە هەناسەی منی مەبهوت	١٠٧
٦٥ ـــ نەخۆش و مەستی دوچاوی کاڵم	١٠٧ ، ١٠٨
٦٦ ـــ عەزیزم روحی شیرینم لەمن بۆچ کەناری تۆ	١٠٨
٦٧ ـــ ئەی جەنەتی عەیشی ئەبەدم رێگوزەری تۆ	١٠٩
٦٨ ـــ تا بادی خەزان دایەگوڵ و بەرگی رەزانم	١٠٩ ، ١١٠
٦٩ ـــ لەو رۆژەوە کە دور بوەتەوە سایەت لە سەری من	١١٠ ، ١١١
٧٠ ـــ ئەی حوسنی ئەزەل دا نەفەسێ خۆت بنوێنە	١١١ ، ١١٢
٧١ ـــ خەطی ئازادیِ ئەو رۆژە بە من دا دڵستانی من	١١٢
٧٢ ـــ دور لە تۆ بەو زولفە دڵ حەقی بەلا و وەرهەمە	١١٣
٧٣ ـــ موطریب وەرە دەستی من و دامانی وەفات بێ	١١٤
٧٤ ـــ ئەی پڕتەوی حوسنت هەمو رەنگی گوڵە باغان	١١٤
٧٥ ـــ ئەی غارەتی هۆش و خیرەدم نێرگسی کاڵت	١١٤ ، ١١٥ ، ١١٦
٧٦ ـــ ئەلا ئەی ساقیی مەستان بە حەققی پیری مەیخانە	١١٦
٧٧ ـــ ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقە وو بەندە	١١٧

٧٨ ــ دڵی پڕئێشی من بۆیە وەها خۆنابی گریانە ١١٧ ، ١١٨
٧٩ ــ درێغا بای خەزان دایە بەهاری شۆخ و رەعناکەم ١١٨ ــ ١٢١
٨٠ ــ چین چین و تاتا کەر زولفی حەریری بکەوە ١٢٢ ، ١٢٣
٨١ ــ حەریقی ئاوری دۆریم داغداری زولفی جانانە ١٢٣ ، ١٢٤
٨٢ ــ ئەگەر بێ یادی زولف و چاوەکەت یەك لەحظە صابیر بم ١٢٤
٨٣ ــ ئەی بە هەر ئاوێنە حوسنێك و تەجەللایێکی دی ١٢٤ ، ١٢٥
٨٤ ــ شەرحی دەردی ئارەزۆمەندێ لە کەس تەئثیری نابێ ١٢٥
٨٥ ــ سەحەر مەستانە رابردم بە بەردەرکی کلیسایێ ١٢٦ ، ١٢٧
٨٦ ــ بە جارێکی تەماشای تۆ فیدات بم هاو دڵ و دینم ١٢٧
٨٧ ــ خەرامان بەو سەری زولفی پەرێشان چیهرە بنوێنە ١٢٨
٨٨ ــ لە ژێر زولفی سیا رۆی خستەدەر چاوی لە دونیا کرد ١٢٨ ، ١٢٩
٨٩ ــ بە نازێکی کوشندەی صەد هەزار جان و دڵ ئوفتادەی ١٢٩ ، ١٣٠
٩٠ ــ وەفایێ بوتپەرستی تۆیە صەد جار کوفری ظاهیر بێ ١٣٠ ، ١٣١
٩١ ــ بریندارە دڵم سەودازەدەی زولفی دلآرامە ١٣١
٩٢ ــ ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصلی گوڵ دێنێ ١٣٢
٩٣ ــ دەمێکی هەستە پێ قوربان جەمالت عالەم ئاراکە ١٣٢ ، ١٣٣
٩٤ ــ دەمێك ساقێ دەمت بێنە دەخیلی چاوەکانت بم ١٣٣ ، ١٣٤
٩٥ ــ لە باغان ئاه و نالین دێ ، دەڵێن شای نێوگوڵان رۆیی ١٣٤ ، ١٣٥
٩٦ ــ زەدەی رۆتم بە چاوی تۆ شیفام بێ لێوەکەت نایێ ١٣٥
٩٧ ــ هێند نەخۆشی دەردی دۆریم وەختە گیان و دڵ دەرێ ١٣٦
٩٨ ــ نەسیمی بادی نەورۆزێ شەمیمی عەبهەری هێنا ١٣٧
٩٩ ــ شەو لە خەودا من چراغ بۆم دڵ چراغ بۆ جان چراغ ١٣٨ ، ١٣٩
١٠٠ ــ مەمکۆزە تۆ گەردەنی خۆت زۆ لە زولفان دەرخەوە ١٣٩ ، ١٤٠

١٠١ــ دڵ دەناڵێ دەم بە دەم سوتاوی تاوی فیرقەتە ١٤٠ ، ١٤١
١٠٢ــ ئەی چرای ظولمەتکەدەی دڵ ئەی جەلای نوری بەصەر ١٤١ ، ١٤٢
١٠٣ــ چاوی پڕخوێنم دەگێڕم قیبلەکەم پەیدا نییە ١٤٢ ، ١٤٣
١٠٤ــ صەد هەزار دڵ پێکەنی وەك گوڵ بە دەم بادی بەهەشت ١٤٣
١٠٥ــ گا دەسوتێم گا دەگرییێم غەرقی ئاو و ئاورم ١٤٣ ، ١٤٤
١٠٦ــ ئەی (امام المرسلین ، شمس الهدی ، بحر الهمم) ١٤٤ ، ١٤٥
١٠٧ــ روحم بە فیدات ئەی گولی گولزاری مەدینە ١٤٥ ، ١٤٦
١٠٨ــ بادی نەورۆزێ ئەوا هات گوڵ وەشان و عەطر بار ١٤٦ ، ١٤٧
١٠٩ــ بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان عاشقی روخساری خۆت ١٤٧، ١٤٨
١١٠ــ لەسەرچی لێم زیزی چبوە چ قەوماوە ؟ ١٤٨ ، ١٤٩
١١١ــ بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە رۆی جانانە بۆ ١٤٩ ، ١٥٠
١١٢ــ یار هاتەوە دەست و دڵی خۆم گرت و بە سەرچوم ١٥٠ ، ١٥١
١١٣ــ ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من ١٥١ ، ١٥٢
١١٤ــ لەبەر نازی چاوبازان خورد و خەوم نەماوە ١٥٢ ، ١٥٣
١١٦ــ دیسان بە هەوری نیسانێ دونیا رەنگی ژەنگاری گرت ١٥٣ ، ١٥٤
١١٧ــ ئەو چاوانە وا خوماری نازن ١٥٤ ، ١٥٥
١١٨ــ ئەمان موطریب بێ ساقێ وابێ ١٥٥ ، ١٥٦ ، ١٥٧
١١٩ــ بە گولزاری ئیرەم ، قوربان ، دەپرسی گەر لە ئەحوالم ١٥٧
١٢٠ــ دلم پڕخوێن و خوێنبارە بە غەمزەی نازی چاومەستان ١٥٨
١٢١ــ سوتام بە نازی فیرقەتێ ساقێ کەرەم کە شەربەتێ ١٥٨ ، ١٥٩
١٢٢ــ جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ بۆی زولف و خاڵی یار دەدەن ١٦٠ ، ١٦١ ، ١٦٢
١٢٣ــ کە هەستا زولفی رۆی داپۆشی من لەو داغە سوتاوم ١٦٢ ، ١٦٣

١٢٤ــ ئەی نەشئەی خەندەی زارت شیرین کاتی حەیاتم ١٦٣ ، ١٦٤
١٢٥ــ ما رایت اللیل ان من لحظه صار الغدا ١٦٤
١٢٦ــ دیسا نەسیمی بەهار نەرم نەرم هاتە خوار ١٦٥ ، ١٦٦
١٢٧ــ بلێ پێم گوڵی بەهاریم لە تۆ تا بەکەی جودا بم ؟ ١٦٦ ، ١٦٧
١٢٨ــ بەهای ئەبیات و ئەشعارت وەفایێ مولکی ئێرانە ١٦٧ ، ١٦٨
١٢٩ــ تۆ سەری زولفی بڵاوت زولفی خاوت بامەدە ١٦٨
١٣٠ــ ئەرێ ئەی بە زولف و روخسار صەنەمی چین ماهتابم ١٦٩

پێڕستێکی پارچە شیعرە بڵاونەکراوەکانی دیوانی وەفایێ

نیوە شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك

١ ــ هەرچی لە سەر تۆ گەڕا شا بۆ بە دەوڵەتی ڕۆت
٢ ــ (مارایت اللیل ان من لحظة صار الغدا)
٣ ــ دیسان بە هەوری نیسانێ دونیا ڕەنگی ژەنگاری گرت
٤ ــ غەمزە و نیگەه و ڕۆ لە خەمی زولفی دو تادا
٥ ــ بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان عاشقی روخساری خۆت !
٦ ــ دیسا نەسیمی بەهار نەرم نەرم هاتە خوار
٧ ــ بادی نەورۆزێ ئەوا هات گوڵوەشان و عەطر بار
٨ ــ ئەی نەشئەی خەندەی زارت شیرین کاتی حەیاتم
٩ ــ لە داغی زولفی یار و عاریضی وەك لالە سۆتاوم
١٠ــ کە هەستا زولفی ڕۆی داپۆشی من لەو داغە سۆتاوم
١١ــ یار هاتەوە دەست و دڵی خۆم گرت و بەسەر چۆم
١٢ــ دڵم پڕخوێن و خوێنبارە بە غەمزەی نازی چاومەستان
١٣ــ ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من
١٤ــ جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ بۆی زولف و خاڵی یار دەدەن
١٥ــ ئەی ڕەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵشکاو

١٦ــ بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە ڕۆی جانانە بۆ
١٧ــ ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگاو و خەطط و ڕۆ
١٨ــ ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم ڕێگوزەری تۆ
١٩ــ پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟
٢٠ــ بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کەوا هەر مەست و سەرمەستە
٢١ــ سەرگەشتە و شێواوە وەکو سایە لە دوتە
٢٢ــ ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقە و بەندە
٢٣ــ تۆ سەری زولفی بڵاوت زولفی خاوت با مەدە
٢٤ــ دولبەرا تۆبی و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە
٢٥ــ ئەی خۆشخەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان
٢٦ــ قەد گوڵ و ڕۆ گوڵ و دەمانی گوڵە
٢٧ــ ڕۆژی طەرەب و کەیف و دەمی جۆنی کوتانە
٢٨ــ چین چین و تا تا [سەری !] زولفی حەریری بکەوە
٢٩ــ چاوەڕێی موژدەی نەسیمم تا لە گوڵشەن دێتەوە
٣٠ــ ئەرێ حەبیبی ڕەوانم طەبیبی دەردی جودایی
٣١ــ تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نومابێ
٣٢ــ شەرحی دەردی ئارەزۆمەندێ لە کەس تەئثیری نابێ
٣٣ــ زەدەی ڕۆتم ، بە چاوی تۆ ، شیفام بێ لێوەکەت نابێ
٣٤ــ ئەمان موطریب بێ ساقیێ وا بێ
٣٥ــ سۆتام بە نازی فیرقەتێ ساقیێ کەرەم کە شەربەتێ
٣٦ــ کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری
٣٧ــ ئەی غەزالانی خەطا ، ئاهوی چین کەبکی دەرێ
٣٨ــ یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ
٣٩ــ ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصڵی گوڵ دێنێ

محەممەد عەلی قەرەداغی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

پیتی ئەلف

(١)

گەردشی چاوت قەراری عاشقی میسکین دەبا
ساحیری چاوبەستە ، ئارێ ، دڵ دەکێشێ دین دەبا ؟
قیبلەکەم بەو زاری هەر وەك غونچە بۆیە پێکەنی
دا بڵێن خەندەی لە گوڵ دێ ئابڕۆی پەروین دەبا
من کوتم : گرتی حەبەش کەعبەی جەمالت ! ئەو دەڵێ :
کاروانی میشکە بۆ شارێ گوڵ و نەسرین دەبا
گەر ببینێ طاقی پەیوەستی برۆت فەرهادی چین
رۆحی شیرینی بە قوربانێ بە صەد ناڵین دەبا
پێچ و تاوی زولفی خاو و ، رەمز و غەمزەی سیحری چاو
ئەو لە لایێ رۆح دەکێشێ ئەم لە لایێ دین دەبا
نەشتەری چاوی حەبیبم دێ بە سینەمدا دەچێ
مەرهەمی نازی طەبیبم بۆ دڵی خوێنین دەبا
من وەها مەستی گوڵەندامم کە نازانم ئەبەد :
هۆشی من دوگمەی تەلا ، یا ساعیدی سیمین دەبا ؟ (١)

---

(١)

(١) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە ، لە (هـ) وەرگیراوە .

تا (وەفایی) لەو دەرە بێت و بچێ مەنعی مەکە
سورمەیی خاکی دەرت بۆ چاوی پڕ ئەسرین دەبا

(٢)

سەری کوڵمت لەنێو زولفی سیادا
ئیشارێکە لە نـوری شـەوچرادا
سوجوودی بردە ئەبرۆت رۆژ لەسەر رو
شەوی دینی کەتۆ زولف[١] وەلادا
ئەمن چاوم لە رۆژ وا پڕ لە خوێن بو
کە ئاوێنەی جەمالی خۆی جەلادا
شەو و رۆژ هەر لەفیکری زاری[٢] تۆدام
بە هیچێ عومری شیرینم بەبادا
ئەرێ روحم بە لێوی پڕ لە خەندەت
ئەرێ هۆشم بە چاوی سورمەسادا [٣]
لە بەر طاقی برۆت بمرم چنابێ
کە من شابم لە بن باڵی هومادا[٤]
مورادی روحمە بۆیە (وەفایی) !
بە دڵ ماچێ لە غونچەی لێوی نادا

---

(٢)

(١) (زوڵف) دەبێ وەکو (زوڵفت) بخوێنرێتەوە .

(٢) (زاری) دەگونجێ مەبەست لە (زار) دەم بێ ، دەشگونجێ (فیکر و زاری) بێ ، واتە : لە بیرکردنەوە و شیوەن و زاریی تۆدام .

(٣) سورمەسـا : بە کل رێژراو .

(٤) هوما : پەلەوەرێکی ئەفسانەیی‌یە دەڵێن سێبەر بەسەر هەرکەسەوە بکا دەبێ بە پادشا .

(٣)

تابی سەری کوڵمت بۆ کەوا زولفی بە بادا
یا رۆژی ویصالت شەوی هیجرانی وەلادا ؟
خاڵی دەمتە یا مەگەسی حوققەیی[1] شەککەر
یاخۆ حەبەشیزادە لەنێو ئابی بەقادا ؟
خوێنین جگەرن طالیبی ئەو زارە دو عالەم
ئەو جەوهەرە بۆ هیچە بە دۆ عالەمی نادا
هەر تارە کەوا مەسکەنی بارێ دڵ و رۆحە
صەد رۆحی بە بادا کە بەداو پەرچەمی بادا
بازاڕی شکا وەك دڵی زارم گوڵ و نافە
تاتا سەری زولفی کە بەسەر عاریضیدا دا
[ئەو زارە کەوا هەر بە تەبەسسوم هەیە خاڵێ]
[پیرێکە دەڵێ گا لە بەقا گا لە فەنادا]
حیرەتزەدەیی[2] نێرگس[3] و ئەبرۆتە (وەفایێ)
کافر نیە وا مەست و لە میحرابی دوعادا

---

(١) مەگەسی حوققە : مەگەس: مێش. حوققە : قوتوی بچوکی جەواهیرات و شتی بەنرخ ، نازانم مەبەستی وەفایێ لە تێکڕای (مەگەسی حوققە) چیە ! دەگونجێ خاڵێك بەلای لێوی خۆشەویستەکەیەوە بوبێ ، ئەو خاڵەی شوبهاندبێ بە مێش و ، دەمی خۆشەویستەکەی بە قوتوی جەواهیرات و ددانەکانی بە شەکر .

(٢) حیرەت زەدە : سەر لێ شێواو .

(٣) نێرگس : لێرەدا مەبەستی چاوە .

(٤)

(بیا ای جان من ساقی فدای ساغرت بادا) [١]
ئەمان سۆتام ئەمان جامێ لە نۆبەی دەورە بەملادا
(هوا خود نافه میریزد صبا مشك ختن بیزد) [٢]
مەگەر دیسا بە دەم بادا حەبیبم پەرچەمی بادا
(گدا و بزم شاهان ، ما و وصل دوستان ، هیهات !) [٣]
لەبەر وەی ئارەقی کوڵمی لەباتی مەی بە مەی نادا
(پریشان کرد چون بر چهره دو زلف عنبرین گفتی :)[٤]
بەهارێك سونبولی تاتار بە بارێك یاسەمەنْدادا
(عرق بر گردن ، خط بر عذار ، خنده در لعلش)[٥]
دەڵێی شەکەر لەمەڕ عەنبەر لە گەڵ ئارەق لە مینادا
(بچشم اشکبارم عکس روی و موی جانان بین) [٦]
شەو و ڕۆژ ڕۆژ و شەو هەردۆ لە نێو عەقدی ثریادا
(بهاری بوسهء ناکرده جان باشد بچشم اما) [٧]
دەمت وا بێنە ــ چاوم ــ قەد بوە گەوهەر لە دەریادا ؟!

---

(٤)

(١) وەرە ئەی ساقێ گیانی من فیدای پیاڵەکەت بێ .
(٢) هەوا نافە دەڕژێنێ ، صەبا شتێك دێنێ موشکی خۆتەن دەبێزێنێ .
(٣) گەدا و بەزمی پاشایەتێ ؟ ئێمە و گەیشتن بە دۆستان ؟ زۆر دوورە !
(٤) کاتێ زوڵفی عەنبەرینی بە سەر ڕۆدا بڵاوکردەوە وتی : .
(٥) عەرەق لە گەردەن و خەط لە زوڵف و خەندە لە لێودا .
(٦) بە چاوی فرمێسکاویم عەکسی ڕۆ و مۆی گیانان و (دولبەران) ببینە .
(٧) نرخی ماچی نەکەردە گیانە بەچاوی ئێمە .

ئەم نیوە شیعرە لە (خ)دا بەو شێوەیە کە نۆسیـمان ، بەڵام لە (هـ)دا (بهای) و (چشم‌ما)یە و ئەمەش لە ڕاستیەوە نزیکترە ؛ بۆیە وایش مانامان لێك‌دایەوە .

(فغان و گریهء دل از غم روی تو در زلفت)[8]
دەڵێی بۆ گوڵ دەناڵێ شەو لە نێو بولبول لە صەحرادا
(« وفایی » ! تا منم گریان و سوزان در پی یارم)[9]
تەمەننام هەر لە یارە گەر بە ئاو و ئاورمدادا

(٥)

هەر چی لە سەر تۆ گەڕا شا بۆ بە دەوڵەتی ڕۆت
زولفی شکستە بۆیێ دەستی لە دامەنت دا
صەد ڕۆح ئەگەر فیدا کەم ناگەم [1] بە خەت و خاڵت
من نائومێد و مەحرۆم هیندۆ لە گوڵشەنتدا
زولفت لەپێ کەت[2] و خەط هات بە تەمای قەتلی دڵ
ئاخر بە دەستخەطی خۆت گرتت بە کوشتنت دا
ئەی نەوبەهاری خۆبێ روحمێ بە حاڵی بولبول
نەوەك سەرمای هەناسەی لە گوڵ و یاسەمەنت دا
ئەی خەط بە زولفی دولبەر تۆ بویە فیتنەیی دڵ
دڵ بێ غەم و خەیاڵ بۆ هاتی بە گرتنت دا

---

(٨) شیوەن و گریانی دڵ لە غەمی ڕۆی تۆ لە زوڵفتا ...
(٩) (وەفایێ) تامنم و من هەم گریان و سۆتانم هەر بۆ یارە ...

(٥)

(١) (ناگەم) بە (ناکمە = ناگەمە) نوسراوە ، بەڵام دیارە هەڵەیە و کێشەکەیش لەنگ دەبێ ؛ بۆیە دەبێ یان (ناگەمە خەت و..)یان (ناگەم بە خەت و..) ، وەك دەشگونجێ (ناگەمە بەختی خاڵت) بێ ؛ چونکە رێنوسی دەسنوسەکە بەم جۆرەیە : «ناکمە بخت خالت» .
(٢) (کەت) لە دەسنوسەکەدا (کەوت) نوسراوە ، بەڵام بەم جۆرە سەنگی شیعرەکە تێك دەچێ ، لە بەر ئەوە و لە بەر هاوسەنگێ لە گەڵ (خەت) و لەبەر ئەوەش هەندێ جار (کەت) بە کار دەهێنێ لامان وا بۆ راستەکەی (کەت)ە . ئەم نیوە شیعرە تێکڕا لەنگێ تریشی تێدایە .

وا تیٚمەگە عەزیزم کوشتمت[٣] و نائومێد بوٚم
دەستم ئەگەر نەگەییێ خوێنم لە گەردەنت دا
بە قسەم بکە (وەفاییێ) بمرە هەتاکو ماوی
وەصلی بەقا بە ئایات ئەوا لە مردتندا

(٦)

لەو شارە خەدەنگی صەنەمێکم لە جگەردا
شوٚخێکە غەمی ئایینە داری بە قەمەردا [١]
خەملیوە وەکو گوڵ بەسەر و بەرگی بەهاریێ
خوٚی گوڵ دەمی گوڵ (چەبکەن)ی[٢] گوڵناری لەبەردا
بوٚ ذەوقی تەکەللوم[٣] کە دەمی هاتە تەبەسسوم[٤]
خەندەی لەدەمی غونچە و طەعنەی لە شەکەردا
شەڕیانە لەسەر موڵکی دڵم غەمزە و و نازی
بوٚییێکی بە جوٚت دێن وەکو نەشتەر لە جگەردا [٥]
گەنجینە طەلیسمی هەیە بەو چاوە لەسەر هیچ
وەجهی چیە ئاشوفتەیە زولفی[٦] لەکەمەردا ؟

---

(٣) (کوشتمت) لە دەسنوسەکەدا (کوشمت) نوسرابو ، بە هەڵەم زانیێ .

(٦)

(١) غەمی ... (ح) غەم ئاوێنەی داری لە قەمەردا .
(٢) چەبکەن (ح) چکەن . چەبکەن راستە و چەبکەن : جوٚرە پوٚشاکێکە ئافرەت لەبەریان کردووە و لە لای چەپەوە داکەنراوە .
(٣) تەکەللوم : قسەکردن .
(٤) تەبەسسوم : زەردەخەنە .
(٥) بوٚییێکی (ح) بوٚییێکە .
(٦) زولفی (ح) زولفت .

تیرت کە قەراری جگەرم بۆ وە دڵم کەوت
تا ڕۆژی حەشر داغی خەدەنگت لە جگەردا[٧]
ناڵێکە هەمە وەقفە لە شەوقی سەری کوڵمت
عومرێکە هەمۆ صەرفە لە ناڵینی سەحەردا
هەر لەحظە (وەفایێ) وەکو بولبول کە دەناڵێ
کەس مەنعی نەکا عەشقی (گوڵەندام)ی[٨] لەسەردا

(٧)

مەششاطە[١] کە شانەی لەسەری زولفی صەنەم دا
ئاشفتەگی‌یی[٢] حاڵی (وەفایێ) لە قەڵەم دا
قوربان وەرە سەیرێکی دڵ و عالەمی دڵ کە
هەر زەوقە بەدڵ ، شەوقە لەسەر ، ئاهە لە دەمدا
ئاوێنەیی دڵ وا لە جەلادا[٣] بە تەجەللی [٤]
دێوانەیی ڕۆت کەی لە هەوای شەوکەتی جەمدا ؟!
بۆ خاطری خەندێکی بە ڕەنگی گوڵ و باران
عاشق ئەوەتا هەر کوڵی گریانی لە دەمدا

---

(٧) ئەم پارچە لە (ح) و (ن)دا ناتەواوە و شەش شیعرە ، جیاوازیێ (ح) و (ن) وەك یەك وایــە .

(٨) گوڵەندام : خۆشەویستی وەفایێ بوە و ، ئافرەتێکی جوان و ناسراو بوە و، وەفایێ لە گەڵێ شیعردا ناوی دەبا .

(٧)

(١) مەششاطە : ئەو کەسەی سەر شانە دەکات .

(٢) ئاشفتەگێ : پەرێشانێ و پەرێشان حاڵێ .

(٣) جەلا : ڕۆناکێ و جوانێ .

(٤) تەجەللی : بەرزێ و شەرەف .

خەندەی گوڵی زارت کە نەبۆ باعیثی مەستیم [٥]
بۆچی دڵی من دەستی لە گوڵزاری ئیرەم دا ؟
ئاخر سەگی خاکی دەری تۆ بۆم بە جودایێ
مروەت نەبو تیغت لە سەری صەیدی حەرەمدا
رۆحم بە نیثاری[٦] قەدەمت ! بۆچی دەڕەنجێ ؟
رۆحم کە بەمن بایە ، وەکو دڵ ، چییە ؟ دەمدا !
وا عاشقی زار و کەمەری تۆیە (وەفایێ)
لەو نێوە وجۆدێکە لە بەینی دو عەدەمدا

(٨)

کاکۆڵی بەدەم باوە کە بادا بە بەدەندا[١]
بازاڕی شکا نافە بەسەر چین و خوتەندا
تورکانە گوڵم پەرچەمی کەوتۆتە عوزاری [٢]
وەك سونبولی[٣] ئاشفتە لەبەر بەرگی سەمەندا [٤]
تا هەوری بەهاری نە بزۆت غونچە نە پشکوت
بۆیە دەگرێ خەندە بە سەر گریەیی مندا

---

(٥) مەستیم : لە (خ) دا بە هەڵە (مستم) واتە : بێ نوختەی (ی) نوسراوە ، بەڵام هەڵەیە .

(٦) نیثار : رژاندن و پەخش‌کردنەوە . مەبەست شتێکە ؛ وەك نوقڵ و شەکر و خورما لە کاتی هاتنی دۆست و خۆشەویستدا هەڵدەدرێت و دەبەخشرێتەوە .

(٨)

(١) بەدەندا : بە هەڵە لە (خ) دا (بەندەندا) نوسراوە .

(٢) عوزاری : عوزار ، کە بە شێوە نوسینی کۆن ئاوا (غداری) بنوسرێت ، هەڵدەگرێ (عوزاری) بێ و هەڵیش دەگرێ (غەدداری) بێت .

(٣) سونبول : جۆرە گیایەکی بۆن خۆشە .

(٤) سەمەن : گوڵێکی جوانی بۆن خۆشە .

گۆیا وەکو من بەو قەدە سەوداییە زولفت
سەرگەشتەیە وا تا بەری پێت چین بە شەکەندا
[من کوشتە ئەتۆ بەو دەمە شیرینە مەسیحم]
[من تەشنە[٥] ئەتۆ ئابی حەیاتت لە ذەقەندا[٦]]
هێشتا دڵەکەم سەرخۆشە نایێتەوە سەرخۆ
ساقی بە کەرەم دوێنێ کە جامێکی بە من‌دا[٧]
ماچێکی دەمت خوێنی شەهیدی سەری زولفە
سائەو دەمە وابێنە کە من خۆم لە رەسەن‌دا[٨]
زولف و روخ و لەب ، عاریض و خەط ، ذایقە بەخشن
وەك زوهرە لەشەو ، مەی لە قەدەح ، گوڵ لە چەمەندا
کەی بەستەیی زەڕڕێکە دوصەد بەرقی لوئالێ ؟
ئەو خەندە مەگەر موعجیزە وادێ بە دەهەندا
بۆ رۆژی نیثاری قەدەمت ئەشکی (وەفایی)
مرواریە پەروەردە لە نێو کانی یەمەندا

(٩)

لێوەکەی ئاڵت دەڵێن : عاشق لە سوتان بەردەدا
زەڕڕەیەك نورە بەڵێ ئاگر لە ئینسان بەردەدا
من لە سیڕڕی حیکمەتی چاوت عەجەب ماوم ، عەجەب !
ئەو نەخۆشە خوێنی قەلبی من بە موژگان بەردەدا

---

(٥) تەشنە : تینـــو .
(٦) ذەقەن : چەنــاکە .
(٧) لە (جامێکی بەمن‌دا) و (گریەیی مندا) دا ئەگەر پەیڕەوی تەواوی سەرەوای هەمو شیعرەکان بکرێ دەبێ لە هەردو جێگەکەدا (مەندا) بخوێنرێتەوە .
(٨) رەسەن : پەت و گوریس .

ئەژدەهای زولفت طەلیسمێکە لە سیحری بابلیَ
میهری ئاگر شوعلە دەگریَ ، ماهی تابان بەردەدا
هیندویی خاڵت وەنێو باغی جەماڵت کەوتوە
باغەبان خانەخەرابیَ ! بۆچ گوڵستان بەردەدا ؟
لێوی یاقوت[1] ئەگەر قوتی رەوانی عاشقە
پێم بڵیَ : وەجهی چیە ئاگر لە ئینسان بەردەدا ؟
زاری تۆ گوڵزارە خۆ ، بۆچ ئابی حەیوانی هەیە ؟
سەروی تۆ ئازادە ، بۆچ نارنج و روممان بەردەدا ؟
لێوی ئاڵت چاوی کاڵت بۆنە فیتنەی دین و دڵ
حەقیەتی ــ باللە ــ (وەفایی) دەست لە ئیمان بەردەدا !

(١٠)

(ما رأيت الليل ان من لحظة صار الغدا)
(في الذوايب وجهك ام في الدجى شمس بدا ؟)[1]
قەط نەهاتە دەست و جاریَ نەبوە ئارامی دڵم
تا قیامەت داغی زولفانت لە جەرگی ئێمەدا
بمکوژی ، صەد جار دەرم کەی ، رۆی من و خاکی دەرت
(كيف يحرم سائل من بابك حاز الندى ؟)[2]

---

(٩)

(١) (یاقوت) دەبیَ وەکو یاقوت بخوێنرێتەوە .

(١٠)

(١) (لە کاتێکەوە رۆژ بوەتەوە شەوم نەدیوە . رۆی تۆبە لەنێو زوڵفتدا ، یان رۆژە لە تاریکی شەودا دەرکەوتوە ؟) .

(٢) (کەسێك لە دەرگای تۆ بەخششی دەسکەویَ چۆن بیَبەش دەبیَ ؟) .

ئاگری عیشقت لە ڕوحم بەر بوە سەرتا قەدەم
وەك نەیستان هەر دەسوتێم مات و خامۆش بێ صەدا
دڵ بە مەحضی ڕوئیەتی زولفت بە ڕوّدا کەوت و مرد
مردم و نەمزانی : نە گەنج ختی نە ماری پێوەدا ؟
چەند بە ناز دێوو دەچێ سەرخۆش و شۆخ و شەنگ و مەست
ئەی گوڵی نازدار ، ئیلاهی ، بای خەزانت لێ نەدا !
باغ دەبێ هەر گوڵ فرۆش بێ یار کە دێتە پێکەنین
با دەبێ عەنبەر بە بادا ئەو کە زولفان بادەدا
دین و دڵ صەبر و قەرارم چۆتە ڕێگای یەك نەظەر
تۆ بڵێی ئەو شۆخە وا سەر مەستە قەط بێتە [٣] ڕەدا ؟
بۆچ برۆم لێ تێکدەتێی ڕوت وەردەگێڕی ، چاوەکەم ؟
کابە کەچ بو ؟ قیبلە گۆڕا ؟ ماچێکم لەو لێوەدا !
دەست و دامان زولفەکەت کەوتۆتە بەرپێت و دەڵێ :
تۆ غەنی من بێ نەوا ، تۆ پادشاه و من گەدا
خەندە بەم شیرینییە ، دەم بەم نموّنەی حیکمەتە
قەط (وەفایێ) نەبوە وا خۆش بێ : خەبەر بێ موبتەدا ! [٤]

ـ ١١ ـ

بە خۆڕایێ نیە سوّتاوی ڕوّتە عاشقی شەیدا
لە ڕوّتی دیوە جیلوەی ئاتەشی (سینا) لە سینەیدا

---

(٣) ڕەدا : بەڵێن دان ، ڕازیبوّن .
(٤) نالێ لەم مەعنایەدا دەڵێ :

« وەصفی ڕوخساری لە فیکری بەنیئادەم بەدەرە »
« ئیبتیدای مەدحی دەمی وەك خەبەری بێ ئەثەرە »

بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٤١١ .

کوتم : عەقدی (ثریا) ماهی من تەنگی شەکەرنەی بۆ
کەچی بۆ راستی ئیعجازی خۆی یارم لە خەندەی‌دا

عەصای فەتحی موسا کول بۆ بە موعجیزە شکافی کرد [١]
کە فیرعەونی خەطی هات و ئیحاطەی طۆری کولمەی دا

درۆت فەرمۆی[٢] حەزم بێ نایەڵم ، گەر راست دەڵێی سادەی !
فەڕەنگی قەومی دەجال ــ ئەی مەسیحا ــ دەوری کەعبەی‌دا

لە سینەمدا چ شیرین دڵ دەناڵێنێ بە مەحزونێ
وەرن لەو شێوە گوێ بگرن بە شین و شیوەنی بەیدا [٣]

مەکەن مەنعی (وەفایێ) چونکە سەر گەردانی جانانە
لەسەر دینێ کە شێخی خانەقا بردی کە تۆبەی‌دا

- ١٢ -

هەر کە دی جەنەت بە رۆدا[١] زولفی پڕتابی شکا
تاری[٢] سونبول ، حورمەتی گوڵ ، بەرگی سیرابی[٣] شکا

ماهی شەوئارام بە خەندە هات نیقابی کردەوە
ئاسمان نەظمی (ثریا)[٤] شەوقی مەهتابی[٥] شکا

---

(١١)

(١) شکافی‌کرد : لەتی کرد .
(٢) (فەرمۆی) : (فەرمۆ) راسترە .
(٣) (بەیدا) وکو (بی‌دا) نوسراوە .

(١٢)

(١) بە رۆدا (ن) بە رۆیــدا .
(٢) تــاری (ن) نــازی .
(٣) ســیراب : تێراو ، تێرئاو .
(٤) ثریا : کۆمەڵە ئەستێرەیەکە . (کۆ) .

[کارگاەخاکی بە سەر وەستا بەڕۆ و سینە بروت !][6]
نرخی قاقوم[7] ، قەدری خەز[8] ، بازاڕی سنجابی[9] شکا
دەوری طۆری کوڵمی‌دا[10] فیرعەونی خەط چارەی نەهات
ئەی دریغا صەد کەڕەت مۆسا بەبێ تابی شکا !
طاقی[11] پەیوەستی برۆت وا بۆ بە قیبلەی خاص و عام
کەعبە گەر بۆ خۆی بزانێ پشتی میحرابی شکا
کەس نیە لەو نیکتە حاڵیم کا (وەفایێ) ! دولبەرم
خۆی دەمی هێنا ، ئەمن گەستم[12] ، دڵی بابی شکا !

— ١٣ —

غەمزەدەی زولفم بە غەمزەی چاوی حەیرانم دەکا
بەستەیی داوم فەڕەنگی تیرەبارانم دەکا
[عاشقی زارم لەسەر هیچ ئەو نیگارە دەمکوژێ
طیفلی نادانم لەسەر ماچێ لە گریانم دەکا]
[داعیەی ئاوێنە دینی کوفرە نەك روحمێکی بێ
حەقیەتی بەو چاوە کاڵانە کە تالانم دەکا]

---

(٥) مەهتاب : مانگەشەو .
(٦) کارگاه . . . (ن) (کارگاه خاك سروستان بردوه سینەء تراب) ئەم نیوە شیعرەم لە هەردوو نوسخەکەدا بۆ راست نەکرایەوە ، بۆیە لێرەدا وێنەی (ن)م بە رێنوسەکەی خۆی نوسی .
(٧) قاقوم : پێستێکی سپی و گەرمە لەبەر دەکرێ .
(٨) خەز : حەریر .
(٩) سنجاب : سمۆرە .
(١٠) کوڵم (ن) (گلم) دیارە هەڵەیــە .
(١١) طاقی (ن) تــاقی .
(١٢) گەستم (ن) گەزتم .

[یاری من هەر گیز لە قەتلی عاشقی پەروا نیە
چونکە رۆمەت شەمعە بۆیە حەز بە سۆتانم دەکا]
ئاو لە چاوانم لەبەر زولف و عوزارت دێتە خوار
دۆکەڵی ئەو مەجمەرە هەر دەم لە گریانم دەکا
[من دەڵێم : یاقوت و رێحان خەططی کامیان خۆشترە ؟]
[ئەو بە عەییاریێ ئیشارەی لەعلی خەندانم دەکا]
قامەتی تۆ نەخلی طورە طەلعەتی تۆ نوری طور
دەم بەدەم وەجهی جیلوەت [مەست !] و حەیرانم دەکا [1]
[فیکری زولفت عیللەتە ، وەصفی دەمت ناکەم بەدڵ
نیکتەگۆیی پیشەمە سەودا پەرێشانم دەکا]
[رۆ لە ئەبرۆی تۆم دەکا چاوت بە موژگانی کەچی :
قیبلە نیشانم دەدا ، کافر موسوڵمانم دەکا !]
پێم دەڵێ : بگری (وەفایێ) گەر ئەسیری لێومی
یەعنی مرواریم دەوێ ، چی نرخی مەرجانم دەکا ؟!

- ١٤ -

نەسیمی بادی نەورۆزێ شەمیمی عەبهەری هێنا
بەریدی عاشقان دیسا[1] پەیامی دولبەری هێنا

---

(١٣)

(١) ئەم نیوەشیعرە مامۆستا هێمن پێی وابوو هەڵەی نوسەرە و بەم شێوەی خوارەوەبێ باشترە :

« دەم بەدەم (وا) وەجهی جیلوەت (مەست) و حەیرانم دەکا »

(١٤)

(١) دیسا (ح) دیسان (عەبهەر) : بە نەرگس و یاسەمین دەوترێ .

نەوید ئەی عاشقانی دڵنیگار یار[٢] هاتە سەر خەندە
صەدایی بولبولان دیسا درەختی گوڵبەری هێنا
مەگەر ڕوی کەوتە[٣] زولف و ڕوی حەبیبم بادی نەورۆزێ
حەیاتێکی بە دونیا داوە بۆی[٤] گوڵعەنبەری هێنا
بە فەتحی دڵ دەڵێی یار زولف و سینە و ڕوی وەدەرناوە
لە نەسرین و گوڵ و سونبول بەهار هات لەشکەری[٥] هێنا
دەڵێی چاوی منە هەوری بەهارێ دەم بەدەم دەگرێ
دەڵێی ئاهی منە بەرقی درەخشان ئاوری هێنا
هەوا چۆ پڕ بە دامانی دەر و دەشتان گوڵی کێشا
صەبا هات پڕ بە جێبی کۆهساران عەنبەری هێنا
لە نێو[٦] بەزمی وەنەوشە و جۆ و کەناران لاڵە پەیدا بۆ
بە تاریکێ خضر بۆ چەشمە شای ئەسکەندەری هێنا
کە ئیسلامی بەهار فتوای جیهادی کافری دەی دا[٧]
صنەوبەر نێزە ، گوڵشەن[٨] گورز و ، سۆسەن خەنجەری هێنا

---

(٢) دڵ نیگار یار (ح) دلفگار مار . مامۆستا هێمن لای وابۆ ئەم شیعرە ئاوایە:

« نەوید ! ئەی عاشقانی دڵفیگار یار هاتە سەر خەندە »
« صەلا ! ئەی بولبولان دیسا درەختی گوڵبەری هێنا . »

نەوید : موژدە .
صەلا : بانگ و هاوار . ئەوترێ : صەلام لێ رابێ .

(٣) ڕوی (ح) ڕێی . لە (ھ) یشدا بە (ڕێی) نۆسراوە و ، ئەمەش ڕاستە .

(٤) بۆی (ح) بـۆ .

(٥) لەشکەری (ح) شەکری . دیارە ئەمەی (ح) هەڵەیە .

(٦) لە نێو (ح) لە بـەر .

(٧) دەی : یەکەم مانگی زستان ، بەفران بار .

(٨) گوڵشەن (ح) گوڵبەن .

نیثار ئەفشان بە پائەندازێ سولطانی بەهار هاتن
سەمەن دیبا ، شەقایق ئەتلەس و ، گوڵ مەخمەری [٩] هێنا
لە شایی دارەگوڵ مەسنەدنشین بۆ هاتە پشکوتن
چەمەن تەختی زومەڕڕەد، [طل !][١٠] یاقوت ئەفسەری[١١] هێنا
لە بەزمی نێرگس و نەسرین بە دەفعی[١٢] چاوەزاری گوڵ
وەنەوشە دەستە دەستە عوود و ، لالە مەجمەری[١٣] هێنا
لە مەیخانەی چەمەن بەزم و[١٤] طەرەبیان گرت قەدەح نۆشان
شەقایق[١٥] بادە ، زەنبەق[١٦] شیشە ، نێرگس ساغەری[١٧] هێنا
لە چەهچەی ساز و نەغمەی عەندەلیبان[١٨] سۆت هەمۆ دونیا
صەدایی تارزەن ، ئاوازی خۆش‌خوان ، ئاوری هێنا
حیکایاتی غەریبەی پێیە بولبول جوملە خۆکردی
دەڵێی چاپاری[١٩] ئێران رۆژنامەی ئەختەری هێنا

---

(٩) مەخمەر (ح) مەجمەر . (ئەفشان) لە (خ)دا بە (ئەفسان) نوسراوە .
(١٠) طل (ح) گوڵ لە . ئەم نیوە شیعرەم بۆ راست نەکرایەوە .
(١١) ئەفسەر : تاج .
(١٢) بە دەفعی . . . ئەم شیعرە لە (ح)دا تەواو نەکراوە .
(١٣) مەجمەر : ئاگردان ، مەقەڵی .
(١٤) بەزم و (ح) بەزمی . شیعرەیش لە (ح) دا ناتەواوە .
(١٥) شەقایق : گوڵێکی سوری جوانە .
(١٦) زەنبەق : گوڵێکی جوانی بۆن خۆشە ، گەلێ جۆری هەیە .
(١٧) ساغەر : پیاڵەی شەراب .
(١٨) عەندەلیب : بولبول .
(١٩) چاپار : وڵاخی پۆستە . لە مەوبەر ئەو سەردەمەی کەرەسەی هاتوچۆی گورج‌و گۆڵ پەیدا نەبۆبۆ ، بۆ مەبەستی ئیش‌وکاری پۆستە کەڵکیان لە ئەسپ‌و وڵاخی سواریێ وەرگرتوە و لە سەر رێگاکاندا چەند قۆناخ دانراوە و ، هەر قۆناخێك چەند ئەسپی چاپاریێ چاکی تێدا راگیر کراوە، بەو ئەسپانە وتراوە : ئەسپی چاپاریێ . ئەم شیعرە ئەوە دەگەیەنێ لە سەردەمی (وفایێ) دا رۆژنامەیەك بە ناوی ئەختەر بۆبێ .

به شەوقی ڕوویی لالە و گوڵ لە باغاندا[٢٠] چراغانە
دەڵێی باغی جەنەت ئەمساڵ بەری حۆر و پەریی هێنا
لە گوڵشەندا ڕەیاحین مەست و شادابی[٢١] هەوای خۆشن
دەڵێی ریضوانە بۆ ئەهلی بەهەشتی کەوثەری هێنا[٢٢]
شکۆفەو گوڵ بە عیشوە و خەندە ئارامی دەروونیان دا[٢٣]
بەهار بۆ خەستەکانی خۆی چ شیر و شەکەری هێنا ؟
بە زەرد و سوورەوە خەملیوە[٢٤] بۆ دامادی[٢٥] بولبول هات
وەرەق (معجز) ، ئەرض گولگۆنە ، شەونم[٢٦] زێوەری هێنا
هەموو کەس چاوەڕوانی[٢٧] لێك دەکەن وەك سورمەیان دیبێ
مەگەر بایی سەبا[٢٨] خاکی گوزاری دولبەری هێنا
چ دولبەر ؟ ئافتابی[٢٩] ماهڕوویان و[٣٠] شەکەر لێوان
کە خەندێکی لە[٣١] سەحرا گوڵ لە دەریا گەوهەری هێنا

---

(٢٠) لە باغاندا (ح) لە باغان وا .
(٢١) شادابی هەوای (ح) شاداب و هەوا .
(٢٢) لێرە بە دواوە لە (خ)دا نیە ، وا دەردەکەوێ نووسەر یان دەستی نەکەوتوە. یان بــۆی ساخنەکراوەتەوە ، یان هــەر هۆیەك ، بە ئەندازەی ئەو پێنج شیعرەی بۆ بڕداوە ، ئێمە ئەو پێنج شیعرەمان لە (ھ)وە لە گەڵ بەراوردی (ح)دا تەواو کرد .
(٢٣) ئارامی دەروونیان دا (ح)ئارام و دەوڵەتیان دا .
(٢٤) خەملیوە (ح) غەمزیوە .
(٢٥) دامادی (ح) داماد و . داماد :
(٢٦) شەونم (ح) شەبنم .
(٢٧) چاوەڕوانی ... (ح) چاوەڕوونی لێدەکەن (وکبرمیان دینی !) .
(٢٨) بایی سەبا (ح) بادی صەبا .
(٢٩) ئافتاب : هەتاو .
(٣٠) ماهڕوویان و ... (ح) ماهڕوویان ثەنایشگری ...
(٣١) لە (ح)دا هەردوو (لە)کە بە (بە) نووسراوە .

بەبێ شاباشی سەر بە قسەی [٣٢] (وەفایێ) گوڵچرا نابێ
کە بولبول[٣٣] هەر زمانی هەن هەندە پەروانەش سەری هێنا

(٣٢) بەبێ شاباشی... (ح) بەبێ شاباش سەری قسەی وەفایێ گوڵ چراغ..

(٣٣) کە بولبول ...(ح)کە بولبول هەر زوبانی هەرزە پەروانەی سەری ... .
ماموٚستا هێمن لای وایە ئەم نیوە شیعرە دەبێ ئاوابێ :

«کە بولبول هەر زمانی هانی پەروانەش سەری هێنا» .

پیتی بێ

(١)

بۆ لەبی جانان ــ بەچاوت ــ من ئەوا بۆمە کەباب

(دوستان ساقی کجا تا در دهد جام شراب ؟)[١]

شەو بەڕۆژ ئاڵاوە یا سونبول لە دەوری بەرگی گوڵ ؟

(یا پریشان گشته بر روی تو زلف پر ز تاب ؟)[٢]

دا بزانن ڕۆژ و شەو هەردوو لە لایەك دێنە دەر

(زلف روی خود عیان کن بر فگن بند نقاب)[٣]

ذەوقی خەندە و شەوقی جیلوەی تۆیە حەیرانم دەکەن

(شهد و شکر بین که ریزد از تکلم افتاب)[٤]

ماچی لێوت ئەو دەمەی خۆشە کە پێیە پێکەنین

(خوش بود گل بشکفد بلبل شود زو کامیاب)[٥]

---

(١) دۆستان ساقی لە کوێیە تا جامی شەرابم بداتێ .

(٢) یا زولفی پڕ لەتاو بەسەر ڕوی تۆدا بلاوبوەتەوە ؟

(٣) زولف و ڕوی خۆت دەرخەو بەندی چارشێو لادە لەسەری .

(٤) کاتێك هەتاو (کە دۆستەکەیەتی) قسە ئەکات ، ببینە چۆن شەهد و شەکر دەڕژێنێ .

(٥) جوان دەبێ کاتێ گوڵ دەپشکوێ و بولبول لێیەوە بەختەوەر دەبێ .

مەوجی گریانم گەیشتە ڕوی و چاوی لێ نەکرد
(سیل بر گلشن زد و نرگس نمی خیزد ز خواب) [٦]
لەو دەرە مەمکوژە چونکە شێتی زولف و ڕویی تۆم
(عاشقم صید حرم ، سودایی و مست و خراب) [٧]
قەط بە مفتی دامەنێ ئیدی (وەفایێ) فرصەتە
(گوشەء گلزار و ، جام بادە و ، بانگ رباب) [٨]

---

(٦) لافاو دای بەسەر گوڵزاردا کەچی نێرگس لەخەو رانەپەڕێ .

(٧) من عاشقم ، من نێچیری حەرەمی کەعبەم ، من شێتو مەست و سەرخۆشم .

(٨) گۆشەی گوڵزار و ، جامی مەی و ، بانگی روباب .

پیتی تێ

(١)

ئەلئەمان سەر تاقەدەم سوتام و جانانم نەهات
چاو لە سورمەی خاکی ڕێ بوم ڕاحەتی جانم نەهات
خاڵ و خەط گوڵزار و ڕەنگی شۆخی بێ باکم نەدێ
زولف و ڕو هیندو فەڕەنگی شاهی خوبانم نەهات
ئەی عەجەب گریام وەکو هەوری بەهاران و کەچێ
پێکەنینی ئەو گوڵەی کاکۆڵ پەرێشانم نەهات
چاوی خوێنین غەرقی پەروین بو لەبێ میهری[1] گوڵم
مات و حەیرانم لەسەر چی ماهی تابانم نەهات ؟
حەڵقەیی زوننارى[2] زولفی بو بە میحرابی دۆعام
تورکی کافرکێش و یاری نامو سوڵمانم نەهات

---

(١)

(١) میهر : میهر ناوە بۆ گەلێ شت ؛ وەك : فریشتەی خۆشەویستێ ، مانگی حەوتەمی سالی شەمسێ ، جۆرەگیایەك ... تاد لێرەدا مەبەست خۆشەویستێ و مەحەببەتە .

(٢) زوننار : جۆرە هەودا و پەتێکی تایبەتیە مەسیحێ لە پشتیان دەبەست .

تەشنەلەب دیوانە بۆم ، سەرگەشتەیی ظوڵماتی غەم
دولبەری بالاّ بلاّوم ئابی حەیوانم نەهات
کەعبەیی رۆحم ، حەبیبی من ، عەجەب پەیدا نەبۆ
قیبلەکەی دینم طەبیبی دەردی پەنهانم نەهات
نەی صیفەت ناڵینمە ، بولبول طەریقەت شینمە
شای شەکەر لێوان[٣] گوڵو ئەگریجە لەرزانم نەهات
بۆ بە خوێن غونچەی دڵم ، نەمدی هەوای خەندەی گوڵم
سۆت دەر و ژۆرم ، صەدای بەرقی بەهارانم نەهات
چەند بە چەند گریام هەوای عیشقم لەسەر خاڵی نەبۆ
غەرقی طۆفان بۆم کەچی تەسکینی سۆتانم نەهات !
وەك (وەفایی) تا بەکەی بگریم بناڵێنم بڵێم :
ئەلئەمان سەر تاقەدەم سۆتام و جانانم نەهات .

(٢)

نیگارا ئەی بە غەمزە ئافەتی دڵ چاوی بیمارت
ئەمان سەر تاقەدەم سۆتام لە دۆری نوری دیدارت
دەسا روحمێ وەفادارم بە حاڵی دادو هاوارم
کە وەك بولبول دڵی زارم دەناڵێ بۆ گوڵی زارت
سەرم ناوێ ئەگەر نەیخەم بە حەڵقەی پەرچەم و چاوت
دڵم ناوێ ئەگەر نەیکەم بە فیدیەی چاوی عەییارت
ئەسیری زولفی خامی تۆم ، شەهیدی رەمزی چاوی تۆم
ئەمن گیراوی داوی تۆم ، بە صەد جێ دڵ بریندارت

---

(٣) لە مامۆستا (هێمن) م بیست کە مەبەستی (وەفایی) لە (شای شەکەر لێوان) سەیزادە مەریەمێکی سابلاّخی بوە و مامۆستا (هێمن) خۆی ئەو باسەی لە سەیزادە بیستوە .

شەهیدی نازی تۆم و داغداری باغەبان ئەی گوڵ
لە دوریِ تۆ بناڵم ؟ یا لەسەر بێدادیِ ئەغیارت ؟
ئەمن نەمدیوە هیندۆ باغەبانی باغی جەننەت بێ
بە شیرینیِ چ دڵکێشە ؟ بنازم ! خاڵی روخسارت
لەلایێ شەککەرستانە ، لەلایێ ئابی حەیوانە
ئەگەر گوڵ بێ ئەگەر غونچە لەب و زاری شەکەربارت
(وەفایێ) ، دوڕ لە وەصڵی تۆوە ، پابەندی طەلیسمێکە
لەسەر گەنجی جەماڵت کەوتە داوی زولفی رەشمارت

(٣)

دیسان بە هەوری نیسانیِ دونیا رەنگی ژەنگاری گرت
گوڵ زەرد و سوور هاتە دەرێ دەشت و صەحرا و کۆهساری گرت
دیسان بە نەغمەی زیر و بەم[١] ، بولبول دڵی بە دەرد و غەم
لە تاوی غونچەی گوڵ بەدەم ، ساز و سەمتور و تاری گرت
بۆ خاطری گوڵ وەدەرکەوێ ، بە خەندە هەستێ لە خەوێ
هەوری بەهاری ناسرەوێ ، شێوەی عاشق و دڵداری گرت
گوڵ لە باغاندا جۆشاوە ، رەنگ رەنگ صەف صەفیان کێشاوە
لالە دەڵێی دڵ ئێشاوە ، کەناری جۆیباری گرت
صەدای سێتا لەو خوارە دێ ، ئاهەنگی تارە دیارە دێ
یا صەوتی قومریِ و سارە[٢] دێ ؟ بەزمیان بە روی گوڵزاری گرت
بولبول هاتبوە حاڵی مردن ، بەرگی غونچەی وەلا بردن
تا تیر دەبێ لە ماچ کردن ، خار گەردەن و با زاری گرت

---

(٣)

(١) زیر و بەم : ئامێرێکی مۆسیقایە .
(٢) سار : باڵندەیەکی بچکۆلەی کونجڕی دەنگ خۆشە .

لاله سەرتاپێ خوێناوە ، جەرگی بە چەند جێ سۆتاوە
دڵی هەر وەك منشێواوە ، داغی زولف و رۆی یاری گرت
هەتا نەگریم نەڕوا صەبرم ، دامانی یار کەنگێ بگرم
لە بەر عومری قومری بمرم ، سەروی لە نێو کەناری گرت
یاران نەکەن بازی نەظەر ، بەردەنە صەیدی بازێ کەر
زۆرم دی بازی بێ خەبەر ، شابازی دەوڵەت یاری گرت
رۆژێکی پیری مەیکەدە [3] ، فەرمۆی : دڵت بە هیچ مەدە
ئەو دڵە پڕ لەمەفسەدە ، عەکسێکی رۆی دڵداری گرت
غافل بۆم جارێك لە نەکاو ، رەنگی غەیرێکم کەوتە چاو
قەلبی سەلیمی ناتەواو ، [نەخۆش بۆ لێم !] ئازاری گرت
کاری دڵم چلرۆژە[4] بۆ ، نەك بێکارێ و دەروێزە[5] بۆ
مەقصۆدی من (پیرۆزە)بۆ ، ئەو رۆیی (بۆتیمار)ی[6] گرت
ئەو نەفسی بێ هەوایی من ، سەرکەش بۆ بێ رەضایی من
جامی جیهان‌نومایی من ، سەر زەدە بۆ غوباری گرت
لەسەر طاقی برۆی جانانە [7] ، شەیدای زولفی پەرێشانە
سەوداسەر ئەو دڵ دێوانە ، قیبلەی بەردا زونناری گرت
پیری من و دۆستی خودای ، رۆحم فیدای شەرط و وەفای
دیسا لەبەر نۆری ضیای ، هەردۆ دونیا ئەنواری گرت

---

(٣) مەیکەدە : مەیخـانە .

(٤) چلرۆژە : مەبەست لە چل رۆژ ریاضەتی صۆفییانەیە .

(٥) دەروێزە : سـوال .

(٦) (پیرۆزە) و (بۆتیمار) : دۆ باڵندەن ؛ یەکەمیان پیرۆزە و دوەمیان شۆم و نەگبەتـە .

(٧) (لەسەر طاقی برۆی جانانە) کەمێك لەنگە، مامۆستا هێمن لای وایە (سەر) زیادە و بە هەڵە نۆسراوە .

لەو صەهبایە [٨] رۆحی دڵە ، ئارەقی رۆی بەرگی گوڵە
زانی دڵم بێحاصڵە ، دەستی دڵی بیماری گرت
لەسایەی رۆژی هیممەتی ، (وەفایی) بۆ بە جەننەتی
نەخلی صنەوبەر صورەتی ، بار بار بەری گوڵناری گرت

(٤)

گوڵەندام ئەی طەنافی [١] گەردەنم زولفی پەرێشانت
عیلاجێ ! چارەیێ ! روحمێ ! ئەمان [٢] دەستم بە دامانت
غەریبی تۆم ، نەخۆشی تۆ[٣] بە گۆشەی چاوی بیمارت
ئەسیری تۆم شەهیدی تۆ[٤] ، بە تۆکی تیری موژگانت
ئیشارەت[٥] ئافەتی رۆحم ، کەلامت غارەتی دینم
تەبەسسوم سیحری لێوانت[٦] ، تەکەللوم رەمزی چاوانت
مەگەر [٧] سەرتاقەدەم زولفت وەکو من خاو و شێوابێ
کە سەرگەردانی[٨] سەودایە لەسەر چاکی گریبانت

---

(٨) صەهبا : بە بەڵەکیش دەوترێ و بە شەرابیش دەوترێ ، لێرەدا مـانای دۆهەمـە .

(٤)

(١) طەنافی گەردەنم (ح) طەنابی گەردم . دیارە هەڵەیە .
(٢) ئەمان (ح) دەسا .
(٣) تۆ (ح) تۆم .
(٤) تۆ (ح) تۆم .
(٥) ئیشارەت (ح) ئیشارەی .
(٦) لێوانت (ح) شیرینـت .
(٧) مەگەر ... (ح) مەگەر تا قەدەم زوڵفت هەر وەکی من خاو و شیوی کەی .
(٨) سەرگەردانی (ح) سەرگەردان و .

دەڵێی شەککەر فرۆشی شاری میصرە وا بە شیرینی
ـ بنازم ! ـ خاڵی وەك هیندوو لەگۆشەی لێوی خەندانت [٩]
ئەگەر دڵ بۆ ئەگەر دین دامە سورمەی چاوەکان ، ئیدی
بەسم سەودازەدە و ریسواکە تۆبی و دین و ئیمانت ! [١٠]
طەلیسمی بابلە سیحری حەڵاڵە رەنگی رەیحانە
شکەنج و بەندە ، یاخۆ جێ‌دڵانە زولفی سەرشانت ؟
بە ئازادێ لەکن خۆی شهرەیە[١١] من مات و حەیرانم
گوڵ و نارنجی بەر [١٢] هێناوە خۆ سەروی خەرامانت
لەبەر چاوت بگریەم ، یا لە دەست تۆ داد و هاوار کەم ؟
لەبەر نەیرەنگی مەستان[١٣] ، یا لە سیحری رەنگی دەستانت ؟
دڵم سەودازەدەی بالاتە خۆم دڵدارەیی ئەبرۆت
بە بالا دڵ بەلا گێرت ، بە ئەبرۆ خۆم بەقوربانت
لە دادی من بپرسە جارێ ئەی[١٤] سولطانی عیشوە و ناز
بەناحەق بۆچی بمکوژێ [١٥] ئیشارەی چاوی فەتتانت ؟
(وەفایی) کەوتە حەلقەی زولفت ، ئیدی مەیدە بەر موژگان
کەمن کوشتەی طەنافت بوم چ لازم تیرەبارانت ؟ [١٦]

---

(٩) خەندانت (ح) زەنەخدانت .
(١٠) ئەم شیعرە و شیعری دوایی لە (ح)دا نیە .
(١١) شهرەیە (ح) شبهەیـە .
(١٢) گوڵ و نارنجی بەر (ح) هەموو نارنجی بەر .
(١٣) نەیرەنگ : فێڵ و تەڵەکە .
(١٤) (ئەی) لە (ح)دا نیـە .
(١٥) بمکوژێ (ح) کوشتومی .
(١٦) گوڵەندام لە سابلاخ مەشهوور بوە ، ژنێکی زۆر جوان بوە . وەفایی ئەو شیعرەی بۆ ئەو داناوە . میرزا ئەحمەدی رەئیس کوڕی ئەو ژنە بو خۆم دیومـە . (هێمـن) .

(٥)

غەمزە و نیگەه و رۆ لە خەمی زولفی دو تا دا
وەك نەشئە لە مەی ، زوهرە لە نێو شامی سیا دا
تۆی جیلوە دەکەی یانە مەلایك لە سەما دا ؟
خەندەی گوڵە وا عەطری لە شەبنم بە صەبا دا
(یاخود ز شکر خندە عرق کردە لبانت ؟) (١)

ساقیێ بە سەری نێرگسی ئاهوی تەتــاریێ
بەو چاوە خومارەت بدە جامێکی بە یاریێ
تۆ خەندە ببارێنە ئەمن گریە بە زاریێ
جامی مەی و ، خەندەی گوڵ و ، بارانی بەهاریێ
(ز این هر سە توان گشت من پیر جوانت) (٢)

ئەی زولفی رەشت قافلە سالاری طەریدان (٣)
بنوارە ! صەفی عاشقی غەمدیدە لە چیدان ؟
هێندەت بە جەفا خەنجەری مۆژەت لە دڵی دان
خۆ وەختە بگاتە کەمەرت خوێنی شەهیدان
(کی باز کشی آخر ازین عزم عنانت ؟) (٤)

بەو چاوی سیاهت کەدەڵێی ئاهوی چینی !
قەد وا دەبێ تۆ خۆش‌دڵ و ئەمنیش بە حەزینی ؟

---

(٥)

(١) یا بە هۆی زەردەخەنەوە لێوت عارەقی کردوە ؟

(٢) لەم سیانەوە کە باس کران من کە پیربوم لە داخی تۆ دەتوانم جوان ببمەوە!

(٣) طەریـــد : دەرکراو .

(٤) کەی لەم عەزمە عەنانی لەغاوی فیکری خۆت دەگێرێتەوە ؟

ڕوومەت گوڵ و قەد سەروی ڕەوان زوهرە جەبینی
مەهـ عاریض و سیمین کەمەری تۆ بە یەقینی
(بگذار در آغوش کشم سرو روانت) [(٥)]

بۆ قەتلی (وەفایی) کە بە دڵ لەو گوڵی خەندان
فەرمویە بڕۆ نێرگسی سەرمەست بە موژگان
قوربانی نیگاهی بۆ بە غەمزێکی دڵ و جان
نەمدیوە دونیشانە بە تیرێکی لە ئینسان[(٦)]
(قربان شوم ای ترك باین تیر و کمانت) [(٧)]

(٦)

ئارەق ڕووی داگرتی لەبەر پێکەنینت [(١)]
شەبنم لەگوڵ باری ڕۆژی گرت پەروینت
تو خودا زولفت لابە تا تێر کوڵمت ماچ‌کەم
ڕێی بولبول با نە گرێ لەو باغە پەرژینت
زولفت خەطاکار بۆ چاوت برۆی داخست
با بچین ماچ‌کەین دەستی شای چین و ماچینت

---

(٥) وازم لێ بێنە با سەروی ڕەوانت بگرمە باوەش .

(٦) ئەم نیوە شیعرە و نیوە شیعری پێشـوو بە یـەکەوە مانـایان دێت . دوو نیشانەکە (دل) و (جان) ە و تیرەکەش غەمزەی چاوی دولبەرە .

(٧) دەکرێمە قوربانی بە تیر و کەوانت .

(٦)

(١) کێشی ئەم غەزەلە وا وێدەچی ئیبداعی خۆی بێ لە دیوانی هیچ شاعیرێکی کورد دا کێشی وام نەدیوە وە بیرم نایە لە شیعری فارسیش‌دا وێنەم دیبێ.

هێمـن .

چاوبازەی چاو مەستە ، لەو بادەی ئەلەستە
دەستم بگرە هەستە ، تۆ و دین و ئایینت
کەوتومە نێو زولفت بۆ خۆت بگرە دەستم
کافربوم بێ ئیمان تابێمە سەردینت
شەو تاسەحەر وەك گوڵ دڵ پڕ لە خوێناوم
یاخودا شەماڵ بێنێ بێنی عەرەقچینت
[قوربانی ئەو رەنگەم دونیای رەنگاند رەنگ رەنگ]
[بەو رەنگە بێڕەنگەی روخسارەی رەنگینت]
[زولفت رۆی داپۆشی ، ئەبرۆت ئارەقناکە]
[رۆژیان لێ کردمە شەو بەو ماه و پەروینت](٢)
روحمت پێدا نەهات ـــ شیرین ـــ خوداگیر بی !
رۆحی بۆ تۆ دانا فەرهادی میسکینت
بۆچ هەر (وەفایێ) بۆ شێت بۆ وەکێوان کەوت ؟
صەد خوسرەو فەرهادە بۆ لێوی شیرینت

(٧)

بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان ! عاشقی روخساری خۆت
ئاڵ و واڵای (١) خولدێ ناوێ طالیبی دیداری خۆت
نامەوێ عەیشی جیهان حاشا لە فیردەوسی بەرین
تۆی موڕادی دین و دونیام نار خۆت ئەنواری خۆت

---

(٢) مەعنای ئەم نیوە شیعرە لە نیوەی دۆهەمی شیعری یەکەمەوە نزیکە و ، دۆپات بۆنەوەی قافییەی (پەروینت)یش کارێکی وەستایانە نیە . ئەم شیعرە و شیعری پێشتۆیش زیادەی (خ)ن .

(٧)

(١) ئاڵ و واڵا : رەنگاوڕەنگ .

گاه بە یاری گاه بە دیدار دڵ دەکێشی دین دەبەی
هەر دەمە نەوعێ رەواجی پێ دەدەێ بازاڕی خۆت
گاهێ موطریب گاهێ ساقێ ، من فیدای زولف و روخت
کوفر و ئیمان لێکدەدەی سەرخۆش بە نەغمە و تاری خۆت
زولفەکان دێنی و دەبەی بێ غەم لە کوشتەی چاوەکان
شەو دەچێ رۆژ دێ دەمێکی نایێ سەر بیماری خۆت
هەر رەگێکم دەنگ و ئاوازێکی لێ دێ پڕ خورۆش
ئاورت بەرداوەتە عالەم بە مۆسیقاری خۆت
با بە جارێك تێك نەچێ کاری دڵ و دین ، ڕۆحەکەم ،
وا پەرێشانی مەفەرمێ زولفی عەنبەر باری خۆت
پای‌بەندی زولفی تۆم ، مەحرومی رۆی خۆتم‌مەکە
با بە داغی تۆوە نەمرێ بولبولی گوڵزاری خۆت
دڵ بە تیغ ، جان‌بەندەفەرمان ، لەشکری ناز بۆچ بێ ؟
پادشاهم بێ خەطا وێران مەفەرمێ شاری خۆت
دەستی خۆم دا زولفەکەت مەمکوژە خۆ کافر نەبۆم
قیبلەکەم هەرتۆی بە دڵ بم‌بەخشە بەو زونناری خۆت
دەم بەدەم ناڵەی (وەفایێ) دێ لە حەلقەی زولفەکەت
جارێکی نابێ بپرسی حاڵی شەوبێداری خۆت ؟!

(٨)

یار هاتە تەبەسسوم بە هەناسەی [١] منی مەبهوت
گوڵ گوڵ بە نەسیمی سەحەرێ غونچە دەپشکوت

---

(٨)

(١) هەناسەی (ف) تەماشای . مەبهوت : ترساو ، درۆ بۆ هەڵبەستراو .

وا زولفی لەسەر گەردەنی لاچو بە هەناسەم
شەو فەجری بەیان بو کە [٢] نەسیمی سەحەر ئەنگوت
هاروتی دڵم هات و لە چاهی زەنەخت کەوت
سەر گەشتە لەدو غەمزە لە[٣] دو نێرگسی جادوت
ئەبرۆت [٤] مەدەدی زولفە بە کێشانی دڵاندا
بۆیێکی وەها خەم بوە[٥] شاهێن و تەرازوت
صەف بەستە هەمو مونتەظیری ئەمر و نیگاهـن :
قوڵلابی موژەت ، زولفی[٦] رەشت ، گۆشەیی ئەبروت
هەرییێکی[٧] لەلایێ بەتەمای قەتلی (وەفایی)ن :
طابوری حەبەش ، لەشکری چین ، عەسکەری هیندوت

---

(٢) کە (ح) بـە .
(٣) (لە) لە (ف) وەرگیراوە هەروەها لە (ح)یشدا هەیە. بۆیە لێرەدا لە مەتنەکەدا نوسیمان هەر چەند لە (خ)دا نەبو .
(٤) ئەبرۆت (ن) ئەبرۆی . زولفە (ن) زولفی .
(٥) بۆیێکی وەها خەم بوە (ف ، ح) بۆیە کە وەها خەمە .
(٦) زولفی (ن) چـاوی .
(٧) هەر یێکی (ح) هەر یەککەی .

پیتی دال

(١)

له ژێر زولفی سیا ڕوی خستەدەر چاوی له دونیا کرد
شەوی دی صوبحدەم ، گۆیا ، دەری مەیخانەیان واکرد
به ئاب و ڕەنگ و ڕو حۆری ، به زولف و کاکوڵی غیلمان
گوڵاویان دا له مەیخانه ، غوباریان عەنبەر ئاساکرد
به ڕەنگی چاوی خۆی ساقی لەبالەب جامی مەی گێڕا
به طەرزی زولفی خۆی موطریب دەمادەم چەنگ و نەی چاکرد
خەرامان شاهی خوبان هات ، هیلاکی دین و ئیمان هات
به زولف و ڕویی تابان هات ، که کوفر و دینی یەغماکرد
له جیلوەی قامەتی بەرزی ، له عیشوەی زولفی صەد طەرزی
زەمین و ئاسمان لەرزی ، سوجودی ڕوی دڵارا کرد
شەکەر خەندە گوڵی زاری ، دڵی هێنامە هۆشیاری
مەگەر گوڵقەندی لێ باری ، کەوا بیماری ئیحیا کرد
هەزار تا زولفی وەك سازێك ، بەناز بو نەغمە پەروازێك
که هەر سازە به ئاوازێك دو دونیای پڕ له غەوغا کرد
له عەکسی شۆخ و شەنگێکه ، جیهان گوڵ گوڵ به چەنگێکه
هەر ئەوراقی له ڕەنگێکه ، بەیانی حوسنی یەکتاکرد

[وەنەوشە و گوڵ لە باغان‌بۆ ، لە باغان شەو چراغان بۆ]
[مەگەر دارۆی [1] نەساغان بۆ بە رۆدا زولفی تاتاکرد]
لە تاتا زولفی شەوکاری ، درەخشا نوری روخساری
لەهەر حەلقێکی صەد تاری ، هەزار خورشیدی [2] پەیداکرد
غورۆری حوسنی خۆی وابۆ ، دەمی پڕ خەندە کردو چۆ
کە بۆ خۆی رازی خۆی فەرمۆ (وەفایێ) بۆچی رسواکرد ؟ [3]
هەوا بۆنێکی چینی پەرچەمی کەوت و وەکێوان کەوت [4]
صەبا عەطرێکی غونچەی زاری هێنا رۆی لە صەحرا کرد
نیشانێکی لە ئەنواری جەمالی خۆی بە شەم بەخشی
سەراسەر جانی پەروانەی (پراز) سۆتان و سەودا کرد
نەسیمێکی لە باغی حوسنی خۆی هێنا بە گوڵ دادا
سەراپا بولبولی زاری (پراز) ناڵە و تەمەننا کرد
کەمان ئەبرۆیی پەیوەستی ، بە غەمزەی چاوەکەی مەستی
کە دای تیرێکی سەردەستی ، لەجیسم و جانی ئاوا کرد
مەگەر موژگانی نەشتەر بۆ ، حەکیمی چاوی دولبەر بۆ
کە خوێنی دڵمی پێ‌دەربۆ نەخۆشی خۆی مودارا کرد

---

(۱)

(۱) دارۆ : دەرمان .

(۲) خورشید : خۆر ، هەتاو .

(۳) لە (هـ)دا ئەم پارچە لێرەدا کۆتایی هاتوە و شیعری «هەوا بۆنێکی...» سەرەتای پارچەیەکی سەربەخۆیە .

(٤) (هەوا بۆنێکی چینی پەرچەمی کەوت ...) مـامۆستا هێمن لای وایـە (... پەرچەمی کرد) راستە ، بەڵام من بە گوێرەی دەسخەتەکە نۆسیم کە ئاوا نۆسراوە : « هوا بونیکه = (بۆنێکی م ، ع) چین پرچم کوت» .

کوتم : ئەی شۆخی چاوبەستم ، خەراب و عاشق و مەستم
بە رەحمەت بگرە هادەستم ، خوماری ئاشکارا کرد
دڵی دا دڵ شکستی خۆی ، هەڵستا هات بە دەستی خۆی
بە جامێکی (الست)ی خۆی ، (وەفایی) شێت و شەیدا کرد

پینتی رێ

(١)

دیسا نەسیمی بەهار نەرمنەرم هاتە خوار
دونیای زیندو کردەوە بە ئەمری پەروەردگار
بەئاه و گریان دیسان هاتەوە هەوری نیسان
جگەر پڕ ئاو و ئاور وەك عاشقی بێ قەرار
هەوا لە بەرگی گوڵان طەبەق طەبەق عەطری سو
صەبا لەبۆی یاسەمەن چەمەن چەمەن موشکبار
هاتەوە بایی وەزان ، بۆ [بازمی !] [1] نێو رەزان
کانی بەتاو هاتنە ژان وەنەغمەی کەوت [ئابشار !] [2]
نمەك فرۆشی داغان ، کردیانە شەو چراغان
سورە گوڵی رەز و باغان وەنەوشەیی جۆیبار
سەمەن عەطری بە بادا لە نێو چەمەن گوڵ گوڵاو
عەبیر عەنبەری هێنا وەنەوشە میشکی تەتار

---

(١)

(١) وەك (بازم) ئەچێ و ، وەك (بیزم) یش ئەچێ . رەنـگە (بوە بەزمی..) بـاشتربێ .

(٢) ئەمەش لە دەسخەتەکەدا بە (بشار) ئەچێ و من بە گومانەوە بە (ئابشارم) م نـوسی .

فریبی دین و دڵان لە پەردە بۆکی گوڵان

صەبر صەبر هاتەدەر بە ناز و مەست و خومار

دێن و دەچن وەحش و سڵ[٣] دەست بەندیانە بە دڵ

نارەوەن و سەرو و گوڵ لە شایی بۆکی بەهار

لە نێو بەزمی گوڵستان ، بە سەر بە پێ بە دەستان

هاتنە سەما مەستان ، نەومەستەکانی گوڵزار

لالەوو گوڵ بێ صەدان ، شەهیدی عیشقی خودان

ئەو بە تەنی پڕ لە خوێن ، ئەو بە دڵی داغدار

گوڵ تار[٤] و زەرد و شینە ، بەرگی زومەڕڕەدینە ،

نەقش و نیگاری چینە ، دەشت و دەمەن[٥] کۆهسار

هەوای گوڵانیان بزۆت ، هاتنە باغێ تاق و جوت

فاخیتە[٦] و و عەندەلیب ، بولبول و کەبك و هەزار

هاتنە چەمەن کەفزەنان ، خۆش نەفەس و نەغمەخوان

قومریی‌و و دوڕاج و سار ، بە ساز و سەمطور و تار

بادی صەبا مەست و چوست ، هەر وەکو شاهید پەرست

دەستی لەرۆی گوڵان خست ، بەربوە بۆس[٩] و کەنار

زولفی رەشی سونبولان ، خستیە سەروزۆی گوڵان ،

ئایەتی نارد بۆ دڵان ، حاجیبی لەیل و نەهار

---

(٣) (سڵ) نوسەر بە (سض) نوسیویە .

(٤) تار : تاریك . رەنگە شاعیر مەبەستی رەنگێکی تۆخی تایبەتی بێ .

(٥) دەمەن : سەرەنگوێلك ، سرکەوان .

(٦) فاخیتە : کوترەباریکە .

(٧) کەبـك : کەو .

(٨) هەزار : بولبول .

(٩) بۆس : ماچ . کەنار : باوەش .

بۆ دەرسی ئەربابی دڵ ، پەڕ پەڕی ئەوراقی گوڵ ،
هەر دەرسی عیشقەحاصڵ ، سەرمەشقی ئاموزگار[10]
وەنەوشە و گوڵ خەمڵیوە ، عیبرەتە چێ نەیدیوە ،
لە یاقوت و لە سیوە[11] ، فەضا بە خەطی غوبار
باغ نیە مەیخانەیە ، پڕ مەی و پەیمانەیە ،
هەر شەم و پەروانەیە ، لە بەر چاوی هۆشیار
غەیری ئاوی زۆر و کەم ، بە زەمزەمەی زیر و بەم ،
دەخوێنین بە هەمو دەم ، مەعریفەتی کردگار
(وەفایێ) ئیدی بەسە ، عیشق و هەوای مەدرەسە ،
بینوسە ئەم هیندوسە[12] بێتە خەط و خاڵی یار
بچۆ بە لای دڵڕوبای[13] ، بە سەر بە یادی بەقای ،
هەتا ئەتۆ بێ وەفای ، بە خۆت مەکە ئیعتیبار
دەمێك نەفەس بگرەوە ، وە دوی دڵی خۆت کەوە
بزانە رۆژ یا شەوە ، خەوت نەیە هەستە کار
هەزار صەوم و صەلات بێ ، چاوت لەدوی زەکات بێ ،
خودات نیە حەیات بێ ، قەط وانیە تۆبەکار !
تف لە رەنگ و رەوانت ، دەگەڵ[14] فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ، چت بکڕێ خڕیدار[15]
مومکینی سیڕ و نیهان ، هەم صوحوفن هەم بەیان ،
هەم کیتابن هەم زوبان ، بە وەصفی پەروەردگار

---

(١٠) ئاموزگار : مـامۆستا .
(١١) سیو : زیـو .
(١٢) هیندوسە : شەکڵ و شێوە و هەندەسە .
(١٣) دلڕوبـا : دڵڕفـین .
(١٤) دەگەڵ : لەگەڵ .
(١٥) خڕیدار : کڕیار .

قسه بیست وچواره ، هەر یەکێکیان بەکارە ،
ڕێگای خودای دیپارە ، بمرە بە رستگار
لەخەو لە [١٦] خۆوە هەستە ، حەیات بێ ! هێندە بەستە ،
(وەفایێ) گێژو مەستە ، دەنگە لە شار و بازاڕ

(٢)

بادی نەورۆزی ئەوا هات گوڵوەشان و عەطربار
وەك شەمیمی ڕوویی دولبەر وەك نەسیمی زولفی یار
گوڵ قەرارێکی بە بولبول دا بۆ دیسا بێتە باغ
زۆر نەچوو بای وەعدە بۆی هێنا نەویدی نەوبەهار
وەك شەهیدی زولف و ڕووی دولبەر لەسەر یەك کەوتوون
تا قیامەت ••• ••• لالەزار [١]
بۆی وەنەوشەو سونبولە صەحرا سەراسەر تۆ دەڵێی
بای صەبا عەنبەر دەبارێنێ لە دەشت و کۆهسار
مەیلی کردە جۆیباران سەروی گوڵڕوخساری من
جەننەتێکی دیکەیە ئەمڕۆ کەناری جۆیبار
سەر بەسەر ذیکر و حەدیثی گوڵشەن و سەرو و گوڵە
نەغمەیی گوڵ بانگی[٢] بولبول ، دەنگی قومری ، صەوتی سار
بۆ بەمایەی سۆز و[٣] جەرگ و دوودی ئاهی عاشقان
گوڵ بە ڕوویی ئاتەش و سونبول بە زولفی تابدار

---

(١٦) لە دەسخەتەکەدا بەم شێوە نوسراوە : (لە خو لە خوە) ... دوور نیـــە (لە خۆ لەو خەوە ...)بێ و واوەکە لە بیرکرابێ .

(٢)

(١) ئەو بۆشاییە لەبەر کوژانەوەی بەهۆی دڵۆپەوە ، ساخنەکرایەوە .
(٢) (گوڵبانگی بولبول) = گوڵ بانگی بولبول جۆرە ئاهەنگێکە .
(٣) (سۆز و) لە دەسخەتەکەدا (سۆز و) نوسراوە بەلام ڕەنگە سۆزی باشتربێ .

باغ دەڵێی مەیخانەیە ، پیری موغان [کل میفروش !]
لالە سەرخۆش ، ئەرغەوان پەیمانەکەش ، نێرگس خومار
گوڵ بە ناز و عیشوە خەندان ، بولبولی ئاشفتە حاڵ
نەغمە پەرداز[٤] ، مەست و حەیران ، دڵ فیداو و جان نیثار
وەصڵ و گریان قورب و هیجرانە [طەریقی عاشقی !]
فەصلی گوڵ بۆیێ لە سەر چاوان وەها ئاو دێتەخوار
هەر گوڵێ رەنگێکی بۆنی رەنگ و بۆی دولبەر دەدا
رەنگی بێ ڕەنگێ تەماشا کەن ! بە چاوی ئیعتیبار
بۆ تەنی دڵموردەگان کاری مەسیحایێ دەکا
سەبز و خوڕڕەم ، دڵ گوشا ، جان بەخشە ، دەشت و کۆهسار
عەطری بەردا غونچە دەم ، نێرگس نیگاهی کردەوە
دوودی عوودی مەجمەری باغ بوو بە دەفعی چاوەزار
ئەشك و ئاهی من هەتا بێ زۆر ترە ئاسوودەگیم
راحەتی رووح و دڵە ئاب و هەوایی سازگار
دەمبەدەم سەرو و صنەوبەر وا کە هەر دێن و دەچن
عاشقن سەودا سەرن مەجذووبی گوڵ بێ ئیختیار
عوشرەتی هەر دوو جیهان دێنێ (وەفایێ) فرصەتە
گۆشەیی گوڵزار و جامی بادە و و روخساری یار

(٣)

ئەی چرای ظوڵمەتکەدەی[١] دڵ ، ئەی جەلای نوری بەصەر
تۆو جەمالی باکەماڵت : ئافتابی یا قەمەر ؟

---

(٤) نەغمەپەرداز : نەغمەخۆشکەر .

(٣)

(١) ظولمەت کەدە : تاریکستان ، مەیخانە .

شەو ئەگەر تۆ ماهتابی ئینتیظاری تابەکەی ؟
رۆژ ئەگەر تۆ ئافتابی بۆچ لە هەوران نایێدەر ؟
جیلوەییێکت پڕ بە عالەم بۆ شەهیدان عومری نەو
خەندەییێکت پڕ بە دونیا بۆ نەخۆشان گوڵ شەکەر
ئاب و تابی ڕوتە مایەی سۆزش و گریانی من
گا غەریق و گا حەریقی میهری ڕوت وەك نیلوفەر(٢)
[ئاوی چاوم بۆتە مایەی سۆزش و گریانی دڵ(٣)]
گا نەخۆش و مەست و حەیران ، گا بە هۆش و باخەبەر
وا فیگار(٤) و ڕەنجەڕۆم کافر بە حاڵی من نەبێ
بێ قەرار و ، ئەشکبار(٥) و ، دوور لە یارو دەربەدەر
هێند لەبەر ئاوری فیراق و ئیشتیاقت مامەوە
بۆ بە کۆی زوخاڵ دەڕۆنم ، بۆ بە خوێن جان و جگەر
دەستی من دامانی زولفت با لە ڕوت مەحرووم نەبم
ڕەوشەنە موشکیل گوشای شەوزیندەدارانە سەحەر
دوێنێ دەیفەرمو : بە هەوای وەصڵی ڕوخسارم مەبە
تا وەکو زولفم نەبی گەردەنکەچ و دەستە و نەظەر
صەد شوکر هێنامیە بەر ئەبرۆ لە قەیدی زولفی خۆی
پاشی عومرێکی درێژ باڵی هومای ئاوێتە سەر
حۆری عین ، (روح القدس) یاخۆ مەلایك ، یا پەری ؟
یا ئەتۆ بوی وا خەرامان هاتی ڕوحم هاتەبەر ؟

---

(٢) نیلوفەر : جۆرە گوڵێکە .

(٣) ئەم نیوە شیعرەم لە (خ)دا بۆ ساخنەکرایەوە ؛ بۆیە بە گوێرەی (هـ) نوسیم .

(٤) فیگار : دوچاری برین . (ناوکەڕێژ) .

(٥) ئەشکبار : چاو بەفرمێسك .

خۆش بە ناز فەرمۆی : (وەفایی) عومری خۆی هیچ رابوارد
یا بە قوربانی دەمم بۆ یا بەسەرگەردی کەمەر

پیتی غەین

\- ۱ -

شەو لەخەودا من چراغ[۱] بۆم دڵ چراغ بۆ جان چراغ
ئەی لەبەر عەیشی شەوی دی جان چراغ جانان چراغ
گەهـ فریشتە ، گەهـ پەریێ ، گەهـ حۆری عین ، گاهێ مەلەك
گەهـ قەمەر ، گەهـ موشتەری ، گەهـ رۆژ ، گەهێ رەخشان[۲] چراغ
رەنگ بە رەنگ زولفی درەوشان دەم بەدەم رۆی خۆی نواند
چلچراغ یاشەو چراغ بۆ ؟ یا بە صەد رەنگان چراغ ؟
رۆی لە تاتا زولفی دەرخست هاتە سەر رۆی مەرحەمەت
نەوبەهار بۆ ، شەو بەهار بۆ ، وا کە داییسان[۳] چراغ
رۆ لە حەلقەی تاری زولفان ، دەم لە فرقەی پێکەنین
وەك لەکن کانی حەیاتی شەو هەزار تابان چراغ
رەونەقی هەفت ئاسمان و زینەتی رۆیی زەمین
هەر وەکو بۆ شانشین و مەنزلی شاهان چراغ

---

(۱)

(۱) چراغ : چرا
(۲) رەخشان : رۆشن .
(۳) داییسان : داگیرسان .

تابی سونبول ، تابشی گوڵ ، نیم نیگاهی چاوخومار
نەشئە بەخشا ، جان فزا[٤] ، وەك شەو لە مەیخانان چراغ
عەكسی رۆی ئارایشی زولف و خەط و خاڵان دەدا
وەك بە گوڵ گوڵشەن چراغ بێ سونبول و رەیحان چراغ
شەوقی دا من رۆی دەمن كرد دیم شەوم پێ بۆتە رۆژ
من دەسوتام • من عەجەب مام ! من چراغ بوم یان چراغ ؟!
دڵ لە لایێ ، تەن لە لایێ ، وەك نەیستان[٥] ئاوری گرت
مەسجید و دەیر و كلیسا ماوە پڕ تابان چراغ
دار و بەرد وەك من دەسوتا ، دەر نەما ، ئەیوان نەما !
ظاهیر و باطین چراغ بو ، دەر چراغ ، ئەیوان چراغ
زولفی تۆ و روخساری تۆیە ؟ یا شەوم رۆژی ویصال ؟
رۆیی تۆ و باڵایی تۆیە ؟ یا لە سەروستان چراغ ؟
[من ئەوا مەست و نەزان بوم بۆچ لە داغی باغی رۆت :]
[گوڵ وەكو بولبول دەسوتا طەرزی پەروانان چراغ ؟!]
ناگەهان دولبەر نیهان بو ، بو بە رۆژی رەستەخێز[٦]
كەفزەنان مەیخوارە ، وێران مەیكەدە ، گریان چراغ
شەعشەعەی خورشید نیهان بو ، لاڵ و كەڕ بو نیلوفەڕ
مات و خامۆش ما (وەفایێ) وەك سەحەرگاهان چراغ

---

(٤) جان‌فزا : لێرەدا مەبەست ئاوی حەیاتە .
(٥) نەیستان : قامیشەلان .
(٦) رەستەخێز : رۆژی قیامەت .

پیتی میم

(١)

فەرمۆیە کە من پادشەهی حوسنی دلئارام
خورشید و مەهن ئاینەداری روخی[١] زیبام[٢]
فیردەوسی جەمالم بە نیهالی[٣] قەدی طوبام
یەعنی بە دو لەب صاحیبی ئیعجازی مەسیحام
ماچێکی دەمم کافیە بۆ کوشتەیی بالاّم

فنجانی دەمت ساغیرە یاقوتی رەوانە ؟
وەك نەشئی حەیات [دولبەری یاقوتی رەوانە !] ؟
ئەو چاوە طەبیب و بەڵەدی دەردی دلاّنە
عیللەت چییە بۆ من کە حەکیمێکی نەزانە ؟
جێی نەشتەری وی ئاگری بەردا دڵ و سۆتام

ئەگریجەو و پەرچەم مەدەدی نێرگسی کاڵن
فەوجی حەبەشن ، لەشکری سولطانی جەماڵن

---

(١)

(١) روخ : رۆ .
(٢) زیبا : جوان .
(٣) نیهال : درەختی بەرز و رێك و جوان .

ئارایشی ڕۆ ڕەونەقی باغی خەط و خاڵن
هەریێکە لەلایێ بە ئومێدی سەر و ماڵن
بەو داوە ئەوی بەستەیە خۆم و دڵی شەیدام

من سایلی ئاشفتەگییی زولفی دو تا بۆم
تێکچو کە ئەمن عەنبەری تەڕ میشکی خەطا بۆم
من هەمنەفەس و هەمدەمی شاهزادە و شا بۆم
تادیم گوڵی تۆ عاشقی ئەندامی بەلاّ بۆم
سەرگەشتە ئەوێستا کە لە دۆی گوڵبونی بالاّم

ئەبرۆ و جەبین و روخی بێ شیبه و میثالن
تێکەڵ بەگوڵ و یاسەمەن و غەرقی لوئالن
بۆ موڵکی جەمالی کە شەهەنشاهی جەلالن
یا شەمس و قەمەر ، قەوس و قەزەح ، بەدر و هیلالن
وا جوملە هەلاّتون لە گریبانی[٤] گوڵەندام

خەط هاتوە دەوری لەب و ڕۆی داوە لەسەردا
یاخۆ حەبەشی فایەقە داغی لە جگەردا ؟
گوڵزاری دەمی پوستە و باغی گوڵی بەردا
یا لەشکری کێشاوە [بزەی !] شیر و شەکەردا ؟
شەڕیانە لەسەر کەعبەیی ڕۆ کافر و ئیسلام

ئەی میشکی خەطایی خەط و خەط جەوهەری کوڵمت
ئەی سونبولی تەڕ دۆکەڵی سەر مەجمەری کوڵمت
سۆتاوە (وەفایێ) لە هەوای ئاگری کوڵمت
سا ئەو دەمە وابێنە ئەتۆبی و سەری کوڵمت
غەیری ئەوە (باللە) نیە لەو لێوە تەمەننام

---

(٤) گریبان : کراس .

ئەرێ ئەی بە زولف و روخسار صەنەمی چین ماهتابم
دەمەکە و خەندەکە و نیگاهت نمەك و مەزەی شەرابم
من لەبەر نیگاهت بمرم ، تۆ سەر و غەمزەکەی جەلابم
بڵێ پێم ــ گوڵەکەی بەهاری ــ : لە تۆ تا بەکەی جودابم ؟
وەرەوە ، بە شەرطی جاران ، رۆژی صەد جارت فیدابم

لە وێرانەی دڵی شێواوم شیوەن و واوەیلا و رۆڕۆ
ئاورێك بەربۆتە هەناوم دێتە دەر لە هەناسەم بۆسۆ
بۆمە ئەفسانەی ولاتان : شار بەشار ، ماڵ بەماڵ ، کۆبەکۆ
خاڵی چاوت ، گۆشەی ئەبرۆ ، دوو دینیان کردم لەسەرتۆ
یا بمکە پیری مەیخانە ، یامو‌ریدی خانەقا بم

تۆ مەلەك و ، فریشتە و ، پەریت ، گوڵدەم و ، گوڵبەر و ، دولبەری
لالە رەنگ و ، فەڕەنگی چینی ، شۆخ و شەنگی ، خەطا و بەربەری
نازك و ، نازەنین و ، شیرین ، ئاوێنە رۆژ ، رەنگ ئاگری ،
لە نێو مەنظەرەی دوودەری خۆشە سەیری مەوجی بەحری
وەرە سەرچاوم عەزیزم ، چیدەکەی لە دڵەی کەبابم ؟

ئەو شۆخە بەتا[1] زولفان زنجیری کردم دێوانە
رۆحمە ، رۆحی کێشاوم ! رۆح نیە لە رۆح بێگانە
ئاشکار و دیار و مەخفی ، دوور نیە ، نەزدیکە ، جیرانە
غەرەضم چونکە پەنهانە وەڕەزم لەو جیسم و جانە
مەرەضم مەرگی دەرمانە هەر ئەزم بۆ خۆم حیجابم

(٢)

(١) لە (خ)دا (بەتا) نووسراوە ، بەڵام دیارە هەڵەیە و لە (هـ)دا (بەتاری) نووسرواە و ئەمەی (هـ) راستە .

عاشق وادەبێ بە هەمو دەم : چاو پڕئاو ، دڵبڕاو ، مەحزون ،
پێی هەوای بشکێ ، پێ‌یی نەمێنێ غەیری هو لە دەرون و بیرون
خاکی ڕێی دولبەری وەبزانێ سورمەیە بۆ چاوی پڕ خون
سەگەکەی[2] ڕێبازی لەیلێ وەرە سەر دوچاوی مەجنون
دونیام ئەو ڕۆژە لێ ڕونە خاکی بەر پێی ئاشنابم

روحەکەم ڕوی خۆت بنوێنە ، تا بەکەی کوشتەی نازت بم ؟
دەمەکەت بە تەکەللوم بێنە تا نەمردوم هەمڕازت بم
جارێك بە کەرەم بمدوێنە من فیدای دەنگ و ئاوازت بم
مەیلی ئەبرۆی تۆ قەد ناتێم غەمزەدەی چاوەکەی بازت بم [3]
من کە هاتم قیبلەم گۆڕی ، یا خوا کافر بێ جەلابم !

بەزەیت ئەر هەبێ یا نەبێ بەندەی بالاتم ، سەد شا بم !
تو خودا دڵم مەشکێنە من کەوا عاشقێکی چا بم
سەرەکەم فیدات عەزیزم وەرە زیز مەبە لەسەر دڵ [4]
سەرە پاییبەندی تۆیە ، دڵە ماڵی خۆت هەتا بم
بە کەمەندی تۆوە بمرم خۆشترە نەوەك ڕەها بم

گوتم : ئەی شای دڵنەوازان مانگ و ڕۆژن موشتەرێ ڕوت
دڵی چاکی پاکی بازان پێ بە داوی زولفی جادوت

---

(٢) سەگەکەی لە (خ)دا بە هەڵە (سلکی) نوسراوە . لە پارچەی دواییدا ڕاستکراوەتەوە .

(٣) بە داخەوە بەڵای ناگەهان کوتایی دەستخەتەکەی لەناوبردوە و لێرە بەدواوەی نەماوە . لە (هـ)دا دو پێنجخشتەکی تر لەسەر ئەم پارچەیە وا ئەیان‌نوسین .

(٤) (لە سەر دڵ) لەگەڵ قافییەی بەشەکانی کەدا ناگونجێ ، دیارە هەڵەیە ، بەڵام هیچ سەرچاوەیەکی تر نەبو پەنای بەر بەرین .

له غه‌می ویصالی ڕۆی تۆ جگه‌ر و هه‌ناوی من سۆت
خۆش بۆ ئه‌و ده‌مه‌ی گوڵ پشکوت شه‌که‌ر ده‌باری له‌یاقوت
لاده لێم (وه‌فایی)* ، ده‌یگوت : تۆ گه‌دا من شا بۆت نابم

(٣)

بڵی پێم ــ گوڵی(١) به‌هاریم ــ : له تۆ تا به‌که‌ی جودابم ؟
وه‌ره‌وه ، به شه‌رطی جاران ، ڕۆژی صه‌دجارت فیدابم
خاڵی چاوت ، گۆشه‌ی ئه‌برۆ ، دۆ دینیان کردم له‌سه‌ر تۆ
یا بمکه پیری مه‌یخانه ، یا موریدی خانه‌قا بم

*** من لــه پیره‌پیاوانی مه‌هابادم بیســـتوه وه‌فایی ئه‌و ڕۆژه‌ی که بــۆ حه‌ج چووه و نه‌گه‌ڕاوه‌ته‌وه ئه‌و غه‌زه‌له‌ی گوتوه و گریاوه و ماڵئاوایی کردوه . ئه‌و غه‌زه‌له‌م زۆر جار به ده‌نگی سه‌عیدی مامڵێ و عابید بیستوه و پاشان کوڕه‌کانی مام سه‌عید به ئاهه‌نگیکێ خۆش گوتویانه به‌ڵام پێنج خشته‌کێ نیه . مامۆستا گیوی نمر نوسیویه‌تی پێنج‌خشته‌کێ کوردێ ــ وه‌فایی . من له‌وه‌یان دۆ دڵم به‌ڵام بێ‌گومان غه‌زه‌له‌که ته‌خمیس کراوه .**

(هێمن)

(٣)

(١) ئه‌م پارچه‌یه به ڕواڵه‌ت پارچه‌که‌ی پێشوه که کراوه به (پێنج‌خشته‌کێ) به‌ڵام ، وکۆ وتمان ، له (خ)دا پارچه‌ی پێشۆ ناته‌واو بۆ و ئه‌و دۆ شیعره‌ی دوایش که له(هـ)وه هێنامان گومانیان لێ ده‌کرێ ؛ چونکه وه‌ك له شیعری سێهه‌می ئێره‌دا ده‌بینرێ و له‌وێیش ده‌س‌نیشـــانمان کرد (له‌سه‌ر دڵ) له‌سه‌ر شێوه‌ی پێنج‌خشته‌کێ نیه، جا بۆیه لێره‌دا به ته‌واوێ ئه‌م پارچه‌یه وه‌ك خــۆی ده‌نۆســین . زیــاد له‌وه‌شــ ئــه‌م پارچــه لێره‌دا (١٥) شیعره و ئه‌بۆ (پێنج‌خشته‌کی)یه‌که‌ش (١٥) بوایه . ئه‌م پارچه شیعره‌ش ئه‌گونجێ به پارچه‌یه‌کی بڵاونه‌کراوه بژمێررێ ؛ چونکه ــ جگه له‌و هه‌شت پێنج‌خشته‌کییه ــ تا ئێســـته بڵاونه‌کراوه‌ته‌وه . (گوڵی به‌هاریم) لــه پێنج‌خشته‌کییه‌که‌دا به (گوڵه‌که‌ی به‌هارێ) نوسراوه .

سەرەکەم فیدات ، عەزیز ، وەرە زیز مەبە لەسەر دڵ
سەرە پاییبەندی تۆیە ، دڵەماڵی خۆت تا بم [٢]

شەو بە تای زولفت شێواندم ، رۆژ لە تاوا دەتسوتاندم
چ خودا لە تۆ هەڵدەگرێ بە شەو و بەرۆژ عەزابم ؟

نەفەسێ مۆڵەتێ بدە عومرم بدیبینم زولفەکەت بگرم
بە کەمەندی تۆوە بمرم خۆشترە نەوەکو رەها بم

لە نێومەنزەرەی[٣] دوودەرێ خۆشە سەیری مەوجی بەحری
وەرە سەرچاوم ــ عەزیزم ــ چ دەکەی لەدڵەی کەبابم ؟

غەمزەدەی نازی چاوت بم مەیلی ئەبرۆی تۆ قەد نایێم
من کە هاتم قیبلەم گۆڕی ، یا خودا کافربێ جەلابم

بۆیە گوڵباغی گوڵیکەی من[٤] ، سازێژ بو داغی دڵەکەی من
رەحمت کرد بە حاڵم گوڵەکەی من ، بەندەی باڵاتم صەد شا بم

داد لەبەر حوسنی فیتنەجۆ ! دڵمدا زولف و ئەبرۆی تۆ
لە لایێ زونار بە دۆشم[٥] ، لەلایێ رو بە میحرابم

سەگەکەی رێبازی لەیلێ وەرە سەر دو چاوی مەجنون
چاوم ئەو رۆژە لێ رونە خاکی بەرپێی ئاشنابم

غەرەضم چونکە پەنهانە وەڕەزم لەو جیسم و جانە
مەرەضم مەرگی دەرمانە ، هەر ئەزم بۆ خۆم حیجابم

---

(٢) (بم) بە هەڵە (بوم) نوسراوە .

(٣) (مەنزەرەی) لە پێنجخشتەکییەکە دا (مەنظەرەی) نوسراوە و ، ئەوەیش راستە .

(٤) (گوڵی کەی من) هەر وەها نوسراوە ، بەڵام (گوڵەکەی من) بێ راسترە .

(٥) دۆش : شان و مل .

خوێنی گرتم چاوی بازی ، جگەری بڕیم تیری نازی ،
دەڵێ : من مەستم سەرخۆشم ، جگەرە مەزەی شەرابم !
خۆش بۆ و دەمە گوڵ‌گوڵ پشکوت شەکەر دەباری لە یاقوت
لێم‌لادە (وەفایێ) ، دەیکوت : تۆ گەدا ، من شا بۆت نابم !
دەمەکەت بە دڵ وابێنە ، تو خودا دڵم مەشکێنە
جێ بەجێ رۆحم بستێنە ، من کەوا عاشقێکی چابم(٦)
وەرە طوری سینە ئەی دڵ با بە دڵ‌بێ دیداری گوڵ
کە دڵ و دولبەر بونە یەك چ بە ئارەزوی جەوابم ؟ (٧)

(٤)

دەمێك ساقێ دەمت بێنە دەخیلی چاوەکانت بم
بە جامێك دەستی من بگرە فیدای پیری موغانت بم
لە دو لامەست و حەیرانم ، بە قووەی جەذبە نازانم :
نە سەرگەردی سەرو گەردەن ، نە قوربانی لەبانت بم ؟
چ خۆشە وەجدی سەرو و گوڵ ، بە دینی قومریی و بولبول
دەمێك شەیدای قەد و باڵات ، دەمێك شێتی دەهانت بم
لە نیشانەی پەڕەی جەرگم نەوەستا تا نەگەییە دڵ
بە قوربانی خەدەنگی دەست و بازوی چاوەکانت بم

---

(٦) ئەم شیعرەش بەش‌بەحاڵی‌خۆی گومانێکی‌کە لە دو شیعرەکەی (ه)دا ، کە هێنامان ، پەیدا دەکات ، چونکە بەم شیعرە نیوە شیعرێکی (ه) یە .

(٧) لێرەش دا ــ بە پێچەوانەی یاسای وەفایێ ــ نازناوی لە دوا شیعردا نیە*

---

* **هەرچەند لەئەدەبی فارسیدا زۆر جار شتی وا هەیە شاعیر نازناوی خۆی لە پێش تەواوکردنی غەزەل یا قەسیدە و قەتعەدا بڵێ . بەلام منیش گومانم هەیە ئەو شیعرانە ئی وەفایێ بن .**

هێمن

شیفای دام غەمزەکەی چاوت کەوا خوێنی دڵی گرتم
بە قوربانی موداوایی حەکیمی حاڵزانت بم[1]
بەبێ ئیمدادی خاڵی گەردەنت دەردم شیفای نایە
مەگەر بێم دەست و دامانی گەلاوێژی[2] بەیانت بم
لە وەصلی ڕۆیی تۆی[3] کردم حیجابی پێچشی زولفت
هەتاکەی دڵشکستەی دەرد و طەعنەی باغەبانت بم ؟
موقیمی خاکی دەرگای تۆ حەریمی جەننەتە جێگای
لە لوطفی تۆ چ کەم نابێ منیش ریزەی سەگانت بم !
بە زولفی پڕ لە هاواری دڵان کەوتوم ، دەسا روحمێ !
ئەمان سەرقافلەچی قوربانی زەنگی کاروانت بم[4]
لەوی رۆژێ کە رۆت واکرد و[5] لێت پرسیم ، هەتا دەمرم
بە بۆی جەننەت دەبێ من هەر[6] لەسەر رازی نیهانت بم
برۆت تێکنا ، دەمت وێکنا ، لە دەریای لوطفی تۆ دوره
لە قوربی قابەقەوسەین و مەقامی لامەکانت بم
ئەمن کورد و دڵ ئیفتادە ، ئەتۆ[7] شۆخ و عەرەب زادە
مەگەر بمرم بە بەختی خۆم دەمێکی هەمزوبانت بم
بە یادی زولف و رۆی تۆ وەك (وەفایێ) هەر دەناڵێنم
دەبێ تا رۆژی مەحشەر تازیەدار و رەوضەخوانت بم

---

(٤)

(١) موداوایی . . . (ف) موژەی پەیکان و ئەبرۆی چون کەمانت بم .
(٢) گەلاوێژی (ف) گولاوبێژی .
(٣) تۆی : لە (خ)دا بە هەڵە (تۆم) نوسرابو ، بە گوێرەی (ف) نوسیم .
(٤) ئەم نیوە شیعرە وەك نیوەشیعرێکی (کوردێ) وایە .
(٥) واکرد و (ف) راگرت و .
(٦) من هەر (ف) هەر مـن .
(٧) ئەتۆ (ف) ئەویش .

خۆشه رۆژێ له عالەم دەر بەدەر بم
له نێو ئەوضاعی دونیا بێ خەبەر بم
لەبەر بێ تاقەتی دێوانه ئاسا
له غەوواصانی دەریا بێ خەبەر بم
شەو و رۆژێ له چۆلی هەر بەناڵه
حەریفی شەوڕەوی بایی سەحەر بم
نەزانێ هیچ کەس ناو و نیشانم
ئەگەر عاقڵ ئەگەر ئاشفتە سەربم
لەهەر لا با بسوڕێنێ غوبارم
له هەر جێگایێ پێویستا سوپەر بم
چرابێ هەڵکرێ ، جانا ، له نێو دڵ
له رونـاکێ دڵی یـارم خەبەر بـم
لەبەر چاوی تەڕم سۆرانی بڕزێ
گەهێ بێ دایك و گەهـ بێ پدەر بم
خودا خۆم چۆن بسوتێنم بە جـارێ
له دەرد و داخی ئەحواڵـم بە دەر بم
شەوێ هەرتاکو رۆژی هەر بنـاڵم
به گریان دەست و دامانی سەحەر بم
چ رێگەی چارە نابینم (وەفـایێ)
مەگەر سەر تا قەدەم غەرقی نەظەربم [1]

---

(٥)

(١) ئەم پارچە تەنها لە (هـ) دا بۆ .

(٦)

ئەگەر بێ یادی زولف و چاوەکەت یەك لەحظە صابیر بم
ئەسیری بەندی کافر کوشتەیی بێدادی ساحیر بم
ویصالی خاڵەکەی لێوت حەیاتی عاشقە ئەمڕۆ
بە حەققی ساقیی کەوثەر بلا[1] لەو بەزمە حاضربم
نیگاهی [گەرمی !][2] تاراجی هەمۆ دەردو غەمە وەك مەی
کوشندەی میحنەتە قوربانی نەشئەی دەوری ساغیر بم
بە جەذبەی خاڵی ڕۆت بەڵکو بە باغی حوسنی تۆ شادبم
دەبێ من هەر لەسەر ئاینی ئیبراهیمی ئازەر بم
کەمەندی زولفەکەی تۆ بمگرێ من عاشقی ڕۆتم
مورادو مەطلەبێکی دیم نیە (غیراز) تۆ ، کافر بم !
وەکو پەروانە دەگریم و دەسۆتێم دۆر لە زولفی تۆ
هەتاکەی من لە داغی تۆ حەریفی ئاو و ئاور بم ؟
بە خەندێکی دڵی بیماری ئەو چاوانە مەشکێنە
لە ئەم گوڵقەندە مەحرۆمم مەفەرمۆ بەڵکو چاتر بم
(وەفایی) گەر بە هەوای وەصلی زاری دڵ مەدە زولفی
مەحاڵی عەقڵە جەمعییەت کە من ئاشفتە خاطر بم !

(٧)

ئەی حوققەیی شەهد و شەکەرت ئابی حەیاتم
مردم ، بە بەدەن بێنەوە بەو ئابە حەیاتم

---

(٦)

(١) بلا : بـا .

(٢) [گەرمی] لە (ھ) وەرگیراوە . لە (خ) دا (کردمی) یە .

ئاهۆ کە دەکا جیلوە چ شیرینە نیگاهی ؟
یەعنی بە فیدای غەمزەیی دوو چاوی سیاتم
سەودایی زولفی سیەهت نیم بە هەوایی
تــا رۆژی وەفــاتم بە تەمای (میهر) و (وەفا) تم
بڕوانە چلۆن عەکسی عوزارت لە دڵی دام ؟
پەروانە بە دڵ سووختەیی[1] شەوقی چراتم
هەر چاوەنوارم کە کوتت دێم و نەهاتی
یا رەب مەدەدێ ! سالیکی ڕێی هات و نەهاتم
دڵ جیلوەگەه و جێ قەدەمی تۆ بوە ، دیدەم ،
هەرچەندە کە دوورم بە دڵ و دیدە لەلاتم
سەرگەشتەیی سیڕڕی دەمی تۆم بەم روخە دایم
گۆیــا کە دەقیقە شومەری رۆژ و سەعــاتم
بەو رەنگە دڵم داوە بە سیحری سەری زولفت
تا دڵ هەیە مومکین نیە لەو داوە نەجاتم
گرتومی قولابی موژە بۆ خدمەتی ئەبرۆ
یەعنی کە (وەفایێ) وەرە من قیبلەنوماتم

(٨)

ئەی نەشئەی خەندەی زارت شیرین کاتی حەیاتم
عیشوەی زولف و عوزارت موژدەی شەوی بەراتم
فەرمووت : تۆم نەمری نانیم ناژیم بێیە بەسەرجێم
وەعدەکان [1] بەخێر بێ هەر چاوەڕێی وەفاتم

---

(٧)

(١) سووختە : سووتــاو .

(٨)

(١) (وەعدەکان) رەنگە سووککراوی وەعدەکانت بێ .

خۆزگەم بەوەی لە دۆی تۆ هەر دەنوارێتە رۆی تۆ
مردم بە ئارەزۆی تۆ قوربانی ئاشناتم
بە تیرێك دۆنیشانە ، شایانی شای تورکانە
قوربانی دەست و بازۆی ئەو چاوی سورمەساتم [۲]
ئەو [۳] تیرە دات لە جەرگم دەرکەوت ئاثاری مەرگم
فەرمۆت : کە دێ بە سەر بێ ! بەختم نەبۆ نەهاتم
چی عیشقی تۆی لە دڵدا دەستی لەئاب و گڵ دا
داغی شێواوی رۆتم ، کوشتەی رەقص و سەماتم
تیرت قەراری دڵ بۆ ئارامی دا بە جەرگم
با دڵ دڵی نەمێنێ ئەو جارەکەش فیداتم !
ئەی ساقی خەراباتی ، قەطرێك ئاوی حەیاتی
ئامان دەستی منت دامان ! سۆتاوی بێو ظولماتم
ساقی چاوت بنوێنە ، زوهد و تەقوام بستێنە !
قوربانی جامێك مەی بێ هەمۆ صەوم و صەلاتم ! [٤]
موطریب (هادی)[٥] رۆحانی لێدە تاری سوبحانی
شاباشی سۆزەی نەی بێ هەمۆ جومعە و جەماتم
نوێژێکی[٦] گێژ و وێژ بێ ، بریا دۆر و درێژ بێ
موشکل ئەو پۆشە وشکە بێتە مایەی نەجاتم

---

(۲) ئەم مانایە لە پێنجخشتەکی پێنجەمی پارچەی «غەمزە و نیگەهـ...»ی پیتی (تێ)دا جارێکی تر هاتوە .
(۳) لە باتی (ئەو) (بەو) بێ راسترە .
(٤) ئەم مانایەش جارێکی تر لە شیعری (۲۲) هەمی پارچەی «دیسا نەسیمی بەهار »ی پیتی (رێ) دا هاتوە .
(٥) نازانم مەبەست لە (هادی) چیە . رەنگیشە (هادەی) بێت .
(٦) پاش لێکدانەوە و بەراوردێکی زۆر هاتمە سەر ئەوە (نوێژێکی) بنۆسم ، بەڵام مەعناکەشیم بەلاوە تەواو نیە .

دڵ پڕ خەو و خەیاڵات دەم بە ذیکر و موناجات
زەحمەت بە ڕۆژی تاریك خۆش بێ وەقت و سەعاتم
دەمێکی دڵ بڵاوە بەو زولفە پێ بە داوە
یا خودا بڕۆت کشا بێ [۷] غەریبی دوور وڵاتم
نەمزانی گوڵ دەپشکوت شیرین بە لێوی یاقوت
یا تۆ بە خەندە فەرموت حوققەی شەهد و نەباتم ؟
گوڵ عەطری خۆی بڵاو کرد ، دونیای پڕ لە گوڵاو کرد
لاڵ بۆ زوبانی بولبول ، کوشتەی ذات و صیفاتم
خۆش‌خوانی مەجلیسی گوڵ ! بێنەوە جۆش ڕۆح و دڵ
بێ حاڵە زۆر (وەفایی) فیدای دەنگ و صەداتم

(۹)

نیگارا ! دولبەرا ! نامیهرەبان ! یاری جەفاکارم !
بە زاری کوشتمت ! تـاکەی دەفەرموی من وەفادارم [۱] ؟
دەڵێی مورغی شەباهەنگە لە دەوری صوبحی دیدارت
لە حەلقەی زولفی تۆ دێ دەم بە دەم ناڵەی دڵی زارم
بە دەردێ موبتەلا بوم جاهیل و دانا کە حەیرانن
مەگەر چاوی [۲] نەخۆشی تۆم [۳] نە مەخمورم نە هۆشیارم
گەهێ سوتاوی ئەبرۆتم گەهێ پابەندی گیسوتم
لە لایەك ڕو بە میحرابم لە لایەك ڕو بە زوننارم

---

(۷) ئەم دو وشە هەڵدەگرێ « بە ڕوت گوشا بێ » بێ .

(۹)

(۱) وەفادارم (ن) وەفاکارم .
(۲) لە (ن)دا بە هەڵە چاوی دو جار نوسراوە .
(۳) تۆم (ن) تـو .

نیشانەی قاتیلی نامیهرەبانم ظاهیرە یەعنی :
فەرەنگی خەط و ، زەنگی زولف و ، هیندو خاڵ و ، دڵدارم
بە تای زولفی و چینی طوڕڕە دین و دڵ دەبا چاوی
دەڵێی من خانەزادەی (٤) ئاهوانی چین و تاتارم
وەصییەت بێ کە مردم تەخت و تابوتم لە عەرعەر کەن
هەتا عالەم بزانێ من شەهیدی قامەتی یارم
(وەفایی) ــ دور لە تۆ ــ پەیوەستە حاڵی ، شینە ، گریانە
لەبەر چاوت بە صەد جێ وەك نیشانەی دڵ بریندارم (٥)

(١٠)

گا دەسوتێم گا دەگرییێم غەرقی ئاو و ئاورم
ئاخ لەبەر بەختی سیا ! نازانم ئەز بۆچ نامرم ؟
هەر کە دەدبینم دەڵێی تۆ شەمع و من پەروانەتم
تا سەراپا نەبمە کۆی زوخاڵ قەد ئارام ناگرم
هەر رەگەم تارێکە ناڵەی دێ لە شەوقی روییی تۆ
عەندەلیبم ، موطریبم ، خۆش‌خوان ، گوڵ ، راموشگەرم (١)
[زولف و رو ، بالا و ئەبرۆ ، خەط و خاڵ و چاوی کاڵ]
[لەو طەلیسمی هەفت خوان زۆر موشکیلە روح دەربەرم]

---

(٤) خانەزادەی (ن) خانەزاوی .

(٥) گیو ئەم پارچەی لە هەر سێ چاپەکەدا لە گەڵ پارچەی « خەناوی کردوە پەنجەی بە خوێناوی دڵی زارم» ی نالی لە یەکداوە و هیچ باسی ئەم لەیەکدانەشی نەکردوە ، سەرەڕای ئەوەی کە هەر خۆی پارچەی « خەناوی . . .» نالی لە دیوانی نالیدا چاپ کردوە .

(١٠)

(١) راموشگەر : موطریب و گۆرانی بێژ .

عەکسی زولف و ڕوتە مایەی جۆششی گریانی من
چبکەم ئاخر چاو پڕ ئاوی دوودی عودی مەجمەرم ؟!

حەقمە خوێن بگریم لە بێدادی خەط و جەوری نیگاه
من کە گیرۆدەی فەڕەنگ ، یەخسیری دەستی کافرم

پێکەنینت جەذبی کردم بۆ سەر و زولفی سیاه
طوطی‌ی شیرین کەلام پابەندی داوی شەککەرم

گا پەرێشانی روخ و گا دڵشکستەی قامەتم
هەر دە زولفی تۆ دەچم سەر گەشتەو و سەوداسەرم

گەر بە ناز هەر دەمکوژی با تێر ببینم چاوەکەت
لێم‌گەڕێ جارێ بە کوچەی مەیفرۆشان رابرم

دور لەتۆ زۆر بێ‌قەرار بوم تا [بە !] [٢] لوطفی چاوەکان
زەحمەتت دا بەر طەبیبان هاتی ئەمڕۆ چاترم

حاصڵی سەیر و سلوکم بۆ بە خەندەی زاری تۆ
گەهـ بەقا ، گاهی فەنا ، گەهـغائیب و ، گەهـحاضرم

زاهید ئینصافت هەبێ ، تۆ چت لە ڕەندو بادەخوار ؟
تۆ و بەهەشت ، تۆ و حور و غیلمان ، ئەمن و چاوی دولبەرم •

وەك (وەفایی) دڵ بدە دین دانێ بۆ صاحیب دڵێك
دابزانی بۆچی من عاشق بە حوسنی مەظهەرم

(١١)

بە گوڵزاری ئیرەم ـــ قوربان ـــ دەپرسی گەر لە ئەحواڵم
نەخۆش و ، سەرخۆش و ، مەست و ، خوماری چاوەکەی کاڵم

---

(٢) [بە !] لە (خ)دا نیە ، لە (هـ)وە هێنام .

پەرێشانم ، بڵاوم ، تێکشکاوم ، خاو و شێواوم
دەڵێی شاماری زولفی تۆم لە دوّی تۆ شێت و عەبداڵم
بە نازی چاوەکەی وەك بازی بازێ دام هەتا پیر بوّم
دەترسم هەر بە بازێ بمکوژێ ئەویاری منداڵم
نە داغی جەرگی خۆم زانی ، نە مایەی بەرگی خوێنینم
شەهیدی دەشتی عیشقم ، لالە رەنگم ، من کەڕ و لاڵم
دڵەی بێ هۆش و گۆشم موددەتێکە هەر دەناڵێنێ
خودا روحمێ بکەی بەو مورغی حەپسی بێ پەڕ و باڵم
بفەرموّ با پەرێشانم نەکا زولفت لەسەر روّی تۆ
ئەمان یا کاشیفی ظوڵمەت ، دەخیل ئەی شەوچرای ماڵم !
بۆ خۆت سەرمەشقی زولف و دەرسی باڵات دام و ئەز چبکەم ؟
نیشانە و دەستخەطی خۆتە ئەگەر ئەلفم ئەگەر دالم
ئەمن ئوفتادە بوّم تۆ خۆت بە روحمت دەستگیرم بوّی
پەشیمانێ نە شێوەی تۆیە ، ئەی خورشیدی ئیقباڵم
ئیشارەی چاو و عیشوەی زولفەکەت بوّن مورشیدی رێگام
ئەگەر دەیری موغان قیبلەم ، ئەگەر زونناره بەرماڵم
بە تیغی غەمزە ئەمن و تورکی روّی تۆ قەط مەڵێ ، قوربان ،
ئەگەر قیمەم بکەن هەر رۆژ پەرستم ، هەر بەیەك حاڵم
ئەمن هەر تۆم دەوێ ، من چم لە روّحم چم لە دین داوە ؟ !
بە قوربانی تەماشایێکی تۆ صەد جار سەر و ماڵم
لە تاو دەردی دڵی دێوانە خوێن دەگریم و نازانم :
نە خەستەی چاوەکەی مەستم ، نە رەنجەی پەنجەکەی ئاڵم ؟
بە مەرگی من بە رەمزێکی بڵێ بەو چاوە حاڵیم کا :
ئەتۆ نازدار و بیماری ئەمن بۆچ زار و بێحاڵم ؟!

کوتی : بۆ کوێ دەبەی رۆحت (وەفایی) ؟ دەوریان گرتی !
نیظامی پەرچەم و ، سەربازی زولف و ، عەسکەری خاڵم •

- ١٢ -

نەخۆش و مەستی دۆ چاوی کاڵم
حەقم بە دەستە ئەگەر بناڵم
بە غەمزەی چاوت بە خەندەی زارت
بردیان بە غارەت خەو و خەیاڵم
فەرمۆت : چلۆنی ؟ چبڵێم عەزیزم ؟
ـ دۆر لە زولفی تۆ ـ کافر بە حاڵم
بە یادی چاوت چۆمە خەرابات
لە رەهنی مەیدا خەرقە و بەرماڵم (١)
من مورغی قودسی لە لامەکان بۆم
ئیلاهی روحمێ ! شکستە باڵم
شەوێکی تارێك ، رەهێکی بارێك
هەر بە ئومێدی چرای جەماڵم
بە تیری نازت بڕاوە جەرگم
بە چاوی بازت نەماوە حاڵم
وەك من بە چاوت یەخسیری زولفم
کەس وا نەگیرێ بە داوی ظاڵم !

---

(١٢)

(١) (خەرقە و بەرماڵم) بەوەندە مانای شیعرەکە تەواو نابێ و ، شاعیر وشەی (دانا) ی لابردوە ؛ چونکە بەگوێرەی رێ و شوێندا دەزانرێ ، واتە : « لە رەهنی مەیدا خەرقە و بەرماڵم دانا» .

خۆش بەو دەمانە گوڵ گوڵ دەپشکوت
شەکر دەباری پرسێ لە حاڵم
صەبا دەخیلم هەرتاکو ماوم
بڵێ بە زارێ ، بڕو بە خاڵم
دەمێکی بابێ دەوای دڵم کا
بە چاوەکانی گەلێ بێ حاڵم
(وەفایێ) چی دیت لەسەر بگێڕێ ؟! (٢)
نەما لەسەر تۆ نە سەر نەماڵم

(١٣)

تا بادی خەزان دایە گوڵ و بەرگی رەزانم
صەد جێ وەکو بولبول بە جگەر داغی خەزانم
وەك بەرگی گوڵم دی کە بە با چوو بە ئەسیرێ
[کرد !](١) کەوتم و ، شێت بووم ، عەبەثام (٢) ، لاڵ بوو زوبانم
قومری وەرە هەرتا دەمرین پێکەوە بگرین
تۆ سەروی رەوانت چوە من رووحی رەوانم
بولبول وەرە تا رووحی من و تۆیە بناڵین
تۆ باغی گوڵانت چوو ئەمن داغی دڵانم

---

(٢) « چی دیت لەسەر بگێڕێ ؟» : چی کەت لەدەور بگێڕێ و بیکاتە ساقە سەری تۆ ؟ واتە بە سەر و ماڵەوە هەرچی هەیە لە دەوری سەری ئەوی گێڕاوە و هیچی‌کەی نەماوە !

(١٣)

(١) (کرد کوتم و) لە (خ) دا بەم شێوە نوسراوە و، ئەمەش بەرێنوسی فارسێ، کە بیکەین بە کوردێ گەلێ جۆر هەڵدەگرێ ، ئەوەی لە ماناوە نزیك بێت : (گرد کەوتم و) ە .

(٢) عەبەثام : حەپەسام و سەرسام بووم .

ئەی مەعدەنی شیر و شەکەر ، ئەی گولبەر و دولبەر
ئەی تازە گوڵی دارە گوڵی باغی جینانم
کەس سیڕڕی دەم و عیشقی میانی (۳) نەدەزانی
ئەشکم بوە غەممازی هەمو رازی نیهانم
تۆ چونکە لە لەیلێ گەلێ شیرین‌تری بۆیێ
مەجنونی دەر و دەشتم و فەرهادی زەمـــانم
ئیشم هەمو ناڵینە لە ئێشی دڵی ڕێشم
کارم هەمو گریانە لەبەر دەردی گرانم
بۆ گەردەنی تۆ بومە ئەسیری سەری زولفت
من مورغی شەباوێزم (٤) و عاشق بە بەیانم
جان‌بەخشە دەڵێن ماچی دەمت وەقتی تەبەسسوم
تاکەی بمرم موعجیزەی ئەو سیڕڕە نەزانم ؟
جەذبەی نیگەهت خۆشێ نەهێشتم ــ بە برۆی تۆ ! ــ
قیبلەم چوە تامەستی مەیی پیری موغـــانم
فەرموی : کە لەگەڵ هاتم ئەتۆ روح بدە ، چاوم !
سا ساقێ ، جا جامێ هەروا نیگەرانم (٥)
چاوت بە نیگەه کردن و زارت [بە] (٦) تەبەسسوم
هاتن بە تەمای غارەتی عەقڵ و دڵ و جـــانم
ئەو دەستە سوارێکە ئەمنیش (٧) تازە بەهارێك
ئەو ڕاو و شکارێکە منیش کاس و نەزانم

---

(۳) میـــان : نـــاوەوە .
(٤) مرغ شب‌آویز ، (یا شباهنگ) ــ : تاق تاقە کەرەیە .
(٥) ئەم نێوە شیعرە بەم جۆرەێ باشترە :
((ساساقی دەجا جامێ کە هەروا نیگەرانم))
(٦) (بە) لە ئەسڵەکەدا نەبو ، بەڵام بە پێویستم زانی .
(٧) (ئەمنیش) لە (خ)دا (ئەمیش)ە ، بەڵام ئەمنیش راستە .

کێو هاتە صەداوناڵە بە هاواری (وەفایێ)
جارێکی لەتۆ کاری نەکرد ئاهـ و فوغانم !

(١٤)

ئەی غارەتی هۆش و خیرەدم [١] نێرگسی کاڵت
رەوشەن‌گەری ئاوێنەیی دڵ عەکسی جەمالت
حاشا مەکە قوربان لە کوژاوی خەط و خاڵت
ئیثباتی شەهیدیم ئەوەتا پەنجەیی ئـــاڵت
دەستم کە نەگەییە بەسە [بەو][٢] گەردەنە خوێنم

وەك زولفی رەش و نێرگسەکەی فیتنەگەری تۆ
سەرمەستم و سەوداسەرم و دەربەدەری تـــۆ
گەر دین بوە گەر دڵ بوە ــ قوربان ــ بەسەری تۆ
ئێستاکە لە سایەی سەری زولف و نەظەری تـــۆ
گەردەن‌کەچی زوننارم و مەیخانە نشـــینم

رۆژ عاریضی تۆ ئاگری بەردامە هەنـــاوان
شەو پەرچەمی تۆ دوکەڵی ئاویتمە چـــاوان
بەند بەندە دەرونم هەمو سوتاوە لەتاوان
ناڵەم وەکو نەی دێ لە خەمی حەڵقەو و داوان
لەو شێوە وەرن گوێ بدەنە شیوەن و شـــینم

زولفت کە لەسەر عاریضی تۆ خۆش حەرەکاتن
گۆیا سەحەری عید و شەوی قەدرو بەراتن

---

(١٤)

(١) خیرەد : عەقل .
(٢) [بەو] بە هەڵەی نوسەر لە (خ)دا نە نوسراوە . لە (ه)دا هەیە .

دایم دەگرین توشنەیی خوێنی شوهەداتن
دۆ صەف لەفەڕەنگی لە طەرەف ڕۆمەوە هاتن
بردیان بە ئەسیری دڵەکەی زار و حەزینـــم

وەك کافرێ تینو بێ بەخوێنی سەری ئیسلام
وەك تورکێ لەدین وەربگەڕێ مەست و مەیئاشام
چاوت بەکەمان میهرەیی ئەبرۆیی سیەهفام
تیرێکی وەها سەختی لە موهرەی جگەری دام
تا ڕۆژی حەشر هەر دەتکێ خوێن لە برینم

چبکەم وەکو قومری کە نەیێ ئاه و فوغانم ؟
پڕ خوێنە وەکو نافە دڵی بەستەزوبانم !
هەر لەحظە بە نازێکی دەکا غارەتی جانم
رادەبرێ بەبای عیشوە ، دەڵێ : سەروی رەوانم
دەنوازێ بە تای زولفی ، دەڵێ : ئاهوی چینم

سینەم هەمو سوتاوە لەتاو ئاوری سینـــا
دیدەم هەمو پڕخوێنە لەبەر چەشمەیی مینـــا
ئەو دەردە (وەفایی) ! کە لە چاوی گوڵم هێنـــا
موشکل کە شیفام بێ بە هەزار (بوعەلی سینا)
جارێکی مەگەر بێ بە دڵی خۆمی ببینم

(١٥)

بە جارێکی تەماشای تۆ ، فیدات‌بم ، هاودڵ و دینم !
ئەگەر صەد جار قیامەت بێ دەمێکی هەستە بدبینم
لە غەمزەی چاوەکەت دەتکێ لە جەرگم خوێن و نازانم :
نە خەستەی پەنجەیی بازم ؟ نە بەستەی دەستی شاهینم ؟

مەگەر زولف و روخت وەك لالە حاڵێ بێ کەمن بۆچی :
جگەر سۆتاو و سەرتاپا غەریقی مەوجەیی خوێنم
وەکو نەی کونکونە جەرگم لەتاو هیجرانی تۆ بۆیێ
بە سۆزی نەی دەسوتێم و بە نەغمەی نەی دەناڵێنم
ئەتۆ سەروێکی رەنگینی ، بەسەر چاوان بێ شیرینی
لەبەر چاوم نەرۆی چاکە ، حەیاتم ، غارەتی دینم !
ئەتۆ گوڵ ، عەنبەرین رێی تۆ ، ئەمن خاکی بەری پێی تۆ
لەمن تۆ زیز نەبی چاکە ، عەزیزم ، رۆحی شیرینم
کوتم : دا رۆمەتت وا بێنە بگرم زولفەکەت ! فەرموی :
بلا گوڵ تێك نەچێ ، بولبول نەسوتێ ، چت لە پەرژینم ؟ !
بە باغم کوت : بە رەنگ و بۆت مەنازە زەرد و سور بووە
ئەگەر بارم هەمو سونبول بێ تایێك زولفی نابینم
کوشندەی من نەبو هیچکەس مەگەر سەر دایرەی حوسنی
لە رۆژی حەشرێ خوێنی خۆم لە چاوی مەستی دەستێنم
لە باتی خوێنی خۆم ، وەك زولفی ، تەسکینیم بە هیچ نایێ
مەگەر دەستی شکستەی خۆم لە گەردنی زەردی وەربێنم
شەکەر قەدری نیە ، قوربان ، ئەگەر شیرین نەبێ ، یەعنی :
دەبێ تۆش لێوەکەت بێنی ئەگەر من رۆحەکەم بێنم
بە نازی چاوی بازت وەك (وەفایێ) کەوتمە نێو زولفت
ئەوێستاش مەست و مەخموری شەرابی جامی دۆشینم [1]

---

(١٥)

(١) وەفایێ لەم پارچە شیعرەدا ، لە سەرتا سەردا پەیڕەوی سەرەوای بە شێوەیەکی تەواوی نەکردوە ، ئەوەتا دەبینی هەندێك جار (ێ)ی تیژی بەکارهێناوە ؛ وەك : (پەرژینم) و (نابینم) .... تاد ، و هەندێ جاری تر

(١٦)

له داغی زولفی یار و عاریضی وەك لاله سۆتاوم
به رەنگی لاله بۆیێ داغدار و غەرقی خوێناوم[١]
دو چاوی مەستە بێ بادە ، مەلایك‌رۆ ، پەری‌زادە
پەریێ دێوانەیی کردۆم ، مەلاییك دەستی لێ داوم
له سەودای خەططی یاقوتی لەب و کاکۆڵی رێحانی
وەکو زولفی شکستە تێکشکاو و خاو و شێواوم
له بەر چاوت که رەمزی نیکتەبازێ مەکتەبی حوسنە
وەها مەستم له رەنگی حەرفی مەعنا لەوحی شۆراوم
له نێو سەیلی سروشك و سۆزی دڵ حەیران و مەبهوتم
له دوری تۆ عەجەب ماوم ! نه خنکاوم ، نه سۆتاوم !
عوزار و زولفی تۆ ــ بێ شك ــ شەو و رۆژ پێکەوەن ، ئەمما ،
شەو و رۆژ پێکەوەن ، لەو وەجهە من حەیران و داماوم !
طەلیسمی بابلە ، سیحری حەلاڵه ، ــ قەد رەهانابم ــ
(وەفایێ) ؟ یابه داوی زولف و ، رەمزی چاوە گیراوم ؟ !

(١٧)

که هەستا زولفی رۆی داپۆشی من لەو داغه سۆتاوم
ئیلاهی ، ئەی رەقیب ، رۆژی قیامەت بێیه پێناوم !

(ێ) ی کراوە ؛ وەك : (دەستێنم) و (وەربێنم) و (بێنم) ❋ .

(١٦)

(١) ماموستا هێمن پێی وایه ئەم نیوە شیعرە ئاوا بنوسرێ :ــ
« به رەنگی لاله بۆی داغدارم و وا غەرقی خوێناوم »

❋ **ئافەرین ماموستا ! منیش وەك تۆ پێم سەیرە ؟ ئەگەر ئەو غەزەلە دەرباوێژرێ هیچ له دیوانی وەفایێ کەم نابێتەوە .**

هێمن

قەراری دا بە رۆحم تیری نازی چۆ لە قەلبمڕا
مەپرسن چەند ئەمن لەو حەسرەتەی دڵ پڕ لە زۆخاوم
دەمێکە هەر لەتۆی ئاوری دەرۆن و ئاوی چاومدام
لە دۆری تۆ عەجەب ماوم ؛ نە سۆتاوم ؛ نە خنکاوم ! (١)
طەبیبێکم نیە دەردی دەرۆنم بێ موداوا کا
هەتا ماوم بە ئومێدی شیفا هەر چاوەڕێی چاوم (٢)
دڵم بۆ تۆ دەسۆتێ ، دیدەکەم بۆ تۆ دەبارێنێ
دەمێك وابێ ئەمان ! ئەی جێت لە تێو دڵ ، پێت لەسەر چاوم
ئەتۆ رۆحت دەوێ ئەمنیش ئەدەبسز طالیبی وەصلم
مەکە مەنعم ، بە دۆرێ چاوەکانت ! ، پیر و خەرفاوم
بەرۆح جۆیایی (٣) وەصڵە رەمزی چاوی ، باوەڕیم نایێ ،
لە مەردوم (٤) هێند خیلافی وەعدە من دیتومە ترساوم
لەلایێ بارشی چاوم ، لەلایێ سۆزشی جەرگم
نەپێی دەمرم ، نەپێی دەگرم ، کەبابی نیوە برژاوم
لە سۆزی گریە جەرگم رەش بوە ، چاوم ! چیە چبکەم ؟
وەکو ماسێ [بەنو !](٥) ماوم نە سۆتاوم نە خنکاوم

(١٧)

(١) ئەم نیوە شیعرە وەك نیوە شیعرێکی پارچەی «لەداغی ...» تیپی (مێم) وایە .
(٢) لە باتی (چاوم) (ماوم) بێ مەعناکەی رێکترە ، زیاد لەوەی دۆپات بۆنەوەی یەك وشە لە دۆ قافیەی یەك لەدوای یەکدا پەسەند نیە .
(٣) جۆیا : طالیب .
(٤) مەردوم : بیبیلەی چاو .
(٥) ئەم وشە لە دەسخەتەکەدا ئاوایە (بنو) بۆم ساخ نەکرایەوە * .

* **بە بڕوای مـن ئاوایە :**
« وەکو ماسی بێ ئاو ماوم نەسۆتاوم نە خنکاوم » هێمن .

بەبێ تۆ قەط نەژیم ، شادیم نەمێنێ ، دیدە بێ نور بم !
دەمێك ئارامی رۆحم بە ، حەیاتم ، عومرەکەم ، چاوم !
لە دەست ئەو شۆخە وا زولفان بە ناز دێنێ و دەبا ، هاوار !
(وەفایێ) رۆژی لێ کردومە شەو ، عومری بەبا داوم

(١٨)

گوڵەکەم دەڵێن : ئــەوا دێ هەمو وەختێ چاوە چاوم
ئەی خودا تۆ بڵێی وەهابێ بێتەوە رونایی چاوم ؟!
سەبەبی زولفی شێواوە حوسنی رو مەدەدی پێ داوە
من کەوا رۆژم بۆتە شەو کە بەرۆژی رەش داماوم
تا بزانن تۆ گوڵزاری روستەی سەری جۆیباری
بە خەندە هاتی بەخێر بێی قەدەمت سەر هەردو چاوم
خوێنی من بە گەردەنی زولفت بە ئیشارەی چاوەکانت
من ئەگەر شکاوە پشتم ، من ئەگەر جگەر بڕاوم
بە سەری خەدەنگی نازت جگەری بڕیم چاوی بازت
بە ئومێدی نازێکی ویم ئەگینا ئەمن نەمــاوم
دڵی خۆم ئاوری تێ بەردا تا لە تای زولفان روی دامێ
شەو هەتا نەگەڕام بە چراوە شەوچرا نەهاتە بەرچاوم
ئەتۆی نوری شەوبێداران ئەمن بۆ وەك شەم دایسێم ؟
ئەتۆی گوڵی شای گوڵزاران ئەمن بۆ غەرقی خوێناوم ؟
کە دەڵێی شەیدای گیسوێ چدەکەی لە سەری سەودایم ؟
کە دەڵێی پەروانەی رومی چدەکەی لە دڵی سوتاوم ؟
شەو و رۆژ کە دەڵێن دوبانن هەر یەکن بۆ دون یەکبانن
من لە دو لاوەی برۆی تۆ حەیرانی دو زولفی خاوم

ئەی شەماڵ ، ئەی شیفای نەساغان وەرە تۆبی و خاڵی ڕوی یار
بە گوڵ و وەنەوشەی باغان بگەیێنە دۆعا و سڵاوم
گلەیی لە چاوی کاڵتە کە معینی زولف و خاڵتە
دڵی پڕ لە دەرد و داخم سەری پڕ تەلەسم و داوم
نە بەوەصلی تۆ سروڕم ، نە بە دوری تۆ صەبوڕم
گێژ و سەرگەردان و حەیران ، هەر وە کوماسی سەر ئاوم
بە نیگای تۆ و عەرەقی ڕوت دڵ و دینم چو نازانم :
نە خوماری شەرابی ساقیم ، نە مەستی عەطری گوڵاوم ؟
حەقە کە وەکو (وەفایی) شێت و شەیدای سەحرایی
مەلەکان خۆیان نیشاندام ، پەرییان دەستیان لێ داوم [1]

(١٩)

یار هاتەوە دەستودڵی خۆم گرت و بە سەر چوم
جان قابیلی جانانە بو نەمزانی بەسەر چوم[1]
فەرموی : چ کەسی ؟ کەوتمە بەرپێی کە (وەفایی)م
قوربان چبو عومرێکە [کە !] لات بوم[2] و لە لات بوم ؟!
دەستی لە سەری دام و دڵی دامەوە فەرموی :
خۆش هاتی ! بە خێر هاتی ! وەلێ ڕوحە بەهای ڕوم !

---

(١٨)

(١) ئەم پارچە تەنها لە (ه) دا هەیە و مامۆستا هێمن لای وایە ئەم کێشە داهێنانی (وەفایی) خۆیەتی .

(١٩)

(١) بەسەرچوم ی (دوەم) : بە هەڵە چوم و ڕێزی ئەوم نەزانی .
(٢) وشەی (لات) لە دەسخەتەکەدا وەك (لەت) دەچێ . ئەکرێ (لەتو بوم) بێ .

وا خستمی[٣] چاوی که به داو زولفی وەلادا
شەو رۆیی ، بەیان بەربۆ ، ئەمن هەر له خەوا بۆم !
یارایی[٤] موژه و تابی برۆی تۆی نیه جەرگم
بەو تیر و کەمانه نه فەرامەرز و نه برزۆم
ماچی دەمی خەندەی دەمەکەی سیڕزی بەیان کرد
ئەو جەوهەره وا فەرده نه مەوجۆده نه مەعدۆم
ذەڕڕێکی له سیڕڕی دەمی تۆ — مرد و — نەزانی
حەیرانی کەمالاتی (فلاطۆن) و (ئەرەسطۆ)م
مومکین نیه بەو تێرگسه من بێمەوه سەرحاڵ
من دەربەدەری رۆتم[٥] و سەوداسەری گیسۆم
لەو زولفه — به غەمزەی نیگەهت — نیمه رەهایی
من بەستەیی تێو داوی پەریزادەیی جادۆم
فەرمۆی : له کوفر لاده موسوڵمان به (وەفایێ)
دێوانه مەبه ، دەست مەده زولفم ، ئەوەتا رۆم

شب بعد از تجرد از علایق جسمانی در واقعه مشاهده شد که حقیر در شهر طایف از بلاد حجاز که آنحضرت به آنجا مهاجرت فرموده بودند در جوار انحضرت هستم و وفات کرداند و حقیر در گریه و فغـان بودم ، سر مبارك ازتابوت بلند کردند فرمودند : که از گریه و زاری شما خبردارم چون بیدارشدم ، این قصیدەتعزیه را تمام کردم ، در ابراز آن احتیاط کردم ، شب

(٣) (خستمی) به بێ نوختەی (تێ) نۆسراوه .
(٤) یـارا : هێز و توانـا .
(٥) رۆتم : بـه دۆ جـۆر دەگونجێ مانای لیكبدرێتەوه : یەکەم لـه رۆت و قۆتێ و بێبەرگێ . دووەم : مەبەست رۆ و دەم و چاوێ .

ثانی در واقعه فرمودند : که برای من بخوان ، قصیده را خواندم ، فرمودند: ابراز کن ، ابراز کردم [1] .

(٢٠)

دریغا[1] بای خەزان دایه بەهاری شۆخ و رەعناکەم[2]
له ئیظهاری عەمەل کەوت ئافتابی عالەم ئاراکەم
وەرەق ریزان، خەزان کەوتە رەزان ، وەضعی چەمەن گۆڕا
بەسەرچۆ فەصلی گوڵگەشت و تەماشای باغ و صەحراکەم
خەزان هات و چەمەن چۆڵ بۆ لە نەغمەی بولبول و قومری
دریغا ! حەسرەتا ! بۆ گوڵعوزاری[3] سەرو باڵاکەم
له گریان ئاسمان دامانی سۆر بۆ[4] شینی گێڕاوه
مەگەر گیراوه یا مایل بەشام [5] بۆ رۆژه رۆناکەم ؟

★ ★ ★

(١) شەوێك پاش رۆت بونەوە لە پەیوەندییەکانی لەش بەڕاستی دیترا کەوا منی بەستەزمان (مەبەست لە [وەفایی] خۆیەتی) لە شاری (طایف)م لە وڵاتی حیجاز کە جەنابیان (مەبەستی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهریی‌یە) کۆچیان کردبۆ بۆ ئەوێ و ، لەپاڵ جەنابی ئەواندام و ئەوان وەفاتیان کردوە و ، منی بەستەزمان خەریکی گریان و فوناغم ، سەری موبارەکیان لە تابوتەکە بەرز کردەوە فەرمۆیان ئاگاداری گریان و زاریی ئێوەم ، کە بێدار بومەوە ئەم قەسیدەی تەعزیەم تەواوکرد .
بەڵام پڕکێشیم نەئەکرد دەریبڕم . شەوی دوهەمی روداوەکە فەرمۆیان : بۆم بخوێنەوە . بۆم خویندەوە . فەرمۆی نیشانی خەڵکی بدە . منیش دەرمخست .

(٢٠)

(١) دریغا : حەیف و خەسار .
(٢) رەعنا : جوان ، بە لەنجە و لار .
(٣) گوڵعوزار : کوڵم و لارومەت وەك گوڵ .
(٤) سۆر بۆ شینی (ف) سۆر و شینی .
(٥) شام بۆ (ح) شامە .

ئەدیمی بەختی من رەش بۆ [٦] تەرازۆ وا ترازاوە [٧]
دەبێ مەیلی بە طایف کردبێ تەئثیری شوعراکەم ؟
لەمن دۆر بۆتەوە [٨] خورشیدی ئەوجی مەعریفەت ، شایەد
بە تیغی غەم سەری خۆم هەڵگرم هەمڕەنگی جەوزاکەم[٩]
لەمن وەحشی بوە ئاهۆ[١٠] خەرامی[١١] لاڵە روخسارم
مەکەن مەنعم کە هەر وەك[١٢] شێت و هاران رۆ لە صەحراکەم
بە مەحرۆمی لەگەڵ بەختی سیادا ماوە فرمێسکم
لە تازێی[١٣] هیجرەتی خورشیدی عالەمدا[١٤] ثورەییاکەم
(وەفایێ) پێت بڵێم [١٥] : دونیاو و دینم [١٦] بۆچی بەرهەم [١٧] بۆ
دەڵێن : ڕۆیی لەسەر دونیایێ[١٨] قیبلەی دین و دونیاکەم
نیشاط و عوشرەتی دونیا بە نەشئە و قووەتی چاوە
ئەمن چبکەم لە دونیایێ[١٩] کەڕۆیی[٢٠] نۆری بیناکەم ؟
کە تۆ ڕۆیی ، لەبەر چاوم کورەی خاکێ بە ئاوا چۆ !
لە پاش تۆ ، ئەی گوڵی نەوڕەستە ، خاکی کوێ بەسەرداکەم ؟

---

(٦) ئەدیمی بەختی من (ف) بەختی من بەد بۆ .
(٧) وا ترازاوە (ح) داڕزاوە .
(٨) بۆتەوە (ف) کەوتەوە .
(٩) جەوزا : بورجێکە لە ئاسماندا .
(١٠) ئاهۆ : ئاسك .
(١١) خەرام : ڕەقص ، جم و جۆڵی بە نەزاکەت .
(١٢) کە هەر وەك (ف) ئەگەر وەك .
(١٣) تازێیی (ف) شانرییەی .
(١٤) عالەمدا (ح) عالەم وا .
(١٥) بڵێم (ح) دەڵێن .
(١٦) دینم (ح) دینی (ف) دینت .
(١٧) بەرهــەم (ح) بەزمی .
(١٨) لە سەر دونیایێ (ف) لە دونیادا .
(١٩) لە دونیایێ (ف) لە دونیادا .

خۆشا بەو [٢١] رۆژە عەکسی پڕتەوی حوسنت لە سینەمدا [٢٢]
ئەوێستاش [٢٣] مەست و مەخموری تەجەللای طوری سیناکەم
خۆشا بەو وەقتە [٢٤] تۆ میرئاتی دولبەر بوی بە دڵداریم
ئەوێستاش مەحوی دیداری جەمالی رۆژی (حیربا)کەم [٢٥]
بە یادی پێکەنینی تۆ کە دەگریم و دەبارێنم [٢٦]
دەبێتە مەنبەعی شیر و شەکەر شۆراوی دەریاکەم
کە دەگریم بۆ جەمالی تۆ دیارە ئەشك و ئاهی من
لە خورشیدی دەداتن دەم ستارەی شامی یەلداکەم [٢٧]
بە داغی تۆیە وا دەم دەم خورۆشی ئاه و ناڵەی دڵ
لە تاو [٢٨] گوڵشەن دەناڵێ عەندەلیبی شێت و شەیداکەم
فەلەك ــ خانەخەرابێ [٢٩] ! ــ بەزمی مەستانی وەها تێکدا
نەما داری لەسەر بەردی ، بە دەردی سەر چە ئاواکەم ؟
لە بن [٣٠] باڵی هوما جێی بازو شاهێن قەصری شاهان بۆ
درێغا ! ئێستە وێرانەی ، سیسار و جوغدە [٣١] جێگاکەم

---

(٢٠) کە رۆیی (ح) کە بڕوا .
(٢١) بەو (ف) بەم .
(٢٢) لە سینەمدا (ح) لە سینەی دام .
(٢٣) ئەوێستاش (ف) ئەوێستەش .
(٢٤) وەقتە (ح) وەقتە تۆ . ئەمەی (ح) راستە و لە بەر ئەمە (تۆ) مان لە مەتنەکەدا دانا .
(٢٥) حیربا (ح) صەهبا ، حیربا : گیاندارێکە لە بەر هەتاو رەنگی دەگۆڕێ .
(٢٦) دەبارێنم (ف) دەناڵێنم . ئەم پارچەیە لە (ف)دا سیازدە شیعرە و ، بە هەندێك پاش و پێشەوە لێرەدا کۆتایی دێت .
(٢٧) یەلدا : شەوێکە رێکەوتی نێوان پایز و زستان ئەکات ، لە هەمو شەوەکان درێژترە ، گوایە شەوێکی شوم و نەگبەتە .
(٢٨) لە تاو (ح) لە ناو .
(٢٩) خانە خەرابێ (ح) خانەی خەراب بێ .
(٣٠) لە بن (ح) لە ژێر .

له نالین کەوتوم بەو دەستی یاری موطریب و مەجلیس
وەکو تاری گوسوستە [٣٢] تێکچوە بەندبەندە ئەعزاکەم
دڵم بێهۆش و خونبارە لە دوری نێرگسی ساقی
صوراحی کەوتوە دەگری ، دەڵێ : کوا بادەپەیماکەم [٣٣]
شکا پشت و دڵی من بۆ وەفاتی [٣٤] پیری مەیخانە
بە چەرخێکی فەلەك وای کرد [٣٥] نەجامم ما نە میناکەم
لەسەر حەوضی دەرونی چی بەسەرهات و چۆت [٣٦] قوربان ؟
کوا دەمکەوثەر [٣٧] و خولد و خەرام و نەخلی طوباکەم ؟
صەدای یاحەییی دەروێشان ، نەوای یاهویی دڵرێشان
لە دەوری خانەقادا بو بە ئیسم و جیسمی عەنقاکەم
هەتاکەی قەلبی من دەرهەم [٣٨] بێ ئەی ئیکسیری [٣٩] خاکی من ؟
لە خاکی کوێ موقیمی پێم بڵێ ؟ قوربانی ئەو خاکەم !
لەسەر خاکی دەرت ، قوربان ، هەتا من بم هەتا سەربێ
ئەگەر [٤٠] تاجی سکەندەربێ سەرم ناوێ لەسەر ناکەم

---

(٣١) جوغد : کوندە بەبو . لەم مەعنایەوە نزیکە کە ئەڵێن : « لە جێگای بازان کور کورە وازان » .

(٣٢) تاری گوسوستە (ح) تاریکە سستە . گوسوستە : پساو .

(٣٣) بادە پەیما : شەراب خۆر .

(٣٤) وەفاتی (ح) وەفات ئەی .

(٣٥) وای کرد (ح) وا گردنــە .

(٣٦) هاتو چۆت (ح) هاجرت .

(٣٧) کوا . . . (ح) کەوا ئەم کەوثەر و خولدە . . .

(٣٨) دەرهەم : زێڕی ئایەخ و بێ نرخ .

(٣٩) ئیکسـیر : مادەیەکی کیمیاوییە مس ئەکات بـە ئالتون ، بە مەجاز بـۆ مورشیدی کامیلی بەکار ئەهێنن . لێرەدا مانا مەجازییەکەی مەبەستە .

(٤٠) ئەگەر (ح) هەتا .

هەتارۆژی ئەبەد ، قوربان ، لەسەر عەهدی قەدیمی [٤١] تۆم
بەهەشتم لێ حەرام‌بێ گەر بەبێ ڕۆی تۆی تەمەنناکەم
[ئەمن شاییم بەتۆ بۆ ؛ چونکە شاهی غەمڕەوێنم بۆی]
[کەمن شاییم لەدڵ ڕۆییوە ، ئیدی دڵ بەکێ شاکەم ؟] [٤٢]
جەنازەم دی سەری ڕاگرد و [٤٣] فەرمۆی : گوێم لە ناڵەت بێ [٤٤]
درێغا ! جێ‌بەجێ بۆ ، هاتە جێ[٤٥] تەعبیری ڕوئیاکەم
خودا بۆ خۆی دەزانێ مەنبەعی نوری خودایی بۆی
درێغا ! نەخلی ئەیمەن ، مەظهەری نوری تەجەللاکەم
نەسیمی فەیضی تۆ دین و دڵی دۆبارە ئیحیاکرد
درێغا ! وەك مەسیحا باعیثی ئیحیایی مەوتاکەم
دەلیلی طالیبان بۆی ، بۆ خودا [٤٦] ، وەك ڕۆژ هوەیدایە[٤٧]
درێغا ! مورشیدی دەوران و خورشیدی هوەیداکەم
لە سایەی تۆ گەلێ کەس بۆنە[٤٨] عاریف : ڕێی خودایان گرت ،
درێغا ! عاریفی ڕێگەی خوداو و ئەهلی تەقواکەم !
موریدانی دەری تۆم دی بە چاوی خۆم ، لە ئینس و جان
درێغا ! بۆ ئیمامی ئینس و جان مەولایی ئەولاکەم

---

(٤١) قەدیمی (ح) ئەلەستی .
(٤٢) ئەم شیعرە لە (ح)یشدا نیە و ، نیوەی یەکەمی کەمێ لەنگە .
(٤٣) ڕاگرد و (ح) ڕاگرت و .
(٤٤) ناڵەت بێ (ح) فالت بۆ .
(٤٥) جێ (ح) دی .
(٤٦) (بۆ خودا) ، ئەگونجێ (بەو خودا) بێ و ، مەبەستی ئەوە بێ بڵێت : بەو خودا هیچ گومانی تێدا نیە و لە ڕۆژ ڕۆناکترە کە تۆ دەلیلی طالیبان بـۆی ...
(٤٧) هوەیدا : زۆر ڕۆناك .
(٤٨) بۆیە (ح) بۆن بــە .

بەلاییێك هات و پێی گیرا ، بە بابێك نوری کوژراوە
درێغا ! شەمسی عیرفان و چرای تاریکەرێگاکەم
لە حەلقەی طالیبان وا هەر دەبارێ نور لە تەشریفت
درێغا ! بۆ سەرو سەرحەلقەیی ئەولادی (طه)کەم
ئەمن نادان و نەمزانی[49] ، ئەرێ[50] بۆچ عاریف و عامی
وەکو پەروانە سوتابون لەبەر شەمعی شەب ئاراکەم[51] ؟
لەبەر چاوی نەزانان ساحیر و زەندیق و کافر بوی
درێغا ! پیری (بسطام) ، قوطبی (خرقان) ، غەوثی بەغداکەم
بە داوی دانە بۆ گیرا[52] ، بە دەریای عیلمی ئەسماوە
لەبەرچی [53] هاتە خوار ئادەم لەسەر فیردەوسی ئەعلاکەم ؟
پەنای بۆچ بردە بەر دار ئەو [54] کە دەیزانی دەبێ شەقبێ ؟
نە ئاخیر صاحیبی ئایات و موعجیز بو زەکەریاکەم ؟
لە سیرڕی نوری چاوانی عەجەب بێ نور و حیکمەت بو [55]
بلێ بۆچ پیری کەنعانی دەگریا ، نوری عەیناکەم ؟
سولەیمان خاتەمی ون بو لە قودرەت[56] ماوە نەیفەرمو
بەلا صەخرەی بە ئاودادام بەلا ئاصەف لە دەریاکەم
کەلیم ئێستا نەبوبو چەند هەزار مەعصوم لەسەر وی چو ؟
دەبێ جوابی چبێ رۆژی جەزا گوستاخی موساکەم ؟

---

(٤٩) نادان و (ح) نادان بو .
(٥٠) ئەدی (ح) ئەرێ .
(٥١) شەبئارا : شەوڕازێنەرەوە .
(٥٢) بە داوی دانە بۆ (ح) بە دامی دانا بۆچ .
(٥٣) لە بەر چی (ح) لە سەر چی .
(٥٤) ئەو ، لە (ح) دا نیە .
(٥٥) بو (ح) ما .
(٥٦) قودرەت (ح) حیکمەت .

لەبەر قەومی مونافیق بۆ دەبێ[٥٧] هەڵبێ کە دەیزانی
مەقامی خۆی وەکو رۆژ رۆنە (روح‌الله)یی عیساکەم
صەحابەی بۆ شکا[٥٨] ؟ بۆچ[٥٩] شەهید بۆ گەوهەری پاکی ؟
(محمد) : باعیثی بۆن ، شاهی تاج و تەختی لەولاکەم
شەهیدی دەستی کافر بۆن کە ئەکثەر ئەولیایی دین
جەوابی موددەعی چبدەم ؟ سکوت بێ حەددی[٦٠] ئینشاکەم
[نە ئاو موختارە بڕوێنێ ، نەئاور تا بسوتێنێ]
[نە خاك چیپێیە بنوێنێ ئەگەر صەد جاری بەرباکەم]
عەدەم باری سەبەبکارە[٦١] وجوودێکی حەقە دیارە
بۆ خۆی فەعال و موختارە خوداوەندی تەواناکەم
بە مینهاجی خەلیلی حەق ، بە میعراجی (رسول‌الله)
دەبێ هەر بێتە جێ ئەمر و ئیرادەی حەق‌تەعالا کەم
ئەتۆ چوی بۆ جیواری حەق ئەمن مام حەبس و زیندانی[٦٢]
غەمی بەندێت هەبێ ئەی سەیید و سەردار و مەولاکەم
بەصورەت گەرچی لێم دوری ، بە مەعنا بەرقی مەستوری
بەڵێ بەر[٦٣] چاو و مەنظوری دەڵێی تۆی نوری بیناکەم
لە کوێ[٦٤] بدبینمەوە ، شادبم بە روی تۆ ، بێیە سەرچاوم ؟
مەگەر چاوم لە دڵ بێ سینەکەم ئایینە سیماکەم

---

(٥٧) دەبێ (ح) هەر دەبێ .
(٥٨) شکا (ح) شکان .
(٥٩) بوچ (ح) بو .
(٦٠) حەددی ، لە (ح) دا نیە .
(٦١) سەبەبکارە (ح) سەبەبکارم .
(٦٢) لێرەدا لە (ح)دا شیعری (بە حەققی ...) نوسراوە ، کە لە (خ)دا دوا شیعرە .
(٦٣) بەڵێ بەر (ح) بەرابەر .
(٦٤) لە کوێ ... (ح) لە کوێ بتبینمەوە شاد بم بە تو ماهی جیهان‌ئارا .

دەمت بێنە دڵم مەشکێنە دەستم[٦٥] بگرە ئەو جارەش
بە هۆشیاریم دەیێ ساقیێ ، کە نەڕژێ جامی صەهباکەم
غەریب و بێ‌کەس و ئاوارە کەوتوم ، دور لە رۆحی خۆم[٦٦] ،
بەدەردی بێ‌دەوا ماوم ، رەفیقان کوا مەسیحاکەم ؟
خوداوەندا ! رەحیما ! قادرا ! ئامورزگاری[٦٧] خۆم !
کەریم و ، حەبیبی و ، غەففار و ، قەدیم و ، فەردی یەکتاکەم
بەحەققی نوری وەجهی[٦٨] پاك[٦٩] و بێ مانەند و بێ میثلت
بە ئیسمی ئەعظەمی خۆت ئەی خودای سەتتار و داناکەم
بە سەرمەستانی بادەی ساغیری عەهدی ئەلەستت کەی[٧٠]
بە قەطرێکی نەجاتم دەی لەدەست خۆم رۆ لە دەریاکەم
[وەفایێ بێ‌کەس و داماوە[٧١] پابەندی طەلیسمێکە]
[مەدەد یارۆحی غەوثی ئەعظەم و ، شاهی بوخاراکەم]
بە حەققی نوری موطلەق ، جەددی ئەمجەد ، شاهی لەولاتان
ئیمامی یەثریب و ، قیبلەی مەلایك ، ماهی بەطحاکەم[٧٢]
بە حەققی چار یار و ئال و ئەولادی (نبی‌الله)
بە ئەنصار و موهاجیر قایدانی قیبلە گومڕاکەم

---

(٦٥) دەستم ، لە (ح)دا نیە .
(٦٦) لە رۆحی خۆم (ح) لـــە خوێشانم .
(٦٧) ئامـــورزگار : بەخشـــندە .
(٦٨) نوری وەجهی (ح) نور و جەددی .
(٦٩) پاك و (ح) پاکی .
(٧٠) ئەلەستت کەی (ح) ئەلەستی تۆم .
(٧١) لە (خ) دا (دماوە) نوسراوە ، بەڵام هەڵەی نوسەرە و ، (داماوە) راستە.
(٧٢) مەبەستی لە (نوری موطلەق) و (جەددی ئەمجەد) و (شاهی لەولا) و (ئیمامی یەثریب) و (قیبلەی مەلایك) و (ماهی بەطحا) پێغەمبەرە ــ د ــ .

به رۆحی خواجەگانی نەقشبەند و قیبلەگاهی خۆم
غەریب و[۷۳] جانسپاری کەعبە قوطبی دین و دونیاکەم
بە قووەی جاذیبەی دڵتان (وەفایێ) دەست و دامانە
چ نابێ گەر لە سایەی ئێوە قەطعی (ما سوی الله)کەم[۷٤]

★ ★ ★

برادران دینی قربانتان شوم، وصیت اینقدر فراموش نفرمایند محضالله، بحکم « انما المؤمنون اخوة » واجب بود عرض کنم ، زنهــار هزار زنهار ! نسبت بحضرت پیر برزگوار که غوث روزگار ، قطب مدار بود بددل نشوید که سم قاتل است و بجان و جنان مخلص و محب آنحضرت شوید ، که باعث نجاةاست ، من جمله تصرفات آنحضرت این مختصر را زحمت ندهد ، یکی ازهزاراست : بعد از تألیف این قصیده تعزیه چاشتگاه عریضه بحضور مبارك ولیعهد انحضرت مینیویشتم و چنان فهمیدم که روحانیت آنحضرت در وقت تحریر عریضه حاضر و ناظر است ، همان روز بصــحابت حجاج عریضەرا فرستادم ، شب آمد در واقعه آنحضرت ــ قدس‌سره ! ــ فرمودند : کــه (وفائی) فلان فقرەرا که در عریضه نویشتی مصلحت نبود وسهو کرده ، اگر ممکن میشود بقافلهء حجاج برسی تبدیل‌کن ! و بحجاج نرسیدم و چون حجاج مراجعت کردند و جواب عریضه آوردند ، چنانکه انحضرت ــ قدس سره ــ فرموده بودند واقع شد ، برای حقیر غیراز تبلیغ مصلحت نیست • مختاری نشــد [۱] •

---

(۷۳) غەریب ... (ح) غەریب و جانسوپار و قوطبی دین و هەر دنیاکەم •
(۷٤) لە (ح) دا بەم شــیعرە و شیعری پێشوو یەك شیعر پێكهاتوە •

★ ★ ★

(۱) یانی : « برایانی ئایینی بەقوربانتان بم ، وەصییەت بێ لــە بەر خوا ئەم ئەندازەیە فەرامۆش مەکەن. بەگوێرەی «انما المؤمنون اخوة» (موسوڵمان و خاوەن باوەڕان هەموو برا‌ن) ڕاگەیاندنیم بە پێویســت زانی ، زینهار هەزار زینهار ! لە گەڵ پیری گەورەدا ، کە قوطبی مەدارە بەدگومانی مەکەن و

(٢١)

ئەی [١] (امام المرسلین ، شمس الهدی ، بحر الهمم)[٢]
ئەی (شفیع المذنبین[٣] ، خیرالوری ، مولی النعم)
ئەی نەسیمێکی گوڵی زار و[٤] شوعاعێکی روخت
شەوقی رۆژ و ، بەدری تابان عەطری گوڵزاری ئیرەم
ئەی لە شەوقی جەننەتی رۆت ئەنبیاو و ئەولیا[٥]
رۆح لەسەر لێون وەکو پەروانە بۆ دیداری شەم

دڵ خراپ مەکەن ، ئەو کارە ژارێکی کوشندەیە . وە بەدڵ و گیان خۆشەویست و دڵسۆزی ئەو کەسە بن کە مایەی سەرفەرازییە ، لە کردار و (کەراماتی) ئەو زاتە ئەم کورتەیە شتێکی گران نیە و یەك لە هەزارە : دوای دانانی ئەم مەرثییە لە کاتی چاشتەنگاودا ، نامەیەکم بۆ جێگری ئەو زاتە نوسی ، وام زانی لە کاتی نوسینی نامەکەدا گیانی لە لام حازرە . هەر ئەو رۆژە نامەکەم بە حاجیاندا نارد . شەو لە حاڵەتی واقیعەدا ئەو زاتە (قدس‌سره) فەرموی : وەفایێ لە فلان قسە کە لە نامەکەتا نوسیوتە بە هەڵەدا چویت و باش نیە ، ئەتوانی بگە بە حاجیان و بیگۆرە . نەگەیشتم بە حاجیان ... ! پاش گەڕانەوەیان و هاتنەوەی وەڵامی نامەکەم ئەو زاتە چۆنی فەرموبو هەر وابو . ئەم بەستە زمانە هەر راگەیاندنی لە سەرە و رێگەی تری نیە .

(٢١)

(١) لە (ف) دا لەسەر ئەم پارچە نوسراوە : «درمدح سید عالم محمد المصطفی ــ صلی الله علیه وسلم ــ » واتە : لە ستایشی گەورەی عالەمدا کە محەمەدی هەڵبژێرراوە . ــ درودی خوای لە سەر بێ ــ .

(٢) ئەی (امام المرسلین ...) (ف) ئەی رەئیسی ئەنبیا ، (شمس الهدی ، فخر الامم) . امام المرسلین ... تاد : پێشەوای پێغەمبەران ، رۆژی هیدایەت و رێگەرۆنکەرەوە . دەریای هیمەت .

(٣) (شفیع المذنبین) (ف) (امام المرسلین) . شفیع المذنبین ... تاد : تکاکەری گوناهکاران ، چاکترینی خەڵك ، بەخشندە !

(٤) (زارو) لە (خ)دا وەك (لادر و) نوسرابو لە (ف)دا (زار) نوسراوە . ئەمەی (ف) م بە راست زانی بۆیە لە سەرەوە دامنا .

(٥) ئەی لە ... (ف) وەی لە شەوقی ئارەزوی تۆ .

ئەی[٦] دەم و خەندەت دەلیلی دەعویی بۆن و نەبۆن
ئەی برۆ و بالآت بەیانی مەعنیی نۆن و قەلەم
ئاسمان پیر بۆ لە داغی خەطی رۆی تۆ شەو لە رۆژ
صەد[٧] چرای هەلکرد و نەیبۆوە[٨] سەوادی یەك رەقەم
تۆبیی و تەشریفی (لولا) سیرِّی (مازاغ البصر)
تۆ و مەقامی (لی مع الله) ، تۆ بیی‌و نۆری قیدەم[٩]
بێ نەوام هیچم نیە هاتوم و مەحرۆمم مەکە
قەت لەدەرگای خۆی گەدای[١٠] ناکاتە دەر صاحیب کەرەم
[هیچ طەبیبێ رێی نیە دەردی دەرۆنم کادەوا]
[ئەمرۆ گەر چارەم نەکەی (وا حسرتا یوم الندم !)][١١]
هاتمە بەر ئەبرۆت و ئاسۆتێم لە سایەی خەططی رۆت
ئایەتە : « چی داخلی کەعبەی[١٢] بۆ نایبێ ترس و غەم »[١٣]

---

(٦) ئەی (ف) وەی .
(٧) صەد (ف) چەند .
(٨) نەیبۆوە سەوادی یەك رەقەم (ف) نەیبۆ وا سەوادێکی رەقەم .
(٩) (لولا) و (مازاغ البصر) و (لی مع الله) سێ پلەی رێزی پێغەمبەرن ـ د ـ.
(لولا) ئیشارەیە بەوەی کە لە بەر پێغەمبەر نەبوایە خودا جیهانی دروست نەدەکرد . (ما زاغ البصر) : چاو هەلەی نەکرد و . ئیشارەیە بە ئایەتێکی سۆرەتی (والنجم) کە هەندێك بەسەرهاتی شەوی میعراجی پێغەمبەری ـ د ـ تێدایە .
(لی مع الله) : هەمە لەگەڵ خودا . ئیشارەیە بەوەی کە پێغەمبەر فەرمۆیە : لە رۆژی قیامەتدا ئەوەستم و شەفاعەت و تکا بۆ ئوممەتەکەم دەکەم .
(١٠) گەدای (ف) گەدا .
(١١) ئەم شیعرە لە (ف)یشدا نیە .
(وا حسرتا یوم الندم) : (هاوار بە ماڵم) لە رۆژی قیامەتدا !
(١٢) کەعبەی ... (ف) کەعبەی شەریفە ئەو دی نایبێ ترس و غەم .
(١٣) ئەم نیوە شیعرە ئیشارەتە بۆ ئایەتی : «ومن دخله کان آمنا » .

دەست و دامانی خەمی گێسوێی [١٤] تۆم بەو عاریضە
نا ئومێد نابم کە من دەستم لە حەلقەی کەعبە دەم
من چلۆن مەحرۆم ببم ئەی (رحمة للعالمین) ؟
دێ صەدای (لا تقنطوا[١٥] من رحمةالله) دەم بەدەم
هات نەسیمی خاکی دەرگای ئاوری دەردم[١٦] دامرا
(ذقت من ماء الحیاة شابنی بعد[١٧] الهرم[١٨])
چاوەکانت سەرخۆشن ، قوربان ، کوتم[١٩] : مایل بە چین ؟
عەکسی زولفی خستە سەر حەرفی مودەووەر ، یەعنی : دەم
کەوتمە خاکی دەرکی هاتن[٢٠] بمکوژن خۆش بەو دەمە
(قال رب البیت) هان[٢١] (لا تقتلوا صید الحرم)[٢٢]
ذەوقی ئەبرۆی ، شەوقی رۆی ، خستمیە ناو زولف و کوتی[٢٣] :
کەعبەو و رۆژی موناجاتە[٢٤] و مەقامی مولتەزەم[٢٥]

---

(١٤) گێسوێی (ف) ئەبرۆیی .
(١٥) لاتقنطوا من رحمة الله : لە کەرەمی خوا مەئیوس مەبن . لە (خ)دا بە هەڵە (لاتقنطوا) بە (ت) ی بچوك نوسراوە .
(١٦) ئاوری دەردم (ف) ئاگری دڵ .
(١٧) لە (هـ) دا لەم شیعرە بە دواوە بە هێڵێك بڕ دراوە و شیعرەکانی دوایی بە پارچەیەکی سەر بەخۆ نوسراوە . بەڵام لە (خ) و (ف)دا هەموی ــ واتە هەردو پارچەکەی (هـ) ــ یەك پارچەیە .
(١٨) (ذقت من ماء الحیاة شابنی بعد الهرم) : لــە ئاوی حەیاتم خواردەوە ، دوای پیری گەنجی کردمەوە (شاب) هەڵەیە و ، دەبێ (اشب) بێت .
(١٩) کوتم (ف) وتم .
(٢٠) دەرکی هاتن بمکوژن (ف) دەرگەهی هات بمکوژێ .
(٢١) هان (ف) ان . هان وشەی بێدارکردنەوەیە لە فارسیدا .
(٢٢) قال رب البیت ... : خوای بەیت ــ کەعبە ــ فەرموی : نێچیری حەرەم مــەکوژن .
(٢٣) زولف و کوتی (ف) زولفی وتی .
(٢٤) کەعبەو و رۆژی موناجاتە و (ف) کەعبەیە و رۆژی موناجات و . موناجات : پاڕانەوەی هێواش و بێ دەنگ .

(یا رسول الله) دەزانی تۆ کە شەیطانە عەدۆت
هەم لەتۆ[٢٦] مەعلومە ئەمنیش ئوممەتی تۆم هەرچی هەم
کەی رەوایە و غیرەتە بۆ تۆ کە (فخر الانبیا)ی
دوشمنی خۆت شاد بفەرمۆی[٢٧] ، ئوممەتی خۆت دڵ بە غەم ؟؟
داغی تۆم هەر پێوەیە صەدجار دەرمکەی دێمەوە
من سەگێکی[٢٨] تۆم (وەفایێ)[٢٩] رۆ لە دەرگای کێ دەکەم ؟![٣٠]

---

(٢٥) مەبەستی لە (مەقامی مولتەزەم) جێگەیەکە کە حاجیـان تیا ئەوەستن و دۆعا ئەکەن و نوێژ ئەکەن (مەقامی ئیبراهیم) .
(٢٦) لە تۆ (ف) لە خۆت . نالێ و شێخ رەزای تاڵەبانێ و شاعیرانی کەیش ئەم مەعنایان بە شیعر وتوە .
(٢٧) بفەرمۆی (ف) بکەیت و .
(٢٨) سەگێکی (ف) غولامی .
(٢٩) (وەفایێ) (ف) (وەفایێ) م .
(٣٠) دوای لێکۆڵینەوە و کاتی چاپی ئەم دیوانە لای دۆستم کاك مەحمۆد ئەحمەد فەرمانبەر لە وەزارەتی ئەوقاف چەند پارچە شیعرێ وەفاییم لە کاغەزی پەڕەپەڕە و پەرپۆتدا دی کە یەکێکیان ئەم پارچـەیە بو ، پاش بەراورد دەرکـەوت تەنهـا دۆ جیـاوازی تێـدا بـۆ . یـەکەم : شـیعری ((**هیچ طەبیبێ رێی نیە ....**)) کـە تەنهـا لە (خ)دا هـەیە لەو پـارچە کاغەزەشدا نەبۆ . دۆهەم : لە (خ)دا دەڵێ : ((**کەعبەو و رۆژی موناجاتەو مەقامی مولتەزەم**)) لێرەدا نۆسراوە : ((**کەعبەیە ، رۆژی موناجاتە...**)) .

پیتی نوون

(۱)

دڵم پڕ خوێن و خوێن‌باره به غه‌مزه‌ی نازی چاومه‌ستان
هه‌تا نه‌مرم ره‌ها نابم له مه‌کر و سیحری چاو به‌ستان
ئه‌تۆ سه‌روێکی نازداری ئه‌تۆ شۆخێکی گوڵزاری
به‌دڵ واچاکه بدگێڕم له سه‌ر چاوان له‌سه‌ر ده‌ستان [۱]

(۲)

ئه‌ی پڕته‌وی حوسنت هه‌موو ره‌نگی گوڵه باغان
نه‌شئه‌ی نه‌ظه‌رت[۱] ذه‌وقی دڵ و شه‌وقی ده‌ماغان
ئه‌سماو و [۲] صیفاتن به ته‌جه‌للی له وجوودم
یاشه‌و بۆ ئه‌تۆ هاتی له‌مه‌ت کرده [۳] چراغان ؟

---

(۱)

(۱) ئه‌م دوو شیعره دیاره سه‌ره‌تای پارچه‌یه‌کی درێژن، به‌ڵام نووسه‌ره‌که، له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌ك ، بۆی ته‌واو نه‌کراوه ، بۆیه ماوه‌یه‌کی له ده‌ستنووسه‌که به سپێتی بۆ بڕ داوه .

(۲)

(۱) نه‌ظه‌رت (ح) نه‌ظه‌ری . له (ح)دا (ذه‌وق) و (شه‌وق) هه‌ر یه‌که‌یان له جێگه‌ی ئه‌وی تردایه .

(۲) ئه‌سما و ... (ح) ئه‌سمائی صیفاتن به ته‌جه‌للایی وه‌جیزت .

(۳) له‌مه‌ت کرده (ح) له من کردته .

تۆ هاتیە گوڵشەن بە سەر و زولفی بڵاوت [٤]
زۆر پێ نەچوو ڕۆیی لە چەمەن لالە لە داغان
زولفت بە هەناسەم گەبیە سینەیی بازت [٥]
زستانە گوڵستان بوە پابەستەیی [٦] زاغان [٧]
ئەو کوڵمە کە ئارایشی صەد دایرە زولفە
گوڵ شەوقی بەشەو داوە چراغانە لە باغان[٨]
[لەو ڕاستەیی بازاڕە چ نادەن بە دڵی من]
[هەر مەرحەمەتی تۆیە خڕیداری ئەیاغان [٩]]
صەد نەشتەری غەمزەت لە دڵم دا کەرەمت کرد
قانوونی طەبیبانە بپرسن [١٠] لە نەساغان
سوتاوە دەروونم ، وەرن [١١] ئەی موطریب و ساقی
تۆ لێدە لە طەنبورە ، ئەتۆ [١٢] پڕکە ئەیاغان [١٣]
چارەی نیە دێوانەیی ڕوی تۆیە (وەفایی)
صەد ساڵ ئەگەر بیبەنە [١٤] بەر پیر و وەجاغان[١٥]

---

(٤) بە سەر و زولفی بڵاوت (ح) کە سەر و زولف بڵاوە .
(٥) باز : کراوە .
(٦) پابەستەیی (ح) پاستە . دیارە هەڵەیە .
(٧) زاغ : قەلە ڕەش .
(٨) ئەم شیعرە و شیعری دوایی لە (ح) دا نین .
(٩) ئەیاغ : ئایەخ و گەند و لە کۆمەڵ جیاکراوە .
(١٠) بپرسن (ح) ئەپرسن .
(١١) وەرن (ن) وەرە ، بەڵام ئەمەی (ن) هەڵەیە .
(١٢) تۆ لێدە لە طەنبورە ئەتۆ (ح) تۆ لێبدە لە طەنبور و ئەتۆش .
(١٣) ئەیاغ : پیاڵەی شەراب .
(١٤) بیبەنە (ح) بیبەیە .
(١٥) پیر و وەجاغ : پیری وەجاغ ، (وەجاغ) بە ئاگردان دەڵێن ، وەجاخ کوێر کەسێکە نەوەی نەبێ . لەوەوە هاتووە کە پاش خۆی

(٣)

ئەو چــاوانە وا خومــاریْ نــازن
بە ئیمــا ئیمــانم دەخوازن
هاتەدەر وەك رۆژ شای شەکەر لێوان
غەمزەکە و رەمزەی تورکی پێش تــازن [١]
دەستی هێنــا دەر پێی لە سەمــادا
چاومەستی چاوبەستن یــا سیحرسازن ؟
زوهرەی یەغما کرد موشتەریّ کێشــا
خرنگەی خڕخاڵ ، چرنگەی بازن
نەوبەهار نۆبەرەی شکۆفە و گوڵن
یا غونچەی دوگمەکەی سینەکەیْ وازن[٢] ؟
بە نەسیم دەپشکوێن بــا غونچە [٣] سێوان
بەبا لەئاهی من دوگمە دەترازن
نازانم بۆچ وا رۆح و دڵ کەوتوێن
غەرقی خوێناوی جێی داغ و گازن ؟!

ئــاگردانی دەکوژێتــەوە و شــوێنەواری نــامێنیّ . واتــە : (پیری وەجــاغان) کەسێکە بــە دۆعا و دەرمــان نــەوە بــەو وەجاخکوێرانە بــدا . یــان (پــیری وەجاغان) خــۆی زەلامیکی تایبــەتی بــوە و ، چارەی دێوانە و شێتی کردوە . وەك (قــازی بــەنیّ) و (میلیسوّر = میریسوّر) و . . . هتد . مامۆستا مەلا کەریم ئەفەرمویّ : وەجاغ بنەماڵەی (سید رستم) ن کە لە بەرزنجەوە چونەتە دەوری داڵەهۆ و ئەو ناوانە و لەپاشان بوّن بە کاکەییّ . جاواتە دەبیّ (پیری وەجاغ)یەکێك لەو بنەماڵەیە بیّ .

(٣)

(١) تاز : غار ؛ راکردن . واتە : تورکی پێشڕەو .
(٢) واز : کراوە .
(٣) (باغونچە) بەلامەوە هەڵەی نوسەرە راستیەکەی (باغچە) یە .

یا کوشتەی غەمزەی ئەو چـاوانەن
یا رەنجەی پەنجەی شەهێن و بـازن ؟
سیڕژی زاری تۆ من بەکەس نـاڵێم
رەنگی زەرد ، ئەشکی ئاڵ ، هەردوو غەممازن
ئەوانەی عاشقن بە چاو و زارت
تا ئەبەد سەرخۆشی مەحرەمی رازن
موطریبان موقریبان [٤] دەم بەدەم گۆیان [٥]
بولبولان ، قومرییان نەغمە پەردازن
دڵ دەناڵێنێ ، رووح لە شـیوەندا
قودسییان ئینسییان چەند خۆش ئاوازن ؟
[دەنگی من ، صەوتی تۆ ، بۆ بەزمی خوسرەو ،]
[چەنگ و نەی ، عوود و دەف ، تار و شەهنازن]
ئەمن و تۆین بۆ روخ و گەنجی پەنهانێ
طەلیسم و طەوق و گوڵ ، [برین !] [٦] و بازن
[کەمەندەی ئاسکان ، هاتوچۆی بازان]
[هەموو بۆ خاطر چاوەکەی بازن]
قەفەسی بە دەنم تەنگ و تاریکە
باز دڵ و ، مورغ جان ، هەر دوو پەروازن
(وەفایێ) ناژی بە تاری زولفت
سەرتاپێ ئازای [٧] مـاران گازن [٨]

---

(٤) موقریب : نازانم چیە ئەگەر (موقریبان) ، واتە (بوێژان) نەبێ .
(٥) دەم بە دەم گۆیان : ئەوانەی گۆرانێ بۆ یەکتر دەسێننەوە .
(٦) [برین] لە (ھ)دا (بەربەن) نووسراوە .
(٧) لێرەدا توزێك لەنگی هەست پێ دەکرێ .
(٨) کێشی ئەم پارچە شیعرەش داهێنانی (وەفایێ) خۆیەتی .

(٤)

ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من
لە سەر چی‌زیز دەبی ؟ ڕۆحت دەوێ ؟ هانێ حەیاتی من [١] !
گوتت : دێم و نەهاتیە سەر گرفتاری سەری زولفت
لە گەڵ بەختی سیا چبکەم ؟ دیبارە خۆ نەهاتی من !
من و سەودای سەری زولفت لە سەر طاقی بڕۆت ؟! حاشا
عەزیزم ئەهلی قیبلەم ! کافرێ دوورە لە ذاتی من
بە خەندەی زار و عەکسی زولف و ڕووت خۆش‌بوو دڵم ، صەد حەیف!
دەقیقە شماری خۆشی چوو شەو و ڕۆژی سەعاتی من
لە لایێ ڕۆح دەبا عیشوەت ، لە لایێ دڵ دەدا خەندەت
عەزیزم هەر بە دەست خۆتە حەیاتی من مەماتی من
لە دووری تۆ بە دەفتەر نایێ شەرحی ماجەرای چاوم
ئەگەر دەریایی ئەعظەم بێ هەموو سورخی[٢] دەواتی[٣] من
دەسووتێم طەرزی پەروانە ، دەناڵێنم وەکو بولبول
سەراسەر بۆتە مەظهەر بۆتە گوڵشەم شەش‌جیهاتی من
چ خۆش ڕووی دادەهێنا زولفی ئەفشان‌کرد بە دڵداریم ؟
ئیلاهی قەط نەکەی ڕۆژ بێ شەوی قەدر و بەراتی من
ئەمن کەوتووم لە بەر گریان دەڵێ : دەستی من و دامان
صەبا گەر بۆیە خوێن دامانی یار ، مەگری [٤] لە باتی من

---

(٤)

(١) (هانێ حەیاتی من) بۆ دوو مانا دەگونجێ ، یەکەم : تۆ ڕووحت دەوی هانێ ڕووح ، ... دووەم : هانێ حەیات و ژیانی من بۆ تۆ . بەڵام دەبێ حەیات مانـای لە ڕووح فراوانتربێ .

(٢) سورخ : مەرەکەب .

(٣) دەوات : مەرەکەبدان .

(٤) ڕەنگە (نـەگری) بێ .

دڵم جەزبی نیگاهت خستیە زولفان ، ئەیخودا روحمێ !
بە بەندی جادووان وا کەوت غەریبی دوروڵاتی من

بلا مەعلوم ببێ کوژراوی کێم یارانوەصییەت بێ :
چراغی توربەتم هەر دەستەگوڵ بێ پاش وەفاتی من

ئەمن چی و [زاهد !] (٥) صۆفییانە ؟! من و گۆشێکی مەیخانە ،
بە قوربانی نیگاهێکت هەمو صەوم و صەلاتی من (٦)

بە خەندە روی لە زولفان خستە رو فەرموی : وەرە ، یەعنی
(وەفایێ) ! شەوچراغی پێ دەوێ ئابی حەیاتی من

(٥)

لەو رۆژە کە دور بۆتەوە سایەت لە سەری من
سوتاوە لە تاوت هەمو جان و جگەری من

جەرگم هەمو لەتلەت بو بە سێلاوی سروشکم
چبکەم کە بە دەریا چوە لەعل و گوهەری من ؟

دەیفەرمو ، لەسەر خاکی دەری خۆی کە منی کوشت :
جەننەت بەسە بۆ خوێنی شەهیدی نەظەری من

قەد وا دەبێ خاکی دەری تۆ تاجی سەرم بێ ؟
ئەو دەوڵەتە بۆمن نیە ، ئەی خاك بەسەری من !

زولفت کە وەکو شامی غەریبانە لەوێدا
حاڵی چییە داخۆ دڵەکەی دەربەدەری من ؟!

---

(٥) (زاهید) نوسراوە ، بەلام بو ماناکەی (زوهد) رێکترە ، بۆیە رەنگە هەڵەی نوسەر بێ .

(٦) ئەمە سێهەم جارە ئەم مانایە دێت .

وەك بولبولی شەیدا بە هەزار نەغمە دەناڵم
جارێکی گوڵم [١] گوێ بدە ناڵەی سەحەریَ من
دیم هاتە عەیادەت دەمی پڕ خەندە بۆ یەعنی :
ڕۆح و دڵی بیمارە [٢] دەوای گوڵشەکەری مـن
بێنۆڕە[٣] دڵم هێندە لەسەر یەك مەشکێنە
ڕۆ وا بکە شەوقێکی بدا [٤] تا فەنەری [٥] من
زولفت سەبەبی جەذبی دڵم بۆ ، بە برۆی تۆ ،
کافر بوە بۆ قیبلەیی من ڕاهبەری من
خۆش بەو دەمە ساقیَ لە دەری مەیکەدە[٦] فەرمۆی :
ئەو جامە لەمن بگرە (وەفاییَ) بە سەری مـن

(٦)

[خەطی ئازادیَ ئەو ڕۆژە بە من دا دڵستانی من]
[کە سەروی قامەتی تەشریفی هێنا باغی جانی من]
ئەرێ ئەی وەصلی گوڵزارت حەیاتی جاویدانی [١] من
ئەرێ ئەی چاوی بیمارت طەبیبی میهرەبانی من

---

(٥)

(١) جارێکی گوڵم (ح) جارێك گوڵەکەم .
جیاوازی (ن) و (ح) وەك یەکە .
(٢) ڕۆح و دڵی بیمارە (ح) بۆ زامی دڵی بێ چارە .
(٣) بێ نۆڕە (ح) بنوارە . بێ نۆڕە : بێ هودە .
(٤) ڕۆ وا بکە شەوقێکی بدا تا (ح) ڕۆ ئاوا بکە شەوقێك بدرێتە .
(٥) فەنەر : شەمعدان : جێگەی مۆم کە بە شێوەیەکی تایبەتی دروستکراوە.
(٦) مەیکەدە : مەیخانە .

(٦)

(١) جاوید : نەمر .

له سەیری حیکمەتی زاری بە عەکسی زولف و چاوی کەوت
چ زو شێوا ، بە جامێك بادە ، عەقلی نوکتەزانی من ؟
دۆعای رەددو قەبوڵ دەرحەق بە زولفی کرد و گیرابو
ئیلاهی تێك نەچێ عومری‌درێژی باغەبانی من !
بە عیشوەی زولفەکەی تۆم دا هەمو صەبر و قەراری خۆم
بە نەشئەی چاوەکەی تۆ چو هەمو تاب و تەوانی من
سەری زولفت چیە ؟ عومری درێژم ، طولی ئامالم !
قەدی بەرزت چیە ؟ سەروی چەمەن ، روحی رەوانی من[٢] !
لە کن تۆ هات لە چەرخی هەفتەمین رابردو نەدزانی
عەجەب مام بۆچ نەگەییە عالەمی بالا فوغانی من !
ئەگەر مەجنونی تۆ نیم لەیلەکەی بێ مەیلەکەم بۆچی :
لە هەر کوچێك و بازارێکی‌دایە داستانی مـــن ؟
لەسەر چاهی زەنەخدان [٣] دێ و دەچێ روحمی نیە زولفت
فەرەنگی ، رۆژ پەرستە ، کافرە ، زیندانەوانی من
بە داغی زولف و خاڵی تۆ قەطارەی بەستوە فرمێسکم
خەیاڵی چین و ماچینی لەسەردا کاروانی مـــن
کوتم : کوا حوسنەکەت ؟ عەنبەرفرۆشی زولفەکەت فەرموی :
حەبەش ئیسلامی داگرت ، تێکچوە دەور و دوکانی من

---

(٢) لەم شیعرەدا وردەکارییەکی جوان هەیە . ئەگونجێ دوای پرسیارەکان (سەری زولفت چیە ؟ قەدی بەزرت چیە ؟) وشەکانی (عومری درێژ) و (طولی ئامال) و (سەروی چەمەن) و (روحی رەوان) بکرێن بە وەڵام واتە: سەری زولفت چیە ؟ عومری درێژی منـــە ، طولی‌ئامـــالی منـــە . . . وە دەشگونجێ ئەو رستانە لە سەر شێوەی نیدا ـبانگـ لە خۆشەویستەکەی بەکار بهێنرێن بەم شێوە : عومری درێژم ! طولی ئامالم ! سەری زولفی تۆ چییە ئەوەندەدرێژە ؟ هەروەها نیوە شیعری دوهەمیش .

(٣) زەنەخدان : هەر بە مەعنای (زەنەخ) دێت ، واتە : چەناکە .

لەگەڵ ئابی حەیات چبکەم ؟ بەتۆیە زیندەگی رۆحم
مەسیحا بۆچی بێ ؟ قوربان ئەتۆی ئارامی جانی من !
لە داغی خاڵی سەر لێوت دڵم‌پڕ خوێن و خوێناوە
کە هیندۆزادە بۆتە مەحرەمی رازی نیهانی من
نەخۆشی چاوەکەت خوێنی (وەفایێ) بۆتە دەرمانی
فیدات بم ، زیز مەبە ، ها بمکوژە دەردت بەگیانی من

(٧)

جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ ، بۆی زولف و خاڵی یاردەدەن
یا نەوبەهار دێنێ بە بار ، میشکی تەتار بۆی نەستەرەن [١] ؟
رەنگی وەنەوشەی دەشت و راغ [٢] ، عەکسی گوڵ و صەحراو و باغ ،
عالەمیان کردە شەوچراغ ، وەك زولف و رۆی دڵداری مەن [٣]
بە کەسك و سۆر ، باغ دەر و ژۆر ، پڕ بۆ لە تور ، وەك کێوی طۆر
لەبەر ظوهۆر کەوتە حوضۆر ، نزدیك و دۆر دەشت و دەمەن
بەرقەع [٤] بە سەر ، ئەطلەس لە بەر ، وەك بۆکی تەڕ گوڵ هاتە دەر
کاکۆڵ بە دۆش ، عەنبەر فرۆش ، پێم گوت : ئەتۆش ؟ دیم (غەفلەتەن)ـ
گێسۆ بڵاو بە نازی چاو ، هات لە نەکاو ، بە قەصدی راو
رۆژ بۆ بەشەو ، ژین بۆ بە خەو ، بڕۆ بڕۆ کەوتە زەمەن

---

(٧)

(١) نەستەرەن : گوڵێکی سپی بۆن خۆشە .

(٢) راغ : میرغوزار و دامەنی چیا .

(٣) (دڵداری مەن) ئەگەر (دڵداری من) بێ راسترە ، بەڵام کێشی شیعرەکان تێکڕا بە (. . . ەن) ئەڕوا .

(٤) بەرقەع : سەرپۆش و پەچـە .

جیلوێکی دا ، هات لێکی دا ، خۆش تێکی دا ، ئارامی دڵ ،
جوغد و هوما هۆشی نەما [٥] کەوتە سەما ، چۆ نە مەعدەن [٦]
زولفی وەشاند ، ڕوی خۆی نواند ، عەطری وەراند ، پێمی نواند ،
کەسی نەهێشت ، بانگی دەهێشت : بۆ کێیە وا وەجهی حەسەن ؟
ئەو زولف و ڕوی مانگەشەوە ، خۆش دەیگوت و دەیبیستەوە
وێم مەکەوە ، دەتوێمەوە ، ئاسك چاوم ، ناسك بەدەن
ئەو دولبەری مۆعەنبەرێ ، ئەو موشتەرێ هەر وەك پەرێ
خۆی پێم نواند ، دڵمی ستاند ، هۆشمی ڕفاند ، بە مەکر و فەن
ئەو خاڵو خەط هیندو فەڕەنگ [٧]،وەصلو هیجران شەهدو شڕەنگ [٨]
پڕ شۆر و جەنگ ، لێم هاتە دەنگ ، غەمزەم خەدەنگ ، زولفم ڕەسەن ،
چین چین لە سەر ڕوی وەك شەکەر ، زولفی عەنبەر بەستیان چەنبەر [٩]
طابوری چین هاتن بە قین ، خۆش داوەرین ، باغی سەمەن
زولف و نوری ، ڕوی بلوریَ ، بخوری شەمعی کافوریَ
خاڵی سیای ، چاوی شەهلای ، نافەی خەطای ، ئاهوی خوتەن
خەندەی دەمی ، بۆی پەرچەمی ، چاوی بازی ، نازی کەمی
شەهد و شەکەر ، میشك و عەنبەر ، یەغمایی [١٠] تین ، تاراجی تەن
بە غەمزەکان ، بە ڕەمزەکان ، بە قەوسی ئەبرۆی چاوەکان
تیر و کەمانی تورکمان ، صەیدی دڵان بە جان دەکەن

---

(٥) (هۆشی نەما ...) ئەگەر (هۆشیان نەما ، کەوتنە سەما) بێ ڕاسترە .
(٦) (مەعدەن) : نازانم مەبەستی چیە ، لەوانەیە (عەدەن) بێ .
(٧) (فەڕەنگ) لە دەسخەتەکەدا بە (فەڕەنگی) نوسراوە ، دیارە هەڵەیە .
(٨) شڕەنگ : بۆ گەلێ مەعنا دێت ، لێرەدا مەبەست گۆژاڵکەیە .
(٩) چەنبەر : ئەمیش بۆ چەند مەعنا دێت ؛ وەك : پەپکەی مار ، هەڵپەڕکێی پێچەوانە ، شین و شەپۆڕ ، لێرەدا مانای یەکەم مەبەستە .
(١٠) یەغما : غارەت و تـالان .

نرخ و بەهای میشکن‌هەوای ، نافەی هەر تای زولفی سیای
بازاڕی چین ، موڵکی صەبا ، خوططەی خەطا ، شاری دەکەن [11]
لەعلی لەبی خۆش مەشرەبی ، زولفی شەبی ، گۆی غەبغەبی
قوتی رەوان ، ئارامی جان ، ئابی حەیاتی مەرد و زەن
ئەبرۆی کەمان ، گێسوی کەمەند ، زاری بەخەند ، بالای بڵەند
هەم سایەبان[12] ، هەم سورەجان [13] ، هەم نارەوان دو نارەوەن
رەقص و سەمای زولفی دو تای ، لەبەر هەوای بالای بەلای
هەر وەك بولبول بە روح و دڵ بۆ دارە گوڵکەوتە شیوەن
یەغما دەکەن وەك تورکمان ، دەرمان دەکەن وەك طەبیبان
وەقتێ دەڕوا ئارامی‌جان ، وەقتێ کە دێ تەسکینی تەن
حەلقەی گێسو تا تا لاچو ، لە سەر سینە و برۆ و عاریض
شەو چو سەحەر ، دیم هاتەدەر ، شەمس و قەمەر ، سەر و سەمەن
لە هەناسەی ئەو دڵمەندەی ، فرقە خەندەی ئەو دەم قەندەی
بە بای بەهار دەدگوت بە بار ، گوڵ دێنەخوار بۆ تێو چەمەن
گێسو دراز [14] ، وەك تێلی ساز ، بە چاوی‌باز دەیگوت بە ناز :
چاوی پڕئاو ، جەرگی‌بڕاو ، سینەی سوتاو ، پەیدا دەکەن
ئەتۆ چڕەنگی ئادەمی ؟ دەمێکی گوڵ ، دەمێك شەمی !
هاوار لەیاری دەمدەمی ! فەریاد لەدۆستی ریشەکەن
ئەتۆ نە نور نە ئاوری ، دەمێك دێوی دەمێك پەری ،
هاوار لە یاری سەرسەری ! فەریاد لە دۆستی دڵشکەن

---

(١١) دەکەن : ناوی شارێکە لە هیندستان .

(١٢) سایەبان : ئەوەی سێبەر بکات بۆ سەر ؛ وەك : کەپر و چەتر .

(١٣) سورەجان : گیایەکی بەرزە .

(١٤) دراز : درێـژ .

ئەی شەوچرای زیندەدڵان ! ئەی رەنگ و بۆی باغی گوڵان !
ناژیم تۆ خۆش ، دەمرم ، بەڵان ، هێندەم بەسەتۆم بێیە کەن
جارێك وەرە بەر پەنجەرە ، رۆحم بەرە یا دڵ بەرە
تۆ پادشای موشکل گوشا ، من بێنەوا (یا ذو المنن)[١٥]
دڵ پارەیە ، ئاوارەیە مەیخوارەیە ، بێچارەیە
موطرِیب بڵێ ! ساقێ وەرە ! جامێك بدەن ، تارێك لێدەن
خاکی دەری مەیخانەتم ، تەشنەی دو سێ پەیمانەتم
جانانمی پەروانەتم ، تۆ شەوچراغی ئەنجومەن
(انت الذی بجمالك بکمالك بجلالك)
(کشف القدم ، وصف العدم ، نشف الوجود للوثن)[١٦]
بێ موحتەسیب وەختێ خۆشە ، بێ [گوفتوگۆیی بێغەشە !]
لەو ساغیرە وا دڵکەشە ، کامێ بە دڵ جامێ بەمەن
تاری دەمادەم خۆشتەرە ، جامی پەیاپەی بیهتەرە[١٧]
کوا جامی جەم ؟ کوا تاجی کەی ؟! هەی مەی بدە هەی نەی بژەن
ئاخر زەمانی هیجرەتە ، دەور و دۆکانی فیترەتە
وەقت و ئەییامی غیرەتە ، تۆ دڵ گوشا من موحتەجەن[١٨]

---

(١٥) (یاذو المنن) : هەڵەیە (یا ذا المنن) راستە واتە : ئەی خوای بەخشندەی نــاز و ئیعمــەت .

(١٦) واتە : تۆ ئەو کەسەیت توانیوتە بە جوانی و تەواوی و گەورەیی خۆت (کەشفی قیدەم) و (باسی عەدەم) و نەبوونی ... تاد بکەیت... بە راستی مانای ئەم شیعرە و شیعرە عەرەبیەکانی دوای ئەمیش رواڵەتێکی ئــایینی ئاشکرایان هەیە و ، پارچە شیعرەکەیش رواڵەتێکی ئەویندارێ تێدایە ، بۆیە چۆنیەتییان و گونجانیان نازانم و دەسبەرداری مانا لێدانەوەیان ئەبم .

(١٧) بیهتەر : چــاکتر .

(١٨) موحتەجەن : چووەیەك و گوشراو .

خۆزگەم بەوەی بە نەشئەی مەی ، بە بانگی دەف بە دەنگی نەی
دەگریێ هامۆن [19] هەر وەك مەجنون دڵ غەرقی خوێن رووت و رەبەن[20]
خۆزگەم بە وەی سەوداسەرە [سەرتاپا زەخمی خەنجەرە !]
ئاو بێ ئاور ، بێ خەبەرە ! (فانی في الله)[21] بێ جێ و مەسکەن
گریە و خەندەی زۆر و کەم بێ ، سۆزی سینەی دەمادەم بێ
شادیی شیوەن ، خۆشیی غەم بێ ، ساغ و کوێری سیڕ و عەلەن
جەرگی هەموو جێ نەشتەر بێ ، خوێنی جەرگی کە بێ دەربێ ،
هەتا حەشریێ خوێنی هەر بێ ، سەوداسەر و خوێنین کەفەن
سیڕی [22] ئافاق و ئەنفوسی ، بەحثی لە صەفحەی دڵ نوسی
گا بەطحایی گا قوددوسی ، رەهڕەو بێ پێ ، خۆش خۆ بێ تەن
(في ضيقة اشباحنا سارت يهوى ارواحنا)
(لايفترق اجناحنا كالطير يشوى للوطن)
خۆزگەم بەوەی سەوداییە ، سەرخۆشی شین و شاییە
پیر و شێخ و وەفاییە ساکن سالیك لەهەر وەطەن
(يا صاح فانظر حالك من مالك مما لك)
(تقوى والا والك وابى لك من العدن)
(افتحسنوا بمفاعل وفاعل بالظلمات ؟)
(افتؤمنوا بخوارق وخالق الفلق الالسن ؟)
شێخێ کەوابێ (ماسوی) ، (مانعتوی) لە (ماغوی)
(مانطق عن الهوى ، فاغتنم بالقلب الحزن)

---

(١٩) هامۆن : دەشت و دەر .

(٢٠) رەبەن : پیاوێ ژنی نەهێنابێ .

(٢١) (فانی فی الله) مەبەست (فنا فی الله) یە کە پلەیەکە لە (تصوف)دا .

(٢٢) (سیڕ) دەشگونجێ بە (سەیر) بنوسرێ .

شێخێکی ئاشنایی بێ ، خودایی بێ (وەفایێ) بێ
(توجه فاینما) بێتە سەما دار و دەوەن

(٨)

ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طريق العاشقين
مەحوی جەمالی[١] یار ببە هذا طريق العاشقين
لەملاوە گریەی نای و نەی ، لەولاوە خەندەی جامی مەی
ئاگر لە عالەم بەربدەی [٢] ، هذا طريق العاشقين
جارێ لەچاوان بگرەخەو ، بگرێ بە ناڵەی نیمەشەو[٣]
تابێتە دەر خورشیدی نەو ، هذا طريق العاشقين
شۆری [٤] دڵ و سۆزی دەرۆن ، زۆخاوی جەرگ و مەوجی خۆن ،
خوێنی گەش و فرمێسکی رۆن ، هذا طريق العاشقين
تادڵ نەسوتێ دەم بەدەم ، فانێ نەبێ سەر تاقەدەم
پەروانە قەط ناگاتە شەم ، هذا طريق العاشقين
تا چاو و دڵ خوێنبار نەکەی ، قەطعی هەمۆ ئەغیار نەکەی
فیکری ویصالی یار نەکەی ، هذا طريق العاشقين
عاشق دەبێ مەستانەبێ ، خاکی دەری مەیخانە بێ
ساقێ لەکن پەیمانە [٥] بێ ، هذا طريق العاشقين
گەر دڵگوشا بادی صەبا ، شەرحی دڵم بۆ گوڵ نەبا
عومری عەزیزم چۆ بەبا ، هذا طريق العاشقين

---

(٨)

(١) جەمالی (ح) حەبیب و . هوشیار (ح) یاشار .
(٢) ئاگر ... (ح) ئاور بە عالەم بەردەدەی . (ن) ئەدەی .
(٣) نیمەشەو (ح) نیوەشەو . جارێ (ن) جارێك .
(٤) شۆری ... (ح) سۆزی دڵ و ئاهی دەرۆن ، زۆخاو و جەرگ و جـامی خوێن . دیارە (خ) راسترە و زیاتر لە گەڵ شێوازەکەدا دەگونجێ .
(٥) پەیمانە (ح) جانــانە .

سۆتا دەرۆنم سەربەسەر ، خوێنین [٦] دڵە جان و جگەر
جیسمێکە بێ ئیسم و ئەثەر ، هذا طریق العاشقین
دیسا [٧] لە سەر عەهدی (الست) ، جامێك لە جامان [٨] بگرە دەست
هەرتا ئەبەد مەخمۆر و مەست ، هذا طریق العاشقین
دێوانەو و [٩] سەودا سەرم ، کوژراوی غەمزەی دولبەرم
دڵپڕ لە ئێشی [١٠] نەشتەرم ، هذا طریق العاشقین
چاوم بە سۆزی دڵتەڕە ، دەریایی ئاو و ئاورە
موطریب بڵێ ساقێ وەرە ، هذا طریق العاشقین
پەروانە خۆی ئاویتە بەست ، فەرمۆی (چرا) [١١] مەخمۆر و مەست ؟
وەصڵم بە سۆتان دێتە دەست ، هذا طریق العاشقین
بولبول دەناڵێنێ حەزین ، گوڵ دێتە عیشوە [١٢] و پێکەنین
بگرێ بە سۆزی ئاتەشین [١٣] ، هذا طریق العاشقین
چی وەك (وەفایێ) بەندەیە ؟ لەو باغی دڵ گوڵ خەندەیە ؟
بەو جامە [١٤] خضری زیندەیە ؟ هذا طریق العاشقین [١٥]

---

(٦) خوێنین (ح) خوێنی . دیارە (خ) راستە .
(٧) دیسا (ح) دیسان .
(٨) جامان (ح) جانـــان .
(٩) دێوانەو و (ح) دێوانەیی .
(١٠) ئێشی (ح) ئێش و .
(١١) ئاویتە : خستە . چرا (ح) چرای .
(١٢) عیشـــوە (ح) خەندە .
(١٣) ئاتەشین (ح) ئاستین .
(١٤) بەو جامە (ح) بۆ جـــامێ .
(١٥) شایانی باسە مامۆستا گیو موکریانێ رواڵەتی سەر لەبەری ئەم غەزەلەی ــ بە مەبەستی خزمەتی وشەی کوردێ ــ گۆڕیوە و لە باتی : « هذا طریق العاشقین » نوسیویە : « ئاوایە رێگای عاشقان » و لەسەر ئەم شـێوەی مامۆستا گیو ئەم غەزەلە ، رێگەی (ستۆدیۆ)ی گرتوەتە بەر و بە گۆرانی تۆمـــار کراوە .

پیتی واو

(١)

ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵشکاو
جان و دڵ مەحرەقی نارم ، ئاخ لە بۆ تێرێك [١] دراو !
ئاخ لەبۆ تێرێك دراوان ، توری دڵ ، بینایی چاوان
مەرهەمی دڵکونکراوان ، مۆمیای [٢] پشتی شکاو
کوا رەفیقێکی تەواو بێ ، شێرمەرد [٣] و دەستبڵاو بێ ؟
صاحێبی چایی و پڵاو بێ ، حاتەمی دەوران بە ناو
زێڕ و زیو فیکر و خەیاڵمە ، دایك و باب و مام و خاڵمە ،
دولبەری صەد ماهـ و ساڵمە ، لازم و مەلزوم کراو
زێڕ و زیو بابی هەتیوان ، غەوث و قوطبی هیچ نەدیوان
ئاخ کە لە منیش بۆتە میوان ، دین و دڵ بۆی دانراو

---

(١)

(١) تێڕ : تۆبەرە = تووبەرە ، شتێکە وەك خورج وایە دەخرێتە سەر پشتی گوێدرێژ و باری پەیین و کوتکە و کەرەسەی جوت و کشتوکاڵی پێ دەگوێزرێتەوە .

(٢) مۆمیا : مادەیەکە بدرێ لە برین و شکستە زو چاکی دەکاتەوە .

(٣) شێرمەرد : مەردی ئازا و نەترس، یان مەردی سالیکی رێگەی طەریقەت.

هەر کە پارێکی دەبینم ، دێتە کوڵ جۆشی گرینم
دادەنێم ئیمان و دینم ، دێمە ئیکلام [٤] و سڵاو
دێمە ئیکلام و سڵاوان ، زێڕ و زیو بینایی چاوان
راحەتی جەرگ و هەناوان ، [گەربەسی !][٥] بێتەواو
چا و زێڕم بۆ وەدەرنێن ، سوێند و مصحافم لە بەرنێن
خەنجەر و شیرم لە سەرنێن ، عاشقم عاشقی دراو
عاشقم عاشق بەزێڕم ، ئەی خودا چاوان دەگێڕم
پڕ بکەی خورجین و تێرم ، دا منیش ببمە پیاو
قەد کەست دی طەرزی من بێ ! صاحێبی منداڵ و ژن بێ
دەستمایەی کیر و گون بێ ، ڕووت و قووت و کەس نەماو ؟ !
غەرقی دەریایی ریایێ ، مەستی تۆبەی دووهەوایێ
عاشقی میسکین (وەفایێ) ئەی خودا بیخەی لە داو !

(٢)

بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە ڕووی جانانە بوو
ئەو پەرێشانیە هەموو تەقصیر و سووچی شانە بوو
موددەتێك بوو نووری چاوم چوو بوو ، ڕۆژم ببوە شەو
ڕووی درەخشانی لە بەر زولفی پەرێشان وا نەبوو
زولفی لادا هەر بە ئومێد بووم کە ڕۆژ ئاوا بێ بێ
ماڵی من وێران بوو عومری من چوو ، ڕۆژ ئاوا نەبوو
قەطرە قەطرە خوێنی چاوم یەك دەم ئارامی نیـــە
ڕۆژێکی بۆ کاروانی عاشقان ئاوا نەبوو ؟

---

(٤) ئیکلام : ئیکرام ، قەدرگرتن .
(٥) ئەوەی ناو دوو کەوانەکە ئاوا نووسراوە (کربس) لە دوایشیەوە شتێك هەیە وەك (ها) وایە بۆم ساخ نەکرایەوە ، رەنگە (گەر بەسەر ها) بێ .

وەك چرا سوتام و روحمێکی بەحاڵی من نەکرد
جارێکی لوطفێك لە لای ئەو یارە بێ پەروا نەبو

زولفی لادا خاڵی روی دەرکەوت و هیچ روی پێ نەدام
شەو چو ئەستێرەی بەیان هات ، رۆژی منپەیدا نەبو

لەوحی مەحفوظم لە بەر چاوی بەصەد دڵ خوێندەوە
غەیری بیماریێ نەصیبی عاشقی شەیدا نەبو

بەستەیی زنجیری زولفی تۆم نیگاهێ ! رەحمەتێ !
ئەی طەبیبی میهرەبان ! ئامان دڵم دێوانە بو !

یا نەخۆشی چاوی تۆم یا بێ قەراری زولفی تۆ
عاشقی بێ چارە قەط بێ دەرد و واوەیلا نەبو

وا بە دەردی چاو و داغی زولفی تۆ حاڵم نیە
وەك نەخۆشێکی پەرێشان چی گوتم هیچ وا نەبو

پەڕپەڕی ئەوراقی دڵ پڕ خوێنی وەك گوڵ کردوە
دەفتەرێکە پڕ لەخوێن هەر ئەو بو چی تێدا نەبو

قەط بەچاوی سوك تەماشای رەند و روتێکی مەکە
ئەی بەسا [1] ئاوری نیهانی موهلیکی صەد خانە بو

هەر دەمێکی مەظهەری دیداری وادی (ایمن)ە
خۆ تەجەللا مونحەصیر بۆ سینەیی سینا نەبو

باغەبان بۆ خۆی کەهات ئارایشی گوڵزاری دا
خاری[2] میسکین تۆ بڵێی چبکا گوڵی رەعنا نەبو ؟!

---

(٢)

(١) ئەی بەسا : ئەی زۆر .

(٢) خـــار : دڕك .

ئەی فروغی[٣] ظولمەت و نور ! تۆ و چراغی دین و دڵ
رەحمەتێ ! وەبزانە ئەم وێرانە هەر ئاوا نەبۆ
گوڵ بەبا سونبول بە تاراجی خەزان چۆ عاقیبەت
هەچ[٤] گوڵێك لافی لە رەنگ و بۆت نەدا رسوا نەبۆ
گەر ئەتۆ لوطفێك بفەرمۆی بێ زوبانێ من بەسە
مەیلی تۆ بۆ وەرنە ئادەم عالمی ئەسما نەبۆ
تا بە ئاهـ و ناڵە نەگرێ فەیضی رەحمەت زەحمەتە
بێ نەسیمی بەرق و باران جۆششی دەریا نەبۆ
شای گوڵان ، سولطانی خوبان ، ئەمشەو هات دامەن کەشان
رۆژ و شەو ، خورشید و ظولمەت ، گەنج نەبۆ وێرانە بۆ
بانگی نۆشا نۆشی ساقێ ، دەنگی موطریب ، صەوتی تار
قوتی جان ، رۆحی رەوان ، ئارامی دڵ قەط وانەبۆ
دڵ بە دولبەر ، جان بە جانان ، شاد و خورڕەم[٥] کەف زەنان[٦]
وەصڵی بولبول ، بەزمی گوڵ ، شایی شەم و پەروانە بۆ
خاڵی گۆشەی چاوەکەی فەرمۆی : (وەفایێ) پێت بڵێم :
تا نەبۆمە خادیمی مەیخانە کارم چا نەبۆ !

(٣)

شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانێ بۆ
مەڵێ پەروانە خۆ سۆتاوە ، مەرگی زیندەگانێ بۆ !

---

(٣) فروغ : رۆناکی رۆژ یان ئاگر .
(٤) لە دەستنوسەکەدا (هیچ) نوسراوە ، بەلام بەلامەوە هەڵە بۆ و (هەچ) واتە: (هەرچی) راستە .
(٥) خورڕەم : کەیفخۆشێ و زەوق و شادێ .
(٦) کەفزەن : چەپڵەلێدەر .

بە تیری خۆ لە عالەم بۆوە چاوت ، ئەی شەهیدتبم ،
لەکن خۆی ئەو فەڕەنگیزادە عەینی ناتەوانێ بۆ !

سەر و ماڵی بە بێدادێ حەبەش پامالە ، ئەی صەد حەیف !
شەهی حوسنت کە دایم چەتری سونبول سایەبانی بۆ

لەبەر تەئثیری خەندەت من کە سۆتام بەو دەمە زانیم
بەلاّیی خەرمەنی من هەر چ بۆ بەرقی یەمانێ بۆ

بە خۆڕایی وەکو پەروانە من سۆتام و نەمزانی
ئەوەی ئێمەی بە داوی خستئیلتیفاتی سەر زوبانێ بۆ

بە بەدمەستی دەترسێم بێتە دیوانی خودا فەریاد !
کەسێ وەك من شەهیدی چاوەکانی نیکتەزانی بۆ [1]

ئەمن ئەو رۆژە لێم مەعلوم بۆ کەعبەی دین و دڵ گیرا
کە وەك طابوری هیندو لەشکری ئەگریجە سانی[2] بۆ

لەبی گوڵ ، زاری گوڵ ، ئەندامی گوڵ ، روخساری گوڵ ، بەر گوڵ
هەتاکەی من بڵێم : سەر بەستە جەللادم فلاّنێ بۆ ؟

بەهەر سیحرێکی بۆ هەر وەك (وەفایی) کوشتمت ، ئاخر
ئەگەر ئەندازەیی نازت ، ئەگەر نامیهرەبانێ بۆ

(٤)

گوڵێکم بۆ لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایی
لە داغی پەرچەمی شێوام لە نێو بازاڕی ریسوایی

---

(٣)

(١) لە (ه)دا ئەم شیعرە هەیە کە لە (خ)دانیە .

(٢) سان : چەك و کەرەسەی شەڕ .

وەکو بولبول بە ڕوح و دڵ شەو و ڕۆژ بومە سەودایی
هەمو عومری عەزیزم چو لە ڕێی[1] خەندێك بە خۆڕایی
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

ئەمن وەك پەرچەمی جانان ، ئەمن وەك نێرگسی یارم
لە لایێ خاو و سەرگەردان ، لەلایێ مەست و بیمارم
بلا بگریم ، بناڵێنم ، کەوا تیكچو سەر و کارم
دڵم دانا لە ڕێی دولبەر : نە دڵ بۆم بو[2] نە دڵدارم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

گوڵێکم بو لە باغی دولبەریدا ماهی کەنعانی
دڵێکم بو لەریزەی عاشقان مەجنون بە سوتانی
دڵی بردم فریوی دام بە ماچی[3] لێوی مەرجانی
ئەسیری ئیلتیفاتی سەرزوبانی بوم و نەمزانی
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

بە ئاوی چاو و[4] خوێنی دڵ ، بە سەعی ڕوحی شیرینم
غەزالێکم لە داو خست ئافەتی دڵ غارەتی دینم
هەتا چوم چاوەکانی ماچ بکەم لەحظێکی بی‌بینم
لە دەستم چو وەکو دڵ ، بو بە مایەی شیوەن و شینم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

---

(٤)

(١) لەرێی (ح) لەسەر .

(٢) نە دڵ بۆم بو (ح) نە دولبەر بو .

(٣) بە ماچی (ح) بە ئەوجی .

(٤) چاو و (ح) چاو بە .

(وەفایێ) من شەهێنی قوڵی[٥] چاوبازانی شاهان بوٚم
ئەسیری دەستی گوڵدەم ، سەرو باڵا ، ماهـڕوٚیان بوٚم
گەهێ بولبول ، گەهێ طوٚطی ، گەهێ مورغی غەزەلخوان بوٚم
بە ئومێدی عەزیزێك[٦] ــ دوٚر لە چاوم ــ پیری کەنعان بوٚم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چوٚ ئەمیشم چوٚ !

خوداوەندا خوداوەندا ! پەشیمانم پەشیمانم
بەکاری ئاخیرەت نایێم عەجەب ئالوٚدە دامانم
بە باری مەعصییەت شەرمندەم و[٧] چاو پڕ لە گریانم
نە دینم بوٚ نە دونیا گەر نەکێشی خەط بەدیوانم[٨]
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چوٚ ئەمیشم چوٚ !

(٥)

ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگا وو خەط و روٚ
بەستەیی داوە ، چ طاوسە ، چ شەهبازە ، چ قوٚ
مەستی ئەو نێرگسە کاڵەم دەگریم بوٚ لەبی توٚ
شیشە بوٚ جامی شەرابم ، کوڵی گریەم لە گەروٚ
مەمدە بەر حەلقەیی ئەو زولفە لە سەر ماچی دەمت
لە طەنافم مەدە مەمکوٚژە لە سەر هیچ و نەبوٚ
تێك نەچوٚ قەط سەری زولفت لە هەناسەی دڵی من
دوٚکەڵی ئەو شەمە هەرگیز بە نەفەس واوە نەچوٚ

---

(٥) قوٚڵی (ح) قوقو . شایانی باسە لە (خ)دا لە باتی (قوٚڵ) ، (قوض) نوٚسراوە.
(٦) عەزیزێك (ح) غەزالێك .
(٧) شەرمەندەم و (ح) شەرمەندەو .
(٨) بە (ح) لە .

لەدو زولف و سەری کولّمانی عەجەب ماوم ئەمن !
راستە ئەو نورە بەلاّ نور نیە دۆ سایە لەرۆ

وەرە بەو ێرگسە ساقێ ـ بە فیدای گەردەنتم ـ
نەفەسێ بێنەوە گەردش بە وەفای جام و سەبۆ[1]

عاریض و زولفی بە خەندە بە (وەفایێ) دەفرۆت
گوڵ بە تا ، نافە بە خەرمەن ، دوڕر و شەککەر بە قوتو

(٦)

بە چاوان غەمزە وو ئیما مەفەرمۆ
بە قەتلی عاشقی شەیدا مەفەرمۆ
ئەمن کوشتەی جەمالی تۆم ، عەزیزم ،
لە باغی (جنة المأوی) مەفەرمۆ
ئەتۆ مۆسونبول و رۆئافتابی
لە حوسنی طەلعەتی لەیلا مەفەرمۆ
دەڵێن : فەرمۆتە بمکوژێ بەناحەق
کە تۆ سولطانی حوسنی وا مەفەرمۆ
دو چاوم ، دۆر لەتۆ ، طۆفانی خوێنە
لە مەوج و جۆششی دەریا مەفەرمۆ
دەمت وابێنە ، قیبلەم ، تۆی طەبیبم
بە تەشریفی دەمی عیسا مەفەرمۆ
من و یەك لەحظە شەو ئارام و تاقەت !
لە دۆری ماهی شەو ئارا ؟ مەفەرمۆ

---

(٥)

(١) سەبۆ : کۆپە ، جەڕە . کۆپەی شەراب .

بۆ خۆت بمکوژە نەك بەو چاوە مەستە ،
بە جەللادانی بێ پەروا مەفەرمۆ
(وەفایی) عاشقی ئەندامی تۆیە ،
شەهیدی قامەتی طوبا مەفەرمۆ

(٧)

ئەی مایەیی صەد فیتنە بە دۆ نێرگسی جادۆ
ئەی حوققەیی [١] زولفت رەسەنی گەردەنی ئاهۆ
ئەی دەستەگوڵی باغی بەهەشتی بە مەلاحەت [٢]
ئەی بوستە دەم و سەرو قەد و سیلسیلە گێسو
خەط سەرشکەنی [٣] زولفی لە ئازاری دڵان کرد
گەر تەربییەتی داوە فەڕەنگ چین بە خەطا چۆ
ڕۆژ بۆوە کزەی با لە خیابانی گوڵانڕا
زولفی بە هەناسەم کە لەسەر عاریضی لاچۆ
فەرمۆی : وەڕەزم لەو غەرەضی پڕ مەرەضی تۆ
رازی مەرەضی چاوی کە پرسیم لە ئەرەسطۆ
خەندەی دەمی تۆ بۆیێ شیفای دەردی دڵانە
پەروەردە لەگەڵ گوڵشەکەرە گەوهەر و لوئلۆ
ئەو خاڵە چ شیرینە لەنێو حوققەیی زولفت
نەمدیوە سوهەیلی یەمەنی بێتە تەرازۆ [٤]

---

(٧)

(١) لە دەسنوسەکەدا نوسراوە (حقە) کە بە (حوقـقـە) دەخوێنرێتەوە ، بەلام رەنگە (حەلقە) بێ .
(٢) مەلاحەت : جوانی .
(٣) شـکەن : چین .

تۆ رەنجە مەبە کوشتنی ئاسانە (وەفایێ)
بەو غەمزە ئیشارەت بکە ، بەو چاوە بفەرمۆ

(٨)

عەزیزم رۆحی شیرینم لەمن بۆچی[١] کەناری تۆ ؟
وەرە سەر هەردۆ چاوی من کە سەروی جۆیباری[٢] تۆ
لەسەر چاکی گریبانت صەبا شێت بۆ وە کێوان کەوت
کە رێی[٣] کەوتە خیابانی گوڵ و باغی هەناری تۆ
نەخۆشی چاوەکانت بۆم و خەندەی تۆ صەبوری دام
شیفای بیماری خۆتدا ، گوڵشەکەر بارێ لە زاری تۆ
لە لاییێك[٤] تارە داوی دڵ ، لە لاییێك مارە قەصدی سەر
چ سیحرێکە ؟ عەجەب ماوم لە زولفی تارو ماری تۆ !
خەطت هێنا[٥] جەمالت پێ نەما ، کوا رەونەقی خاڵت ؟
فەرەنگێ هات و کەعبەی گرت و مەهدێ چۆ لە شاری تۆ
رەگ و ریشەی دڵم هەر دەنگ و ناڵەی عیشقی تۆی لێدێ
بڵێ موطریب ، وەرە ساقێ ، سەراپا بۆمە تاری تۆ

---

(٤) خۆش ئەوەیە مامۆستا (گیو) زیاد لەوەی دەسکارێ وشەی فارسێ و عەرەبێ و کوردێ کردوە ... چۆنیش ئارەزۆی کردبێ وەهای گۆڕیون وەك لێرەدا (سوهەیلی یەمەنێ) کردوە بە (سوهەیلی سەقزێ !) .

(٨)

(١) بۆچی (ف) بۆچ وا .
(٢) جۆیبار : گوێجۆگە ، کەناری جۆگە .
(٣) کە رێی ... (ف) کە دی گۆشەی خیابانی ...
(٤) لە لاییێك (ف) لە لایێ . لە هەردو جێگاکە دا هەر (لەلایێ) یە .
(٥) هێنا (ف) هات و .

بەچاوت کەوتووم ، بۆ زاری تۆ ئاگر لەمن بەربۆ
سوپەندم[٦] هەر بسوتێم چاکە من بۆ چاوەزاری تۆ
کوتم : شێواوە زولفم چاوەکەت بەڵکو عیلاجم کا !
ئیشارەی وایەو [••• !] وایە داغداری تۆ
نەخۆشی چاوی تۆم بێهوودەیە دڵداری‌یی خاڵت
بە ئیفلاطوون عیلاجی نایێ ــ باللە ــ دەردەداری تۆ
جەمالت ئاهی من گرتی خەطی سەبزت بەسەردا کەوت
چەمەن رابرد و سەرما هات و تێکچو نەوبەهاری تۆ
نیگاهی کردە من هەستاوە زولفی خستە رو[٧] فەرموی :
قیامەت هات و ، رۆژ گیرا ، (وەفایێ) هەر خوماری تۆ[٨] ؟!

(٩)

ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم رێگوزەری تۆ
نوری نەظەرم تاجی سەرم خاکی دەری تۆ
بەو قامەتە خاڵ و خەطی روی تۆ کە دەبینم
هەر گوڵشەنی فیردەوسە بە نەخلی شەجەرێ تۆ
سەروی سەهێ[١] ــ قوربان ! ــ ئەگەر ئازادە ئەدی بۆچ :
بادام و گوڵ و سونبول و نەسرینە بەری تۆ ؟
دەدرەوشێ لە نێو زولفی رەشت ئارەقی گەردەن
خۆ هەر شەوە پەیدا بو ستارەی سەحەرێ تۆ ؟!

---

(٦) سوپەند : ئەسپەندەر . گیایەکە بۆ چاوەزار دەیسوتێنن .
(٧) رو (ف) روی .
(٨) ئەم پارچە لە (ف)دا شەش شیعرە .

(٩)

(١) سەهێ : جۆرێکە لە داری سەرو .

نازانم ئەتۆ چی بە لەب و قامەتی شیرین ؟ :
غونچەی شەجەرێ ، یا نە گوڵی نەیشەکەری تۆ ؟

ئەو چاوە کەوا مەستە بە حوسنی روخی زێبا
داخۆ چبکا فیتنەی دەوری قەمەری تۆ ؟

تۆخودا دەمەکەت دەرخە لە نێو طوڕڕە بزانم :
تامی چییە شەو حوققەیی شیر و شەکەری تۆ

خۆ صەیدی حەرەم قەتڵی حەرامە ! ئەدی زولفت :
کافر کە نەبۆ بۆچی منی کوشت لەدەری تۆ ؟

ئەو رۆژە بە زوننارەوە من چۆمە خەرابات
زولفت منی کێشـــا بەئیشارەی نەظەری تۆ

بۆ من کە نەبێ وەعدەیی دیداری جەماڵت
چبکەم لە بەهەشت و نەظەری حۆر و پەرێ تۆ ؟

قەد گوڵ بە روخی تۆ نەبوە ، سەرو بەباڵات ،
سەروێکە رەوانبەخشە گوڵی سیمبەری تۆ

بۆ قیبلەیی لاڕۆتە هەمۆ سەعیی (وەفایێ)
عومرەم بەخودا عەینی صەفا وا لە دەری تۆ

(١٠)

پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟
دەستی لە دڵی کوشتەیی خۆی خستوە [ئاخۆ !] ؟

باکم دڵ و رۆحم نیە ، تۆ زیز مەبە قوربان !
ئەو رۆحە بەسەر گەردی سەرت بێ [وەرەوە تۆ !]

پەیوەستە غەریقی ئەثەری ئاتەش و ئابم
بۆ ئابی روخت سینەمە وەك مەجمەری پشکۆ

تۆ بی و سەری خۆت مەمخەرە زیندانی جودایی
خوێنم نیە ها بمکوژە بەم خەنجەر و ئەبرۆ
بولبول صیفەت هەر لەحظە لە دەوری گوڵی زارت
ناڵینمە هەی ڕۆ ! دڵەکەم ڕۆ ! گوڵەکەم [1] ڕۆ !
بۆچی نەگریم هەر دەمە بۆ حاڵی (وەفایی)
جان خەستەوو ، دڵ عاشق و ، دڵدار جەفاجۆ

(١١)

سەرابستان خەرابستانە ئێمڕۆ
بەهاری عەیشی هەر زستانە ئێمڕۆ

بە زەردی پایزی ڕەنگم دیارە
بە خاڵی ڕوتە تابوستانە ئێمڕۆ

ژیانی عومرەکەم بێ تۆ زیانە
گوڵستان بۆم بە خارستانە ئێمڕۆ

تەواوی زیندەگانیت بێ وجوودت
سەراپا وەك قومارستانە ئێمڕۆ

کە نارستانی عیشقت بۆ (تجمل)
ئەوێستا نەوعی شارستانە ئێمڕۆ

هەتاوی خاکی گەرمێنت بە من چی ؟!
لەبۆ من هەر وەکو کوێستانە ئێمڕۆ

گوڵی من بێ نەظیرە تۆ تەماشا
ویلایەت پاکی باغستانە ئێمڕۆ

---

(١) لە (خ)دا بە هەڵەی نوسەر لە باتی (گوڵەکەم) (گوڵم) نوسرابو ، ئێمە ڕاستمان کردەوە .

خەدەنگت کاری ئەژماری بە میقات
هەمۆ مێشە و چنارستانە ئیمڕۆ

(وەفا) مەظلومی بەیرۆتە بە رۆتی
هەتیوی شاری کوردستانە ئیمڕۆ[1]

---

(١١)

(١) ئەم پارچە تەنها لە (ه) دا هەیە ئەمەش یەکەم جارە نازناوی (وەفا) لە باتی (وەفایی) بنۆسرێ و دۆ شاعیری کەی کورد هەن نازناویان (وەفا)یە. یەکەمیان هاوچەرخە و لە ناوچەی مەهابادی ئێران دەژی . دوەم : شێخ عەبدلڕەحمانی طالەبانی ، ئەم زاتەش نازناوی (وەفا)ی بۆ خوی هەڵبژاردوە و شیعری زۆری فارسی هەیە بەلاّم شیعری کوردی ئەم شاعیرەم نەدیوە . جا نازانم ئەم پارچە شیعرە شیعری یەکێ لەم دۆ شاعیرەیە ، یان شیعری (وەفایی)یە و ئەم تەنها جارە ئەم نازناوەی بەکارهێناوە !(*)

---

* **هیچ گومانم لەوەدا نیە ئەم شیعرە هی وەفایی نیە و رەنگبێ تەواو وێدەچی ئی عومەری وەفا بێ کە ئێستا لە بۆکان دەژی بە بڕوای من دەرباویژرێ باشترە .**
هێمن

پیتی هێ

(۱)

لەسەر ڕوت کاذیبەی زولفت وەلابە
کە صادق بێ طولوعی ئافتابە [۱]

دڵ و دین هەرچی بو قوربانی تو بو
هەتاکەی ئیدی[۲] ئەم ناز و عیتابە ؟

بلا بەو ڕوژە نیلوفەر بسوتێ
بە مەرگی من سەری زولفت وەلابە

لە عەکسی عاریضت فرمێسکی چاوم
گولاوی ڕوتـــە هەم خونابی نابــە

وەرە بنوێنە خوت بمکوژە قوربان
بە دینێك کوشتنی عاشق ثەوابە

---

(۱)

(۱) لە دو وشەی (کاذیبە) و (صادق)دا ئیشـــارە بە زاراوێکی شـــەرعێ دەکات ، کە بو (فەجر) بەیانێ بەکار دەهێنن و ، دەڵێن : (فەجری صادق)، یان (فەجری کاذیب) ، لە کاتی فەجری کازیبدا ئاســـو هەندێك ڕونـــاك دەبێتـــەوە و دوایێ تاریکایییەکی بەســـەردا دێتەوە . (وەفایێ) زولفی خوشەویستەکەی بەو تاریکایییە شوبهاندوە .

(۲) ئیدی : ئیتر .

وەرە بنوارە بەزمی عالەمی دڵ
چ خۆش دەورێکە هۆشیاری خەرابە !
ئەگەر چی ناڵەیە هەر شەوق و ذەوقە
ئەگەر چی گریەیە عەینی صەوابە
بە ناڵینی دڵی سوتاوی عاشق
هەموو هەر نەغمەیی چەنگ و روبابە
بە چاو و گەردەن و روخساری ساقی
هەموو هەر شاهید و شەمع و شەرابە
کوتم : با قیمەتی وەصلت بەدڵ بێ
بە ماچێکیش لە زاری خۆت رەزابە
کەچی فەرموی : دڵت نەشکێ (وەفایی)
ئەوە سەودایە[٣] ، زەڕڕێکیش حیسابە

(٢)

بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کەوا هەر مەست و سەرمەستە
عەزیزم تا بەکەی ئەم خەستەیە هەر مەست و سەربەستە ؟
لە قوببەی سینە سوتاوم دڵم بەو نارە پڕ نارە
برۆی پەیوەستە خستومی منی وا خەستە پەیوەستە
بە ئاه و گریەیی من پێکەنی ، وەك بەرق و باران بێ !
بەهاران پوستە خەندان بێ بە ناز [ئاهستە ئاهستە !]
هەتا زنجیری زولفی تۆم هەبێ هەر شاد و ئازادم ،
سەرم هەر داوە بەو داوە ، دڵم پا بەستە بەو بەستە

---

(٣) سەودا : مامەڵە و کڕین و فرۆشتن و ، شت گۆڕینەوە .

بەڵێنی راستە گەردەن کەچم بێ رستی دەستی وی[1]
قەڵادە و رستە بۆ من پەرچەمی ئەم سەروە نەوڕەستە
قەد و قامەت قیامەت قەد قیامەت تا بڵێن قامەت[2]
بڕۆ ئەی تازە گوڵ دەستە دەمێکی هەستە راوەستە
ببارێنە گوڵ و نافە بە خەندە داغی باغانە
سەری زولفت کە دەم بەستە لە دەم بەستە ئەمە بەستە
(وەفایی) مەجلیسی گەرمە چ خۆشە بێ و ساقی بێ
وەکو گوڵ دەستە بدگێڕێ بە دڵ لەو دەستە بەو دەستە

(٣)

سەرگەشتەو و شێواوە وەکو سایە لە دوتە
گۆیا سەری زولفت وەکو من عاشقی روتە !
زەنگیی و فەڕەنگیی صەفی کێشاوە بە قەتلم
غەمزە و موژە دێن بۆ دڵی دێوانە بە جوتە
یاقوتی لەبانت بە کەرەم بێنە تەبەسسوم
بۆ تەن ئەوەتە قووەت و بۆ دڵ ئەوە قوتە
نورانییە عالەم کە لە سایەی سەری زولفت
سایەی سەرتە سایەیی مولك و مەلەکوتە
هەرچی هەیە جەننەت بە گوڵ و نافە نەنازێ !
عەکسی روخ و عەطری شکەن و تایەکی موتە

---

(٢)

(١) رست : پەتی زنجیرکردنی سەگ و تانجی .
(٢) ئەم نیوە شیعرە دەگونجێ ئاوایش بنوسرێ :
« قەد و قامەت قیامەت بە ، بەقەد قیامەت بڵێن قامەت »

غافڵ مەبە بۆ رابیطەیی گەردەن و چاوی
مەی بگرە (وەفایی) کە ئەمە جام و سەبۆتە

(٤)

دڵ دەناڵێ دەم بەدەم سۆتاوی تاوی فیرقەتە
بولبولە بۆ رۆیی گوڵ دڵ پڕ لە داغ و حەسرەتە
چاو پڕ ئاو و ، دڵ پڕ ئاور ، دڵ بە دولبەر چاوەڕێ
ئەی خودا دەردی جودایی چەند گران و زەحمەتە !
رۆح لەسەر لێو چاوەڕێتم ئەی تەجەللای نوری طور
هێندە جارێك خۆت بە دڵ بنوێنە ، مەرگم حەسرەتە
رەمز و غەمزەی یەك نیگاهت قەلبی کونکون کردووم
بۆمە جێی دەستڕێژی تورکان ؛ بۆیە جەرگم لەتلەتە !
داغداری ئەلفی بالآت با لە رۆت مەحرۆم نەبێ
من کەفیلی وەصلی جەننەت هەرچی ئەهلی وەحدەتە
زولفی لەرزاند کەوتنە سەر رۆ شادمان فەوجی دڵان
قەط لە دۆزەخدا ئەبەد نین ، جەننەتین ئەو ئوممەتە
قەط چ دەرگای وا نیە عالی بە شەرطێ بچمەوە
با هەزار جورم و خەطا [باز یار !] لەسەر رۆی زەحمەتە
چاوی بازی کوشتمی ، خەندەی بە ناز هێنامیەوە
صەد کە بیمار و نەخۆش بێ پێکەنینم شەربەتە
با حیجابێکم نەمێنێ لادە تاری زولفەکان
تا بەکەی دڵ نامورادی وەحدەتە لەو کەثرەتە
گوڵ بەدەم بادی صەباوە پێکەنێ ، خۆش بۆ جیهان ؟
یا لە تەئثیری هەناسەم عەطری بەرقی خەندەتە ؟

چاوەکەت با [امکە !] خەط هات و بەمن روحمی نەکرد
ئارێ ئارێ مەردومی نەوکیسە[1] هەر دۆن هیممەتە ؟!

من پەرێشانم لەبەر زولفت بە رۆدا کەوتووم
زولف و رۆی تۆ سونبول و گوڵ ، یاکە[2] تور و ظوڵمەتە ؟

ئەو بوتەی سەودا سەری کردۆم بە زولفی بێ میثال
چاو غەزال ، بالا نیهال ، ئەبرۆ هیلال ، گوڵ وەجنەتە[3]

ئەو گوڵەی شەیدا دڵی کردۆم بە لێوی شەککەرێن
عەنبەرین‌مۆ ، نەستەرین بو ، لالە رۆ ، مەهـ جەبهەتە

بۆ روخی تۆ رۆ بە ئەبرۆ وەك موژەت دەستە و دوعام
ئەی چرای میحرابی ئەهلی قیبلە رۆژی رەحمەتە !

بۆ جەمالی تۆ منیش وەك زولفی سەرگەردانی تۆم
ئەی چرای ئیسلام و کافر وەقتی مەردێ و مروەتە

مردم و نەمزانی ئەو ئاورەی منی سۆتاند چبۆ
حاصڵی سەیر و سلوکی عاشقان هەر حیرەتە

مردم و هەرگیز نەگەیمە قیبلەیی طاقی برۆت
ئاخر ئەی قیبلەی مورادان تا بەکەی ئەم حەسرەتە ؟

یار ئەوا بەیعی ویصالی رۆی لەگەڵ تۆ کردوە
جەننەتی داوە بە رۆح ، نامەرد (وەفایێ) ! فرصەتە !

---

(٤)

(١) مەردومی نەوکیسە : مرۆی هەتیوچە و تازەپیاکەوتۆ .

(٢) یاکە : یان ، یا . (کە) لێرەدا یان زاراوێکی تایبەتییە ، یان لەبەر کێشی شیعرەکە هێناویە .

(٣) وەجنەت : کولم .

(٥)

ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقەوو بەندە
چ داوێکە کە هەر داوێکی بەندی صەد خیرەدمەندە ؟
کە تۆ هاتی بە گوڵشەندا لە شەرمی زولف و ڕوی تۆ بوٚن
وەنەوشە و گوڵ سەراسەر غەرقیخوێن ، مات و سەر ئەفگەندە
خودایا ئەو جەمال و قامەتەی دوٚر کەی لە چاوی بەد
درەختی گوڵ لە نارنج و گوڵ و بادام پەیوەندە
کوتم : قوربان زەدەی چاوم ! شیفای دەردم چییە بیدە ؟
دەمی خوٚی کردە غونچە و پێکەنی فەرموٚی : کە گوڵقەندە
بە خەطێکی شکستەی زولفی ڕێحانی لەسەر عاریض
لە مەعنای ئاتەش ئەم طوٚمارە شەرحی زەند و پازەندە(١)
لە عیشقی تۆ هیلاکی ئەو دڵەی دێوانە دوٚ چت بوٚن :
وەك ئاهو چاوڕەش و وەك غونچە زاری پڕ شەکەرخەندە
لەژێر باری غەمی زولفی خەطی هات و ڕەهای کردم
ئیلاهی قەد جەوانمەردان نەکەی داماو و دەرمەندە (٢)
(وەفایی)هەرچی بێ ، ئاخر ، هیلاکی چاوەکەی خوٚتە
بە چاوی سوٚکی مەنوارێ مەڵێ : مەیخوارە وو ڕەندە

(٦)

توٚ سەری زولفی بڵاوت زولفی خاوت بامەدە
جێی دڵم سەودابیە ، چی دی دڵم جزیا مەدە !

---

(٥)

(١) زەند و پازەند : دوٚشەرحن لەسەر ئاوێستا .
(٢) دەرمەندە : داماو و بێجێگە .

من که بێت نازیم وەرە روحمت هەبێ نەشکێ دڵم
با بینای کەعبە نەڕوخێ ـ چاوەکەم ـ لێم لا مەدە
عاشقی زولفم بە روح و دڵ ئەمن جۆیایی تۆم
خێری خۆتە دەست لەسینەی مەردی خۆش سەودا مەدە
هەمدەمی من خاکی گۆشە و [لێوی تەعلیمی دەدام !] :
عەیش و نۆش و کونجی تەنهایی بە رۆی دونیا مەدە
شەو قەرارت دا لەسەر زولفت بەدڵ شاد بم بەتۆ
لامەدە زولفت وەفات بێ ! وەعدەیی فەردا مەدە
با قیامەت را نەبێ ، با رۆژ نەگیرێ ـ چاوەکەم ـ
توند مەبە ! هەڵمەستە پێ ! سونبول بە رۆی گوڵدا مەدە !!
[چت لە ذەوقی دینی دولبەر داوە ! بو بە دینی خۆت ! ؟ !]
تا بمێنی دەم لە وەصڵی ئاتەشی سینا مەدە
مەرگی من ساقیێ دڵم‌بگرە دەمت وا بێنەوە
یا کەرەم کە جامی لەبڕێز ، یا شەرابی وا مەدە
نیوە سوتاوم ئەمان بێ [بەس مەکە] [1] ئەی تارزەن :
یا وەفات بێ ، یا جەفایی عاشقی شەیدا مەدە
ئەی (وەفایێ) هێندە خوێن مەگرێ لە رۆی ئارامی دڵ
گەوهەری تۆ وا لە کن تۆ ، خۆت بە دەم دەریا مەدە !

(٧)

ڕۆژی طەرەب و وەقتی گوڵ و فەصڵی [1] بەهارە
یاران گوڵەکەم کوا کە دەمی بۆس و کەنارە

---

(٦)

(١) ئەمەی نێو دوێ کەوانەکە بە (سڵمەکە)ش دەچێت ، بەلام تەواو بۆم یەکلا نەکرایەوە .

گوڵزاری ئیرەم ، صورەتی غیلمان ، قەدی طوبا
گۆشەی چەمەن و ، رۆیی گوڵ و ، پایی چنارە
بنوارە لە نێو حەڵقەیی زولفی سەری کوڵمی
دۆ رۆژی درەخشانە لەنێو دۆ شەبی[٢] تارە
هەر لەحظە کە دێ پێدەکەنێ حەقمەکە بگریم
پشکوتنی گوڵ مایەیی[٣] بارانی بەهارە[٤]
بۆچی نەگریم کوشتەیی صەد غەمزە خەدەنگم ؟
من یێك‌و نیظامێ حەبەشی‌زادە هەزارە
بەو زولف و موژە مەمکوژە هەر دەم بە جەفایێ
جارێ لە طەنافم مەدە جارێ لە قەنارە
بەو قامەتە حەیرانی شکۆفەی قەد و باڵام
قەد نارەوەنی باغی گوڵان باغی هەنارە
سۆتاوم و شێواوم و سەودایی یو مەستم
بەو عاریضە بەو پەرچەمە بەو چاوە خومارە
گوڵدەستە ، نیگەھ مەستە ، دەهەن[٥] پوستە ، گوڵ‌ئەندام
زولفی کە هەمۆ داوی دڵی عاشقی زارە[٦]
بەو دۆ مەمە زولف و روخی تۆ نۆبەری سەرون
هەر عەطرە بەتا هەر گوڵ و نارنجە بە بارە

---

(٧)

(١) وەقتی : لە (ن) دا (وەقت) و (فەصل) هەریەکە لەجێی ئەوی‌تر دایە .
(٢) شەبی (ح) شەو .
(٣) مایەی (ح) عیللەتی .
(٤) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە .
(٥) مەستە دەهەن (ح) مەستەی من . دیارە لێرەدا (خ) راستە .
(٦) ئەم شیعرەش لە (خ) دانیە .

پرسیم : چییه تەبخاڵە[٧] لەسەر ئەو لەبە ؟ فەرمۆی :
جێی ماچی (وەفایێ) ئەوە نیشانەیی پارە

(٨)

دولبەرا ! تۆ بێ و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە [١]
کێ دەڵێ ئاخرکە شەو بێ رۆژە ، رۆژ بێ سێبەرە ؟ !
تا بە دڵ نۆری عوزاری تۆم نەدی زارم نەدی
ذەڕڕە [٢] مەعلومە کە شەو هەڵبێ لە گۆشەی پەنجەرە
عاشقی بەرگی گوڵم ، ئەو مارە بگرە باغەبان ،
رۆحەکەم ! یەعنی : کە کوڵمت بێنە زولفت لابەرە !
حەلقەیی زولفی بە بارێ خستە بەردەمدولبەرم
یەعنی عەینی عەنبەرم بەو نوقطە ئەمڕۆ غەمبەرە
هەر دۆ زولفی خستە [!] دەم شاهیدی رۆ دا بڵێن
میمی (بسم اللە) لە جەننەت عەینی شەهد و شەککەرە
خەططی بەر زولفی پەرێشانی بە موژگانی دەڵێ :
پادشای حوسنی شکا ، تۆزی شکستەی لەشکەرە
طاقە ئەبرۆی تۆ بە خوێنڕێزی بە دۆ زولفی سیاه
خەنجەری ذیجەوشەنە عیشوە و ئیشارە ی جەوهەرە
تۆ کە ئاوێنەی دڵم مەشکێنە بنوێنە ویصال
با هەناسەم نەدگرێ رۆت واوە بێنی چاتەرە

---

(٧) تەبخاڵە (ح) ئەوخاڵە . تەبخاڵە : تیمیسك .

(٨)

(١) (واوەرە) لە (خ)دا بە (داوەرە)ش دەچێت و مەعنایشی نارێك نیە .
(٢) (ذەڕڕە) نوختەی (ذ) کە بەسەر (ر)کەوە نۆسرا بۆ ؛ بەلآم من بە هەڵەم زانی .

چاوەکەت وا تەشنەیی خوێنە بە موژگانی سیا
بۆ هیلاکی من دەڵێی مەستێکە دەستەوخەنجەرە
قیبلە گۆڕاوی (وەفایێ) عاشقی صادق نەبی
بێ صەفای دڵ ـ عومرەکەم[3] ـ ئەو سەعیە هەر دەردی سەرە

(٩)

ئەی خۆشخەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان
ئەی قاصیدی نیازی هەر ئاوارە وا وەرە
دیدەم ببێنە هەر وەکو دۆ چاوە پڕ لە خوێن
سینەم ببینە هەر وەکو کورەی پڕ ئاورە
گەر ئاوی سەیلی دیدە نەبێ سینە سۆتوە
گەر تاو و جۆشی سینە نەبێ دیدە (مضطرە)
سۆتاوی تاوی سینەم و [غەرق و !] ئاوی چاو
لوطفێ بفەرمۆ چارەیێ لەو ئاو و ئاورە
وەك (نەهری) چاو و مەشعەلەیی دڵ بڕۆ بە تاو
بۆ و دولبەرە کە گوڵبەرە پەیغامی دڵ بەرە
(نەهرێ) کە جێگەیێکە هەمۆ خاکی سورمەیە
نەهرێ کە جەننەتی گوڵ و ، گوڵئاوی کەوثەرە
نەهرێ غوباری عەطرە بوخاری بوخوری ڕۆت
خاکی تەڕی کە وشکە هەمۆ میشکی ئەذفەڕە
نەهرێ وەهایە با لە گوڵاو و گوڵئاتەشی
عەنبەر فرۆشە خاکی لە کەوثەر موخەممەرە

---

(٣) (عومرەکەم) بۆ دۆ مانا دەست دەدا . یەکەم : خیطاب و قسەکردن بێ لەگەڵ خۆشەویستەکە ، واتە : عومرەکەم ! حەیاتەکەم ! بێ صەفای دڵ ئەو سەعی و هاتوچۆیە هەر دەردی سەرییە . مانای دوەم ئەوەیە :

نەهرێ کە خولدە نەهری رەوان سەلسەبیلیە
نەهرێ کە پاکیدارو دەوەن پاکی عەنبەرە
نەهرێ کە خاکی قیبلەمە گوڵزاری گوڵبەرە
نەهرێ کە شاری دیدەمە جێڕاوی دولبەرە
دولبەر بە لوطفی حەضرەتی باری (مطیبە)
گوڵبەر بە نوری رەحمەتی داوەر مونەووەرە
دولبەر کە سەروی نەوڕەسی باغی سیادەتە
گوڵبەر کە نەوشکۆفەیی رەوضەی پەیەمەرە[1]
دولبەر کەوا لە گوڵبونی (یاسین) شکۆفەیە
گولبەر کەوا لە گوڵشەنی (طه) صنەوبەرە
ئەو طاقە نەسلە ئەصلی لە جوتێ فریشتەیە
دوڕڕی یەتیمە زادەیی بەحری دو گەوهەرە
ئەو شەمعە زەینی [مەحفەلی !][2] شەمزێنە رەوشەنە
ئەو شەمعە خۆ موبەرهەنە ئەو نورە ئەظهەرە
فەیضی جەسیمە ، خولقی بەسیمە ، عەطای عەمیم
بۆ لوطفی جود و مەرحەمەت ئەو صەدرە مەصدەرە
بەحری دڵی کە وادی روناکی ئەیمەنە
جێگای ظوهوری مەرحەمەت و نوری داوەرە
نەوری[3] حەدیقەیەکە لە عیرفان موطەییەبە
نوری حەداقەیەکە[4] بە رەحمەت مونەووەرە

مەبەستی لە عومرە ئەو زاراوە شەرعییە بێ کە دەڵێن : حەج و عومرە . ئەوەی پالپشتی ئەم مانایە دەکات هێنانی (صەفا) و (سەعی)ە کە سەعی نێوان (صەفا) و (مەروە) لە حەج و عومرەدا دەکرێ .

(٩)

(١) پەیەممەر : پێغەمبەر .
(٢) (مەحفەلی) وەکو (محض)ی نوسراوە .

سەر تاقەدەم بە نوری خودا رۆشنە بەڵێ
ئەو نەخلە بۆ تەجەللییە ئەو نوورە (مظهره)
ئەبرۆی مەحەببەتی ئەوە میحرابی خانەقا
طورڕەی مەوەددەتی ئەوە میعماری مینبەرە
کەعبێکە خانەدان کە (٥) هەمو خەلقی طایفە
قیبلێکە ئاستانی هەمو ئەهلی زایەرە
بەیتی ئەوی چ بەیتە ؟ مەڵێ پاکە ! جەننەتە
خاکی ئەوی چ خاکە ؟ مەڵێ چاکە ! عەنبەرە
گەر سەر نەخاکی مەقدەمی ئەو روحە پاکەیە
گەر دڵ نەتۆزی رێگەیی ئەم شەخصە طاهیرە(٦)
سەر خاڵیە لە مەعریفەت و دڵ لە ئەهلییەت
(بالله) نە دڵ دڵی منە حاشا نە سەر سەرە
ئەی پەیکی شارەزا بە ئەدەب ئەو کە حەضرەتی
پەردەی عەروسێ عەرضی من ئاهیستە لابەرە
دەستێ بدە لە دامەنی بگرێ بە زاری من
بۆیە بکە لە مەقدەمی پاکی کە ئەنوەرە
چاوم لە دوری نوری جەمالی ، بە خاڵی تۆ ،
خاڵێ لە نوری بینشە دایم موسەییەرە
سینەم لە شەوقی میهری کەمالی کەمالی تۆ
سینە چ سینە ؟ نا ، وەکو (سینا)(٧) پڕ ئاورە(٨)

---

(٣) نەور : گوڵ .
(٤) حەداقە = حەدەقە : گلێنەی چاو .
(٥) (خانەدان کە) ئەگەر (خانەدانێ) بێ راستە .
(٦) (طاهیرە) بە گوێرەی سەروای شیعرەکان دەبێ (طاهەرە) بێ .
(٧) (سینا) : کێوی طور ، طوری سینا ، لە قورئاندا ناوی هاتوە .

یا خۆ گڵێ لە خاکی بەری پێت بە با بدە
یا خۆ گوڵێ لە تۆتنی خۆت ، بیخە ئەم بەرە
بۆ دیدە ئەو موفەڕێحە هەر عەینی سورمەیە
بۆ سینە ئەو موفەڕێحە ئارامی دڵ دەرە
ئەو تۆتنە کە مەیلی وەکو دڵ بە سۆتنە (٩)
ئەو تۆتنە کە رەنگی وەکو عاشق ئەصفەرە(١٠)
ئەو تۆتنە کە زێڕە بەردۆکانی (١١) غەزنەیە
ئەو تۆتنە کە خۆشە لەطیفە موعەططەرە

تاتۆتنی لەطیفە دەگاتن لە هاتنی
دۆچاوی پڕ لە خوێنی (وەفایێ) لە بەر دەرە
تا شەو وەکو رەواقی دڵم تەنگ و تیرەیە
تا رۆژ وەکو ویصالی گوڵم هەر مونەووەرە
زەڕێك لە میهری طالیعی تۆ بێ کە سەروەری
نوقطێك لە بەختی دوشمنی تۆ بێ کە بەدفەڕە

---

(٨) (ئاورە) : ئاور : ئاگر . وەفایێ لەم پارچەیەدا سێ جاری (ئاورە) بەکارهێناوە ، بەلام بە گوێرەی سەروای تێکڕای شیعرەکان دەبێ (ئاوەرە) بێت .
(٩) سۆتن : سۆتان .
(١٠) ئەصفەر : زەرد .
(١١) (بەردۆکانی) ئەگەر سەیری رێنوسە کۆنەکەی واتە : (بردکان) بکەین ، دەکرێ بە دۆ سێ جۆر بنوسرێت ، ئەوەی لە خەتەکەوە نزیك بیت ئەوەیە ئاوا بێت (بەرد) ، (و) ، (کانی) ، واتە : بەرد و ، کان و جێگەی ئەو تۆتنە : خاك و زەوی و زار و بەرد و شوێنی هەمۆی غەزنەیە . یان : بەرد و کانێ و ئاوی هەمۆ غەزنەیە . یان : لە بەر دۆکانی غەزنەدایە . یان : (بەردەکانی) ؛ ئەو بەردە وردانەی دەکەونە ناوی غەزنەن . جا بەم پێیە شوێن بیری خۆت بکەوە و لەو رینوسەدا ئیجتیهاد بکە و شێوە و مانا بدۆزەرەوە !!

دەمێکی هەستە پێ ، قوربان ، جەمالت عالەم ئاراکە
بزانن نەخلی طوبا ، باغی جەننەت ، خار و خاشاکە
ئەگەر رەنجیدە بوی[١] ، قوربان ، لە وێرانەی دڵی تەنگم
وەرە سەر مەنظەرەی چاوم تەماشای مەوجی دەریاکە
[بە ئەمری چاوی بیمارت کە هەر خوێنخوارییە کاری]
[مەگەر تاری سەری زونناری زولفت ماری ضەحاکە]
لە عەینی ئاه و سۆز و گریە زولفت هاتە تاراجم
شەوی پڕ بەرق و بارش رۆژی هیندوی دوزدی[٢] ناپاکە
شەهیدی چاوی بازی پڕ لە نازی شاسوارێکم
کە گۆی[٣] چەوگانی[٤] زولفی دائیرەی خورشیدی ئەفلاکە
دڵم شێواوی چاو و زولفتە بەو زارە چارەی کە
کە ئەو بیمارە مارانگەستەیە دەرمانی تریاکە
لە روی تۆدا نەما پەروای شەهیدانی نەبو چاوت
لە رۆژیحەشرێ ناترسێ ، عەجەب تورکێکی بێ باکە !
بە یادی روم دەڵێ بگریێ ، بلا چاوم لە گریەت بێ
بەهاران نمنمی باران بە مەیخواران طەرەب ناکە
لە فەهمی جەوهەری خەندەی دەمت عومرم چو نەمزانی
کە سیڕی حاڵی ویجدانێ وەرایی فەهم و ئیدراکە

---

(١٠)

(١) رەنجیدە : پەشێو و پەژار اوێ .
(٢) دوزد : دز .
(٣) گۆ : تۆپی یارێ ، کە بە چەوگان لێیدەدرێت .
(٤) چەوگان : دارێکە سەرێکی پێوەیە بۆ یارییەکی تایبەتێ بەکاردەهێنرت .

له قەتلی عالەمی دڵ بۆوە خاڵی رۆت ، بلا بەس بێ
سوهەیلی کاروانکوژ چی دەوێ بەو رۆژە رۆناکە ؟
دەمی هێنا ، دڵم کردەنیثاری پێکەنێ فەرمۆی :
کە زەڕڕێکیش بێ ون نابێ (وەفایێ) ! چاکە هەر چاکە

(١١)

بەم روخ و لەب مەیلی گوڵستان مەکە
هەتکی گوڵ و غونچەیی خەندان مەکە
جانی عەزیزم ! بەسەری زولفی خاو !
یوسفی دڵ چی دی لە زیندان مەکە
[بمکوژە بۆ خۆ نە بە دۆ چاوی مەست]
[قەتڵی منی خەستە بە مەستان مەکە]
دڵ مەدە زولفت بەتەمای کوشتنم
یاریی کافر لە موسوڵمان مەکە
گوڵشەکەری زار و عوزاری دەوێ
طیفلی دڵم حەیفە لە گریان مەکە
حەیفە لەسەر خاڵی دەمی ئەی (خضر)
ئارەزۆیی چەشمەیی حەیوان مەکە[١]
طۆطیی دڵ زار و قسەی زارتە
مەنعی لە قۆتی شەکەرستان مەکە
حاڵی (وەفایێ) ، گوڵە ! ، با تێکنەچێ
سونبولی ژۆلیدە [٢] پەرێشان مەکە

---

(١١)

(١) ئەم شیعرە تەنها لە (ه)دا هەیە .
(٢) ژۆلیدە : ئاڵۆز .

(۱۲)

غەمزەدەی خۆتم[۱] نیشانەی تیری موژگانم مەکە

عاشقی رۆتم[۲] ــ عەزیزم ــ تیرەبارانم مەکە

بەس دڵم بشکێنە بەم[۳] ئەبرۆیە بۆ ماچی دەمت

بمدە بەر تیغ و لەسەر هیچێ[٤] لە گریانم مەکە

چیم لە ئەبرۆت داوە ! من پابەندی زولفم لێم گەڕێ !

کافری عیشقم ، بە قیبلەی خۆت موسوڵمانم مەکە[٥]

عاشقی خەندێکی تۆم با بەس بە ئاهو ناڵە بم

بولبولم پەروانە نیم و[٦] حەز لە سوتانم مەکە

دڵ بەمن ناکا لە بەر ئاوری دەرونم دێتە جۆش

تۆ کە سوتانت نەدیوە مەنعی گریانم مەکە

مەمدە بەر طابوری موژگانت هەتاکو غەمزە بێ

ها بە جارێك بمکوژە ، یەخسیری تورکانم مەکە

صەد کەڕەت کوژراوی یار بم لێم مەپرسە ئەی طەبیب

دەردی یارم خۆشترە بێهودە دەرمانم مەکە

[عەرضەچێ نێ تۆ ، بە قوربان ، پادشاهی عالەمی]

[دادی مەظلومان بپرسە ، حەیفە بێدادێ مەکە !]

[پێم بڵێ : یاقوت و ڕێحان خەططی کامیان خۆشترە ؟]

[وا عەیارە چاوەکانی ، لەعلی خەندانم مەکە]

---

(۱۲)

(۱) خۆتم (ف) رۆتم .

(۲) رۆتم (ف) خۆتم .

(۳) بەم (ف) بەو .

(٤) هیچێ (ف) ماچێك .

(٥) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیە .

(٦) نیم و (ف) نیم وا .

[حەقیەتی بەو چاوە کاڵانە کە تاڵانم دەکا]
[طیفلی نادانم لەسەر ماچێك لەگریانم مەکە] (٧)
پەنجەکەی پاکی لەسەر خوێنی (وەفایێ) بۆتە گوڵ
دەمکوژێ و پێشم دەڵێ : ئالوودە دامانم مەکە !!

(١٣)

چ طەلیسمێکە ؟ چ سیحرێکە ؟ چ سەودایێکە ؟
سەری زولفت کە دووصەد چینی بە هەودایێکە
ناڵە ناڵی دڵی سەودازەدە لەو پەرچەمەدا
ئەوە نیشانەیی (١) دیوانەیی سەودایێکە
وەرە مەنواڕە بە سووکی لە نیثاری قەدەمت
ئەشکی دیدەی تەڕی من گەوهەری دەریایێکە
ئەی شەکەر لەب کەمەری تۆ چییە بەو مەحکەمییە
کە هەزاری وەکو من بەستەیی هەودایێکە ؟
نێرگسە غارەتی دین ، پەرچەمە شێواویی دڵ
هەر یەکە (٢) ئافەت و فیتنەی سەری مەولایێکە
کوشتەیی تێغی غەمی ، کافییە ماچێکی دەمی
بەڵێ ئەو دولبەرە لەو عەصرە مەسیحایێکە
مەنعی ناڵینی (وەفایێ) مەکە مەجنوون صیفەتە
ئاخر ئەو غەمزەدە (٣) پابەستەیی لەیلایێکە

(٧) ئەم سێ شیعرە لە (ھ) و (خ)دا نین زیادەی (ف) ن، بەڵام دووپات بوونەوەی قافیەی « لەسەر ماچێك لە گریانم مەکە » هەندێ دوودڵی لە عاستی شیعری دوایدا پەیدا دەکا .

(١٣)

(١) نیشانەیی (خ) نیشانەیە .
(٢) یەکە (ن) یەکەی .
(٣) غەمزەدە : خەفەتبار .

(١٤)

قەد گوڵ و ڕۆ گوڵ و دەمانی گوڵە
ڕاستە ئەمڕۆ گوڵە خەرمانی گوڵە
تا بەتاری زولفی کە شێواوە بەڕۆ
سونبولستانی گوڵستانی گوڵە
ڕۆژ بەدەرناکەوێ تا صوبحی عوزار
هەڵنەیێ شەو لــە گریانی گوڵــە[١]
بــۆ دڵی شیفتە بۆچی بگریم ؟
بەستەیی چاو و زەنەخدانی گوڵە
زولفی تورکانە لەسەر عاریضی یار
ئەوە چەتری سەری سولطانی گوڵە
ڕۆ بە میحرابی برۆ پەرچەمی خاو
کافری تازەموسوڵمانی گوڵە
عەطری خەندەی گوڵی باغانە کە دێ ،
یا هەناسەی دەمی خەندانی گوڵە ؟
غولغولەی شــۆری (وەفایێ) کە دەڵێی
بولبولی گۆشەیی بوستانی گوڵە[٢]

(١٥)

ئەی صەبا ! تێکمەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە
زولف و کاکۆڵی گوڵە مەسکەنی صەد پارە دڵە

---

(١٤)

(١) نیوە بەیتی دۆهەم و سێهەم و شەشەمی ئەم پارچە لاسەنگن . ئێمەش نوسخەی ڕاسترمان دەسنەکەوت .

(٢) ئەم شیعرە بەم شێوە ماناکەی تەواو نیە ، بــەڵام خۆی چۆن نۆسرابو وامان ڕۆنۆس کرد .

رامی[1] دامم[2] نەبۆ هەرگیز بە فسوون[3] دڵ بوە خوێن ،
گوڵە سەرمەستە غەزالێکی عەجەب وەحش و سڵە
چییە ئەم نوقطە کەوا بۆتە نیشانەی دەمی تۆ ؟
نوقطەیی هیچە کەچی نوکتەیی صەد ئاهی دڵە !
دەمی خەندە و قسەیی ، ماچی دەم هەرزانە بە رۆح
دەم و خەندەی نوغوڵستانە[4] قسەی وی نوغوڵە
وەرە بنوارە دڵم ئەی گوڵە ! بۆ زاری گوڵت
بولبولێکە چ حەزینە ، چ لە گریان بە کوڵە ؟!
قەط بە دڵ یاری (وەفایی) نەبۆ ، حەیرانم ئەمن
دڵ کە مەعلوومە یەکە بەس گوڵە بۆچی دوو دڵە ؟!

(١٦)

لەمحەت بە صەفا نیوەیی ماهێکی تەمامە
دڵ عاشق و سەودایی‌یی ماهێکی تەمامە[1]
حەلقەی سەری زولفت لە دو لا چەتری عوزارن
دەوری وەرەقی لالە و گوڵعەنبەری خامە

---

(١٥)

(١) رام : راهاتن .
(٢) دام : داو .
(٣) فسوون : سیحر ، فڕ و فێڵ ، خوێندنی هەندێ شتی تایبەتی .
(٤) نوغوڵستان : لەوانەیە مەبەست شوێنی پڕ لە نوقوڵ بێ .

(١٦)

(١) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە و سەرەتای (خ) بە « حەلقەی سەری ... » دەست پێدەکات .

بۆ قەتلی دڵم بۆتە دو صەف لەشکری موژگان
دوو نێرگسە فەرماندەری سولطانە نیظامە [٢]
ئەو رۆژە کە دیم طورڕە لەسەر عەنبەری خاڵی
زانیم ئەوە بۆ صەیدی دڵم دانەو و دامە
پێم‌گوت : وەرە بۆ خۆت بە دەمێ بمکوژە ! فەرموی :
مومکین نیە ئەو ئەمرە لەسەر چاوی سیامە
بەو پەنجە کە رەنگی دڵە ساقێ کە ئەتۆبی
پەیمانەیی زەهرم بدەرێ عەینی شیفامە
بۆ کوشتنی من دەست مەدە خەنجەر ، بە فیداتم ،
لەو خونچە گوڵی وەك دەمە یەك ماهی تەمامە [٣]
من طالیب و دڵ رەهرەوی نێو ظوڵمەتی زولفت
خاڵت خضری زیندە ، دەمت ئابی بەقامە
فەرمانیە ئەو ماهە تەمامە وەرە قوربان [٤]
قوربانی سەرت‌بم بەدڵ ئەو ماهە تەمامە
پێم‌گوت بە نەسیمی سەحەر : ئەی پەیکی (وەفایێ)
مروەت نیە گوڵ هێندە لەسەر جەور و جەفامە
گوڵ هاتە شەکەر خەندە بە دەم بادی صەباوە
فەرموێە (وەفایێ) کە جەفا عەینی وەفامە
مەطلەب نیە شیعر و غەزەل و بەیت و قەصیدە
مەنظوری (وەفایێ) کە لە گەڵ کاکە سەلامە [٥]

---

(٢) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیــە .
(٣) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیــە .
(٤) ئەم شیعرەش زیادەی (ه)یە .
(٥) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیە ، لە (ه) وەرگیراوە . بــەڵام وەك دەبینی لە (سێ !) شیعری یەك بە دوای یەکدا هاتنی نازناوی شاعیر (وەفایێ)

ئەو زولفە دو تایە چ طەلیسمێکە چ دامە ؟
سوتاوە ئەوی پوختەیە بەو عەنبەرە خامە
دڵ کەوتە سەری زولفی لە بەر جەذبەیی خاڵی
وەحشیێ سەبەبی دانەیە پابەستەیی دامە
دەستم بگرێ تۆ کە بە جامێکی صەبوحیێ
بەو چاوە ، ئەگەر پادشەهی شامە ، گەدامە
شەیدایی‌یی من غەمزەیی ئەو چاوەیە باعیث ،
سەرمەستییی من جوملە لە بەر نەشئەیی جامە
[بۆ قەتلی دڵم بونە دو صەف لەشکری موژگان]
[ئەو نێرگسە فەرماندەرە سولطانی نیظامە] [١]
لەو زولفە بڵاو و صەفی موژگانە دەلەرزم
مەعلومە کە شەو لەشکری بەرگەشتە بە سامە
بۆ ماچی دەمی کوڵمە لەنێو پەرچەمی خاوی
لەو ظوڵمەتە بۆ ئابی بەقا نوری چرامە
عومرێکە دەناڵم بە دڵ ، ئەو قەد گوڵە نەیکوت :
ئەو بولبولە ــ ئاخر ــ بە تەمای (میهر و وەفا)مە

=

شتێکی تازەیە و ئەمە یەکەم جارە بەم شێوە سێ جار نازناو بە شوێن یەکدا بێت !
ئەگەر راست بێ و ئەم شیعرەی دوایی هی وەفایێ بێت ئەوە دیارە ئەم پارچە شیعرەی بۆ (سەلام) ناوێك نوسیوە ، بەڵام هیچ شتێکی دەربارە نازانم .

(١٧)

(١) ئەم شیعرە لە پارچەی « لەمحەت بە صەفا ... »دا بە زیادەی (هێ) نوسیمان . وا لێرەدا لە (ه)دا نیە . دەبێ لێرە گوێزرابێتەوە بۆ ئەوێ .

بۆ کوشتن ئەتۆ دەست مەدە خەنجەر لە (وەفایێ)
لەو غونچە گوڵەی وەك دەمە یەك خەندە تەمامە

(١٨)

بریندارە دڵم سەودا زەدەی زولفی دڵارامە
مەکەن مەنعی دڵی زارم کەوا بێ صەبر و ئارامە
بە ناز هات بۆ تەماشای شیوەنی دڵ ، پێکەنی فەرمۆی :
لەگەڵ گریەی صوراحێ : نەشئەیی مەی ، خەندەیی جامە
[موفەسسیر غەمزەکەی رێزە و شکستەی زولفی مەعنا کرد]
[دەڵێ : چی کەوتە بەرپێم ــ کافریش بێ ! ــ سەر بە ئیسلامە]
خەطی هات و بەسەر چۆ رەونەقی زولفی دڵئاویزی
لە تازیەی ئەهلی دڵ گیرانی رۆژ مەشهۆری ئەییامە
بە مەرگی من هەتا ماوم سەرت وابێنە بیزانم :
روخت یا بەرگی نەسرینە ؟ لەبت یا شەککەری خامە ؟
[بە مەحضی روئیەتی زولفت سەرم دانا ، دەبێ چبکەم ؟]
[لە ئەم بازاڕە تورکی سرکە ئەووەڵ سۆد و سەودامە]
بە غەمزەی چاو و لوطف [١] ئەو دەمە رۆحم وەبەر بێنە
دەمی تۆ رۆحی شیرین ، چاوەکەی مەستت مەسیحامە
لەشەوقی رۆت دەناڵێنم لە سایەی گەردەن و زولفت
گوڵستان بێ صەدای بولبول نیە ، گەر صوبحە ، گەر شامە
بە تاتا زولف و رۆی کردە (وەفایێ) پێکەنی یەعنی :
شەکەر هەمڕاز و ، عەنبەر هەمسەر و ، گوڵ باغی باڵامە •

---

(١٨)

(١) لوطف : دەبێ وەکۆ لوطفت بخوێنرێتەوە تا کێشەکە لەنگ نەبێ .

(١٩)

به ماچێ جان دەبەخشی ، ئەی مەسیحای عەصرە ، بیستومە
ئەوا من عاشقی رۆتم دەخیل دڵ زار و مەظلومە
ئیشارەم کردە زولفی رۆ بە ئەبرۆ بۆ چییە ؟ فەرموی ،
بە قیبلەم : نۆموسوڵمانێکە زەنگێ زادەیی رۆمە
دڵم طیفلی دەبوستانی [١] غەمە وا مەیدە بەر غەمزە
هەتاکەی تیرە باران ؟ ئاخر ئەو مەظلومە مەعصومە !
لە بەر طاقی برۆت گریانی دڵ بۆ زولفە [هەر بابو !]
عەجەب ماوم دەڵێن : شەو رۆ بە قیبلە ناڵە [مەرحومە !]
لە سیڕی حیکمەتی زارت کە نوقطەی جەدوەلی رۆحە
عەجەب ماوم ! چ نیکتێکە نە مەوجودە نە مەعدومە ؟ !
سیەهـ رۆژ و نەخۆشی تۆم کوتم : ئاشفتە بو ، یەعنی :
بە داوی طوڕڕە وایە چی لە دوی دو چاوی جادومە
(وەفایێ)وا لە کوڵ دەگرێ ، بەدڵ بۆ گوڵ دەناڵێنێ
بە صەد غولغول دڵی بولبول لە (باغی قیبلە) [٢] مەحرومە

(٢٠)

دور لەتۆ بۆ و زولفە دڵ حەققی بەلا و وەرهەمە
بۆ عەزیزی خۆی هەمو کەس وا بەشین و ماتەمە
خاڵی سەر چاهی زەنەخدانت چ شیرینە ؟ دەڵێی
هیندوێکی تەشنەیی جۆیایی ئابی زەمزەمە

---

(١٩)

(١) دەبوستان : قوتابخانە .
(٢) باغی قیبلە : باغێکی خۆش و ناودار بوە لە سابلاغ جێگەی سەیران و رابواردنی سەردەمی وەفایێ بوە .

زولفەکەت گرتمی ، بەیاضی گەردەنت سۆتاندمی
خوێنی پەروانە بە دەستەی شەو لەسەر ئەستۆی شەمە
شەمعی مەجلیس دەرمەکە پەروانەکەی سۆتاوتــە
هەر ئەوە سەر تا قەدەم بۆت ئاتەشـــین و مەحرەمە [١]
عوشرەت و عەیشی جیهان خەتمە لەسەر ماچی دەمت
هەر سولەیمانە ئەوی دەستی بگا بەو خاتەمە
ساعیدی ئیمدادی پەنجەی دا بە فەتحی دڵ کوتی :
صەفشکێنی قۆڵی[٢] گورجستانە ، فەوجی پێنجەمە
[زولف و خاڵی تۆ کەوا شاد بۆن بەتۆ عەیبی نیە]
[ئەمڕۆ هەرچی رۆژەشە باڵانشین و مەحرەمە]
من دڵم بۆ ماچێکی چاوی بە زولفی دا کوتی :
ئەی پەشیمانم ! (وەفایێ) مەستە سەودای بەرهەمە

(٢١)

رۆژی طەرەب و کەیف و دەمی [جۆتە (جۆڵی) کوتانە !]
بەو دەستەیی جۆنیوە [١] پەری بۆتە نیشانە

---

(٢٠)

(١) ئەم شیعرە لە (ھ)دا هەیە و لە (خ)دا نیە . بەڵام دۆر نیە دەسکاریێ کراو یا نوسخەیەکی کەی ئەو شیعرە بێ کەلە (ھ)دا نیە ، زیاد لەوە کە لە چاپی یەك و دۆی (ھ)دا تەواو نەکراوە و لەچاپی سێهەمدا تەواوکراوە .

(٢) قۆڵی لە (خ)دا بە (قوضی) نۆسراوە .

(٢١)

(١) ئەکرێ (جوانیوە) بێ .

(٢) ئەم نیوە شیعرە نە مانا و نە شێوەی خوێندنەوەی تەواوی نازانم ؛ بۆیە =

دەستی بەمە توند گرتوە گەرمی قەوەتانە
ئێوکی نەکەوێ یاڕەبی بەم بارە گرانە
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە[۲]

پەروانە صیفەت سۆختەیی شەوقی چراغم
وەك بولبولی شەیدا هەمۆ سۆتاوە دەماغم
دڵ پڕ لە غەم و داغی جەماڵی گوڵەباغم
وەك نێرگسی مەخمۆری پەری مەست و نەساغم
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

دولبەر کە بە خەندە سەری زولفان دەهەژێنێ
بازاڕی شەکەر ، قیمەتی عەنبەر دەشکێنێ
ماندو بوە ئارەق بە رووواندا دەڕژێنێ
بەرگی گوڵ و نەسرین بە گوڵاوێ دەڕشێنێ
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

ئەو شۆخە کە جیلوە و رەووشی کەبکی دەریێ بێ
گێسۆ شەب و ، مەه عاریض و ، گەردەن سەحەرێ بێ
چاوی رەش و ، زاری گوڵ و ، زولفی قەجەرێ بێ
ئەو دولبەرە بەم رەنگی جوان رەنگە پەرێ بێ
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

هەر لەحظە لە خەندەی دەمی وەك حوققەیی یاقۆت
شەکەکەر دەوەری ، گوڵ دەڕژا ، غونچە دەپشکۆت

=

وا لێرەدا بە ڕێنوسەکەی خۆی دەینوسم :
« جـان منە جونی دکتی عذر و بهانە »

سەر تا بە قەدەم رۆحی (وەفایێ) لە غەمان سۆت
ناڵەی دڵی زاری [٣] گەییە عالەمی لاهـوت

جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

(٢٢)

تا خەندەیی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە ،
زارت لە تەبەسسوم نەکەوێ قەط لە زەمانە !
زولفت چییە وا تا بەری پێ حەلقە بە حەلقە
یا نە شەوی هیجرانە کە زیندانی دلانە ؟
تۆی پێدەکەنی ذەوقی دلانی بە هەناسە ،
یا عەطرە دەبارێ ئەثەری باغی گولانە ؟
قوللابی موژەت گرتمی رۆی کردمە ئەبرۆت ،
یەعنی کە ئەوە قیبلە نومای ئاهی[١] دلانە
تۆ رۆژی درەخشان و ، ئەمن شەو وەکو زولفت
سەرگەشتە لە دوێ تۆ دەگەڕێم : خانە بە خانە [٢]
گریانی دلانە لەسەر ئەو زولفە بە رۆدا ،
یا نالەیی مورغانی شەبئاوێزی بەیانە ؟
باعیث بە جودایی لە بەهاری گوڵی رۆتە
بێ رەنگیی رەنگم کە وەکو رەنگی خەزانە[٣]

---

(٣) زاری لە (خ)دا وەك (رازی) نوسراوە بەلام (زاری) راستە .

(٢٢)

(١) (ئاهی) رەنگە هەڵە بێ (ئەهلی) راست بێ .
(٢) خانە بە خانە : ماڵ بە ماڵ .
(٣) خەزان : پاییز .

[هێشتا دڵی من نادەیەوە هەر لە جەفادای
بۆ تیری هەمۆ دەرد و غەمت بۆمە نیشانە]
بولبول لە زبان کەوت و بوە خوێن گولبەری گوڵ
جارێکی نەپرسی : کە چە فریاد و فوغانە ؟
حەیرانی برۆ و خاڵی لە رۆی تۆیە (وەفایی)
بۆچی حەرەم ئاتەشکەدەیی[٤] پیری موغانە[٥] ؟

(٢٣)

ئەلا ئەی ساقیی مەستان بە حەققی پیری مەیخانە
بە گەردش بێنە جامی مەی بە یادی چاوی جانانە
ئەمان ئەی موطریبی مەجلیس بەحەققی تاری رۆحانی
بلا بێ نەغمەکەی سازت[١] کە ئاوی ئاوری هیجرانە
ئەتۆ[٢] ئەی رۆحەکەم ساقی ، ئەتۆ ئەی عومرەکەم موطریب
پەیاپەی[٣] لێدە چەنگ و نەی ، دەمادەم بێنە پەیمانە
بە تیری غەمزە بملاوێنەوە زولفم لە گەردەن کە
بەسەر هاتۆمە مەیدانت ، بە دڵ بۆت بۆم بە[٤] نیشانە
ئەگەر شەوقی جەمالی تۆ نیە[٥] من مەست و حەیرانم[٦]
لەبەرچی بۆتە بولبول گوڵ ، چرا بۆچ بۆتە پەروانە ؟

---

(٤) ئاتەشکەدە : ئاگردان .
(٥) موغ : ئاگرپەرست .

(٢٣)

(١) سازت (ح) تارت ، ئاوی ئاوری (ن) ئاوا دەردی .
(٢) ئەتۆ (ح) ئەتۆی . لە هەردۆ جێگەکەدا .
(٣) پەیاپەی (ح) دەمادەم . وە لە شوێنی (دەمادەم) دا (پەیاپەی) ە .
(٤) بۆم بە (ح) بۆمە .
(٥) نیە (ح) نەبێ .
(٦) حەیرانم (ح) نادانم .

له شەوقی تۆیە سەرمەستە ، بە[٧] ذەوقی تۆیە پا بەستە
ئەگەر عاریف لە کەعبەیدا ، ئەگەر کافر لە بوتخانە !
لە شیرینی[٨] جەمالی تۆیە رۆژی رۆنی لەیلایە [٩] :
ئەگەر فەرهادی سەرگەردان ، ئەگەر مەجنونی دێوانە
دەمێکی مەست و بیمارم ، دەمێك بێ هۆش و هۆشیارم
چ کەس نازانێ دەردی من ، مەگەر ئەو چاوەکاڵانە
دە هەر حەلقێکیدا صەد دڵ گرفتارە دەناڵێنێ
سەری زولفی پەرێشانت مەگەر زنجیری شاهانە ! [١٠]
هەناسەی عاشقان با نەدگرێ[١١] ، بێ مروەتی تاکەی ؟
بترسێ ئەی گوڵی نازك بەدەن لەو بایی[١٢] زریانە[١٣]
ئەگەر زولفت وەکو من عاشقی رۆی تۆ نیە بۆچی :
سەراپا تێکچوە کەوتۆتە بەرپێت[١٤] دەست و دامانە ؟
ترازا دوگمەکەی[١٥] سینەی ، بە یاری زولفی هات غەمزە
بەیان بەربو لە لای چین ، باخەبەربن تیرە بارانە
(وەفایی) بۆ گوڵێکی سەرو باڵا شێت و شەیدایە[١٦]
وەکو قومری دەناڵێنێ[١٧] وەکو بولبول غەزەلخوانە

---

(٧) بـە (ن) لـە .
(٨) لەیلایە (ح) لەیلایی .
(٩) ئەم شیعرە و شیعری پێشو لە (ح)دا نین . هەروەها لە (ن)یشدا نین .
(١٠) شاهانە (ح) شاهێنە .
(١١) نەدگرێ (ح) نەتگرێ .
(١٢) بترسێ (ن) بترسە . بایی (ن) بادی .
(١٣) زریان : بایەکی ساردی زستانییە ، بە زۆرێ بەو بایە دەوترێ کە بەفر و سەرما لە گەڵ خۆی بهێنێ .
(١٤) بەر پێت (ح) بەر پات .
(١٥) دوگمەکەی (ح) دوگمەیی .
(١٦) شەیدایە (ح) شەیدایێ .
(١٧) دەناڵێنێ (ح) ئەناڵێنێ .

دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خوێنابی گریانە
هەمو سینەم وەکو نیشانە جێگا تێشی موژگانە

بە زاری پێم کوت : ئاخر بۆ بەردەباری تابەکەی ؟ فەرموی :
دەسا دەی بیکوژن [١] ، یاران ، کە رۆژی بەردەبارانە

بەلاگەردانی تۆم ، ئەی من بنازم خاڵی روخسارت ،
خەلیلی [٢] ئاتەشی نەمرودە ، خەططی سەبزی رێحانە

کەتۆ سولطانی حوسنی بۆ لە حەضرەت ئەبرووت [٣] رێت دا
لەبەرچاوت کە هیندو ماڵی کەعبەی کردە مەیخانە ؟

طەبیبی میهرەبان بێهودە تاکەی دڵنەوازی من ؟
وەکو بۆ خۆم دەزانم هەستە ـ باللە ـ رۆژی گریانە

دەڵێ : حاڵت لە سەیلی دیدە ، سۆزی دڵ چییە ؟ قوربان !
لە دوری تۆ بڵێم چی ؟ حاڵی من خنکان و سوتانە !

ئەمن لەو شارە کوژراوی خەدەنگی نازەنینێکم
فەرەنگی طینەتە ، کافر دڵە ظاهیر موسوڵمانە

بە هیچ وەجهێکی ناوێرم کە نێزیکت ببم ، قوربان ،
بە عەینی هەر لەمن روی داوە حاڵی شەمع و پەروانە

دەخیل ئەی مەحرەمی دەردی (وەفایی) ! خزمە تەدبیرێ !
ئەوا مەحبوبە چارەی نایێ خۆ کوژرانم ئاسانە

---

(٢٤)

(١) لە (خ)دا وەکو (بمکژن) = بمکوژن نوسراوە و بە قەڵەم کراوە بە (بی‌کوژن) .
(٢) (خەلیلی) وەك (خیل) نوسراوە ، بەلام رونە کە هەڵەی نوسەرە .
(٣) ئەبێ بۆ راگرتنی سەنگی نیوە بەیتەکە وا بخوێنرێتەوە .

حەریقی ئاوری دووریم ، داغداری زولفی جانانە
ئەگەر بابێك لە لای قیبلەم نەیێ حالم پەرێشانە

نەسیمی صوبحدەم قوربانی نەشئەی تۆزی رێگاتم
غەریبم ، بێکەسم ، رووح و دلم سووتاوی هیجرانە

ئەمن وا لێرەکە و رووحم لە خاکی پاکی بەطحادا
حەیاتم بێنەوە رابرە بەو باغ و گولستانە

ئەگەر دەریایی ئاور بێ ، ئەگەر طۆفانی خوێن هەستێ
بە سۆز و گریەیی زارمە ، بلێ بەو ماهە تابانە

بە غەمزەی چاوەکەی مەستت هەموو جێی نەشتەرە جەرگم
بە موژگانی سیات قەلبم سەراسەر جێگە پەیکانە

بە تاری زولف و ، گولناری جەمالی تۆ بەڕۆژ و شەو
سەرم دەربەندی سەودایە ، دلم سەرگەرمی سووتانە

دلم سەودا سەرە و جانم (پراز) غەوغایە نازانم :
نەداغی تاری زولفانە ، نەدەردی وردە خالانە ؟

نە خالت روحمی پێمدا دێ ، نە قەلبی دایرەی زولفت
عەجەب ماوم ! دەلێی دەوری فەڕەنگی کافرستانە !

بە شەوقی رووت لە حەلقەی زولفەکەت دێ ئاه و نالەی دل
لە صوبحی کازیبەی شەودا چریکەی مورغی خۆشخوانە

شەهیدی تیغی ئەبرۆتم بە جەزبەی خالەکەی چاوت
مەقامم قابە قەوسەینە لە سایەی پیری مەیخانە

هەموو عالەم بە دیدارێکی تۆ قوربانی ئەبرۆتن
مەگەر طاقی برۆت ـــ قوربان ـــ هیلالی عیدی قوربانە ؟!

عیبادەتخانە بەرھەم بۆ بە نەشئەی قیبلەکەی ئەبرۆت
لە سایەی چاوەکانت ماڵی کەعبەش بۆتە مەیخانە
بە ئاھ و گریە بۆ سەیری جەماڵی چۆم و پێی فەرمۆم :
تەماشای باغ و گوڵشەن بۆ چییە بەو باو و بارانە ؟!
خەطی ھات زولفەکەی لەرزێ لەسەر خاڵی سیا ، گۆیا :
حەبەش بۆ چین لە تێلی دا : کە رۆم و ھیندە شەڕیانە
بە ناز رۆی کردە میحرابی برۆ موژگانی دەیفەرمۆ :
کە تۆ لوطفت ھەبێ ، قوربان ، خەراباتیش [1] موسوڵمانە
(وەفایێ) دەردی بێ دەرمانە بەو چاوانە نازانم :
ھیلاکی تۆیە ؟ یانە خەستە جانی دەستی پەریانە ؟

(٢٦)

خەرامان بەو سەری زولفی پەرێشان چیھرە بنوێنە
لە گوڵ رەنگ و ، لە سونبول بۆ ، لە سەروان جیلوە بستێنە
شەھیدی شەوقی ئەبرۆی تۆ بە جەنەت شادە ، ئازادە ،
ئەتۆ قیبلەی مورادانی دەمێکی رۆت وەھا بێنە
زەکاتی خاڵی لێوت بۆسەیە لەو چاوە کافیمە
ئەتۆبی و ساقیی کەوثەر دڵم بەو جامە مەشکێنە !!
بەزولف و رۆی گوشاد جارێك بپرسە حاڵی شێواوم
دەمێك شەککەر بدە ، سونبول بە با دە ، گوڵ ببارێنە
دڵم ھێناوە بۆ لێوت بەڵا زولفت رەضای لێ بێ
وەکو قەنادی [1] خۆش سەودابە : زۆ زۆ بیدە بستێنە

---

(٢٥)

(١) خەرابات : مەیخانە . بەڵام بەو جۆرە ماناکەی رێك نیە و ، دەبێ بگوترێ : خەڵکی دانیشتوی خەراباتیش ھەمو موسوڵمانن .

زەدەی چاوم ، لە لێوی خۆت شیفامدە ، بەس بەڕقدا چۆ
بە قەطرێك ئابی حەیوانت نەخۆشی خۆت مەسوتێنە
ئەگەر صەد رۆح و دڵ بێنم موڕادی من رەوا نابێ
لەبی لەعلی بە من نادا دەزانێ رۆح چ شیرینە
لە ئەنفاسی سەحەرگاهێ بترسێ ، ئەی چرا ، جارێك ،
هەناسەی عاشقان تیرە ، مەلی [٢] پەروانە بێ خوێنە
دەلیلی چاك و پاکی پێ دەوێ وەصلی روخ و زولفی
خودا شادێ بە شانەی‌دا ، صەفای جەنەت بە ئاوێنە
لەسەر میحرابی ئەبرۆی کەوتمە زولفی دایمە بەر غەمزە
بە جەللادی دەکوت : مورتەدد ! حەڵاڵە خوێنی بڕژێنە !
سەری دانا لەسەر رۆی تۆ ، بە شوێنی زولفی تۆدا چۆ
(وەفایێ) ئاخری خێربێ ، دەمێکە بێ سەر و شوێنە

(٢٧)

ئەی حوسنی ئەزەل ، دا نەفەسێ خۆت بنوێنە
ئاوێنەیی رۆی خۆتە دڵی من مەشکێنە
کەوتۆمە شەکەنجی[١] سەری زولفت بە تەمای رۆت
یاریم کە نەکەی چۆم بە طەلیسماتی خەزێنە

---

(٢٦)

(١) قەنناد : شەکرفرۆش .

(٢) (مەلی) دەگونجێ وەهابێ کە نوسیمان واتە : مەل ، باڵندەی پەروانەی دەوری شەم بێ خوێنە . یان (مەڵێ) واتە تۆ مەڵێ : پەروانە بێ خوێنە ، قەیدی چییە با بسوتێ و بکوژرێ !

(٢٧)

(١) شەکەنج : بە گرێ و چین و پێچی زولف دەوترێ ، هەر وەها بە مار و ، ئازار و ، فڕو فێڵیش دەوترێ .

عالەم هەمو رەنگینە لەبەر عەکسی جەمالت
هەر رەنگە بەڕەنگێکی هەزار رەنگە نوێنە
چونکە سەبەبی دەوڵەتی خەندەی گوڵە باران
ئەی دیدە ! هەتا هەی بگریێ ، خوێن بڕژێنە !
چونکە شەرەفی قوربی بەقا وا لە فەنادا
ئەی دڵ وەرە تا زیندووە بی خۆت بمرێنە !
سوتاوە دەرونم ، وەرە ئەی بادی بەهاریێ ،
زیندوم کەوە بێنێکی لە غونچەی دەمی بێنە
رابرە بە دامان و خیابانی یەخەیدا
نەختێ لە گوڵ و سونبول و نەسرین بوەشێنە
مومکین نیە لەو چاوە نەجاتی دڵی زارم
ئەو مورغە[٢] بریندارە گرفتاری شەهێنە[٣]
عەینی کەرەم و مەرحەمەتە هەرچی بفەرموێ
لوطفت نیە جارێ بە جوێنم بدوێنە !
دەمکوت : کە خەطت بێ دڵی خۆم نادەمە چاوت ،
نەمزانی کە مەی فەصلی بەهار تۆبە شکێنە
خۆی داوەتە زولفت لە دو لا گۆشەیی ئەبرۆت
میزان کە دڵان هێندە دەبا سوچی شەهێنە[٤]
فەرمویە : (وەفایێ) بە دڵی تۆیە ویصالم
قوربان هەر ئەتۆ و دڵ ؟ وەرە روحیش بستێنە !

---

(٢) مورغ : مریشك ، باڵندە .
(٣) شەهێن : باز .
(٤) شەهێن : لێرەدا مەبەست ترازوە .

(٢٨)

رۆحم بە فیدات ئەی گوڵی گوڵزاری مەدینە
لوطفت هەبێ ، رۆ وا بکە ، مەقصودی مە دینە
بەو جێگە [بوینە !] شەرەف و قورب و مەقامت
لوطفت ببێ بمبەخشە وەرە جورمی مەبینە(١)
دەرمان مەکە هاتومە حەکیمی هەمو دەردان
دەرمان بکە جەرگم کە هەمو کۆنە برینە
عومرێکە دەناڵم بە ئومێدی گوڵی زارت
جارێکی بفەرمو : کە چ هاوارە ؟ چ شینە ؟
فەرضەن هەمو دونیا من و عومری خضرم بو
بێ جەننەتی رۆی تۆ چ حەیاتێکە ؟ چ ژینە ؟
ئیحسانی گوڵ و خاکی دەری پاکی لە چاودا
بۆ یێکیە فەلەك تا هەیە چاوی لە زەمینە
رەوشەن بکە چاوم بە کلی خاکی دەری خۆت
بەو عیززەتە فەرشی قەدەمت عەرشی بەرینە
زولفت لە دو لا شاد و گوشادن بە جەمالت
کوا ئەهلی شیمالێ ؟ هەمو ئەصحابی یەمینە
مەوقوفی نیگاهێکە بفەرمو بە تەرەححوم
ژەنگاوییە ئاوی نیە ئاوێنەیی سینە
پابەندی ئیشارێکە ، دەری کە لە دەرونم :
خودبینیی و ، بوخل و ، حەسەد و ، نەخوەت و ، کینە

---

(٢٨)

(١) لە نوسخەکەی بەردەستماندا نوسراوە : لوطفت بێ و بمبەخشە .. تاد . بەڵام بەم جۆرە لاسەنگە .

بەو خاڵ و خەط و صورەتی گێسوی هەتە حەقیە
(مانی) کە پەرێشانی صەنەمخانەیی چینە
نایدەم بە هەمو دەوڵەتی دونیاوو قیامەت
جارێ بە (وەفایی) کە بڵێ کەلبی ئەمینە

(٢٩)

لەسەر چی لێم زیزی چبوە چ قەوماوە ؟
دەمم لە روی تۆ دا کابە نەڕوخاوە
چ کێوە طورێکە چ شوعلە تورێکە
[دڵم لە تاوی روی تۆ ئەگەر نەسوتاوە ؟!]
چ بەرق و بارانە چ گوڵ بەهارانە ؟
چاوم لەبەر خەندەت ئەگەر نەگریاوە[١]
نە زولفی جادوتم نە خاڵی لای روتم
عەزیزەکەم بۆچی ئەمنت وەلا ناوە ؟
[چبکەم کە هەر نەگریم لە دەست ئەو چاوە کاڵە ؟]
[شەهید بە هیچ وەختان خوێنی نەوەستاوە !]
[لەبەر هەناسەی من زولفی لە رو لاچو]
[مەگەر نەسیم ئەنگوت بەیانی بەرداوە]
[بە زاری خۆی داخۆ پرسی لەمن ، یاخۆ]
[گوڵ بو وەها پشکوت شەکەر بو دەتواوە ؟!]
[بە تاری زولفانت ئەمن وەها شێوام]
[صەبر و قەراری من رۆیی نەگەڕاوە]

---

(٢٩)

(١) ئـەم پارچەیە لە (هـ)دا پێنج شیعرە ؛ ئـەم سێ شعیرەی سەرەوە و ، شیعری « بە غەمزە کوشتومی » کـە لـە دواوە دێ و ئـەم شـیعرەی خوارەوەش کە لە (خ)دا نیە .

[لەبەر شەکەر خەندەت ئاورم وەها کەوتێ]
[سۆز و گودازی(٢) من نەی بۆ نەشێراوە]

[سۆراغی دێوانان ، چراغی پەروانان ،]
[شەرابی مەیخانان ، خوماری ئەو چاوە]

[ئەتۆ و گوڵی ، بۆ خۆت کردت بە ئاوێنە]
[ئەتۆ و دەمی ، فەرمۆت بەو ئاوە کوژاوە]

[ئەی رۆژی شەو گەردان ، رۆی تۆ لە نێو پەردان ،]
[شیفای هەمۆ دەردان ، بە خەندەت هێناوە]

[تۆ و زولف و خاڵی خۆت ، ئەتۆ و جەمالی خۆت ،]
[کە شەو بە تاریکێ ، کە رۆژ گیراوە]

[بەو ئاڵ و والآیە ، بەو بەژن و بالآیە]
[کە ذاتی ئەسمایە ، کە وەحدەتی ناوە]

[یەخسیر و بەندی تۆم ، لە دۆی کەمەندی تۆم ،]
[بە زولفەکان جارێ بفەرمۆ بەولاوە]

[فەرمۆت : دەبێ بگرێ ، صەبر و قەرار نەگرێ]
[ئەمرت لەسەر عومرم ، حوکمت لەسەر چاوە]
[بە تیری ئەو شۆخە چلۆن نەناڵێنم ؟]
[برینی تیراوێ بەئێش و زۆخاوە !]
[فەرضەن ئەمن شێت بۆم رۆم نەبۆ نەمزانی]
[هەمیشە خۆ پادشا رۆی بە گەدا داوە]
بە غەمزە کوشتۆمی ، بە شێوە گرتۆمی
دەژلێ : وەفا مەگرێ ، شەهید نەشۆراوە !

---

(٢) گوداز : سۆتان و توانەوە .

[دەمێکە ڕەنجورم ، لە یاری خۆم دورم]
[شەماڵ دەخیلت بم ، وەعدەی دوعا و سلاّوە] [3]

[بڕۆ بە زاری من ، بڵێ بە یاری من :]
[دوربێ لە حاڵی تۆ ، ڕوحم بە نێو ماوە]

[ئەتۆ کە ڕێزانی چۆڵ و بیابانی]
[دەستی من و دامانت (وەفایی) داماوە !]

(٣٠)

لەبەر نازی چاوبازان خورد و خەوم خوێناوە
بە تیری تیراندازان چبکەم جەرگم بڕاوە ؟!

شێت و[1] شەیدای صەحرایی ، دەگریم هەر وەك (وەفایی)
چبکەم لە دڵەی سەودایی ، پەرییان دەستیان[2] لێداوە ؟

لەسەر طاقی دو ئەبرۆی [3] ، مەیلی زولفان دەمکێشێ
خۆ وەختە من کافربم ، [4] چبکەم قیبلەم گۆڕاوە

عیشوەی ڕوی تۆ هەر خۆش بێ ، موشکل گوشا و سەرخۆش بێ
بزوت بادی نەورۆزێ ، گرێی زولفت کراوە [5]

---

(٣) (وەعدەی دوعا و سلاّوە) لە کێشدا قورت و لەنگییەکی تێدایە .

(٣٠)

(١) شێت و شەیدای (ف) شێتم شەیداو . لە (ه) و (ف)دا ئەمە دوا شیعرە.

(٢) دەستیان (ف) دەسیان .

(٣) دو ئەبرۆی (ف) دو ئەبرۆت .

(٤) خۆ وەختە من کافربم (ف) خۆ من کافر بوم بۆ خۆم .

(٥) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیـــە .

ئەی ئاوێنەی[٦] دولبەرێ ، زارت گوڵ زولفت زەڕی[٧]
با هەناسەم نەدگرێ [٨] ، ڕوی خۆت بێنە بەملاوە
زولفت جێی بێ قەراران ، ڕوت ڕۆژی شەو بێداران
ئەمان ئەی شای گوڵزاران روحمێك [٩] تا ڕوحم ماوە
بەس عومری من بە بادە ، ڕوت بێنە زولفت لادە !
دڵ بۆیە نامورادە ، بەو شەوە ڕۆژ گیراوە
با شەو بڕوا سەحەر بێ ، باغی گوڵان وەبەر [١٠] بێ
گەر تۆ مەیلت لەسەربێ ، کافر ئیسلامی ناوە
دەستم لە تای زولفت دا بەم بالایە نەمزانی
بۆچ دەمکوژی خۆ قوربان [١١] پردی قیامەت نەپساوە ؟ !
لەبەر چاوت نەمزانی ، بێ باغەبان گوڵ چینم
مەست بوم هۆشم لێ نەبو ، دەمم بۆ ڕوت هێناوە
هاتم بە بۆنەی[١٢] خاڵت ، توشی بەلای [١٣] زولفت بوم
طەیرێکی نابەڵەد بوم نەمزانی دانە و [١٤] داوە
ئەمڕۆ صەبای موردان [١٥] کاسی کردم نەمزانی :
نە عەطری نافەی چینە ، نەبۆنی زولفی خاوە ؟

---

(٦) ئاوێنەی (ف) ئایینەی .
(٧) زەڕی (ف) ئەری .
(٨) نەدگرێ (ف) نەتگرێ .
(٩) روحمێك تا (ف) روحمێ بکە .
(١٠) وەبەر (ف) بەبەر .
(١١) بۆچ دەمکوژی خۆ قوربان (ف) بۆچ وا دەمکوژی قوربان .
(١٢) بە بۆنەی (ف) بە بیانوی .
(١٣) بەلای (ف) داوی .
(١٤) دانە و (ف) دانەی .
(١٥) ئەمڕۆ صەبای موردان (ف) بای (مروحە)ی فراوان .

لە سایەی چاوەکانی بۆمە [١٦] رەندی خەرابات [١٧]
لە لای پیری مەیخانە [١٨] خەرقەم لە گرۆی مەی ناوە

تۆ خودا دڵم مەشکێنە ، با بزانم : — رۆت وابێنە —
رۆتە یاگوڵ هەنارە [١٩] ؟ لێوتە یا شەکری خاوە ؟

وەقتێ ئارەق دەڕێژێ بۆ کوشتنی (وەفایێ)
بە گوڵی کوڵمی [٢٠] سوێند دەخۆم گەردەن شوشەی گوڵاوە [٢١]

لە دەردی بێ دەرمانێ کەوتومە سەرگەردانێ
بە جوابی (لن ترانی) چبکەم رۆحم سوتاوە [٢٢]

قەیتانی دو لێوانت بەندی جەرگی پساندم
کوفرت لە لام ظاهیرە روحمت لە لا نەماوە

سڵاوم کرد لە یارم ، بە دڵێکی غەمگینەوە
بە لەفظێکی زۆر شیرین جوابی سڵاوی داوە

(٣١)

چاوەڕێی موژدەی نەسیمم ، تا لە گوڵشەن دێتەوە
بەڵکە فەرمایش بکا گوڵ ، بولبولم با بێتەوە
وا وەعیدی بەفری زستانە و فیراقم کەوتە دڵ
مەر بە بای وەعدەی ویصالت کێوی دڵ رەش بێتەوە

---

(١٦) چاوەکانی بۆمە (ف) چاوەکانت بۆم بە .
(١٧) خەرابات (ف) مەیخانە .
(١٨) مەیخانە (ف) خەرابات .
(١٩) هەنارە (ف) ئەنارە .
(٢٠) کوڵمی (ف) کوڵمت .
(٢١) گوڵاوە (ف) گوڵاوی . ئەم شیعرەی دوایی لە (ف)دا بە جیاوازی نوسراوە .
(٢٢) لە (هـ)دا ئەم سێ شیعرەی لە (خ) زیاترە .

میروەحەی زولفت لە دەوری ئاوری ڕوت بێ چلۆن
ئاگری عیشقت بە ئاوی چاوی من دەکوژێتەوە ؟!

سوچی زولفت بۆ کە پەروانەی دڵم ڕوی کردە ڕوت
ئاگری وەصڵی شەم و پەروانە شەو دەکرێتەوە

خەططی میهر و زولف و خاڵی حوججەتی موڵکی دڵە
نەقشی ئەو موهرە بە ئاوی (خوڕخوڕە) ناچێتەوە

دڵ لە ترسی چاوی بو ، ڕوی کرد لە میحرابی برۆی
ئیستە بیستومە لە چینی زولفی جێ نابێتەوە

کێوی هیجرت ختستە سەر شان و ، دڵم پێی ختستوە
تا نەگا دەستی بە زولفت زەحمەتە هەڵسێتەوە

صەد کەڕەت ختستمە گێژی مەهلەکەی بەحری فیراق
ئاخرێ قوللابی موژگانت دەرم دێنێتەوە

مەزرەعەی میهر و مەحەببەت توخمی وەصڵی شین نەکرد
گوڵ بە شادی دادەچێنم خاری غەم دەڕوێتەوە

خۆت دەزانی موددەتێکە سەر و پاماڵی جەفام
کەی وەکو نەقشی قەدەم سەرنێمە ژێرپێتەوە ؟

دڵ ئەوا کەوتوتە زیندانی غەم و قوربانتم
تاێکی زولفت بنێرە بەڵکە بۆم دەربێتەوە

تو خودا تاکەی لە تاریکێ شەوی هیجرانی تۆ
دەستە و ئەژنۆم دابنیشم : ڕەببی کەی ڕۆژ بێتەوە ؟!

بێ ئیشارەی (حکمة العین)ی (شیفا)ت نایە شیفام ،
خۆت دەزانێ زامی دورێ سەختە خۆش نابێتەوە

فیكری من چونكه دەقیقی عاشقی قەددی ئەوە
مۆ لە مۆ گیراوە ، چبكەم لێك جوێ نابێتەوە ؟![1]

(٣٢)

چین چین و تاتا [كر !] [1] زولفی حەریری بكەوە
[دین و دڵان مەستكە رێی میسك و عەبیری بكەوە !]
چەند خۆشە بۆسە كردن ، پێكەوە دەست و گەردن ،
ئیدی هەتاكو مردن بە شەهد و شیری بكەوە
هیلاكی غەمزە و برۆی ، شاد و شەهیدە بۆ خۆی ،
ئەی دڵی رەنجەڕۆ بۆی ، شیر و تیری بكەوە
گەر وەكو زولفی سیای ، حەلقە ببەستن صەفای
بمرە لە بەز خاكی پای ، هەر بە ئەسیریێ بكەوە
لە مێژە بێحاصڵم ، تاكەی بناڵێ دڵم ؟
بولبولی خۆتە گوڵم ، جارێكی بیری بكەوە
دڵ كە لە تۆ زیز بوە ، خوێن وەسەری كەوتوە ،
طیفلە گڕۆی[2] گرتوە ، بەو مەمە ژیری بكەوە

---

(٣١)

(١) ئەم پارچەیە لە نوسخەی (ف)دا لە گەڵ كۆمەڵە شیعری (وەفایێ)دا و بە شیعری ئەو نوسراوە ، بەڵام وەك دەبینین لە كۆتاییدا نازناوی ئەوی تێدا نیە ، كە (وەفایێ) زۆر كەم ئەوە دەكا . زیاد لەوەش ئەگەر تۆزێ بە وردێ سەرەنجی بدەین دەبینین تام و چێژێكی تایبەتیی تێدایە كە كەم لە شیعری وەفایێدا هەستی پێ دەكرێ .

(٣٢)

(١) رەنگە (كر) (گرێی) بێ و بە هەڵەی نوسەرەوە (یێ)كەی لەبیركرابێ وە رەنگیشە (سەری) بێ .
(٢) گڕۆ : وڕك و بیانو .

چاو مەستە رۆ گوڵ دەستە زاری خۆی کردە پوستە
فەرمۆی : (وەفایێ) هەستە بەس بە زویری بکەوە !

(٣٣)

مەمکوژە تۆ گەردەنی خۆت زۆ لە زولفان دەرخەوە
ئەی صەبای صالحان ئەتۆ بکەی ئەم شەوە رۆژ بێتەوە
طاقەتم چۆ ئارەقی گەردنت بە زولفان ون مەکە
ئەی ستارەی صوبحدەم ئەمشۆکە زۆتر دەرکەوە
سۆتبۆم خۆم دا پەنای زولفت دەمێك ئاسودە بم
رۆت نیشان دام باز[1] لە سایەی تۆوە ئاورم گرتەوە
زولفت ئەفشان کرد و پەنهان بۆی و دونیات کردە تەم
خۆت وەدەرنا عالەمت سۆتاند و ئاورت کردەوە
با بە هەوبای پایبۆست عومری من کۆتا نەبێ
مەیخە پشت گوێ ، مەرگی من ، بێ زولفەکانت بەردەوە
ئولفەتی زولفت چییە قوربان لەگەڵ روخساری تۆ ؟
خۆ بە هیچ دینێکی نابێ کوفر و ئیمان پێکەوە
هاتە سەر خەندە کە من سولطانی حوسن و دولبەرم
غایەتی صورەت نومای رۆژی جەمالی من شەوە
بای صەبا بەرقەع گوشا بۆ ؟ یا ئەتۆ بۆی خۆت نواند ؟
یا نە ریضوان دەرکی گوڵزاری بەهەشتی کردەوە ؟
من لە بەر عەکسی نیگاهت کەوتووم هۆشم نیە
چاوەکەی تۆ هەر نەخۆشە یا نە سەرخۆشی خەوە ؟

---

(٣٣)

(١) بـاز : دۆبـارە .

(خارق العادات)ی زولف و ، خاڵ و ، خەندەی زاری تۆ
میشك و عەنبەر ، شەهدو شەککەر ، لەعل و گەوهەر پێکەوە
زولف لادە با دیاربێ جاعیلی لەیل و نەهار
ڕۆی وەدەرنا تا بزانن (خالق الاصباح) ئەوە[٢]
نەو ڕەسیدەی نەخلی باڵا شەرحی حەرفی وەحدەتە
نەور و نەکهەت ، نور و ظوڵمەت ، نار و جەننەت پێکەوە !
وەك سەری زولفت دەبێ کێ بێ حیسابی تێك نەچێ
گەر بە ناز تۆ بێیە پەی مەحشەر بە چاوی مەستەوە ؟
چم لە ئوممێدی بەهەشت و بیمی دۆزەخ داوە من ؟
دۆزەخی من هەر فیراقە ، جەننەتی من هەر ئەوە !
لێوەکەت عومرم بۆ شەرطت کرد بە دڵ جارێکی دیش
وەختە بۆت بمرم وەرە عومری دوبارەم پێ بدەوە !
خۆش بە ناز رامەبرە ، قوربان ، ئیلتیفاتێکت هەبێ
دادخواە زۆر کەوتوون نەختێ سەمەندت [٣] بگرەوە
طاقی ئەبرۆت دەرخە شادم کا هەتا قوربانی بم
عیدی قوربان چونکی شەرطی روئیەتی ماهی نەوە
داخۆ چبکا پاش خەط و خاڵان صەفی موژگان بە ناز ؟
لەشکری تورکان ئەوا هات و فەرەنگی پێشڕەوە !
ئاه و ناڵەی بێقەرارت عالەمی خستۆتە جۆش
گوڵ بە ناز پەروەردەیە ئەی دڵ دەمێکی بسرەوە
من لەسەر خاکی دەری یاری سەفەر کەردە نەمام
نامرم ئەهلی بەهەشتم گەر ژیانم بێتەوە[٤]

---

(٢) ئەم شیعرە زیادەی (هـ) یە .
(٣) سەمەند : تیری پەیکان .
(٤) ئەم شیعرەش لە زیادەی (هـ)یە .

تۆ هەڵستای بەو دەمە رۆحی (وەفایی)ت زیندەکرد
با قیامەت کەس نەڵێ هەر بێکە تۆ خودا هەستەوە

(٣٤)

تا بە تا لەو رۆژە تۆ زولفت بە رۆدا خستەوە
من لە سایەی زولف و رۆی تۆ رۆژی رۆناکم شەوە
دا بزانن خەط لە دەوری عاریضی هات و کوتی :
[هەرچی نەیدیوە شەو و رۆژ نور و ظولمەت پێکەوە !]
دڵ لەسەر طاقی برۆی خۆی خستە داوی زولفی خاو
قیبلەکەم گۆڕاوە بۆیە پێم بە داوی کوفرەوە
رۆحی شیرینم بە چاوان وا بە زاری دەمکوژێ
قەد نەڵێ : داخۆ ئەوە فەرهاد یاخۆ خوسرەوە ؟
چونکە دڵ عاشق بە ئەبرۆی بۆ بە داوی زولفی بەست
حەقیە زنجیری بکا دێوانەیی ماهی نەوە
من وەها زۆ مەستی مەی نابم بە نەشئەی چاوەکەت
مەرگی من ساقیێ لەگەڵ ئەو جامە لێوت بێنەوە
تۆ (وەفایی)ت کوشتوە ئیثباتی کوڵمی سورتە
رۆژ کە گیرابێ نیشانەی قەتڵی مەظلوومان ئەوە

(٣٥)

سەروە یا عەرعەرە یا تازە نیهاڵی چەمەنە ؟
یا ئەوە گوڵبونی بالای گوڵی گوڵزاری مەنە[١] ؟

---

(٣٥)

(١) (مەنە) لەم شیعرە و دوا شیعردا لە بەر سەروای شیعرەکە وام نوسیێ ، راستیەکەی (منە) یە .

عاشقی زولف و روخی سەرسەری یارێکم ئەمن
چاوی بیمارە ، گوڵی زارە ، قەدی نارەوەنە
قەدی سەروە بەری هێناوە کە میوەی کەمی وی
ناری پوستانە ، گوڵی نەوڕەسە ، سێبی زەقەنە
لە هەوای باغی گوڵانی کە دەنازێ حەقیە
گوڵی من : گوڵ دەمە ، گوڵ چەپکەنە ، گوڵ پیرەهەنە
دڵ کە کوشتەی روخیە بەستەیی زولفە دەگرێ
شەوی هیجرانە دەڵێی ناڵەیی مورغی چەمەنە
ئەشکی من چونکە لەسەرچاوەیی دڵ دێتە دەرێ
رەنگی گوڵناریە مرواریی خاکی یەمەنە
زولفی لەرزانی بە سەر چاوی بە دەم بادی وەزان
میشکی تەڕ عەنبەری تەڕ ، چەتری غەزالی خوتەنە
[کوشتنی بولبولی میسکین چییە پشکوتنی گوڵ]
[مەطلەبت کوشتنی عاشق نیە تۆ پێمەکەنە]
دڵ و دینم لە بەهای ماچی دەمی داوە دەڵێ :
لە (وەفایێ) مەگرن عاشق و مەجنونی مەنە

(٣٦)

چاوی پڕ خوێنم دەگێڕم قیبلەکەم پەیدا نیە
نوری چاوم رۆییوە ، یا دیدەکەم بینا نیە ؟

وەك نەیستان ئاوری بەربۆتێ دەرونم بەند بە بەند
دڵ کە هەر وەك نەی دەناڵێ دەم بەدەم بێجانییە

ئەی چرا لەحظێك مودارا تێر ببینێ رەنگ و روت
وەرنە پەروانەی غەریب جان و دڵی پەروا نیە

بۆ نیثاری مەقدەمت عومرێکە دەگریم رۆژ و شەو
تا بەکەی گەوهەر فشانیِ چاوەکەم دەریا نیە ؟
چی دەکەم ، دەگریم ، دەسوتێم ، ئاوری دڵ نامرێتەوە
چبکەم ئاخر ــ نوری دیدەم ! ــ سینەکەم (سینا) نیە
گەر هەزار جار بی بەکۆی زوخاڵ بە نوری کێوی طور
ئەو دڵە جۆیایێ یەك دیداری وەك موسا نیە
هات و رۆی وا کرد و دونیای کردە ناڵەی عاشقان
دا نەڵێن : نایێ قیامەت ، رۆژی واوەیلا نیە
حەلقە حەلقە تاری زولفت خستە سەر رۆی نازەنین
دا نەڵێن : رۆژ حەلقەگۆشی ماهی شەوئارا نیە
پێکەنیِ مەمنونی کردم ، زولفەکەی دامیِ بە دڵ
دا نەڵێن : شەککەر فرۆشی ئێمە خۆش‌سەودا نیە
خۆم بەسەر گێڕا ، کوتم : قوربان پەرێشانیِ بەسە !
سوێندی خوارد : بەو زولفە وەصلم عەینی سەرگەردانیە
مەنعی ناڵینم لە شەوقی گەردەن و رۆی خۆت مەکە
بولبولی صوبحی بەهار بێ شین و واوەیلا نیە
دڵ کە بەستەی زولفە لەو لێوانە مەحرومی مەکە
بێ شەکەر ئەم طوطییە ناژێ کە هیندوستانییە
گا بە ناز گاهێ بە غەمزە مەمدە بەر تیغی برۆت
کوشتنی عاشق بە هیچ دینێکی ــ قوربان ــ چا نیە
با فریبی من نەدا واعیظ بە گوڵزاری ئیرەم
عاشقی رۆی تۆ بە هەوای (جنة المأوی) نیە
گەر هەمو عالەم بڵێن : مەجنونە ، تا دەمرم دەڵێم :
هەردو دونیا قیمەتی دیدارێکی لەیلا نیە

داد لە دەست حوسنت ، کە زولفت نابێ بێ ناڵەی دڵان
ئارێ ئارێ دائیرەی شاهانە بێ غەوغا نیە ؟
چت لەوەصڵی زولفی من ؟ فەرمو (وەفایێ) ها دەمم !
طالیبی عەیشی ئەبەد بە عومری دونیا فانییە(۱)

(۳۷)

صەد هەزار دڵ پێکەنێ وەك گوڵ بەدەم بادی بەهەشت(۱)
یا هەناسەی جانفزای گوڵزاری غەوثی ثانییە ؟
جانشینی حەضرەتی (غوث الخلایق) قوطبی حەق
فەرعی (طه) ئەصلی (یاسین) نەوبەری گەیلانییە
رەوشەنێ چاوی قولوبی عاریفە عەکسی دڵی
کێوی طورە ، مەظهەری نورە ، کلی سوبحانییە
[پێی لەسەر شانی هەمو وەلییانە جەددی خۆی دەڵێ :]
[جێی لەسەر چاوانە شاه و شانشینی ثانیە]

(۳۸)

دڵی دێوانە لەسەر زولفی لە عالەم بەرییە
قەد رەهایی نیە لەو داوە کە بەستەی پەرییە

---

(۳٦)

(۱) ئەم پارچەیە لەگەڵ ئەم پارچە بچکۆلەی دوایيدا ، لە (هـ)دا تێکەڵ کراوە و دۆپارچەی ۱۰ و ۱۱ شیعرییان لێ پێکهاتوە . بەڵام ئێمە وەك (خ) نوسیمان .

(۳۷)

(۱) ئەم چوار شیعرە لەسەر کێش و قافیەی پارچەکەی پێشەوەن ، بەڵام لە (خ)دا جیا کراونەتەوە و بۆ یەکەم جار لەو دەسنوسەدا لەسەر ئەم چوار شیعرە نوسراوە : «ایضا» . بۆیە ئێمەیش پەیڕەوێ (خ)مان کرد و بە جیا نوسیمان .

به وەفا بە کە دەشمکوژی بە میهرم وەرە سەر
دا نەڵێن عاشقی بێ میهر و وەفا سەرسەرییە
[چت لەدڵ داوە عەزیزم وەرە نێو دیدەیی من]
[دڵ هەموو ئاورە چاو مەنظەرەیی دوو دەرییە]
چاوی بیماری طەبیبی هەموو دەردی دڵمە
غەمزە دەرمانییە ، پەیکانی موژە نەشتەرییە
قامەتی تۆ کە گوڵ و بەی بەری بێ بێ بەری بێ
بۆچ دەڵێن ئیدی صنەوبەر بەری بێ بێبەرییە ؟ !
بۆیە سووتاوم ئەمن عاشقی بەدناوم ئەمن
دڵەکەم غەمزەدەیی غەمزەو و نازی پەرییە
ڕوو بە ئەبرۆتە ئەگەر بۆچی دڵ ئازارە موژەت ؟
ئەهلی قیبلە عەجەبە وا ڕەوشی کافرییە !
سەروی گوڵزاری (وەفایی)یە کە گوڵزاری جەمال
خەندەگوڵ ، گوڵ بەرییە ، هەم گوڵە هەم گوڵپەرییە

(٣٩)

کار و پیشەی ئەم دڵەم چبکەم خودا هەر زارییە ؟
سەیلی فرمێسکم وەکوو جۆگە لە چاوم جارییە
سەروە ، یا شمشاڵە ، یا خۆ عەرعەرە ، یا نارەوەن ؟
یا چنارە یا کە تووبای قامەتی دڵدارییە ؟
نوختەیی ئایاتی قورئان ، یانە هیندووی خەطی تۆ
یا سەوادی عەینە ، یاخۆ خاڵی سەر روخسارییە ؟
بێ قسە وەختی تەبەسسوم سەد هەزارانی دەکوشت
یانە غیلمان ، یا پەریێ ، یا حوورە ، یا گوڵزارییە ؟

مات و حەیرانم کە بۆچ ئەمڕۆ دەمی هێنا ئەمە
یانە تەئثیری فوغانمە ، یانە وەعدەی پارییە ؟

زەخمی ناسۆرە قەرارگە ، یـانە ئێشی خەنجەرە ؟
یا خەدەنگی چاوی بیمارت لە جەرگم کارییە ؟

دەنگی قوقوی قومرییە یاخۆ سەلاّیی شیوەنە ؟
دەنگ و نەغمەی بولبولە یا ناڵە ناڵی تارییە ؟

ئەشکی دوو چاوی (وەفایی) سوورە جاریی ئاوییە
چونکی لێوی لەعلە گەردنبەندەکەی مرواریبە [1]

(١) ئەم پارچە م تەنها لە (ھ)دا دەستکەوت .

پیتی یێ

(١)

فەڕەنگی میللەتێ ، کافر دڵێ ، ئەگریجە تەرسایێ
مەلایك صورەتێ ، ئاهو خەرامێ ، ماه سیمایێ
پەریێ پەیکەر ، بوتێ ، گوڵ پەرچەمێ ، زنجیر گێسوێ
شەکەر لەب ، نازەنینێ ، عیشوەسازێ ، سەرو و بالآیێ [١]
نیگارێ ، توندخوێ ، سەرکەشێ ، عاشق کوشێ ، شۆخێ ،
گوڵەندامێ ، دڵئارامێ ، سەمەنبەر ، دیدەشەهلایێ
بە دوو زولفان رەسەنبازێ ، بە دوو ئەگریجە طەننازێ
بە دوو چاوان سیحرسازی ، بە دوو لێوان مەسیحایێ
کەمان ئەبرۆیی پەیوەستی ، لە عیشوەی نێرگسی مەستی
کە سەهمی خستە نێو شەستی [نزان !] هەریەك لەسەر لایێ
هەڵیدا دای لە جەرگم ، خستمی قەصدی سەری کردم
شەهیدی (کەربەلا) منبووم ئەسیری دەستی تەرسایێ
شکاندی سەددی ئیمان ، پشتی دین ، دەستی تەوانایێ
حیجابی ئابڕوو ، تۆبەی (وەفایێ) صیدقی مەولایێ
دەخیل ئەی هەمجەلیسان ، ئەی رەفیقان ، خزمە تا ماوم
بە هەر نەوعێکی بۆ خۆتان دەزانن بۆم بکەن رایێ
هەموو عومری عەزیزم صەرفی دەردی ئینتیظاری بوو
بەسەر وەقتی (وەفایێ) داخۆ دێ ئەم شۆخە یا نایێ ؟

---

(١)

(١) (بالآیێ) لە (خ)دا وەك (بلایی) نووسراوە .

(٢)

سەحەر مەستانە رابردم بە بەر دەرکی کلیسایێ
کەچی دەستی دڵی گرتم خەرامان [١] بەچچە تەرسایێ
ئیرەم بۆ عەنبەری زولفی ، ئەسیری چەنبەری زولفی
کەراماتی سەری زولفی بە هەرتایێ مەسیحایێ
بە داوی زولف موژە هەستان لەسەر موڵکی دڵم[٢] وەستان
نیظامی چین و تورکستان رژان بەربۆنە یەغمایێ
نیگاهی [٣] دڵستانی من ، خوماری دا بە جانی [٤] من ،
طەبیبی حاڵزانی من ، نەخۆش بۆ ، شەربەتی دایێ
ئیشارێکی بەچاوانکرد ، برۆی هەمباشی[٥] تورکان کرد
دڵمیان تیرەباران کرد ، کەمانداران لە هەر لایێ
صەبا[٦] زولفی پەرێشان کرد بە روخساری عەرەقناکی
چە شیرینە لەگەڵ یەکدی مەه و پەروین [٧] کە شەو دایێ ؟!
پەرێشان زولفی زونناری ، درەخشان رۆیی گوڵناری
لە زاری گوڵ شەکەر باری : کە ئەی مەجنونی لەیلایێ !
وەرە بڕوانە مەیخانە چ مەعمورە چ وێرانە !
لە هەر لایێ دڵ ئارایێ[٨] ، لە هەر گوشێکی شەیدایێ !

---

(٢)

(١) خەرامان (ح) خەرمان . دیارە خەرمان هەڵەی نوسەرە .
(٢) موڵکی دڵم (ح) ، (ق) حەددی دڵی .
(٣) نیگاهی (ق) نیـگاری .
(٤) جـانی (ح) خـانی .
(٥) هەمباشی ... (ح) هەماشی موژگان ... هەمباش : جوت .
(٦) صەبـا .. (ح) صەفی .
(٧) یەکدیٔ (ح) یەکدا .
(٨) بڕوانە (ح) بنوارە . دڵ ئارایێ (ن) دڵئارانێ . دیارە دڵئارانێ هەڵەیە .

که دەستم دا دەری دڵ بۆ[٩] ، نەدڵ بۆ گوڵشەنی گوڵ بۆ
هەمۆ نەسرین و سونبول بۆ ، قەرنفول نەخلی طۆبایێ

لە جێگایی تەجەللا دەم بە دەم بێ (لن ترانی) بێ
بە قوربانی دڵی عاشق هەزار وەك[١٠] طوری سینایێ

سروشکم هاتە خوارێ ، دۆر لە چاو و گەردەنی ساقێ ،
بەسەر [١١] حەوض و فوارەی عاشقان ئاخ جام و مینایێ !

جەمالی موطریبم کەوتۆتە یاد کوا نەغمەکەی تاری[١٢] ؟
هەوای خورشید ئەوا سۆتاندمی[١٣] ، ئاخ بۆ کزەی بایێ !

موغەننی کوانێ ئاهەنگی حیجاز و بەربەط [١٤] و چەنگی ؟
سێتای[١٥] موطریب صەدای بۆکەوت[١٦] ؟ لە بەرچی دەنگی نەی نایێ ؟

بە لەهجەی دەنگ و ئاوازت ، بە شوعلەی زەخمەکەی سازت
مودارای ئاو و ئاور بۆم ، ئەمان موطریب مودارایێ !

بە شەوقی ئاتەشی رۆی تۆ ، بە بادەی چاوی جادۆی تۆ
سەراپا بۆمە کۆی ئاور ، ئەمان ساقێ سەراپایێ !

---

(٩) دەری دڵ بۆ نە دڵ بۆ (ح) وەری گوڵ بۆ نە گوڵ .
(١٠) هەزار وەك (ح) هەزاران .
(١١) بەسەر (ح) لەسەر .
(١٢) تاری (ق) سازی . ئەم پارچەیە لە (ق)دا دە شیعرە .
(١٣) ئەوا سۆتاندمی (ح) ئەو سۆتاند .
(١٤) بەربەط (ح) موطریب .
(١٥) سێتا : سۆككراوی (سێ تارە) کە جۆرێکە لە ئالەتی مۆسیقا .
(١٦) بۆ کەوت (ح) ئەنگوت .

لەبەر تاوی جەمالی عالەمی مومکین بۆ ئارامم
دەسووتام ئەز ئەگەر سایەی سەری زولفی نەبوایێ[17]
بە گریانی دڵی من هاتە زەخم[18] و پێکەنی فەرمووی :
مەحاڵ بۆ خەندەیی ساغیر ئەگەر مینا نەگریایێ !
ئەمان شۆخی خەراباتێ ! کە بۆ دین و دڵ ئافاتی
بفەرموو بۆچ کەتۆ هاتی لەمن دەنگ و صەدا نایێ ؟!
بەئاب و تابی روخسارت (وەفایێ)[19] وا مەسووتێنە
خودارا ! ئەی چراغی دیدە ! بۆ پەروانە پەروایێ !
(وەفایێ) ماوە[20] دەستبەردان ، لە دەورەی نوقطە سەرگەردان ،
ئەمان یاقوطبی رەببانێ ، مەدەد یا شای بوخارایێ !

(٣)

هەتا رۆژی قیامەت دێت و[1] نایێ
لە دووری نامە شەرحی ماجەرایێ

---

(١٧) ئەم شیعرەی خوارەوە بەم شێوە لە (هـ)دا بە زیاد دەچێ :
((ئەسیری عەنبەری زولف و گراوی خەیبەری زولفی))
((کەراماتی سەری زولفی بە هەر تایێ مەسیحایێ))
بەڵام لەگەڵ شیعری دووەمی ئەم پارچەدا جیاوازییەکی ئەوتۆیان نیە .

(١٨) لە (خ)دا وەکوو (رحم) بێ وایە بەڵام تارمایێ نوختەیەك بە سەر (ر)ێکەوە دیارە و لە (ح)شدا بە روونێ (زەخم) نووسراوە بۆیە لێرەدا منیش کردم بە (زەخم) .

(١٩) وەفایێ وا ... (ح) وەها وا بسووتێنە .

(٢٠) ماوە (ح) مادە . دیارە هەڵەیە .

تێبینێ : ئەم چەند جێگەی بە (ق) ئیشارەم بۆ کردن ، لە کەشکۆڵێکم وەرگرتن ماوەی لەسەر نووسینیم نەبوو .

(٣)

(١) (دێت و نایێ) بە (دێت و نانایێ) نووسراوە ، بەڵام من (نا) یەکیانم بە زیاد زانی .

له ئاه و ناڵەیی پەروانە خوێنی
کە تۆ بگرێ خودا ئیشم بە بایێ
دەمت دەرمان ، طەبیب تۆ ، من بریندار
دەسا بۆ حاڵی من تەدبیر و رایێ !
لە سەر گەنجی روخت رەشماری زولفت
لە بۆم هاتن بە داو هەر یەك لە لایێ
برینداری هەوای جیلوەت شەهیدە
ئەمان ساقیَ بە مەرگی من سەمایێ !
هەمو دەم رو لە میحرابی برۆتم
ئیلاهی[2] کەی ئیجابەت کەی دوعایێ ؟
بە یادی طاقی میحرابی برۆی تۆ
(وەفایێ) چو لە گۆشەی خانەقایێ [3]

(٤)

ئەرێ حەبیبی رەوانم طەبیبی دەردی جودایی
(چنین تو عهد شکن یار شوخ دیده چرایی ؟)[1]

---

(٢) (ئیلاهی) لە (خ)دا بەم شێوە (اللهی) نوسراوە ، بەڵام دوبارە هەڵەیـە و راستیەکەی ئەوەیە کە نوسیمان .

(٣) ئەم پارچە لە (هـ)شدا (حەوت) شیعرە ، بەڵام دو شـیعری یەکەم و دوەمی جیایەو بەم شێوەیە :

نەخۆشی چاوی تۆم دولبەر نیگایێ
بەزەییکت بە مندا چۆنە نایێ !
ئەمن کافر نەبوم کەوتومە داوت
موسوڵمانی ، دە بۆ دەردم دەوایێ !

(٤)

(١) ئەی یاری چاوشۆخ تۆ بۆچی وا پەیمان شکێنی ؟

دڵێکه داومه به زولفت فیدای غەمزەیی تۆ بێ
(که در کمند تو خوشتر عزیز من [چو رهایی !] ؟)[٢]
له تاوی دەردی فیراقت نەماوە ڕۆح له بەدەندا
(طمع بریدەام از جان مگر تو باز بیایی)[٣]
هەمیشه بۆیه دەناڵم به ئاه و ناڵەیی بولبول
(دمی چو غنچه بخندی و همچو گل بدرآیی)[٤]
نەسیمی باغی گوڵه یا عەبیر و عەطره دەبارێ ؟
(توی شکر شکنی یا ز زلف نافه‌گشایی ؟)[٥]
به چیهره باغی گوڵانی ، به خەنده زەوقی دڵانی
(مگر تو شاخ نباتی گل بهشت خدایی !)[٦]
بڵا به جیلوه نەنازن غولام و حۆری بەهەشتی
(خدایرا چه شود گر جمال خود بنمایی ؟)[٧]
به غەمزه کوشتمی چاوت عیلاجی دەردی نەفەرمۆ
(بیا که صد گله دارم ز آهوان خطایی)[٨]
دڵت شکاوه چ قەوما خیلافی عەهدی مەحەببەت
(خدا نکرده چه دیدی ز دوستی (وفایی) ؟)[٩]

---

(٢) له ناو کەوانی تۆدا دیل بێ خۆشتره لەوە که ئازاد بێ .
(٣) دەس‌بەرداری گیان بوم ، مەگەر دوباره تۆ بێیتەوه .
(٤) تاوێك وەك غونچه پێ‌بکەنی و وەکو گوڵ بپشکوی .
(٥) تۆی شەکر دەشکێنی یا له زولفتەوە میشك بڵاو دەکەیتەوه ؟
(٦) بۆچی تۆ لقی نەباتی یا گوڵی بەهەشتی خوای ؟
(٧) چ دەبێ ئەگەر جوانی خۆت بنوێنی ؟
(٨) وەره من صەد گلەییم هەیه له ئاسکەکانی خەتاو خوتەن .
(٩) خوانەخواست چی خراپت له دۆستایەتی وەفایی دیوه ؟

(٥)

تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نومابێ
شەرمەندە نەبێ چی نیە ئاهوی‌ی خەطا بێ
ئەی خوسرەوی خوبان بە دوو لێوی شەکەرینت
شیرین نی‌یی فەرهاد بکوژی تۆ بە عیتابێ !
سەبزەی دەمتە دایە شکەست خەططی ڕێحانێ
خەططێکە غوباری کە بە یاقوت کشابێ
حەیرانی دەم و سەبزەیی نەوخێزی[1] لەبی تۆم
بێ نوکتە نیە قەط خەطی ئایاتی خودابێ
سوتاوە دەروونم لە غەمی غەمزەیی جانان
موطریب بلێ ، ساقی بە کەرەم بێنە شەرابێ !
خوێنی دڵی ریتم[2] لە هەوا دڵ نەبوو خاڵی
عاشق بە خودا وایە وەکو من بە وەفابێ
حوسنت بە لەطیفی قەدە شیرینیی زارت
قەد باغی ئیرەم دارە گوڵێکە گوڵی نابێ
تۆ هەر بە جەفا مەیلی (وەفایی) تە عەزیزم
مەعشوقە دەبێ هەم بە وەفا هەم بە جەفا بێ

(٦)

شەرحی دەردی ئارەزوومەندێ لە کەس تەئثیری نابێ
ئەو کەسە دەردم دەزانێ گەر لە یاری خۆی جودابێ

---

(٥)

(١) نەوخێز : تازە پێگەیشتوو .
(٢) ریتم : ڕشتم .

ئەی برادەر خانەوێرانی ، جودایی بۆ وەفایی
وەك وەفایی ئەی جودایی یا خودا خانەت خەرابێ !
غەیری دولبەر دەردی دڵ ناڵێم بە هیچ کەس تا بمێنم
بۆ کەسێ بڵێم چاکە دەردی دڵ بە دڵ ئەو ئاشنابێ[1]
ئاخر ئەی سولطانی خوبان تا بەکەی نامیهرەبانی ؟
چاکە مەحرومم نەفەرموی : یا خیطابێ ، یا عیتابێ
رۆژ و شەو بوبویتە ــ قوربان ! ــ شیوەن و شینی دڵی من
کاری بولبول فەصلی گوڵ ناڵینە تا ئاهێکی مابێ
مەنعی سوتانم مەفەرموو با وجودی ئەو جەماله
پیشەیی پەروانە[2] سوتانە تا شەوقی چرا بێ
هەرکەسێکی گوڵفرۆشە باغی پڕ جۆش و خورۆشە
یا دەری گوڵزاری بگرێ ، یا لە بولبول بێ صەدابێ
هەرچی تۆ پێت خۆشە مەحضی رەحمەت و مەقصودی دڵمە
گەر عیتابی (لن ترانی) یا خیطابی (او دنا) بێ
بۆیێ سەر تا پا گوناهم ، بۆیێ عاصی و روسیاهم
تا گەدا شایانی روحم و ئیلتیفاتی پادشابێ
دور لە ئەغیار و رەقیبان عومری دوصەد ساڵە دێنێ :
دەست لە دەستی یار و صەحنی باغ و ، گۆشەی ماهتابێ[3]
رەنگ زەرد و ، لێو بە بار و ، ئەشكبار و بێ قەرارە ،
زۆر پەرێشانە (وەفایی) ، وەك لەیاران هەڵبڕابێ !

---

(٦)

(١) ئەم نیوە شیعرە دەکرێ بەم جۆرە بنوسرێ :
« دەردی دڵ بۆ وەی بڵێم چاکە بە دەردم ئاشنابێ »
(٢) لێرەدا ئەگەر (هەر)ێك ببێ ئەوسا کێشەکە راست دەبێ .
(٣) ماهتاب : بۆمانگەشەویش و هەیوانی بچکۆلەیش دەگونجێ .

(٧)

زەدەی رۆتم ، بە چاوی تۆ [١] ، شیفام بێ لێوەکەت نابێ
بە حەققی ئابڕۆی پیری موغان ساقێ مەیێ نابێ ؟!
ئەتۆش ئەی تارزەن سادەی سرۆدێکی بە نەغمەی نەی
بلاَّ طەی بێ غەم و ، نۆبەی سرۆری جامی مینابێ
ئەتۆ دەم دەم بە نەغمەی نەی ، ئەتۆ خۆش خۆش بە جورعەی مەی
کزەی بایێکی رۆحانێ ، نەشەی جامێکی یار ، بابێ
بە قوربانی صەداتم ها بلێ[٢] موطریب ، وەرە ساقێ
نەیستان ئاوری بەربۆتێ بلاّ طۆفان لەسەر دا[٣] بێ
لە شەوقی بادە داگیراوە ساقێ رۆی عەرەق‌ناکی
وەکۆ شەبنم لە سەر گوڵ کەوتبێ رۆژ عەکسی لێ دابێ
وەرە بنوارە تاب و تابشی زولفی دڵئاوێزی
ئەگەر نەتدیوە[٤] (عرش‌الله) چرای دەیر و کلیسا بێ
لە تاو ئاوری جەمالت کەی دەزانێ حاڵی دڵسۆزان
کەسێکی تاوەکو زولفت نەشێوابێ ، نە سۆتابێ ؟
کەناری چاوی مەردوم شانشینی[٥] عاشقی رۆتە
بەڵێ وەك سورمە وایە هەرچی سۆتاوی تەجەللابێ

---

(٧)

(١) چـاوی تۆ (ف) چـاوانت .

(٢) بلێ (ف) بکەی .

(٣) نۆسەری (ف)یان ئەو نوسخەی (ف) لە بەری نۆسیوەتەوە ئەم نیـوە شیعرە و نیوەی یەکەمی شیعری دوایی بواردوە ، واتە بەم دۆ شیعرە شیعرێکی هێشتوەتەوە ئەویش بەم‌جۆرە :

« بـە قوربـانی صەداتـم ... تـاد »

« وەکۆ شـەبنم ... تـاد »

(٤) نەتدیوە (ف) نەددیوە ، واتـە (نەت دیوە) .

(٥) شانشینی : لە (خ)دا بە هەڵە (شاشینی) نۆسرابۆ ، لێرەدا بە گوێرەی

ئەتۆ بەو چاوە سەرمەستە دەمێکی هەستە راوەستە
ببینم کەی قیامەت دێ ؟ بزانم بۆچ مەسیحا بێ ؟
دەڵێن غەم لەشکری کێشاوە ، تۆیش بەو زولف و خاڵانە
بفەرمۆ تا شەبەیخونێ لە لای چین‌و حەبەش‌ڕا بێ
دەڵێن : یار دێتەوە ، خۆ من بە دەردێکی گران کەوتوم
طەبیبی دەردەداران ئەی خودا بێ ، ئەی خودا وا بێ[٦] !
بە گۆشەی چاو و خاڵی لێو و خاکی[٧] کۆی یار نادەم
ئەگەر صەد جامی جەم ، ئابی خضر ، ئەوڕەنگی[٨] دارا بێ
لە ڕوم مەحرۆم مەبە فەرمۆی (وەفایی) عاشقی زارم[٩] !
کەسێ ذەڕڕێکی ئیمان بێ بەهەشتی لێ حەرام نابێ
درێغا سەروی باڵای من گوڵێك بۆ هات و با بردی
گوڵێکی وا بەهار ناگرێ هەتا دونیا بە دونیابێ

(٨)

ئەمان موطریب بێ ساقێ وا بێ
ئەگەر مەی نابێ بـۆ خۆی با بێ
کەسـێ بێهۆشـی تەجەللا بێ
خەیـاڵی نەشـئەی بادەیی نابێ

★ ★ ★

هەتـا نەبیە خـاکی مەیخانە
مـەڵێ سـاقێ بێنـە پەیمـانە

(ف) راستم کردەوە .
(٦) ئەی خودا وابێ (ف) ساخودا وابێ .
(٧) خاڵی لێو و خاکی (ف) لێو و خاڵ و زولف و . . .
(٨) ئەوڕەنگ : تـاجی شـاهانە .
(٩) زار : دەم .

مەحاڵە بگاتــە شــەم پەروانــە
مەگەر ســەرتا پێ ئــەو سوتا بێ
★ ★ ★
لە تاتا زولفانی رووی تابانــە
دەڵێ شــەو شەوقی گوڵە باغانە
وەك دەڵێن ئەمشــەو خۆ چراغانە
بەڵکو شــای گوڵزاران وارابێ
★ ★ ★
نەخۆشــم کەوتوم بێ زوبانم
دەناڵم لەبــەر دەردی گرانم
بەبێ ئــەو شۆخە خۆم دەیزانم
دەوای من نایێ صــەد مەسیحا بێ !
★ ★ ★
نەخۆشم کەوتوم دەردەدارم
وەك زولفی دولبەر بێقەرارم
رووح لە سەر لێوم چاوەڕێی یــارم
یار دەڵێن : وا دێ ، تۆ بڵێی وا بێ ؟
★ ★ ★
تۆ و غەمزەی چاوی زوبان زانت
تۆ و سەری زولفی پەرێشانت
مەیێڵە بمرم لــە هیجرانت
بلا مەجنون بێ بەلەیلێ شــابێ
★ ★ ★
گەر دەگرم زولفت ، دەڵێی کافر بوی !
[دەست بۆ دێنم ، دەڵێی چــاتر بوی !]

[بەهەر حاڵ بۆ من تۆ ئاوربۆی !]
فیدای مردن بێ ژیانێ وا بێ(۱)

★ ★ ★

یا خودا بە ناڵەی دڵی ئێشان کەی !
یاڕەب بە یاهۆی دەروێشان کەی !
غەمی جەرگی من پەرێشان کەی !
رۆت لە نێو زولفت بۆ بڵاو نابێ ؟!

★ ★ ★

دەمێکی وابێ ئەی مایەی صەبرم
بە دڵ دامـــانی زولفت بگرم
هەتاکەی ئاخر هـــەر بۆت بمرم ؟!
تاوێك نا تاوێك صـــەڵام لێ زابێ(۲)

★ ★ ★

ئـــەگەر یاربێتە گۆشـــەی قەصرێ
دڵێکی دەم بەدەم ئـــاور نەگرێ
بـــە دیدارێکی صەد جار نـــەمرێ
دڵی وام نـــاوێ طوری ســـینا بێ

★ ★ ★

نە زولفی تۆم ، بۆچ بێقەرارم ؟
نەچاوی تۆم ، بۆچ وا بیمارم ؟
عەجەب شـــێواوە سەر و کارم !
دیـــارە دەردێ بێ دەوابێ

★ ★ ★

---

(٨)

(۱) ئەم بەیتەم لەبەر تەڕبون و کوژانـــەوە بۆ ســـاخنەکرایـــەوە بۆیـــە بـــە گومانەوە لە نێو کەوانەم دانـــا .
(۲) صەلام لێڕابێ : خراپم لێقەومێ ، بانگم لێ بەرز بێتەوە .

دەمێکی ڕووت بگرم زولفت لادەم
بە خۆشی هەردوك دونیات نادەم
کە تۆم بێ چم لە ڕوضەیی ئـادەم ؟
بەهەشت وا خۆشە تۆی تێدابێ

★ ★ ★

چەند خۆشە ئەمن و تۆ هەرتا[٣] مردن
وەك زولفی تۆ بین : دەست و گەردن
[لە تۆ گوڵ گوڵ غونچەت واکردن !]
لە من قوربان بوون تا ڕووح مابێ

★ ★ ★

مەگەر تۆ بوی و هاتیە خەندە
کەوا دونیا پڕ لە کەلە قەندە
بە مەرگی من بڵێ نرخی چەندە ؟
دەڵێی دڵ ؟ هانێ ! دەڵێی ڕووح ؟ تا بێ !

★ ★ ★

دەڵێ : گوڵزارم ، گەردەن ئاسکم
وەنەوشەبسکم ، زیوین باســـکم
بلا بزانێ چەند نەرم و ناســـکم
ئەگەر ڕووح دێنێ (وەفایێ) بابێ[٤] !

★ ★ ★

(٩)

موطریب وەرە دەستی من و دامانی وەفات بێ
سووتاوم و بم ئەستێنەوە با دەنگی نەوات بێ

---

(٣) هەرتـا : هەتـا .

(٤) ئەم پارچە کێش و ڕواڵەتێکی تایبـەتی هـەیە و ، کێشی هەندێك لـە شیعرەکانی بە ڕێکی نارێوات ، بەلام جگە لە نوسخەی (خ) ــ کە ئـەویش لەم جێگەدا زۆر پەرپووتە ــ سەرچاوەیەکی تر نەبوو پەنای بۆ بەرین .

ساقیَ وەرە مەجلیس بە سەر و گەردەنی جامت
بێ نەغمەیی نەی نامەوێ گەر ئابی حەیات بێ
تۆ گەنجی جەمالت هەیە ، من عاشقی رۆتم
یەكـ بۆسە چ نابێ كە بفەرمۆی بە زەكات بێ
نابێتەوە رۆژ ئیدی صەباحی ئەمەلی من
بەو گەردەنە هەرتا شكەنی زولفی دۆ تات بێ
دەگریم و لە گەڵ ئاهی دەرۆن سۆزی دڵم دێ
وەكـ بەرقی بەهاریَ كە لە عەینی ظولومات بێ
قوربان كوتم : ئاخر بەسە بەو زولفە ئەسیریَ !
فەرمۆی : ئەتۆ مورغی شەباوێزی ، صەدات بێ !
[مەنعم مەكە مەستم كە بە تەفسیری جەمالت]
[عاشق ئەوەتا بێ صیفەت و پڕتەوی ذات بێ]
من رەند و قەلەندەر(١) صیفەت و مەست و خەرابم
تۆ پیری خەراباتی ئەگەر مەذهەبی وات بێ
نەمزانی هەتا پێنەكەنی گوڵ بە دڵی من
فنجانی لە مەرجانی دەبێ پڕ لە نەبات بێ
هەر چاوەنوازی قەدەمی تۆم و ئەگەر دێی
زۆ بێ نەفەسی ئاخرە ، رۆحم(٢) بە فیدات بێ !
هەستە وەرە بەو جامی ئەلەستیَ بدە دەستم
بەستەی دەری گوڵزارە ئەوی مەستی صەفات بێ
صەد جار بچم و بێم و بسۆتێم حەقی تۆیە
هەر چەندە بە شەرعی شەم و پەروانە خەطات بێ !

---

(٩)

(١) رەند و قەلەندەر : پیاوی رۆت و پەرپۆت و بێ موبالات .
(٢) (رۆحم) لە (خ)دا بە (روحوم) نۆسراوە .

بۆ ماچێکی مەمکۆزە ، بە روحم و بە وەفا بە
هەرچەندە بە دینی گوڵ و بولبول حەسەنات بێ
عەهدێکە لە گەڵ گوڵ کە بەبێ موطریب و ساقێ
تا ئێرە نەچێ ئیدی (وەفایێ) بە حەیات بێ

(١٠)

(وەفایێ) بوتپەرستی تۆیە صەد جار کوفری ظاهیر بێ
بە دینی بولبولان سەجدە حەلاڵە گوڵ کە مەظهەر بێ
دەمێك با دەست و گەردەن بم ، دەمێك با هەمدەمت من بم
نەخۆشی چاوی تۆم بەڵکو شیفای من شیر و شەککەر بێ
قەسەم بەو لێوی خەندان ! هەر ئەتۆی بەو شەکڵ و باڵایە
لە جەننەتدا ئەگەر هیچ نەخلی طوبا ئابی کەوثەر بێ
لە تاوی تیرەبارانی نیگاهت بۆچ نەناڵێنم ؟
دیارە حاڵی بیمارێکی جەرگی پڕ [لە] [1] نەشتەر بێ
روخ و گەردنی نیشاندام پێم دەڵێ : تۆ هەر بناڵێنە
کە خۆشە نەغمەیی بولبول بەهاران وەك بەیان بەربێ
لەدوو لا زولف و خاڵی عەنبەرین کەوتۆتە روخساری
وەکوو طابووری هیند و چین بە باغی دڵکەشا وەربێ
کە ڕوی خۆی خستە دەر هەستا لەهەر گۆشێکی غەوغایێ
جیهان پڕ بوو لە ناڵەی عاشقان وەك رۆژی مەحشەربێ
قەراری دا بە ڕوح و دڵ بەری پێی ماچ بکەم تاسەر
ئیلاهی عەهد و پەیمانی حەبیبی من هەتا سەربێ !

---

(١٠)

(١) [لە] بە هەڵەی نوسەر لە (خ)دا بوێرراوە لە (ھ)وە هێنامان .

به هەوبای خاڵی لێوت کەوتمە داوی ظوڵمەتی زولفت
ئیلاهی ڕەهبەری ئابی بەقام خضری پەیەممەر بێ !
لەوی ڕۆژێ کە دەستمدا لە ڕوی سیڕڕی دەمم زانی
بە قورئان سوێند دەخۆم کەوثەر ئەگەر وەك لەعلی دولبەربێ [٢] !
دەڵێ : بگری ، ببارێنە ، هەتا بێم دەست و گەردەن بین
نیثاری شای شەکەرلێوان دەبێ هەر لەعل و گەوهەر بێ
دەڵێ : بمرە و بسوتێ ، تا بە دڵ من بێمە سەر جێی تۆ
سلوكی عاشقان وایە کە دڵ دەربێ بە دولبەر بێ
وەها مەحوی تەجەللای گەردەن و روخساری تۆم ـ قوربان ! ـ
لە خاکم ، ڕەنگە ، تا مەحشەر کە هەر نەسرین و گوڵ دەربێ
خۆشا بەو ڕۆژە گۆشەی چاوەکەی دامێ بە ناز فەرمۆی :
(وەفایێ) بۆ درەنگ هات ؟ ئەی خودا جەللادی کافربێ [٣] !

(١١)

سوتام بە نازی فیرقەتێ ، ساقێ کەرەم کە شەربەتێ
وەکو قەقنەس ئاورم کەوتێ ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ
ریشەی دڵم بەس پارە کە ، موطریب دەستێ بۆ تارەکە
بە یادی زولفی یارەکە ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ
تۆ مەظهەری نوری خودای ، تۆ مەنبەعی صیدق و صەفای
سەرداری کوللی ئەولیای ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ

---

(٢) لێرەدا وەفایێ پاش ئەوەی بە قورئان سوێند دەخوا سوێنپێخوراوەکە دیاری ناکات ، بۆ ئەوەی خوێنەر زیاتر بیری خۆی وەکار خات و مانای وردتر بدۆزێتەوە . ئەوەی بە یەکەم سەرنج دەردەکەوێ ئەوەیە : کەوثەریش وەك لەعلی دولبەر نیە ، یان : مەگەر کەوثەر وەك لەعلی دولبەر بێ .

(٣) لێرەدا سەرواى شیعرەکە هەندێك ناجۆرە ، چونکە بەگوێرەی سەرواى تەواوی پارچەکە دەبێ (کافەربێ) بێ .

من پەروانەی بێحاصڵم ، من بولبولی خوێنین دڵم
شەیدای چرای ڕوەمەت گوڵم ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
من تەشنەی چۆڵ و ظوڵماتم ، ئاخر تۆی کانی حەیاتم
هەروا بە هەوبای وەفاتم ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
من خەرموهرەم تۆ یاقوتی ، من ناسوتێ تۆ لاهوتێ
تۆ ڕۆژ دێوانەیی ڕوتی ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
دڵخەستەی یاری سەرسەریم ، مارانگەستەی دێو و پەریم
شایەد پەریم [کەی !] ڕەهبەریم ؟ یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
سەرگەشتەی چۆڵ و غوربەتم ، شایانی روحم و رەحمەتم
هەر چاوەڕێی یەك هیممەتم ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
نەفس و شەیطان دامەنکەشان ، بۆ سەرکەشی ڕوی مەهوەشان[1]
دەمان[2] کێشن بە باوەشان ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
خاکی سەگانی دەرگەهم ، خواهندەی بێجێگا و ڕەهم
چاو لە دەستی شاهەنشەهم ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
تانەبیە خاکی مەیخانە ، [نەبیە ڕوی دۆست و بێگانە !]
حاشا تۆ و پیر و پەیمانە ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
گرتوی کەنار دەریای فەنام ، سەوداسەر و شێت و شەیدام
هەر چاوەڕێی کەشتێ بەقام ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
صەدای یاهوی دەروێشان هات ، ئاهـ و ناڵەی دڵڕێشان هات
ڕەگ و ڕوحم وە ئێشان هات ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ

---

(١١)

(١) مەهوەش : وەك مـانگ .

(٢) (دەمان) (دما = دەما) نوسراوە بەڵام لام وابو کە (ن) ە کە لەبیر کراوە .

دەستی من و صەحرای دڵان ، چاوی من و باغی گوڵان
دڵ بێ گوڵ بێ دەمرم ، بەڵان ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
بەزمێکی وا ئامادە بێ ، هەم بادە بێ هەم سادە بێ
قەط بێ وەفایێ وا دەبێ ؟ یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
دوو حەرفی ئەمرە کاف و نوون [۳] ، زەحمەت نیە ڕۆژەوە بوون
ئەسبابی داناوە بێچوون[٤] ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
موطریب تۆ و تاری ڕوحانێ ، ساقێ تۆ و جامی سوبحانێ
تۆ و بەربەطێ ، تۆ و شەربەتێ ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
وێڵی وڵاتی بێهۆشێ ، گێژی گێژاوی سەرخۆشێ
ماسی سەراوی ئاتەشێ ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
ئەمڕۆ دەمی صوبحی‌سەحەر ، ڕاوەستابووم دەستەونەظەر
دولبەر بەناز دیم هاتەدەر ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
زانی دڵم سەوداسەرە ، [تا وێنەی ساوو سێبەرە !]
ڕۆژ دایە گۆشەی پەنجەرە ، یاغەوثی‌ثانی هیممەتێ
ڕۆژ دایە قەلبی مینایی ، دیوانە بوو سوفەسطائی
موشکیل‌کارە ناپەنایی ، یاغەوثی‌ثانی هیممەتێ !
مەوجی دەریای بێ جێو سکوون ، کێشامیە گێژاوی پڕخوون
(انا الیه راجعون) ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ
بەدری سەنا بەرقێ نەبوو ، غەربێ نەبوو شەرقی نەبوو [٥]
هەرچی هەبوو بەرقی نەبوو ، یا غەوثی‌ثانی هیممەتێ

---

(۳) مەبەستی لە دوو حەرفی ئەمر (کن)ە ، کە ئیشارەیە بە ئایەتی (... کن فیکون) .
(٤) بێچوون : بێ وێنە .
(٥) ئەمە ئیشارەیە بۆ ئایەتی : «الله نور السموات والارض مثل نوره کمشکاة فیها مصباح ، المصباح في زجاجة ، الزجاجة کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة زیتونه لاشرقیة ولا غربیة ... » .

شەوقی سەمای ذەڕڕاتی ڕۆژ ، بۆ بە گوڵی باغاتی ڕۆژ
ڕۆژهاتی من نەهاتی ڕۆژ ، یا غەوثیثانی هیممەتێ
فەرمۆی : لە نێو بیرەخەوێ [٦] ، من قەلبی سۆتاوم دەوێ
(وەفایێ) با نەنوێ شەوێ ، یا غەوثیثانی هیممەتێ

(١٢)

ئەی بەهەر ئاوێنە حوسنێك و تەجەللاییێکی دی
ئەی بەهەر چاوی دڵی عاشق دلاراییێکی دی
بۆ خیطابێکی شەو و ڕۆژ ئەو دڵەی سۆتاوی من
طوری ڕۆحە ، طالیبی دیدارە مۆساییێکی دی
چونکە ئاوێنەی جەمالی شاهی خۆبانە دڵم
دێتە ئاه و ناڵە هەرتا ڕۆیی زێباییێکی دی
غارەتی هۆشم دەکا هەردەم پەرێکی شۆخ و شەنگ
بۆیێ وا هەر دەم لە دڵما شۆر و غەوغاییێکی دی
هەجری تۆ ڕۆحان دەکێشێ ، وەصلی [تۆ][1] ڕۆحان دەدا
ئەی فیدای زولف و ڕوخت بم ! تۆ مەسیحاییێکی دی
من بە چاو و گەردەنی تۆ تەشنەو و خوێنین دڵم
ئاوری من دانامرێنێ جام و میناییێکی دی
قیبلەگاهی عاریفان کەس وەك (عبیداللە) نەبۆ
عالمێکی دی دەبێ بۆ = غەوثی بەغداییێکی دی ؟

---

(١) وشەی (بیرە خەو) جارێکی تر لە پارچە (شیرین تەشی دەڕێسێ)دا هـاتوە .

(١٢)

(١) [تۆ] لە (خ)دا بوێرراوە ، لە (ھ) وە هێنامان .

هەر لە تەغدیری (وەفایێ) بۆ شەوی دی مەیفرۆش :
حەیفە بۆ تۆ هەر دەمە دەیرو کلیسایێکی دی

(١٣)

کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری
لە هەر تایێکی باریێ نافە باری
بە داو هەر تارە بۆ من بۆتە تارێك
لە پێم ئالاوە زولفی تار و ماری
مەگەر تۆ بوی بە گریەم هاتیە خەندە
کە گوڵ پشکوت بە دەم هەوری بەهارێ
وەرە سەر هەر دوو چاوم تا بزانن
کەوا شیرینە سەروی جۆیبارێ
بە بەردا زولفی بەرداوە کە تاتا
شەوی گێڕا بە رۆژ باغی نەهارێ
لە بەر ئاوری دەروونمدا دەگریەم
بە بەرق ئەنگوتوە هەوری بەهارێ
کوتم : ئەی تازە غونچەی باغی جەنەت
کوتم : ئەی سەروی چین ، ماهی حەصارێ
لە بەر طەوقی فیراق و ئیشتیاقت
فیراقی کرد دڵم ــ طۆقی [1] بە زارێ
بە جارێ بمکوژە ، خوێنم بڕێژە ،
خەلاصم کە لە دەردی ئینتظارێ !

---

(١٣)

(١) طۆقی : وەك (خ) نوسیم ، بەلام راست (تۆقی)یە ، وا بزانم لە بەر خاتری جیناسی نێوان (طەوقی ــ طۆقی) وای بەسەر هێنراوە ، بە تایبەتی کە بە رێنوسی کۆن بنوسرێن هەردوکیان (طوقی) دەنوسرێن .

برۆی تێکنا بە ڕۆدا ئارەقی ڕێت
لە ماهی قەوسدا شەبنم دەباری
وەها شێوا (وەفایێ) ــ دۆر لە زولفت !ــ
لە داغی تۆ کە هەر گریانە کاری

(١٤)

سولطانی هەمۆ سەرو و قەدان ماهی حەصارێ
چاوی کە غەزالن [١] دەگرن شێری شکارێ
بۆ هەتکی [٢] ڕیاضی چەمەن و بادی بەهارێ
زولفی کە هەوا خستیە سەر غونچەیی زاری
هەر لەحظە لە خەندەی کە گوڵ و نافە دەبارێ [٣] ، [٤]
گوڵ هاتە [٥] دەرێ لافی لە حوسنی بوتی ما دا
لەرزی قەدی بەرزی لە ڕقان زولفی کە بادا
عەطرێکی لە دەم پەرچەم و ئەگریجە بە با دا
چین و خوتەن و هیندی بە شاباشی صەبا دا
یەکسەر هەمۆ عالەم کە بوە میشکی تەتارێ [٦]
لەعل [٧] و شەکەر و زاری [٨] کە وەك فیکری دەقیقە
شوبهەی نیە ئەو مەرکەزە [٩] پەڕگاری عەقیقە

---

(١٤)

(١) چاوت کە غەزالن (ح) چاوی کە غەزالان .
(٢) بۆ هەتکی (ح) بۆ موشکی .
(٣) دەبارێ (ح) ئەبارێ .
(٤) لێرەدا لە (ح)دا پێنج‌خشتەکێ «دەم غونچەیی ...» نۆسراوە .
(٥) دۆشیعری «گوڵ هاتە دەرێ.. » و «عەطرێکی ...» لە (ح)دا هەر یەك لە شوێنی ئەوی تردان .
(٦) لە (ح)دا «یەکسەر هەمۆ...» لە گەڵ پێنج‌خشتەکێ «دەم غونچەی»دایە و لێرەدا نۆسراوە : « هەر یاری منە ڕەوشەنێ گوڵزاری بەهاری » .

ئەو سەبزە لەسەر ئەو لەبە وەك راحی رەحیقە
هەر جەوهەرە جەوهەر خەطە خەط میشکی عەبیقە [١٠]
یاقوتی گوڵم نەقشە لەگەڵ خەططی غوباری [١١]

بۆ هەتکی ریاضی خوتەن و کانی بەدەخشان [١٢]
وەك لەشکری هیند و حەبەشن ، گەرمی تەماشان
تێکەڵ بوون زەڕڕە و خورشیدی درەخشان
یا زولفیە بێ شانە لەسەر شانی پەرێشان ؟
وادێن و دەچن هەردو لەسەر زار و عوزاری

پەرچەم حەبەشیزادە ، فەڕەنگی بوتی زیبام [١٣]
سەر حەلقەیی شۆخانی پەریچیهرە گوڵەندام
پێم‌کوت : چییە ئەم [١٤] نوقطە لە نێو دوو لەب و یەك جام ؟ [١٥]
فەرموی : ئەوە نوکتێکە بە دوو [١٦] لێوی شەکەرخام
تا ماچی نەکەی ناگەیە سەر حیکمەتی باری

---

(٧) لە (ح) دا لە پێش ئەم شیعرەوە پێنج‌خشتەکی «من عاشقی روتم وەکو ...» نوسراوە .
(٨) لەعل و شەکەری زاری (ح) بەو دوو لەبە ئەو زارە .
(٩) مەرکەزە (ح) نێرگسەی . پەرگار : میقیاسی هەندەسە .
(١٠) عەبیقە (ح) عەتیقە . عەبیق : بۆن‌خۆش .
راح : عەرەق . رەحیق : بێ فێڵ و غەش .
(١١) غوباری (ح) بەهاری .
(١٢) ئەم پێنج خشتەکییە لە (ح)دا نیە . بەدەخشان : جێگایەکە لە هیندستان، کانی لەعل و جەواهیر لەوێ هەیە .
(١٣) بوتی زیبام (ح) بوتە هەندام .
(١٤) ئەم (ح) ئەو .
(١٥) دوو لەب و یەك جام (ح) دوو لەبی ئەنجام .
(١٦) ئەوە نوکتێکە بە دوو (ح) ئەو نوکتە بکە لەو .

بادی[17] سەحەریَ هات و دڵ و ڕوّحی مەنی دا[18]
عەطری گوڵ و گوڵزاری خەطاو و خوتەنی دا
یان دەستی لەدوگمەی وەرەقی پیرەهەنی دا ؟
یەکسەر هەموّ عالەم گوڵی جەننەت شکەنی دا
باغی سەمەن و یاسەمەن و سێو و هەناری

فەرموّیە (وەفایی) کە دەبیَ ئەهلی نەظەربیَ
عاشق ئەوەتا هەمدەمی ئەنفاسی سەحەربیَ
سێلاوی سروشکی [19] هەموّ خوێناوی جگەربیَ
بوّ طەوفی ریاضی حەرەمی قیبلە لەبەربیَ [20]
ئەو [21] سەعیە صەفای عومرە ئەگەر عاشقی یاری [22]

دەم خونچەیی نەشکوفتەیی گوڵزاری جەماڵە
ئەبروّ چییە میحرابی دوّعای نێرگسی کاڵە
قەد نارەوەنی نەوڕەسی باخی خەت و خاڵە
نێرگس بە نواڕین خەطەراتی سەر و ماڵە
یەکسەر هەموّ عالەم کە بوە میشکی تەتـاریَ

من عاشقی ڕوّتم وەکوّ پەروانە (وەفاییَ)
بیماری نیگاهم بە غەزالانی خەطاییَ
توّبی و سەری خوّت ئەی گوڵی سەرپەنجە حەناییَ
چیت دیوە خەتا مەمخەرە زیندانی جوداییَ
بنوێنە ویصالت کە لەسەر وەعدەیی یاری

---

(١٧) ئـەم پێنج خشتەکییەش لـە (ح) دا نیــە .
(١٨) لە (خ)دا لە باتی (مەنیدا) (مەییدا) نوّسراوە ، بەلام دیارە هەڵەیە .
(١٩) سریشکی (ح) سروشــکم .
(٢٠) حەرەمی قیبلە لەبەر بیَ (ح) دوّ لەبی کەعبە لە سەربیَ .
(٢١) ئەو (ح) ئــەم .
(٢٢) ئەم دوّ پێنجخشتەکییەی خوارەوە لە زیادەی (ه)ن .

حەریفان ئەلئەمان کوشتۆمی یارم ، چاوی بیماری [١] ،
دەسا بێن دەست بە شینم کەن ! بە یەکجارێ ، بە یەکجارێ !
گرفتاری کەسێکم ، دڵ بریندارێ جوانێکم
جەفا جۆ [٢] ، توند خۆ ، زنجیر مۆ ، خەییاطییەکاری
چ دڵکێشە ئیلاهی سەبزەیی نەوڕستەیی کوڵمی
لە دەوری بەرگی گوڵ شیرینە ئارێ خەططی ژەنگاری ؟
[بە خەندە هات نیگاهی کردە من وا مەست و شەیدابۆم
کە نەمدی غەیری وی ، هەر غونچە بۆ پشکوت و گوڵ بارێ]
خودا تۆبە لە دەست ئەو چاوە بیمارە چ سەححارە
بە عەینێ دڵ دەکێشێ گا بە یاری گا بە عەییارێ
لە خەندەی زار و جیلوەی تار و کاکۆڵی پەرێشانی
شکا بازاڕی قەندیی و نرخی میشکی تاتاری
بەهاری حوسنی خەملیوە [٣] بە باری گوڵبونی باڵا
شکۆفە دەمیە ، رەیحان خەطیە ، نێرگس چاوی بیماری
عەجەب ماوم بە چاوت وا بە بیمارێ دڵئازارە
چ کافر میللەتە — یاڕەب — لە مەستیدایە هۆشیارێ ؟!
ئەمن تەشبیهی روخسارت بە میهر و مەه بکەم ! حاشا
کە تۆ ماهی صنەوبەر قامەت و خورشیدی گوڵزاری [٤]

---

(١٥)

(١) ئەم نیوە شیعرە بۆ نمونەی (بدل البعض) دەگونجێ .

(٢) جەفا جۆ : ستەمکار و نامیهرەبان .

(٣) لەباتی خەملیوە لە (خ)دا (غەمضیوە) نوسراوە ، بەلام ئاشکرایە کە هەڵەیە و ، ضادی لە باتی لامی قەڵەو بەکارهێناوە .

(٤) (گوڵزاری) دەکرێ بە (گوڵزاری)یش بنوسرێت واتە : تۆ (خورشید) = رۆژی گوڵ دەمی ، و دەمت وەك گوڵ وایە .

[چ خوا بەردارە دایم غەرقی خوێن بێ مەردومی چاوم]
[لە خوا خۆش نایە ، ئاخر کاکە ، حەیفە مەردوم ئازارێ] (٥)
بە خۆڕایی نیە وا خاو و وا شێواوی ، ئەی سونبول ،
مەگەر تۆش وەك (وەفایێ) غەمزەدەی کاکۆڵی ڕەشماری !

(١٦)

هێند نەخۆشی دەردی دۆریم وەختە گیان و دڵ دەرێ
ئاخ نەسیمی صوبحدەم کوا عەرض و حاڵی من(١) بەرێ ؟!
دەردەدارم ، بێ زوبانم ، بێ دڵم ، سەودا سەرم
ئاخ لە بۆ دڵمیهرەبانێ ، هەمزوبان و ، هەمسەرێ ! (٢)
کەس لە حاڵ و سۆز و گریانی من ئاگادار نیە ،
ئاخ لە بۆ یەك حاڵی زانی دڵ پڕ ئاو و ئاورێ !
لەحظەیێك(٣) یادی خودا ناکا لەبەر عەیشی جیهان
نەفسی کافر وا دەزانێ قەط جیهان ڕانابرێ(٤)

---

(٥) (مەردوم)ی یەکەم : مەبەست ڕەشێ و گلێنـەی چـاوە و ، (مەردوم)ی دوەم : مەبەست مرۆ و ئادەمیزادە .

(١٦)

(١) ئاخ . . . (ح) کوا نەسیمی صوبحدەم تا عەرض و حاڵی من بەرێ . (ف) لە باتی (گیان)ی نیوەی یەکەم (جان)ە و ، نیوەی دووەم وەکو (ح)یە تەنها جیاوازێ (بێ) لە باتی (تا) هەیە . ئـەمە و (دۆریم) لە (خ)دا بـە هەڵە (دۆرم) نوسراوە . گیان (ر) جـان .

(٢) دڵ میهرە بانێ ، هەم زوبان و (ح) یەك حاڵیزانی ، هەم زوبانی ، دی ، (ف) دڵ میهرەبانێ ، هەمزوبانێ . لیرەدا نوسـەری (ح) بە هەڵە بەشێکی نیوەی دوهەمی ئەم شیعرەی لەگەڵ بەشێکی نیوەی دوهەمی شـیعری دوای ئەمەی (خ)دا لە یەك داوە و ئـەو شـیعرەی کە لـە (خ) و (ف)دا سێهەمە لەبیری کردوە .

(٣) لەحظەیێك (ح ، ف) لەحظەیێ . خودا (ن) خوا .

(٤) ڕانابرێ (ح ، ف) ڕانابورێ (ر) ڕاناگرێ .

من به دڵ ، زولفت بەسەر ، کەوتوینە بەرپێی رەحمەتت
ئەی ئومێدی موئمین و کافر [٥] بە حاڵم نەظەرێ !

بێ شەکەر خەندەی دەمت[٦] وەصڵی روخت مومکین نیە
جەننەتم نابێ[٧] هەتا نەمشۆن بە ئاوی کەوثەرێ

پێمبڵێ : وەجهی چییە زولفت موقیمی رۆمەتە ؟
خۆ بە شەرعی موصطەفا جەننەت بەکافر نادرێ !

بابە ئاخر بێ جەفا بەو چاوە بیمارەت [٨] بڵێ :
یا دەوای دەردم کەرەم کا ، یا لە دەردم[٩] هەڵگرێ ؟

کردمیە مەجنونی دەر و دەشتان و فەرهادی زەمان
شۆخ و سەڵمازەنگ و ، لەیلا دەنگ و ، شیرین شەککەرێ

کردمیە ئەفسانەی هەمو بازاڕ و شاران عاقیبەت
رو بەخاڵ ، گەردەن مەراڵ ، چاوکاڵ و ، گێسو عەنبەرێ

مەنعی ناڵینم مەکەن یاران لەدەست موژگانی یار
زۆر بە ئێش و دەردە رێشی جێگەئێشی نەشتەرێ[١٠]

زەحمەتی بێهودە تاکەی ؟ ئەی طەبیبی میهرەبان !
دەردی من دەردێکە بێ دەرمانە چارەی ناکرێ

---

(٥) موئمین و کافر (ح ، ف) کافر و موئمین .

(٦) دەمت (ح ، ف) لەبت .

(٧) نابێ (ح ، ف) ناوێ .

(٨) بێ جەفا بەو چاوە بیمارەت بڵێ (ح ، ف) پڕجەفام بەو چاوە کاڵانەت بڵێ .
(ر) ئاخری جەفام .

(٩) لە دەردم (ح) لە عومرم .

(١٠) ئەم سێ شیعرەی پێشو لە (ف)دا نین . لە (ر) دا ئەم جیاوازیە هەیە .
لەدەست (ر) لەبەر ، رێشی (ر) رێشە . . . ئێش : نوک ، چزو .

سۆزی نێو جەرگم بەگریان هەر لە تاوی خۆش‌ترە[11]
گەر[12] هەزار طۆفانی نوحبێ ئاوری من دانامرێ
دەست و دامان بۆم ، گوڵێکی مەظهەری تۆم بۆ کوتی :
عیزەتی حوسن و جەمالم شەوکەتێ هەڵناگرێ[13]
دوودی ئاهم سۆزی جەرگم وا کەهەر باڵا دەچێ[14]
شەو نیە ئاسمان کە ئەگرێ چاکە ئاور[15] ناگرێ
ڕوی وەدەرنا تا بەتا زولفی دڵئاوێزی بزوت
ئاهو ناڵەی عاشقان هات بۆ بە ڕۆژی مەحشەرێ
ماچی سەرتاپای کە دای فەرموی : (وەفایێ) من دەڕۆم
ئەو[16] دەمەت ماوە لە عومرت هەستە باخۆش رابرێ[17] !

(١٧)

ئەی غەزالانی[1] خەطا ، ئاهوی چین ، کەبکی دەرێ [2] :
بەندەیی تۆ بە نیگاهـ و بە ڕەم و جیلوەگەرێ
جیلوە بۆو سەروە چ مەوزونە دەڵێی نارەوەنی
خەندە بەو زارە چ شیرینە مەگەر گوڵ شەکەرێ ؟

---

(١١) بە گریان : (ح ، ف) هەمێ دەم وا لە باڵای هەڵچوە . تەنها (ف) بە باڵای.
(١٢) گەر (ح ، ف) صەد (من) لە (ن)دا نیە ، ئاوری من (ف) ئاگرم ، (ر) ئاورم.
(١٣) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیـــە .
(١٤) دوودی . . . ئاهم (ح ، ف) ناڵە ناڵی ئاهی سەردم عالەمی هێنایە جۆش .
(١٥) ئاور (ف) ئاگر . کە نەگری (ح) کەناری . شەو نییە ئاسمان : بە هەڵە لە نوسخەکانی بەردەستمانا نوسراوە (ئاسمان شەو نییە) . ئێمە خۆمان راســتمان کردەوە .
(١٦) ئەو (ح ، ف) ئــەم .
(١٧) رابرێ (ح ، ف) رابورێ .

(١٧)

(١) (غەزال) و (ئاهو) هەر ئاسکە ، بەڵام وەفایێ لەبەر (چین) و (خەطا) دووپاتی کردوەتەوە .
(٢) (کەبکی دەرێ) کــەوی دەری ، یــان کــەودەری . ڕەم : ســڵ‌کردن و هەڵبەزینــەوە .

عاشقی قامەتی تۆم کوشتەیی خەندەی دەمی تۆ
بەر و باغی[٣] ئیرەمی یا گوڵی نەخلی شەجەرێ ؟

غایب و حازری[٤] هەر لەحظە دەڵێی چاوی منی
رەوشەنێ مەردومی ، یا عەینی سەوادی بەصەری ؟

گوڵ بە خەندە پەرییە ، قیبلە بە جیلوە مەلەکە
شێت و دێوانەیی[٥] کردوّم : چ مەلایك ، چ پەرێ !

بە طەلیسمی[٦] حەبەشیزادەوە سەرگەردانم
عاشقی خاڵم و دڵبەستەیی داوی کەمەری

وا دەگرییم بە زەلیلێ لەغەمی گەردەنی تۆ
ئاگری خستە دڵم ناڵەیی مورغی سەحەرێ

خەندەیی گوڵ سەبەبی جۆششی بارانە بەڵێ
چونکە تۆ پێدەکەنی بۆیە (وەفایێ) دەگری[٧]

---

(٣) بەرو : بە (برو) نوسراوە ، بەڵام رەنگە (بەری) جوانتر بێ .

(٤) (حازری) بە (حاظری) نوسراوە ، بەڵام روونە کە هەڵەیە .

(٥) (دێوانەیی) (دێوانەیان) بێ راستترە .

(٦) (طەلیسمی) لە دەسخەتەکەدا (طسم) نوسراوە ، دوبارە دیارە کە هەڵەیە .

(٧) لە دوای دواشیعرەوە کە نازناوی تێدایە شیعرێك نوسراوە زۆرم هەوڵ لەگەڵ دا و لە مامۆستایان : شوکور مستەفا و عولەما زەبیحی و هێمنیشم پرسی بۆیان نەخوێنرایەوە ، وا لێرەدا ، بە گوێرەی بۆچوونی خۆم ، لەسەر رێنوسە کۆنەکە رونوسی دەکەم بۆ بیری خوێندەواران :
« دور دون هر بە دل منعم دون دی دکری
مثلی ترکیە «خیر خیر طاپار سو چغری»
ئەمە بە گوێرەی بۆچونم ، بەڵام ئەوە کە بە **(خیر خیر)** نوسیم هەڵئەگرێ **(حیزحیز)** بێ هەروەها **(سو)** یش دور نیە **(مو)** بێت .

(١٨)

تاپێکی(١) ڕیشەیی دڵ بە تۆکی غەمزەدا دا
دەستێکی بۆ سەما برد ڕۆبەندی ماهی لادا

---

(١٨)

(١) لە هەرسێ چاپەکەی گیو و چاپەکەی سەیدیاندا ئەم پارچە شیعرە ڕیز و زنجیرەی خۆی شکاندوە و هاتوە بوە بە سەر قەتارەی هەمو پارچەکان ، ئەمەش بە گوێرەی دانانی **(گیو)** کە لە چاپی یەکەمـدا ئـەم سـەردەقەی شکاندوە . بەمەشەوە نەوەستاوە هاتوە ڕوداوێکی سەیری کردوە بـە موناسەبەی وتنی ئەم پارچە شیعرە ، کە هەر کەس تۆزێك بیر لەو ڕوداوە بکاتەوە و دواییش بیر لە حـاڵی وەفایی بکاتـەوە کە : تا چ ئەندازەیەك موخلیص و بچوك و گوێگری قسە و باسی شێخی نەهریێ بوە هەرگیـز بە دڵیدا ناچێ کە وەفایی ئەم پارچە شیعرە بەم هەمو قسە و بـاسەوە ، کە بەزۆری لە کردەوەی جینسی ئەدوێ و زۆر بێ پـەردە و بە شـێوەی ئەدەبی ڕوهەڵماڵراو قسە ئەکات ، لە بـاتی نامەی سولطانی قـاجاری بدات بە دەست شێخی نەهریێوە ، زیاد لەوەی نوسینی پارچە شیعرێکی ئاوا کات و بیرکردنەوەی دەوێ و ئاوا بە سەرپێیی کوتوپڕ ناوترێ .

لـە پێشەکییەکەشـدا بـاسم کرد کە وەفـایی ئـەم پارچـەی بۆ لاسایی‌کردنەوەی پارچەی (مەستورە)ی (نالی) وتوە و ، لەوە زیاتر من چەندم بیر لێ کردوەتەوە هیچی کەم بە بیردا نەهاتوە و ، تەنها وەفاییش نیە ئەم کارەی کردبێ ، بەڵکو (مصباح الديوان) (ئەدەب)یش بە پارچەیەك لاسـایی (نالی) کردوەتەوە .

جگە لەمانەش لە مامۆستا هێمنم پرسی بۆ ئەم مەبەستە وتی : هیچ کات نەبیستراوە وەفایی ژنێکی بوبێ بە ناوی (شیرین) ، ئەوەی بیسترابێ خێزانی وەفایی (زارا) یان (سارا)بوە و بەس .

بە هەر حاڵ و هەرکام لەو باسانە ڕاست بێت ئەم پارچە شیعرە بـە جوانترین و سەرکەوتوترین پارچە شـیعری وەفـایی دادەنرێ ، تـەنها لاسایی کردنەوەکەی لێ دەرچێ ؛ چونکە ئەم لە خۆیەوە ئـەم قـاپیەی نەکوتاوە و شوێن ڕچەی پێش خۆی کەوتوە .

ئەم پارچە شیعرە لە (خ)دا نیە ، بەڵام لە نوسـخەکانی (ف) و (ح) و (ن)دا هەیە ، لێرەدا بە گوێرەی (ح) تێکستەکەم نوسی و لەگەڵ (ف) و (ن)دا بەراوردم کرد ، بەڵام (ح) و (ن) زۆر لە یەکەوە نزیکن .

نافەی گوڵی بە دەرکەوت عەطری بە دەم صەبا دا
باریك و لوس و نازك وەك زولفی خاوی بادا
وەك شاخی گوڵ بەلادا[2] ، شیرین تەشی دەڕێسیٚ

توکی تەشی بە گەردوش چەرخێکە قوطبی پێوە
(مجرب)[3] و بە داوی کە چەرخی کەوتە نێوە
وەك زوهرە دەستی کێشا کە بەندی قەوسی زیوە
ئەستێرە ماهی داگرت ثابت کرا بە پێوە
عەرەق بەڕو بەڕێوە[4] ، شیرین تەشی دەڕێسیٚ

لەبانی عارەقی رشت[5] لە پێکەنینی زاری
بە خەندە غونچە گوڵ بو گولاوی لیٚ دەباریٚ
وتم : بفەرموە سەر دو چاوی من بەیاریٚ
بە چاوی من ببینن [6] طەلیسمی سیحرکاریٚ
کە سەروی جۆیباری ، شیرین تەشی دەڕێسیٚ

کە دەستی برد و هێنا بە دولبەریٚ بە تادا
هێنایە چەرخە[7] و گێڕای بە رانی صافیدا دا
عەیان بو پەنجەیی رۆژ بە خەططی ئیستیوادا
بە صوبحی صادق ئەنگوت ذەنەب لە نێو سەمادا
حیرەت لە ماسیوادا [8] ، شیرین تەشی دەڕێسیٚ

---

(٢) بەلادا (ف) بلاو بو .
(٣) (مجرب) و بە (ف) مەجەڕڕە بو بە .
(٤) بەڕو بەڕێوە (ف) لە روی بلاو بو . ئەم پێنجخشتەکییە لە (ف)دا سێهەمە.
(٥) رشت (ف) ریـت .
(٦) ببینن (ف) بەبینە . ئەم پێنجخشتەکییە لە (ف)دا دوهەمە .
(٧) هێنایە چەرخە و (ف) بە چەرخی خست و .
(٨) حیرەت لە ما سیوادا (ف) سیحرێکە بو دین و دڵ .

که هاتە چەرخە و بازێ تەشی بە رانی[9] لۆسی
دەکەوتە[10] پایبۆسی دۆ زولفی ئابەنۆسی
ذەنەب لە مانگەشەودا دەهاتە چاپلۆسی
لەسەر [11] بەیاضی گەردەن بە خەططی خۆش‌نۆسی
مە ، بێتە [12] پایبۆسی ، شیرین تەشی دەڕێسێ

یەخەی کراسی لاچۆ پشکوت [13] بە هەردۆ لێوان
گوڵ و شەکەر دەباری لە کۆچەی باغی سێوان
زولفی [14] پرزاند و کوڵمی وەدەرئەکەوت لە نێوان
شەمس و قەمەر هەڵاتن دوێنێ [15] نوێژی شێوان
وەفایێ [16] کەوتە کێوان ، شیرین تەشی دەڕێسێ

که کەوتە چەرخە و گەردوش تەشی بە دەستی رەنگین
هەودای لە لێو و دەم دا خورشیدی سینە[17] نەسرین
سەمای [18] بە ذوذەنەب دا (کف القضیب) [19]ی شیرین
گرتی[20] خەطی مودارا شەفەق بە عەقدی پەروین
سیحرێکە بۆ [21] دڵ و دین ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٩) که هاتە ... (ف) تەشی کە خستە بازێ بەڕانی نەرم و لۆسی .
(١٠) دەکەوتە (ف) دڵ کەوتــە .
(١١) لە سەر (ف) بە سەر . چاپلۆس : پیاوی قسەزان و زمانلۆس .
(١٢) مە ، بێتە (ف) مەهتــابە .
(١٣) یەخەی کراسی لاچۆ پشکوت بە (ف) پەردەی دڕی کە لاچۆ شکۆفەی .
(١٤) زولفی ... (ف) زولفی پەخشان بۆ کوڵمی وەدەرکەوتن لە نێوان .
(١٥) دوێنێ (ف) دوێنێ لــە .
(١٦) وەفایێ (ف) عــاشقی .
(١٧) هەودای ... (ف) هەودای لە ناو دەمی‌دا خورشیدی بەستە نەسرین .
(١٨) سەمــای (ف) ئیمــای .
(١٩) (کف القضیب) (ف) (کف الخضیب) .
(٢٠) گرتی (ف) کردیــە .
(٢١) سیحرێکە بۆ (ف) حەیران دەکا . ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ڤ)دا چوارەمە.

دۆ زولفی چین بەچین کرد کە نافەیی خەطایە
دۆ مەمکی خستە سەرلق هەناری دڵگوشایە
بە خەندە چەرخێکی دا کە شەوق و نەشئە وایە
بە نوکتە پێی نیشان دام سەما لەسەر هەوایە
هەمۆ ئیشارە وایە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

بە عیشوە زولفی لادا لە سەر عوزار و زاری
دوگمەی کراسی ترازا ، بزۆت هەوای بەهارێ
کە شەو بەیانی بەردا گوڵ و وەنەوشە بارێ
سەودای بە عاشقان دا باغی گوڵ و هەناری
دونیایەك ئینتیظاری ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٢٢]

کە زولفی کەوتە سەر رۆ هەمۆ خەطای بەچین دا
خەرامی طاوسانەی بە سەروی نازەنین دا
سفیدەیی بەیانی بە باغی یاسەمین دا
فەنایی پڕ بەقا بو دەمی لە پێکەنین دا
صەد ئافەتی لە دین دا ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٢٣]

سمی غەزالەیی چین لە نافەدا [٢٤] عەیانە
دەڵێی لە نیوەشەودا سفیدەیی بەیانە [٢٥]
قەدی گوڵ و دەمی گوڵ ئەمەی [٢٦] کە قوتی جانە
لە باغی یاسەمیندا شکۆفەیی گوڵانە
بەهاری بێ خەزانە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٢٢) ئەم پێنج‌خشتەکییە و پێنج‌خشتەکێ پێشۆ لە (ف)دا نین .
(٢٣) ئەم پێنج‌خشتەکییەیش لە (ف)دا نیە .
(٢٤) سمی ... (ف) سوممی غەزالەی چینە لە نافەیدا عەیانە .
(٢٥) سفیدەیی بەیانە (ف) ئەسیرەیی یەمانە .
(٢٦) ئەمەی (ف) ئەصلی .

شکۆفه وا هه‌ڵستێ[۲۷] له زێڕ و زیو حوبابێ
له که‌وثه‌ری به‌هه‌شتێ ده‌رقونی پڕ کرابێ
خڕ و له‌طیف و نازک بلوری خود نومابێ
به طه‌رزی درزی ده‌رزی له خۆوه درزی دابێ[۲۸]
دیاره سه‌روی وابێ ، شیرین ته‌شی ده‌ڕێسێ

شه‌وێ له بیره‌خه‌ودا[۲۹] جه‌مالی ویم به دڵ دی
دۆ چاوی مه‌ست و کاڵم[۳۰] وه‌کو غه‌زالی سڵ دی
ئه‌گه‌ر چی نه‌وبه‌هارم به ره‌نگی باغی گوڵ[۳۱] دی
هه‌ناری نه‌وڕه‌سیده‌م[۳۲] شکاو و خاو و بڵ[۳۳] دی
گوڵم له خاك و گڵ[۳٤] دی ، شیرین ته‌شی ده‌ڕێسێ

وتم : چبو نه‌مامم ! به خاڵ و خه‌ط نه‌ماوی ؟
وه‌کو به‌هاری سونبول بلاو و تێك‌شکاوی ؟
وتی : گلاوی سه‌گ بو شکۆفه گوڵ گولاوی
به گه‌ردوش و[۳٥] سه‌ماوه ستاره‌یی سه‌ماوی
به‌سه‌ر چو چاو و راوی[۳٦] ، شیرین ته‌شی ده‌ڕێسێ

---

(۲۷) هه‌ڵستێ (ف) هه‌ڵستا .
(۲۸) به طه‌رزی (ف) به جورمی نۆکی ده‌رزی له‌نیوی درزی دابێ .
(۲۹) بیره‌خه‌و (ف) پیره خه‌و . بیره‌خه‌و : سه‌ره‌تای خه‌و ، وه‌نه‌وزه‌کوته .
(۳۰) دۆ چاوی مه‌ست و کاڵم (ف) ئه‌گه‌ر چی چاوه‌کانم .
(۳۱) له (ح)دا (به‌ی) نۆسراوه ، به‌لام ، وه‌ك له سه‌ره‌وه نۆسیم ، له (ف)دا (گوڵ) نۆسراوه و ئه‌مه‌یش راسته .
(۳۲) هه‌ناری نه‌وڕه‌سیده‌م (ف) ئه‌ناری نه‌وڕه‌سیشی .
(۳۳) بڵ (ف) مڵ .
(۳٤) گڵ (ف) گیڵ .
(۳٥) گه‌ردوش (ف) که‌رته‌شی .
(۳٦) چاو و (ف) چاوه .

مەنعی مەکەن[٣٧] (وەفایێ) کە خاوی دڵ بڵاوە
سەرێکە مەستی نازی ، دڵێکە بۆی نەماوە[٣٨]
بە داوی دڵ دڵی خۆی بە داوی زولفی داوە
دڵم حەقی بە دەستە فتوایی سەرمی داوە
کە ئەم غەزالە چاوە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

قوطوی لوئالییانە لە زیوی داڕژاوە
لەبالەبە لە حیکمەت لە شەهدی هەڵکراوە
لەبەر نەزاکەتی رۆژ رۆواقی دادڕاوە
بە طەرزی درزی دەرزی لە خۆوە درزی داوە
بە مەی عەیان کراوە ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٣٩]

شیفای جەراحەتی دڵ تەشی نەبو ، کەی رستی ؟! [٤٠]
شەش پەڕەکەی کاکی خۆی پڕئاو و پڕ بە مستی[٤١]
هەتیوی کەللەشەق بۆ بە داوی حیلە[٤٢] بەستی
لەتاوی هاتوچۆدا بە لێوی غونچە گەستی[٤٣]
بە رۆح و دڵ بە قەصدی[٤٤] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٣٧) مەنعی مەکەن وەفایێ کە خاوی (ف) مەکەن مەنعی وەفایێ کە خاو َو .
(٣٨) نازی ، دڵێکە بۆی (ف) نازە و ، دڵی لە بۆی نەماوە . ئەم نیوە شیعرە و نیوەی دوایی لە (ف)دا پاش و پێشن و ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ف)دا دوا شـــیعرە .
(٣٩) ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ن)دا نیە .
(٤٠) نەبو ، کەی رستی ؟! (ف) بە نۆکی دەستی .
(٤١) شەش‌پەڕەکەی (ف) شەش‌پەڕی کاکی خۆیە بڕاوە پڕ لە مستی !
(٤٢) حیلە (ف) حەملە .
(٤٣) لە تاوی ... (ف) کە هاتو چۆکی دادا بە لێوی غونچە گەستی ! ئەمە جوانترە .
(٤٤) بە رۆح و دڵ بە قەصدی (ف) کە ئەی غەزالە چاوە . (قەصدی) قەستی راســـتە .

بە دڵ بە دیدە سۆسەن بە غونچە گوڵ یەرەق[٤٥] بۆ
شەشپەڕەکەی (وەفایی) کولوفت و تیژ و رەق بو[٤٦]
گوڵی (...) هەمۆ وەرەق وەرەق بۆ
بە عارەقی عورۆقی[٤٧] کە سەرخۆشی عەرەق بۆ
بە مەی[٤٨] چ موستەحەق بۆ ، شیرین تەشی دەڕێسێ

(١٩)

ئەو دولبەرە وا بادە بە چاوان دەفرۆشێ[١]
هەر دەم بە تەبەسسوم لەبی خەندان دەفرۆشێ
بۆ شەهد و شەکەر حوققەیی مەرجان دەفرۆشی
ئەو غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ
چی زاهیدە ئەو زۆ دڵ و ئیمان دەفرۆشێ

---

(٤٥) بە غونچە گوڵ یەرەق بۆ (ف) لە غونچە گوڵ بە رق بۆ .

(٤٦) نیوەکانی دۆهەم و سێهەم لە (ف)دا بەم شێوەن :

« لە هاتوچۆی سەماوی گوڵ هەم وەرەق بۆ »
« شەقایقێکە شەق بۆ ، شەقایقێکە شەق بۆ »

کولوفت : ئەستوور .

(٤٧) ئارەقی (ف) عارەقی .

(٤٨) بە مەی (ف) بلێ .

(١٩)

(١) لە (ﻫ)دا دەڵێ : « وەفایی لە کاتی مردنی پیرۆزە ــ خانمی خێزانیدا ئەو پێنجخشتەکی‌یەی داناوە ، نێوبراو ئافرەتێکی ... تاد » بەڵام بە گوێرەی ئەوەی من پرسیومە و بیستۆمە لەوانەی کە هەندێ لەژیانی (وەفایی)یان بیستوە وەفایی ژنێکی بەم ناوە نەبوە ، تەنها ژنێ کە وەفایی بۆیەتی ناوی (سارا) یا (زارا) بوە . زیاد لەوەش ناچێتە سەر کە ئەم غەزەلە بۆ شین و لاواندنەوەی ژن مردن بێ ؛ چونکە هیچ ڕێو شوێنێکی ئەو مەبەستەی لێ دەرناکەوێ .

یاقوتی لەبی لەعلی کەوا قوتی رەوانە
رۆ باغی گوڵ و دەم گوڵ و قەد سەروی رەوانە
موژگانی کەچی قاتیلی صەد قافڵە جانە
تا پێ نەکەنی زولفی نەدا بەردەمی شانە
نەمزانی کە گوڵ شەککەر و رەیحان دەفرۆشێ

قەطرەی عەرەقی نافە لەسەر لەعلی درەخشان ،
یا میشکە لە گۆشەی وەرەقی گوڵ بوە ئەفشان[۲] ؟
داغی دڵە یاخۆ ، بەسەری زولفی پەرێشان ،
خاڵی دەمی تۆ زەنگییە کەوتۆتە بەدەخشان ؟
یا خۆ خضرە چەشمەیی حەیوان دەفرۆشێ ؟

تاتا کە بە داو زولفی وەکو سونبولی بادا
گوڵ دەستەیی شەوبۆ بۆ بە بەرگی گوڵیدا دا
شەوبۆیی گوڵ و نافە لەدەم بادی صەبادا
شێخم بە هەوای زولفی دڵ و دینی بە با دا
وەجهی چییە بەو کوفرە کە ئیمان دەفرۆشێ ؟

گەر طالیبی ماچێکی ئەتۆ لەو دەمە قەندەی
بەو زولفە دەبێ هەر وەکو من خۆت لە رەسەن دەی
شاهەنشەهی میصر و حەبەشە چی بوە بەندەی
چاوێکی بە گریانی دەوێ طالیبی خەندەی
مەعلومە کە گوڵ خەندە بە باران دەفرۆشێ

جیلوەی مەیی ئەو ساغیرە نەشئێکی نەدامێ
ساقێ وەرە لەو لێوە ، بە چاوت ، بدە جامێ

---

(۲) ئەفشان : بڵاو .

کوشتەم بە خەط و خاڵ و روخی تازە ئەمامێ
من طالیبم ئەی بادی صەبا بێنە پەیامێ
لەو لێوە کە ماچی بە دڵ و جان دەفرۆشێ

تا دوێنێ ئەمن وەصڵی روخ و زولف و دەمم بۆ
باغی ئیرەم و، عومری خضر، جامی جەمم بۆ
ئەمڕۆکە جودابیم لە غەزالەی حەرەمم بۆ
بەو سەعیە لەسەر قیبلە صەفا عەینی غەمم بۆ
چاوم بە دو جێ زەمزەمی گریان دەفرۆشێ

ماوەر بە خەطا نافەیی چین میشکی خەطایی
دیم هاتە صەفی گوڵ بە هەوای عەطرنومایی
تەفضیلی گوڵم دا هەمۆ یەعنی بە ریایی
بۆ ماچی دەمی شاهیدی دولبەر بۆ (وەفایێ)
شێخم کە بە هیچ و نەبو ئیمان دەفرۆشێ[٣]

(٢٠)

ئەو[١] غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ
چی زاهیدە ئەو زۆ دڵ و ئیمان دەفرۆشێ
تا پێ نەکەنی زولفی نەدا بەردەمی شانە
نەمزانی کە گوڵ شەککەر و زەیحان دەفرۆشێ

---

(٣) ئەم پێنجینەی دوایی لە (ه)دا بەم شێوەیە :
« کوژراوی خەدەنگی موژە هەر بۆ دەمی دەگری
گۆیا کە برینی نیە بۆ مەلحەمی دەگری
پەڕ سۆختە پەروانە لە دەوری شەمی دەگری
بێچارە (وەفایێ) لە خەمی پەرچەمی دەگری
سەرمازەدەیە (*) رۆتیە مەرجان دەفرۆشێ »

(*) ئەم شیعرەی دوایی زیاتر لەگەڵ دواشیعری پارچەی هاتودا ــ کە بەم پارچە کراوە بە پێنج‌خشتەکێ ــ دەگونجێ .

خاڵی دەمی تۆ زەنگییە کەوتۆتە بەدەخشان ،
یاخۆ خضرە چەشمەیی حەیوان دەفرۆشێ ؟
[ئەو خاڵە چ شیرینە لە لێوی شەکەرینت
هیندۆ بەچە ، گۆیا ، شەکەرستان دەفرۆشێ]
چاوێکی بە گریانی دەوێ طالیبی خەندەی
مەعلومە کە گوڵ خەندە بە باران دەفرۆشێ
شێخم لەهەوای زولفی دڵ و دینی بە با دا
وەجهی چییە بەو کوفرە کە ئیمان دەفرۆشێ ؟
بێ چارە (وەفایێ) لە غەمی پەرچەمی دەگری
سەودازەدە بەو رۆتیە مەرجان دەفرۆشێ[٢]

(٢١)

بەیادی زولفتە ئارامی رۆح و راحەتی جانی
عەجەب عاشق وەها جەمعە لەگەڵ عەینی پەرێشانێ !
لە باتی بمکوژێ دەمخاتە داوی زولفی شێواوی[١]
لەباتی بێ کە ئازادم بکا دەمکاتە زیندانێ !

---

(٢٠)

(١) (ئەو غەمزە) هەرچەند لە پارچەی پێشودا بە رونی (غەمزە) نوسراوە ، لێرەدا ، لە (خ)دا ، وا دەرئەکەوێ غونچە بێ .

(٢) ئەم پارچە بە پارچەی پێشو ــ ئەم دولبەرەی ــ پیتی (ێ) کراوە بە پێنج خشتەکێ بەڵام لە (خ)دا دوبارە بە جیا نوسراوە وا ئێمەیش وەك (خ) دەینوسین . زیاد لەوەیش ئەم پارچە لێرەدا حەوت شیعرە و شیعرێکیشی لە پێنجخشتەکیەکان زیاترە ، بەڵام ئەبو بەگوێرەی ئەوان و شیعرە زیادەکە ئەم پارچە (٩) شیعر بوایە .

(٢١)

(١) ئەم شیعرە لە (ه) وەرگیراوە و لە (خ)دا نیە .

بەسەر نەیدا مەگەر زنجیرە ، یا زوننارە ، یا مارە ،
لە نەخلی قامەتت ئالآوە یاخۆ زولفی ڕێحانێ ؟

بە شیرینی کە جان بەخشی ، بە مەحبوبی کە دڵ کێشی
ئەتۆ هەر ئابی حەیوانی ، ئەتۆ هەر ماهی کەنعانی

زەمانێ قیبلەم ئەبرۆتە ، دەمێ زوننار گێسوتە ،
بە دەردی بێدەوا ماوم لەگەڵ کوفر و موسوڵمانێ

بە دوو گێسوی ڕەشماری ئەگەر زنجیری داوودێ
بە دوو لەعلی شەکەرباری ئەگەر موهری سولەیمانێ

عەجەب ماوم بە بۆسێ لەو دەمە هەر جانە بەخشینت
بە ئیعجازت قەسەم ! ئاتەش‌پەرستم گەر موسوڵمانی

لەسەر چاکی یەخەی زولفی لە قوبەی سینە ئالآوە
لە گۆشەی دوو ئوفوق نەمدیوە شەو دوو ماهی نوورانێ

قسەی خاکی بەری پێت [شهرەیە !] بۆ چاوی نابینا
هەتا نەمدی بە چاوی خۆم بە سورمەی دیدە نەمزانی

لە بەر شۆراوی ئەشکی خۆم و سۆز و تاوی عیشقی تۆ
سەراپا عاقیبەت هەر وەك (وەفایی) بوومە بریانی

(٢٢)

یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ
پەروینی شەکەربەندی صەد ڕشتە گوهەر دێنێ

دڵ بەستەیی یارێکم کوژراوی نیگارێکم
زاری لە تەبەسسومدا خەندەی بەشەکەر دێنێ

ئەم ئاهوی‌یی تاتاری ، بۆ نەخلی شەجەر داری
هەر نار و بەیە باری ، [1] هەر شەمس و قەمەر دێنێ
گەر خەستە و ودێوانەم ، بەو نێرگسە کالآنەم ،
ڕەمزێ کە بە تالآنم ، ئەگریجە بە شەڕ دێنێ
ناچێتە دڵم غەمزەی پەیوەستە کەچی دەمخا
ئەو لەشکرە بەرگەشتە هەر فەتح و ظەفەر دێنێ
دڵسۆزی‌یی ئەشکم کە دایم لە کەناری دام
مەیلی پدەری نانێ ئەو حوببی پسەر دێنێ
ئەی مەردومی بینایی ، ئیدی بەسە رسوایی !
گریانی بەخۆڕایی ، هەر قەطعی نەظەر دێنێ
چی ڕۆڕەشییە کاری ، هەر صوبحە شەبی تاری
زولفێکی بە عەیارێ دەستی لە کەمەر دێنێ
سۆتاوی جودایی بە ، هەمدەردی (وەفایێ) بە ،
بنوارە کە ئەم دەردە هەر ئەهلی نەظەر دێنێ

(٢٣)

ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصڵی گوڵ دێنێ
هەتا گوڵ دێ بە ناز بولبول بە صەد یەك عومری نامێنێ
بە ئومێدێ[1] کە جارێك بێتە خەندە گوڵ ، بەڵا بولبول
وەکو هەوری بەهارێ هەر بناڵێ هەر ببارێنێ

---

(٢٢)

(١) بار : بەر . بەری درەخت .

(٢٣)

(١) (بە ئومێدێ کە) بە گوێرەی ئەوەی کە نوسراوە (بەامیدیکە) ئەم جۆرە هەڵدەگرێ بخوێنرێتەوە (بە ئومیدێکی) .

هەوای جیلوەی گوڵانە ، بولبول ئاوری گرتوە ، نازانم :
بەهار هات یا تەیار هات شەوقی ڕوی وامن دەسوتێنێ (٢) ؟ !

بەهارێکی چ شۆخی ، هیچ لە فیکری بای خەزاندا نی ؟
دەترسم ئاهی ڕەنگ‌زەردان وەکو زولفت بشێوێنێ !

بەشینی عاشقان ڕەسمی قەدیمە شایی مەعشوقان
بە لەیلێ نەغمەیی عوششاقە (٣) گەر مەجنون بناڵێنێ !

دەزانێ تاوی بارانە شەرابی پێکەنینی گوڵ
دەمێك نابێ لە سەر خەندێکی صەد جارم نەگریێنێ ؟!

کوتی : ڕوم وا دەکەم تیرم ببینی ، چاوەڕێم داخۆ :
لە لای قیبلەم کە کەی بای وەعدە بێنی نەستەرەن بێنێ ؟

لە جەرگم (طرفة العين)ێ(٤) هەزار نەشتەر چو نەمزانی :
نەتیر و تەرکەشی تورکە ،نە ئەو چاوانە هەڵدێنێ ؟

غەمی ئەو زولفە نایێڵێ دڵم یەك بێ لە گەڵ باڵات
بە ژەنگی کەثرەت ئەو ئاوێنە وەحدەت دورە بنوێنێ

بەهەر شێوێکی بێ عاشق موڕادی هەر ڕەضای یارە
بڵا شیرین بەخوێنی کوهکەن پەنجەی بڕەنگێنێ

قەضای چاوت لە ڕوحی من کەوێ ، دەمرم ئەتۆ خۆش بی
(وەفایێ) بۆ چییە گەر خۆی لە بەر ئەو چاوە نەمرێنێ(٥) ؟!

---

(٢) (دەسوتێنی) بە هەڵە (دەسوتێ) نوسراوە .
(٣) نەغمەی عوششاق : ئاوازێکی خۆشی مۆسیقای فارسییە .
(٤) (طرفة العين) : چاوبەیەکدا نانێ .
(٥) ئەم دوا شیعرە لە (ه)دا بە تەنها بڵاوکراوەتەوە و لە سەری نوسراوە :
(ئەم تاکەش ئی ویە !) .

(٢٤)

دڵی دێوانه ویصالی لەبی جانانی دەوێ
بولبولی شیفتە خەندەی گوڵی باغانی دەوێ
دڵ لەسەر پەرچەمی شێواوە ئەسیری زەنەخە
ئارێ ئارێ ئەوە دێوانەیە زیندانی دەوێ !
بە کوڵی گریەی من بۆیە گوڵم پێدەکەنێ
شەکەرو گوڵ دەفرۆشێ دوڕ و مەرجانی دەوێ
بەستەیی زولفیە ، بۆ زاری دەناڵێ دڵەکەم
طوطیی گوڵشەنی هیندە شەکەرستانی دەوێ
دڵ بە صەد جێگە لە نێو زولفی دەسوتێ بە عوزار
پادشای حوسنە بە شەو حوکمە چراغانی دەوێ
غەزەلی طورفەیی من قەط نیە بەو نازکییە
بۆ لەبەرکردنی دانایی قەدرزانی دەوێ
خەستەیی چاوتە سوتاوە (وەفایێ) ساقێ
سەرخۆشی بادەیی سادێکە [1] غەزەلخوانی دەوێ

(٢٥)

لە باغان ئاه و ناڵین دێ ، دەڵێن شای نێو [1] گوڵان ڕۆیی
لە مەیخانان صەدای شین دێ ، مەگەر [2] پیری موغان ڕۆیی

---

(٢٤)

(١) سادێکە : سادە : ئینسانی سادە و لوس .

(٢٥)

(١) نێو (ح ، ف) نەو .

(٢) مەگەر (ح ، ف) کەوا .

دەڵێی دەورەی قەمەر ، سەیری فەلەك ، میزانی گۆڕاوە
کەوا گوڵ زەرد بۆ ، سونبول تێکچۆ ، ڕەنگی ئەرغەوان ڕۆیی [٣]
لەبەر [٤] چاوی جیهان‌بینم جیهان تاریك بو نەمزانی :
نە نوری چاوەکانم چۆ ، نە خورشیدی جیهان ڕۆیی ؟
[لە دۆری تۆوە سۆر بۆ چاوەکەم [٥] بەو گریە مەعلومە]
[شەفەق دێ ، کەوکەبیش هەڵدێ ، کە میهری خاوەران ڕۆیی]
[دەمێکی هات بە چاوی سورمەسا ، یەعنی : وەفادارم]
[کە جەرگی سوزمەیی کردم بە سیحری جادووان ڕۆیی]
[.... .... [٦]]
[عەجەب حاڵێکە گەمیەی ئاتەشی بێ بادەبان ڕۆیی !]
سەحەر [٧] مەستانە هات [٨] بولبول بە شادی بۆ طەوافی گوڵ
کە دی باغ بێ گوڵە ، داغ [٩] بۆ ، بەصەد ئاه و فوغان ڕۆیی

---

(٣) لە دوای ئەم شیعرەوە لە (ح)دا ئەم شیعرە بە قەڵەمێکی تازە نوسراوە :
بەهار هات ، غونچە پشکوت ، دەنگی بولبول سۆ بە سۆ ڕۆیی
دەبێ حاڵی چبێ بولبول بەهار ڕۆیی نەچو ڕۆیی ؟!
لە (ف)شدا ئەم شیعرە هەیە تەنها بە جیاوازی ئەوەندە لە باتی (ڕۆیی) یەکەمی ئێرە لە (ف)دا (زۆر پێ) واتە (زۆر پێ‌نەچۆ ...)ە کە ئەمەش ڕاستە .
بەڵام ئەم شیعرە بە دۆ نیوە شیعر لە پارچەی (بە بێ باکی دەمێکی هات ...)ی (پیتی‌یێ)دا بڵاوکراوەتەوە بۆیە ئێمە بەم پەراوێزە دەس‌بەردار بۆین و ، بەلامانەوە وایە (خ) کە ئەم شیعرەی تێدا نیە ڕاستترە .
(٤) ئەم شیعرە لە (ح) و (ف)دا شیعری شەشەمە .
(٥) لە دۆری تۆوە سۆر بۆ چاوەکەم (ف) لە دۆری تۆیە چاوم سۆر بوە .
(٦) ئەم نیوە شیعرە لە (خ)دا بە سپێتی ماوەتەوە و ئەم شیعرە و شیعری پێشۆ لە (ف) و (ح)دا نین . ئەو وشەیش بە (سورمەیێ) نوسیمان وەك (سرمەء) نوسراوە بۆیە (سیرمە) و (سورمە) هەڵدەگرێ .

مەڵێن : بولبول مەناڵێنە کەوا گوڵ گوڵشەنی چۆڵکرد
دڵ ئارامی [10] نەما چبکا ؟ کە ئارامی دڵان ڕۆیی
قیامەت [11] بۆ دڵان هەستا کە چاوی مەستی وەرگێڕا
مەگەر ئازوردە بۆ ساقیێ کە بەزمی مەیکەشان ڕۆیی
چ شینێکە ؟ چ هاوارە لە نێو حەلقەی [12] موریداندا ؟
مەگەر خواجەی سەمەرقەندیێ لە نێو صاحیب دڵان [13] ڕۆیی !
[چ ئافەت کەوتە بەرچاوم کەوا چۆ نوری بینایم ؟ !]
[مەگەر شاهی بوخارایی لە قەصری عاریفان ڕۆیی ؟]
[بە ناڵەی دڵ شیفام نایێ دریغ بۆ مەرهەمی جەرگم]
[لە زەنگی کاروان چبکەم ؟ دەلیلی کاروان ڕۆیی] [14]
خرابۆ [15] خانەقا ، بێ شێخ و شەوقی طالبیان صەد حەیف !
چەمەن وێران بۆ ، نەغمەی بولبولان چۆ ، باغەبان ڕۆیی
بە ناڵەی بولبول و قومری (وەفایێ) ! بۆیە هەر دەگریم [16]
گوڵێکی سەرو باڵام بۆ [17] بە تاراجی خەزان ڕۆیی

---

(٧) ئەم شیعرە لە (ف) و (ح)دا چوارەمە .
(٨) هات بولبول (ح ، ف) بولبول هات .
(٩) داغ (ن) باغ ، دیارە هەڵەیـە .
(١٠) دڵئارامی (ح ، ف) دڵارامی .
(١١) ئەم شـیعرە لە (ح) و (ف)دا نیـە . بـەڵام وەك لـە شـیعری دوایـیدا دەردەکەوێ لە هەردۆ لادا ئەم شیعرە و شیعری دوایی بە هەڵە کراون بەیـەك شـیعر .
(١٢) حەلقەی (ح ، ف) جەمعی . لە (خ)دا بە هەڵە لە باتی (هاوارە) (هارە) نوسراوە . ئازوردە : وەڕەس و ، دڵتەنگ .
(١٣) نێو صاحێب دڵان ڕۆیی (ف ، ح) بەزمی مەیکەشان ڕۆیی .
(١٤) ئەم شیعرە لە (ح)دا نیە .
(١٥) خرابۆ = خەرابۆ (ف) خراب بۆ .
(١٦) دەگریم (ح ، ف) دەگری .
(١٧) باڵام بۆ (ح ، ف) باڵای بۆ .

(٢٦)

به بێباکی دەمێکی هات و داغی کردم و ڕۆیی
دەبێ حاڵی چبێ بولبول ، بەهار زۆر پێنەچوو ڕۆیی ؟!
نیگار هات دایە خەندە ، کەوتە دونیا ئاه و ناڵەی من
بەهار هات غونچە پشکوت ، دەنگی بولبول سوو بەسوو ڕۆیی
فیراقم کرد لە پاش تۆ ، هیچ حەیاتم پێ نەما ، قوربان
حەیاتی من کە تۆی ، مەعلومە نامێنم ، کە تۆ ڕۆیی
لەسەر ماچێکی زاری خۆت کە نەتدا ڕەنگ نەبوو [1] زیزبی
عەزیزم بێ وەفاییت کرد لەسەر هیچ و نەبوو ڕۆیی [2]
خەرامان هات و چوو دولبەر ، (وەفایی) ما بە ناکامی
دریــغا ! عومری شیرینم چ زوو هات و چ زوو ڕۆیی ؟

(٢٧)

بە نازێکی کوشندەی صەد هەزار جان و دڵ ئیفتادەی
مەلەك یا حۆری عینی تۆ ؟ فریشتە یا پەریزادەی ؟
بە دڵ خەندێکی بنوێنە ، بلوورین ساعیدت بێنە
یەدی بەیضات[1] هەیە تۆ دەم لە ئیعجازی مەسیحا دەی !

---

(٢٦)

(١) (ڕەنگ نەبوو زیز بی) دەبێ مانای (حەق نەبوو) و (ڕەوا نەبوو) بێ . بەڵام (ڕەنگ نەبوو) بەم مانا من نەمبیستوە ، ئەبێ لە شێوەی موکریدا شتی وا بەکار بهێنرێ . زیز : زویر .

(٢) لە دوو قافیەی « کەتو ڕۆیی » و « نەبوو ڕۆیی »دا ، (ت)یەك لابراوە ، ئەم جۆرە زاراوە لە پرسیاری ڕووبەڕوودا ؛ وەك : «ئــەرێ تۆ ئــەڕۆی ؟ » = «ئەرێ تۆ ئەڕۆیت ؟» زۆرە ، بەڵام لەم جۆرەی ئێرەدا کەمتر ، ئەم شێوە لابردنە هەیــە .

(٢٧)

(١) یەدی بەیضا : دەستی سپی . ئیشارەیە بۆ ئەوەی کە حەزرەتی (موسا)

نە قەند تامی دەبێ ، قوربان ، نە گوڵ ڕێز و ، نە عەنبەر بۆ ،
ئەگەر جارێك بەخەندەبێی ، سەری زولفت بە دەم با دەی !
کوتت : هازولف و کافر بۆم ، کوتت : ها ڕۆم و چاتر بۆم
کە من هەر بێمە سەر ڕێی تۆ دەبێ تۆ بۆچ لەمن لادەی ؟
دەمت وابێنە دەستم بگرە ، بابمرم لەبەر چاوت
بە جامێکی خەلاصم کە لە دەست ئەو تورکە جەللادەی
بە چاوی مەستی تۆ کەوتۆم [٢] ، بە ناری زولفی تۆ شەیدام
نەخۆشی تۆم دەناڵێنم ، حەیاتم ! بۆچ بەرم نادەی ؟
کەتۆ سولطانی ڕوحمت‌بێ بە زولفان بەس دڵم تێك‌دە
دەبێ تا کەنگێ (بیت الله) بە دەست کافر بە یەغمادەی ؟
دەمت بێنە بە دڵ بگرم ، لە بەر جامی لەبت بمرم ،
دەما دەم ڕۆح بەخشی ، بۆ لەبالەب ساغیر و بادەی
چرای قەندیلە ، شەمسی ئاسمانە ، ڕوی درەخشانت
ئەگەر صەد جار بە زوهرە و موشتەری ڕوبەندی پێدادەی
[وەکو ماسی و سەمەندەر تەشنەگیم ناچێ ئەگەر صەد جار]
[بە ئاب و ڕەنگی ڕوت سینەم وەبەر تیری تەجەللادەی !]
لەبەر چاوی وەکو زولفی پەرێشان کەوتم و فەرموی :
(وەفایێ) چت لە مەیخانان ؟! کە تۆ واپیر و ئیفتادەی !

کاتێك دەستی‌کردوە بە گیرفانیدا و دوایی ــ بۆ موعجیزە ــ دەری‌هێناوە دەستی سپی و جوان بوە . وەك لە ئایەتی « وادخل یدك في جیبك تخرج بیضاء من غیر سوء . . . »دایە .

(٢) لە (خ)دا لە باتی (کەوتۆم) ، (کەوم)ە دیارە هەڵەیە .

پاشماوەی پینتی (رێ)[1]

یا رەسوڵەڵڵا دەخیلەك رۆم نییە بێمە حوضور
وەك دزان گەردەن کەچ و شەرمەندە وێستاوم لە دور

---

(١) ئەم پارچە شیعرە یەکێکە لەو پارچانەی تەنها لە نوسخەی (هـ)دا هەبۆن لە کاتی چاپکردنی (پیتی رێ)دا بە هەڵە بوێررابۆ ، دوای تەواوبۆنی چاپی بەشی کوردیی دیوانی وەفایی ، لای دۆستم کاك مەحمۆد ئەحمەد فەرمانبەر لە وەزارەتی ئەوقاف نوسخەیەکی دەسخەتی ئەم پارچە شیعرەم دەستکەوت کە لە دەسخەتەکانی لای خۆمدا نیە ، وا لێرەدا پێشکەشی دەکەم .

ئەم پارچە شیعرە لە لاپەڕەیەکدا نۆسراوەتەوە و ـ وا دەرئەکەوێ ـ چوار قەد کراوە و ماوەیەکی باش لە گیرفاندا هەڵگیراوە تا نزیکە رزین بوە ، دوای ئەوە بە سرێش لکێنراوە بـە پارچە موقەبایەکەوە ، پرژی ئـاو و چەوریش بەشـی خۆی پێ کردوە ، زۆر بـە زەحمەت ، وەك نۆسیومە ، بۆم ساخکرایەوە . لە سەرەتاکەیەوە نۆسراوە : « من کلام میرزا رحیم وفائی » واتـە : لە کەلامی میرزا رەحیمی وەفایی ، وە لـە کۆتاییشیدا نۆسـراوە : « تحریر و ترقیم گردید في ید الحقیر من یـوم الخمیس ١٣١٥ » واتە : نۆسرایەوە بە دەستی بەستەزمان ، لە رۆژی پێنجشەمەی ١٣١٥ دا .

لاپـەڕەکە جگە لـەوە هیچی تری بـە سـەرەوە نەنۆسراوە نـاوی نۆسەرەکەیشی دیار نیە ، ئەوەش نازانرێ کاتی خۆی ئەم لاپەڕە هەر بە جیا نۆسراوەتەوە ، یان بەشێکە لە کەشکۆڵ و دەفتەری شیعر و ئەمەی لێ‌کراوەتەوە و لێرەدا خۆی گرتوەتەوە ، زۆر تر گومان بۆ ئەوە دەچێت کە هەر وەك خۆی بە جیا نۆسرابێت ؛ چونکە نۆسەر لە سەرەوە ناوی شاعیری نۆسیوە ، ئەگەر بەشێك بوایەت لە کۆمەڵە شیعری (وەفایی) ئەوا بە یاسای نۆسینەوەی کۆن لە سەری دەنۆسرا : (ولە) . هەروەها نۆسەر لە کۆتاییشدا نیشانەی تەواو بۆنی بە رۆنی نۆسیوە .

گەرچی سەرمایەم نیە خۆ موستەحەققی رەحمەتە :
رەنگی زەرد و ، رۆیی رەش ، مۆی سپی و فرمێسکی سۆر
وەك لە گۆشەی بیشە ... تۆشی دام و داو
تۆشی نەفس و ، تۆشی شەیطان بۆم غەریب و بێ شوعۆر
موستەحەققی رەحمەتم ، ئەی مەستی حەق ! ئەی دەستی حەق !
دەستی من بگرە لە نار و بمخە نێو دەریایی نۆر
رۆح لە سەر لێوم ، نەفەس گیرە ؛ لە نێو خەوف و رەجا
چاوەڕێی فەرمانی تۆیە : بچێتە دەر ، یا بێتە ژۆر !
تابی گێسۆت وەقتی خەندە تابشی رۆت بۆ ، وتم :
نەردەبانی (٢) عەرشە پایەی لامەکان مایەی حوضۆر
تا خەس و خاشاکی بەر دەرگاهی تۆم بۆ دەست بدا
چم لە گولزاری بەهەشت و لەززەتی حۆر و قوصۆر !
یادی رۆی تۆم کرد و ئارامی نەهێشتم نۆری حەق
ئاوری تێ بەردام شوعاعی رۆژ بە تەقریبی بلۆر(٣)
دەنگی بێ رەنگی صەدای هات رەنگ و دەنگم پێ نەما
باغی رۆح ئەفزا دەپشکۆتن لە پۆشی وشك و زۆر(٤)
[قلت لی هو الوری خبثت نفسی بالهوی]
[... له ماء العیون ... النادم ماء طهور !]
رۆی وەدەرنا مۆی پەرێشان کرد دلی پێ دامەوە
یەعنی : هەر ئەمنم شەفیعی عاصییان رۆژی نوشۆر
طاقی ئەبرۆم دی ، عەیان بۆ سوجدەگای مولك و مەلەك
تابشی رۆم دی ، وەدەرکەوت بارەگای نۆری صودۆر

---

(٢) نەردەبان : پلیکانە ، پێپیلکە ، قادرمە .
(٣) تەقریبی بلۆر : نزیكخستنەوەی شۆشە .
(٤) زۆر : زبر .

ئەی شەهەنشاهی سەریری عەرش و رۆحانێ غولام !
چلچرای عالەم فراز و شانشینت ماه و هۆر [٥]
شانشینت عەرشی ئەعظەم ، جیلوەگاهت فەرشی خاك
مەظهەری وەعد و وەعیدت : صەوتی ریضوان ، نەفخی صۆر
ئەی گوڵی گوڵزاری وەحدەت ، سەروی باغی ئیصطیفا ؟
عاریضت [قەسپی !] بەیانان ، قامەتت وەقتی ظوهۆر
ئەی جەمالت باوەشینی شاهباڵی جوبرەئیل
جایرۆبی [٦] خاکی رێت کاکۆڵی غیلمان زولفی حۆر
[بەندەگانی عاشقی رۆتن ستارەی میهر و ماه]
[ئەز خڕیدی خاکی پێتن عەنبەر و میسك و بخۆر]
خۆش نویسی موصحەفی رۆت بۆ رەواجی حوسنی تۆ
خۆش خەطی کێشا بە سەر ئایاتی (تەورات) و (زەبۆر)
گەر تەجەللای حەق موڕادی جیلوەیی رۆی تۆ نەبۆ
چاوی (مۆسا) کەی دەبۆ رۆن بێ بە سورمەی کێوی (طۆر) ؟!
تۆ و خەمی گێسۆت کە تەشریحە لە سیڕڕی رۆژ و شەو
تۆ و خوطۆطی رۆت کە تەفسیرە لە سەر ئایاتی (نۆر)
[تۆبییو ذاتی خودا ــ قوربان ! ــ وە هاوارم وەرە]
[ئەو دەمەی بێ کەس دەمێنم دەبمە لوقمەی مار و مۆر]
دەم بە خەندە یەك دەم ئەی کەششافی سیڕڕی لامەکان
کافییە جارێك بفەرمۆی بۆ (وەفایی) : یا غەفۆر

★ ★ ★

(٥) هۆر : ناوێکە لە ناوەکانی رۆژ ، هەروەها نــاوی ئەستێرەیەکیشە هەر هەزار ساڵ جارێك دەردەکەوێت .
(٦) جایروب : جارۆب : گسك .

قسمت فارسی

ـ أ ـ

(۱)

ای صفا بخش جان نسیم صبا
حرکات تو جمله روح افزا
بگذری چون بشهر بی خبران
بوفائی رسان سلام مرا
کای تبه‌کار دامن آلوده
کای سیه نامهء هزار خطا
چند با زلف و روی مغبچه‌گان
چند مخمور و مست صبح و مسا
چند از کار خویش غافل و مست
با خدا باش یکزمان بخود آ
شد جوانی ، گذشت وقت طرب
پیرگشتی بکنج میکده‌ها
خرقهٔ زهد و سبحهٔ تقوی
دام مکرند از پی دنیا
حقه بازی بکار ما ناید
خرقه بازی است پیشه زهدا
نتوان شد بخرقه خرقانی
پاك آیینه شو ززنگ هوا

کفر محض‌است در طریقت عشق
بر بیاض خیال حرف ایا
با دل دردناك و دیده تر
با لب خشك و رنگ زرد درآ
چشم خودرا بکن تو چشمهء خون
رستخیزی بهم رسان ز دعا
یارب یارب بسوز سینه‌پاك
یارب یارب بصدق اهل صفا
یارب یارب بآه شب خیزان
یارب یارب بگریهٔ صلحا
بمه و برج قاب‌قوسینت
بشهنشاه افسرلولا
قلم عفو بر گناهم کش
عاصیم زرد روی و روی سیا
یارب یارب سگم خطاکارم
زار شرمنده‌ام بر جرم خطا
یارب یارب فتاده از راهم
دستگیرم ز لطف و راه‌نما
یك دل از هم گسل علایق روح
یك سر از دل فگن غم دو سرا
در خرابات شو بآب مغان
لوح دل پاك کن ز ماسوا
دست در گردن صراحی زن
روی بر خاك پای جام بسا

جرعهٔ بر دل (وفائی) ریز
گره از کار بسته‌اش بگشا
باز شهباز باش سدره نشین
بگسل این رشته و علایق ها
جنبشی آر تا ریاض بهشت
باز شو نکته سنج و نغمه سرا
عشق جو عشق باز عشق طلب
عشق ورزند عاشقان خدا
ساقی ای مظهر تجلی و نور
ای همه جلوهٔ تو عیش و سرور
مستم و رند و دامن آلوده
شست و شویم بکن بآب طهور(۱)

(۲)

بتم بر طلعت خود شانه زد زلف چلیپارا
پریشان بر صباح عید دارد شام یلدارا
هلاکم کرده بی پروا فرنگیزاده ترسایی
که گر دستش رسد یکبار خون ریزد مسیحارا
من از رخسار و گیسوی تو حیرانم نمیدانم
که دخلش چیست این کافر ید بیضای موسی‌را ؟!
اگر محراب ابروی تورا از گریه می‌بیند
بفرق خویشتن ویران کند راهب کلیسارا

---

(۱)

(۱) این دو بیت در نسخهء اصلی ضمن همین قطعه درج‌شده ولی اختلاف قافیه مشهوداست .

خیال قد جانان در دل سوزان حیرانم
که ترسم آتش دوزخ بسوزد نخل طوبارا
بهار آمد بیا ساقی برغم چرخ مینایی !
وبال گردن زاهد بریزان خون مینارا
بیك خنده دل و دین (وفائی) برده حیرانم
مگر برق یمان زد خرمن جان تمنارا

(۳)

ای ترك خطا ماه ختن سرو خود آرا
بر سوختهٔ خویش ببخشای خدارا
ما تشنه لبانیم تو هم آب بقایی
بر تشنه‌یکی جرعه ببخش آب بقارا
در هر شکن افتاده هزاران چو دل ما
مشکن دل ما ، شانه مزن زلف دو تارا
آرایش روی تو صلا زد بقیامت
یارا دیگر این روی دلارای میارا
گویند (وفائی) ز فلانی تو بکش دست
با پادشهان کی سرو کاراست گدارا
در مکتب ما حرف جفا خوانده نمیشد
چشم تو اگر درس بمن داد وفارا
از ناکسی من همه ملت گله دارند
در صومعه و دیر مسلمان و نصارا
لطفی کن و بر حال (وفائی) نظری کن
ای خواجهٔ احرار من ای شاه بخارا

(٤)

تاریك مکن روز مرا باز نگارا !
بر چهره مزن شانه دگر زلف دوتارا
دیوانه شدم در غم بالای تو از جان
هرچند بجان دوست ندارند بلارا
داد از ستم چشم تو ، ای پادشه ناز ،
زندازه بدر میبرد این ترك جفارا
بزمی خوش و می بیغش و دلدار کریم‌است
ساقی تو بزن ساغر و مطرب تو سه تارا
نومید ز عفو و کرم حق نشود کس
جایی که فروشست سیه نامهٔ مارا
یکقطره ز بحر کرم اوست دو عالم
باکی نبود غرقه الطاف خدارا
شیطان چه کند با دل هشیار (وفائی)
سگ‌را بحریم حرم کعبه چه یارا ؟!

(٥)

ای ترك خطا ، ماه ختن ، سرو خود آرا
بر سوخته خویش ببخشای خدارا
در هر شکن افتاده هزاران چو دل‌ما
مشکن دل ما ، شانه مزن زلف دوتارا
سودازدهٔ زلف توم ، مرحمتی کن !
صد نیش بجان‌است ازین مار دوتارا
از باد غبـــار در تو صد گله دارم
کین سرمه سلامی نکند دیدهٔ مارا

چشمان تو خوش ساخته با ابرو و مژگان
کافر عجب از کف ندهد قبله نمـــارا

حال دل صد پاره بجانان که رســاند
کاندر حرمش ره نبود باد صبارا

من خود به کجا ، بار کجا دین چه (وفائی) است
با پادشهان کی سرو کاراست گدارا

(٦)

باغبان از ما در گلزار بندیدن چرا ؟
جان گرفتن بهر یك نظاره نادیدن چرا ؟

با نگاهی قتل من کردی و رفتی جان من
کام خود از خون من دیدی و رنجیدن چرا ؟

لشکر مژگان مکش بر کشتگان ناز خود
ملك ملك تست دیگر فکر چاپیدن چرا ؟

روی گردان چین‌درابروافگنان از ما چه بود
فصل گل از ماه قوس این ژاله باریدن چرا ؟

گر جمال کعبهء مقصود میخواهی بنال
در بیابان طلب ، ای دوست ، خوابیدن چرا ؟

گل چو از بلبل نخواهد غیر شیون مطلبی
تا بود جان در بدن دیگر نتالیدن چرا ؟

شمع چون از سوزش پروانه مینالد بجوش
جان اگر شیرین تراست اخر نسوزیدن چرا ؟

احتیاط جان (وفائی) ، نیست در بازار عشق
دوست گفتن سر ز تیغ دوست خاریدن چرا ؟

(۷)

شانه زد بر روی خود چون طره دلالهرا
یاسمن برماه من داغی بدل زد لالهرا
پر عرق شد لعل او از چشم چون رو بر فروخت
پس چرا گویند گیرد مهر از گل ژالهرا ؟
روزها دل در پی زلف تو آهو ، ناله کرد
جز پریشانی چه حاصل گشت آه و نالهرا ؟!
گم شد از بیداد خط ، شرینی لعل لبش
غارتی کردند آوخ هندو ان بنگالهرا
جز خط روی تو در زلف پریشان کس ندید
عقرب عنبر فشان و ، ماه مشکین هالهرا
در خط خود بین به افسون عالمیرا راه زد
گمره آن کو پی رود آوازهٔ گوساله را
چون (وفائی) التفات نرگس مغزادهگان
بگذرانیدم بمستی عمر چندین سالهرا

(۸)

حلقه زد چون دردی زلفا رخ جانانرا
مانا زگلستان پر گل کرده دامانرا
ای کز اثر خنده دل پرور و جان بخشی
بر کشتهء خود بگشا باری لب خندانرا
رویت گل و ، لب شکر ، من خسته ، تو جان پرور
این گلشکر ، ای دلبر رحمی ، من بریانرا
نازم خط خوش بویت ، گرد لب دلجویت
ریحان که نمیروید جوی شکرستانرا

آسوده خوش آنروزی لعل تو مزم زنسان
یکقطره نماند باقی چشمهء حیوان‌را

بگرفت خط مشکین لعل لب شیرینت
مور از چه بکف دارد این (مهر سلیمان) را

گر کحل نظر خواهی تا عالم جان بینی
دریاب بجان ایدل خاك در مستان‌را

دور دهنت گردم ، ساقی بکرم جامی !
شاید که کنم بیرون از دل غم دوران را

خوش رفت نپرسید آن کو عمر (وفائی) بود
آری که وفا نبود خود عمر شتابان‌را

(۹)

بشکست چو زلف سیه مشکفشان‌را
بشکست دگر رونق و بو ، عنبر و بان‌را

در ابروت از عارض و مژگان بخیالم
یك جا نبود مهر و مه و تیر و کمان‌را

زلف تو بلای دل و خط فتنهٔ دلهاست
خونین دل ازین پیر و جوان پیر و جوان‌را

فریاد ازان چشم غزالانه که کردند
در سلسلهء زلف تو صد شیر ژیان‌را

تا چشم من غمزده سیراب جهان‌است
یکسرو نرسته‌است چو تو باغ جهان‌را

خون گشت دل و ، دیدهء من موی برآورد
از بسکه بدل گریه کنم موی میان‌را

گفتم که کنم شکوه ز هجران تو ، زلفت
در گردنم افتاد و فرو بست فغان‌را
بی شـــمع رخت روز ، شب خلوتیان است
یکروز بر افروز شب خلوتیان‌را
زین جام و سبو طی نشود تشنگی مـــا
ساقی ببغل گیر سبك رطل گران‌را
از کشمکش دهر توان است (وفائی)
در چشم کشی خاك در پیر مغان‌را

(۱۰)

ان روز کزان طره برخ بست شکن‌را
در گردن خورشید و مه افگند رســـن‌را
گیسوی تو خودرنگی و روی تو فرنگی
کافر شده زان برده ز دل حب وطن‌را
باز ای بت من ، در سر این طره چه داری ؟
زانرو که بهم برزدهء چین و ختن‌را
در زلف تو از قامت و رخ نالهء دلهااست
چون بلبل و قمری که سبب سرو سمن‌را
زین گونه که خیزد ز لبت خنده دمادم
شکر نشنیدم که بود لعل یمن‌را
بخرام بباغ سمن و سنبل امروز
زان پیش که سنبل دمد این برگ سمن‌را
در باغ گذر کرد مگر سرو چمانت
کزگریه بگل برده فرو سرو چمن‌را

مشکین سـر زلفت دل مسکین (وفائی)
مشکن دگر این زلف پراز تاب و شکن‌را

(۱۱)

ز دست خود مده ای دیده یاد زلف مشکین‌را
که این ظلمت فزاید روشنایی چشم خونین‌را
ز عشـق روی او شد دل اسیر غمزهء چشمش
چو در گلشن بچنگ افتد کبوتر بچه شاهین‌را
پریشان هر زمان گیسو برخسار عرقناکش
تماشا خوش بود شب در کنار ماه ، پروین‌را
ز مژگان تو ویران گشت دل ز آنرو همینالم
که چندین رخنه کرده‌است این کج‌آیین کعبهء دین‌را
بهر چشمی ازان چون کوهکن جوی خون دانم
که بر شکر میان خسرو نه بینم جز تو شرین‌را
همیسوزم همینالم گه از دل گاه از دلبر
بگو مطرب ، کجا ساقی دوای جان غمگین‌را ؟
نسب از کلهء جم دارد از روی ادب پرکن
بچشم کم مبین ساقی تو این جام سفالین‌را
(وفائی) جز خدابینی بکوی میکشان نبود
ز سیر طوف این گلشن چه حاصل چشم خودبین‌را

(۱۲)

عبیدالله رئیس مرشدان وقطب ملتها
ببزم خاص از رحمت نگاهی کرد بر دلهـا

بجوش آمد سپاه عشق ••••••
(الا یا ایها الساقی ادر کاسا ونـاولها)
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

چو گل در پردهٔ صورت سرمویی بیارایـد
ز جان بلبل مسکین قرار و صبر برباید
قیامت خیزد آن ساعت جمال خویش بنماید
ببوی نافهٔ کاخر صبا زان طره بگشاید
ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاده در دلها

بزن تیغی براه خود شهیدم کن سرت گردم
اگر بر گردم از تیغ جفاهای تو نامردم
اگر دل بود اگر دین هردو قربان سرت گردم
مرا در منزل جانان چه امن عیش چون هردم
جرس فریاد میدارد که بربندید محملها

چنان تیری ز مژگان توم بر دل رسید آخر
زچشم خون فشانم پاره‌های دل چکید آخر
طبیب من بجز دیوانگی درمان ندید آخر
همه کارم ز خود کامی ببدنامی کشید آخر
نهان کی ماند آن‌رازی کزاو سـازند محفلها

دلا از جان و دل بگذر چو جانان ترك جان گوید
سـعادت کار فرما هر چه یـار مهربان گوید
که بلبل در فراق گل بفریاد و فغان گوید
بمی سجاده رنگین کن گرت پیرمغان گوید
که سـالك بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها

در ان محراب ابرو بسکه بردم سجده چون سایل
که تا بینم جمال یار خودبی پرده و حایل
صبا بر طوق غبغب گرد چین چین طره‌اش مایل
شب تاریك و بیم موج و گردابی چنین هایل
کجا دانند حـال ما سبکبـاران سـاحلها

(وفائی) وار روزی تا در میخانه او حافظ
[بنه از بهر جام می !] دل و جان در گرو حافظ
شراب بیخودی بستان ببر عمری ز نو حافظ
حضوری گر همیخواهی ازو غایب مشو (حافظ)
(متی ما تلق من تهوی دع الدنیا وامهلها)

ـ ب ـ

(۱)

ای خم زلف سیاه تو جنابش مستطاب
در اقالیم دل و جان خسرو مالك رقاب
دارم امید وصال رویت اندر هجر زلف
شب نشانی بخشد آری از طلوع افتاب
گریم از عکس رخت کافتادهء چشم توم
چون کنم بیمارم و بر خویش افشانم گلاب
من ز رویت نا امید و زلف شاد آخر که گفت :
مؤمن اندر دوزخ و کافر بجنت کامیاب ؟
سالکان را ناگریزاست از مقام قبض و بسط
زلف و رویت عاشقان‌را تا یکی اندر حجاب
چون توم دلبر نباشد گرچه هستی بیوفا
چون منت عاشق نباشد گرچه ناید در حساب
ایکه وصلت جان ده صد مردهٔ هجران تو(۱)
عیسی معجز نما (یحی العظام) شیخ و شاب

---

(۱)

(۱) در این قسمت از غزل ناسخ چنین نوشته‌است : « مرحوم حاجی وفائی مصرع اول ننویشته بود ملامحمد حسن مصرع اول‌را ملحق نموده» و در گوشه‌ای از همان صفحهء نســخهء خطی این مصرع نوشته شده « یك نگاهت روح‌بخش مردهء پیر و جوان » .

در بهشت خاك پایت عاقبت شد زلف شاد
بسکه نالیدی بدل (یالیتنی کنت تراب) !

(۲)

ساقیا ! سوختم بیا بشتاب
آتشم را نشان تاب شراب
تا بدانند ماه سرو قداست
برفگن از جمال خویش نقاب
بخیال رخ تو دیدهٔ من
میفشاند هزار چشمه گُلاب
از غم عارض و لب نمکین
سینه پر آتش است و دل چو کباب
روز شب‌خیز عاشقان اسیر
بخم طرّهٔ بتاب متاب
یکدو روزی است عیش گلشن و گل
عیش این چند روزهان در یاب
مطلب عشق از فسرده دلان
که نجستند معرفت ز دواب
تا منم عاشقانه میگویم :
سرخوشم سرخوشم ببانگ رباب
جام می ده که تا ز بر گیرم
باز پیرانه سر زمان شباب
کس نداند بجز کرشمهٔ دوست
درد دل‌دادگان مست و خراب

هیچم اسباب نی پی می و نی
(اعطنی یا مسبب الاسباب !)
(بوفائی) بده چنان جامی
که نیاید بخویش روز حساب [1]

(۳)

هان ! وفایی چه خفته دریاب
در طریقت نه کفر شد خورد خواب ؟
پیر گشتی بجهل و نادانی
شد ببازوی و لهو دور شباب
گر شد آنت زدست اینت هست
تا نرفت‌است آنهمت بشتاب
از جوانان خوش خرام سزد
رنك خوش‌روی سبز دست خضاب
تو که پیرانه سر چه می‌نازی
دل سیه ، مو سفید ، روی بتاب
شو بیرون باك‌نار مدرسه‌را
سگ و مسجد ؟ دلّی و عجب و حجاب ؟
خرقه و عشق ، سبحه و رندی ؟
تار زنار و توبه ، آتش و آب ؟ !

---

(۲)

(۱) این قطعه و قطعه (۳) ــ قطعهء بعداز ان ــ باستثنای بعض اختلاف همانند یکدیگرند و وزن و قافیه و مظهرشان یکی‌است ، احتمال‌دارد قطعهء دوم پاکنویسی ازاین قطعه‌بوده واشتباها هردو قطعه در نسخهء خطی درج شده باشد ، اگرچه اینجانب هر دو قطعه‌را همانطور که در نسخهء دستنویس آمده درج‌نموده‌است لیکن لازم دانستم نظر خوانندگان محترم‌را بموضوع جلب نمایم .

بچه مینازی ای فقیه سفیه ؟
استر لابه به ز اصطرلاب !
تهی از حکمتی ازین علت
شافی و کافی تو نیست کتاب
بگذر از زلف و غمزهٔ خوبان
چه زنی دل به تیغ و خود بطناب !
از مجاز توم مزاج گرفت
بحقیقت رسان بنای خراب
گفته بودی که توبه از توبه
نیکی و مصلحت چه جای جواب
پاك شو از دروغ و دو رویی
چشمهٔ کوثری نه چشم سراب !
گرم دل شو بگریهٔ سحری
درد این جام صیقل از خوناب
یکدو روزاست عیش گلشن و گل
عیش این یکدو روزهان دریاب
مطلب عشق از فسرده دلان
که نجستند معرفت ز دواب
نکسی تازخیر بی خبری‌است
آوزر خواستن زبرق سراب
ادب از سالکان عشق بگیر
... از آب و جنبش از سیماب
نالهٔ عاشقانه پیداکن
دلکی زار و درد مند و کباب

نفس با آه عاشقان چکند
دیو بگریزد از خدنگ شهاب
بر توآناست زار نالیدن
خواه لطفت کنند خـواه عتاب
روی بر خاك دوست مالیدن
خواه راحت دهند و خواه نقاب
جام می گیر تا ز سر گیری
باز پیرانه سر زمان شباب
سوختم ساقی از حرارت عشق
آتشم‌را نشان بآب شراب
تا بدانند ماه سرو قداست
بر فگن از جمال خویش حجاب
ازغم عارض و لب نمکین
سینه پرآتش است دل چوکباب
بخیال رخ تو دیدهٔ من
میفشاند هزار چشمه گلاب
روز شب خیز عاشـقان اسـیر
بسر طرّهٔ بتاب بتاب
کس نداند بجز گرشـمهٔ دوسـت
درد دیوانگان مست و خراب
تامنم عاشقانه میگویم :
سرخوشم سرخوشم ببانگ رباب
هیچم اسباب نی پی می و نی
(اعطنی یا مسبب الاسباب !)

بـ « وفائی » بده چنان جامی
که نیاید بخویش روز حساب

(٤)

خوش همی غلطد برویش طرهٔ پر پیچ و تاب
گر ندیدستی ببین هندو بدوش آفتاب

دوش در خواب من آمد چشم خواب آلوده دوست
وینعجب در خواب بودم خواب میدیدم بخواب !

شب چو می گریم به یاد رنگ و بوی عارضت
میدهد از خشت بالینم سحر بوی گلاب

چشم شهلای توم آتش بجان افروختند
ترك مست‌است این مگر کز دل همیجوید کباب

آب چشم و آتش دل بیقرارم کرده‌اند
چارهٔ مطرب بگو ، ساقی بده جام شراب !

چشم گریان (وفائی) بین عکس زلف و رو
سنبل و گلدستهٔ ، بر بسته از هر قطره آب

با نگاه مطرب و ساقی بر آن عهدم هنوز
بر نخیزم روز محشر جز به آواز رباب

(٥)

صبا از من بگو با آن مه نا مهربان امشب
دمی آرام جان باشد که رفت آرام جان امشب

خیال روی جانان پیش چشم و دل پر از آتش
چو بلبل زان همینالم بیاد گلستان امشب

بامیدیکه باز آن سرو قدرا در کنار آرم
هزاران چشمه خون باریده چشم خونفشان امشب
جنون عشق‌را گوش نصیحت نیست ، ای واعظ ،
مخوان افسانه بر من آسمان و ریسمان امشب
دماغ جان معطر بینم از باد وزان هر دم
مگر بر زلف جانان میوزد باد وزان امشب
(وفائی) از لب میگون و رمز غمزه مدهوش‌است
مگر از بادهء ساقی چنان شد سرگران امشب ؟

(٦)

مرا بیتاب داری هردم ای زلف بتاب امشب
خدارا یکدم از من ای سیه دل رو بتاب امشب
سرم بر سنگ و ، سنگم بر دل و ، دل خون و تن بی‌جان
نه جان در بر ، نه‌جانان ، چون ننالم بیحساب امشب ؟
طبیب مهربان بیهوده زان لب صبر فرمائی
که شکر میل دارد ، خسته جان دل کباب امشب
چه شیرین‌است بر گلبرگ رویش حلقهٔ گیسو
مهم‌را حلقه در گوش‌است آری آفتاب امشب
چو در زلفم کشیدی جان فدایت ، غمزه کوته کن
مکش خنجر که کاری خویش کردی از طناب امشب
درون پر درد مژگانم بیرون شیدای آن نرگس
منم آری درین میخانه آباد و خراب امشب
بجان گرمیدهد از خال لعلش بوسهٔ بستان
که هندو بچه ارزان میفروشد شهد تاب امشب

مگر در خواب بینی ••• دل آرارا
بروی دلبری آشفته دل دیگر مخواب امشب
زجا بر خواست ساقی گردشی زد جام نرگس‌را
قیامت بر سرم آورد از ناز و عتاب امشب
مرا زلف و رخ دلدار و چشم می پرستش بس
بخوانم عود و مجمر ، بشکنم جام شراب امشب
(وفائی) گاه رو در زلف دارد گاه در ابرو
مسلمان بین که دارد در دو قبله اکتساب امشب

ـ ن ـ

(۱)

گوشهٔ چشم توم گوشه نشین کرد ز خود
معنی گوشه نشین هر که نداند اینست
من چه دانم بجگر گاه مرا دست که زد
اینقدر هست که سـر پنجهٔ او خونین‌است
شرح گریان ز غم زلف تو یاند بقلم
ماجرای من سودازده صد چندین‌است
خواستم از دهنش بوسه ، به تیغم زد و گفت :
هر که بیجا بزند حرف ، سزایش اینست
من فدای قدم آنکه دهم داد بدوست
مرده‌را هر که کند زنده مسیحا اینست
گر به تیغم بزنی دست ندارم ز لبت
چکنم جان من آخر نه که جان شیرین‌است
عرق روی تو بر گردن تو ریخته است
یا که‌با صبح بهار آمده این پروین‌است ؟ (۱)

---

(۱)

(۱) این غزل ناتمام بنظر میرسد .

(۲)

طرّه از باد وزان لرزان بروی دلبراست
کافرم گر باغبان باغ جنت کافراست
ابروی نازنینی بیقرارم کرده‌است
یا رب این آتش مگر از مهر در نیلوفراست
تا ز وصف زلف و لب در باغ رویت دم زدم
نونهال خامه‌ام‌را شکر و عنبر براست
طره آشفته است نازم گر بر ابروی کج
راست چون در قلب کافر (ذوالفقار) حیدراست
با قد خم ، ناله جانکاه ، آه سینه‌ام
بی تو گویی نغمهای عود و دود مجمراست
از غمت با چشم خونین میخورم خون جگر
بیتو در بزم غم آنم باده اینم ساغراست
دیده روشن کن مرا باری بلطف ازدر درآ
تاکی آخر ، دلبرا ، چشم (وفائی) بر دراست ؟

(۳)

ای رخ و زلفت شب تاریك و روز روشن‌است
بی شب و روز تو روز و شب فغان کار من‌است
طره مشکین مزن بر همدگر مشکین دلم
زانکه مشکین طره‌ات مسکین دلم را مسکن‌است
شمع کافوری همیگویند بیدوداست و من
حیرتم از سنبل زلف و بیاض گردن‌است !
هرکجا بینم ترا در من فتد شور دگر
نغمهٔ بلبل بود آری که هرجا گلبن‌است

آسمان ماهی ندارد بوستان سروی چو من
ماه من مشکین کمند و سرو من سیمین تن‌است
ناتوان و خسته‌ام بی خندهٔ شیرین لبت
آری ان آرام جان و وان دگر جان من‌است
آفت جان (وفائی) در سر بازار عشق
زلف مشکین و لب شیرین و چشم پر فن‌است

(٤)

ای فتنهٔ عالم به نگاه ! این چه جمال است ؟
کز وصف جمال تو زبانم همه لال است !
جانا دلمن سوخت ز داغ لبت ، آخر :
تاکی دل من تشنهٔ این آب زلال‌است
بگذار که قربان شوم این شمع رخت‌را
در مذهب ما سوزش پر وانه وصال است
مارا هوس وصل لب و زلف تو هیهات !
عمر خضر و ، آب بقا ، فکر محال‌است !
این طلعت زیبای ترا مه نتوان گفت
کین ثابت و آن سوختهٔ برق زوال‌است
شاید بدمم فاتحهٔ عین کمال است
کس ماه ندیداست که در عین کمال‌است
دور از تو چنان زار و نزاراست (وفائی)
گویی که زمهجوری خورشید هلال است

(٥)

ای انکه خطت سبز و لبت آب حیات است
گرد شکرستان مگر این جوی نبات‌است

زین لب چه تکلم ، چه تبسم ، همه شیرین
مانا لب شیرین تو صد کوزه نبات‌است
یارم نرهانم ز خم زلف تو دل‌را
زان روی که شام غم تو روز نجات‌است
جام شب دوشین بمن شیفته دادند
کین بادهٔ نوشین ز خرابات زکوة است
گر کافر زلفم پی آن لعل دل آرا
عیبم مکن آب حیوان در ظلمات‌است
ساقی بسر پیر مغان باده بگردان
کین شیشه چراغ شب آهی درجات‌است
هر جا که منم در طلب روی تو هستم
گوئی که منم تشنه و روی تو فرات‌است
زین رفتن‌و باز آمدنم دل بربودند
این کیست چنین دلبر و شیرین حرکات‌است ؟
اوصاف جمال تو (وفائی) چه نویسد
اندازهٔ حسن تو که بیرون ز صفات‌است

(٦)

گر کاینات نامه شود صد هزار بار[١]
وصف کمال دوست یك از صدهزار نیست
بر هر چه بنگری تو برین لوح کاینات
غیر [٢] از کمال و معرفت کرد گار نیست

---

(٦)

(١) آغاز و انجام این قطعه ناقص بنظر میرسد .
(٢) در نسخه دستنویس واژه (غیر) طوری نوشته شده بود که به (غریر) بیشتر شباهت داشت ولی آنرا غلط پنداشته باین صورت در آوردم .

گر بنگری بدیدهٔ دل در جمال او
دانی که باغ خلد بجز خاك و خار نیست

گر بنگری بچشم حقیقت درین چمن
بی داغ حسن او بخدا داغدار [۳] نیست

خواهم چنان بسجدهٔ خاك درش روم
کاوّل ابد شود چکنم اختیار نیست

(۷)

زلف مشکین بین که بر عارض پریشان کرده‌است
بیضهٔ اسلام‌را چون کافرستان کرده‌است

گهٔ تکلم گه تبسم در لبش از دلبری
یك طبق شهد و شکر اندر نمکدان کرده‌است

سرو در گِلْ مانده‌است از حسرت گُلْ غرق خون
سرو بالایم مگر او در گلستان کرده‌است

هیچ وقتی با اسیران دیلمی کافر نکرد
آنچه با من غمزهٔ آن نا مسلمان کرده‌است

بسکه نالید از رخت خون شد دلم در طرّه‌ات
از غم گل بین چه با خود مرغ شب‌خوان کرده‌است

داغم از خال لبت ، ای جان شیرینم لبت !
زان همینالم که هندو غارت جان کرده‌است

چهره‌و زلف مرا تنها نه چون پروانه سوخت
ای بسا خونها که این شمع شبستان کرده‌است

---

(۳) در نسخهء اصلی (غدار)است .

این چه غوغاییاست کاندر عالم افتـاده مگر :
چشم مستت رو بکوی میفروشان کردهاست !
گر (وفائی) جان فدای طاق ابروی تو کرد
کفر نبود بر هلال عید قربان کردهاست

(۸)

ای بیادت عاشقانرا هر نفس
خلوت اندر خلوتاندر خلوتاست
ای حدیثت کشتگانرا هر زمان
شربتاندر شربتاندر شربتاست
ای وصالت عاشقانرا دمبدم
عشرتاندر عشرتاندر عشرتاست
ای جمال ذوالجلالت لایزال
وحدتاندر وحدتاندر وحدتاست
خون بهای یکنظر از روی تو
جنتاندر جنتاندر جنتاست
یك نفس بی یاد رویت زندگی
حسرتاندر حسرتاندر حسرتاست
یك زمان بر خاك کویت بندهگی
قربتاندر قربتاندر قربتاست
دردمندم (یا انیس العاشقین)
تا بکی جان مبتلای فرقت است ؟
مستمندم (یا جلیس العارفین)
تا بکی دل در بلای هجرت است ؟

مستحق و مفلس و درمانـده‌ام
(یاکریم اکرم) که وقت همت‌اســت
روســیاه و ، عاصی و ، شــرمنده‌ام
(یارحیم ارحم) که روز رحمت اســت
گر (وفائی)را گنه بســیار شــد
رحمت عامت محیط کثرت‌اســت

(۹)

بر دل و بر دیده گفتم : هر کجا خواهی بیا
گفت : آخر روشن‌است این هر کجا جای من‌است
گفتمش بر خاستی شوری عجب در ما زدی
در قیامت ، گفت : اینهم شور از پای من‌است
کس نمیداند بجز دلدادهٔ آنزلف وخال
آنچه از داغ تو در سرّ هویدای من‌است
گر چه هستم پر خطا دارم امید مغفرت
صد هزاران جرم بخشد انکه مولای من‌است
من چه گویم شرح حال خود (وفائی) پیش دوست
زانکه داند هر چه در رنگ و هیولای من‌است

(۱۰)

قلم بدست من اندر سواد خطهٔ نظم
سکندری‌است جهان گیر عالم سخن‌است
من آن کسم که ز داغ تراشــهٔ قلمم
عطارد از مه نو حلقه گوش دست من‌است

نه هر که سنگ تراشید و نقش شرین بست
به تیشهٔ هنر این پیشه ختم کوهکن‌است
در آن چمن که بر آید نوای بلبل مست
چه جای خودکشی جغد و شیون زغن‌است
دلم ببوسه در ان زلف پر شکن مشکن
چرا که طوطی هندوستان شکر شکن‌است ؟
همیشه در نظر ناکسان دون خواراست
اگر ز بصره (حسن) یا (اویس) از (قرن) است
سخن بلند بگویم که شیخ و ملّت شیخ
حیات این همه تنها چراغ انجمن‌است
چه مردمی‌است (وفائی) در ان خراب آباد
که کسر شهوت مردم باختیار زن‌است

(۱۱)

ای راحت دل قوت روان لعل لبانت
خون شد دل مسکین ز غم سرو روانت
دورم ز تو و بیخبر از خویش ولیکن
پیش منی و هیچ نه بینم ز نشانت [۱]

(۱۲)

خطا گفتم که زلفت مشك چین‌است
سواد چشم مست حور عین‌است

---

(۱۱)

(۱) در این قسمت از نسخهٔ خطی یکصفحه یا بیشتر افتاده و مایهٔ ناقص شدن این غزل و غزل دیگر که مطلعش (مرا تحیر . . . الخ)است گردیده .

تو دل خواهی من از جان دست دارم
که در مهرٔ وفا رسم این چنین‌است
جفا خواهی وفا خواهی بفرما
که کار نازنینان نازنین‌است
چگویم وصف از شیرین دهانی
که سرّ روح با روح‌آفرین است
تو فرمودی قدم سرو روان‌است
مرا زین راستی (علم الیقین) است
خطای ما اگر حدّی ندارد
عطای حق تعالی بیش ازین‌است
مترس از ترك خدمت‌ها (وفائی)
که خواجه (رحمة للعالمین)است

(۱۳)

براه دوست کسی سر نهد سبك باراست
اسیر دام محبّت مگو گرفتاراست
سرم به افســر دارا فرو نمی‌آید
که افسر سر من خاك مقدم یاراست
بهیچ روی زمن وا نمی‌شود غم دوست
بدور نقطه تو گویی که خط پرگاراست
تو یوسفی و من از غم اسیر زندانم
(عزیز) من تو بفرمای آخر این کاراست ؟
مرا بباغ بگلزار حاجتی نبود
مرا که یاد جمال تو باغ گلزاراست

اگر بهیچ نگیرم رواســت شاخ نبات
که لعل خسرو شیرین لبان شــکر باراست
بکن هر آنچه کنی بر من از جفاکاری
که نازنین صنم دلربا دل آزاراست
به محفلی که تویی چشم بر کف دگران
حرارتم نبرد جام اگر چه ســر شاراست
[بخاك پای !] تو دادیم جان که تا گویند
براه دوست (وفائی) بجان وفاداراســت

(١٤)

دلبری دارم که در عالم نظیرش کمتراست
رخ قمر ، بالا صنوبر ، لب شکر ، تن مرمراست
زلف و رو ، بالا و ابرو ، وان بناگوش و لبش
عقرب و خورشید و ، تیر و قوس و ، شیر و شکراست
قامت دل‌کش ، جمال خوش ، دهان تنگ او
نخل طوبی باغ‌جنت ، سبزه‌زار کوثراست
خانه خالی شمع سوزان یار در بر می بکف
هر کرا ممکن بود این عیش و نوش اسکندراست
لب بلب ، سینه بسینه ناف بر بالای ناف
ای مسلمانان ازین عالم چه عالم خوشتراست ؟!
گفتم : ای ... کیســت ؟ گفت :
چشمهٔ حیوان اگر خواهی کمی پایین براست
... معشوقه ایمان ســتان در خلوتی
هر کســی داند (وفائی)را مسلمان ، کافر است

(۱۵)

ای بت چین ای بلای جان خط و خالت
داد ز بیداد پادشـــاه جمالت

من چه دهم شــرح غصّهٔ شــب هجران
ای من هجران فدای روز وصــالت

بســکه ز مهر رخ تو ناله کشــیدم
کاســتم از غم چو ابروان هلالت

باورت ار نیســت در فراق تــو مردم
شــاهد ما حضرت جناب خیالت

بر من و بر دل بچشــم لطف نگاهی
ای من و ای دل فدای چشــم غزالت

ســوخت مرا آتش فراق تــو مگذار
دســت من و دامن جناب وصــالت

کشتن عاشــق اگر مراد تــو باشــد
خون (وفائی) هزار بــار حلالت

(۱٦)

بفریادم رس ایجان عزیزان لعل شرینت !
هزاران رخنه در دین کرد مژگان کج آیینت

ز درویشـــان نمیپرسی ، نمیدانم چه دلداری ؟
ز آه ما نمیپرسی ؟ بگو : تا چیست آیینت

زبوی سنبلت خواهد بهارستان چین رونق
ز روی چون گلت دارد گلستان زینت

بیازی زلف مشکین‌است گرد عارضت جولان
چه شیرین‌است ــ یا رب ! ــ زین دو ریحان برگ نسرینت
ببزم عاشقان شب چشم مستت بیقرارم کرد
هنوزم سر گران‌است از خمار جام دوشینت
تو خود شکر ، عرق چون گل ، منم زین گلشکر بیدل
خدارا دردمندانرا نمی[1] از عرق چینت
نگاهی کن بچشم مرحمت ای خسرو خوبان !
بتلخی جان شیرین داد چون فرهاد ، مسکینت
منِ دل چون (وفائی) هردو سرگردانِ مخموریم
من از چشم می آلود و ، دل از گیسوی مشکینت

(۱۷)

کشیده طره سراز اختیار عارض قامت
گناه کار سیه رو بود بروز قیامت
شهید چشم توم بوسهٔ نکرده ز لعلت
خراب مست شدم جرعهٔ نخورده ز جامت
مرو بحلقه عشاق و شور و فتنه میفگن
چنین مکن که قیامت بپاشود ز قیامت
هزار بار دل مردمان ز داغ تو خون شد
بریخت خون دل خود ندیده دیده بکامت
بروی و موی خودم وعده دادهٔ که بیایی
خلاف وعده چه شد نه نهار بود نه شامت

(۱٦)

(۱) (نمی) شاید (نسیمی) باشد .

ز جان و دل گذرد هر که زلفٔ خال ببیند
مگر تو مایلِٔ (۱) وان زلفٔ خال دانه و دامت
مرا بگوی که گردن زنند و سر بشـــکافند
هوای عشق تو از سر نمیرود بملامت
قد تو سرو نگویم رُخ تو لاله نخوانم
که سرو بندهٔ بالای تســت لاله غلامت
کسیکه با تو نشیند عجب که جز تو گزیند
چنین که شهد و شکر خیزد از بیان و کلامت
شکر که دید گل افشان و گل که دید شکر بار ؟
سخن بگوی و بفرما : که معجزاست و کرامت
اگر حدیث دهانت بشاخ گل بنویسم
درخت گل‌شکر آرو ببار تا بقیامت
بریز خون منٔ جان من ز حشر میندیش
که کُشتگان تو از جان گرفته‌اند غرامت
نگاهت از مژه و ناز قصد جان و دلم کرد
بیك اشاره دو عالم گرفت أمیر نظامت
بافتاب پرستی شـــده‌است شهره (وفائی)
چو خط رنگ فرنگت چوفای غالیه فامت

---

(۱۷)

(۱) (مایل و) درست نیست شاید (مانی) بر موضوع مصرع درســـت تر دربیاید .

ـ د ـ

(۱)

رفتم کنارش امروز جای گوش‌واره‌ام داد
این تخت و بخت و دولت ماه ستاره‌ام داد
صد شکر و شادمانی گیسو فگند یکسو
یك گوشه در گلستان راه نظاره‌ام داد
من شکر این چه گویم ؟ آورد پیش رویم
من یك دو بوسه گفتم ، او بی شماره‌ام داد
دستم گرفت و ، پایی آهسته بر سرم زد
جان برد در مقابل خلخال و یاره ام داد
گفتم : لبت بگیرم ، بگذارمت بمیرم
لب غنچه کرد و خندید ، عمر دوباره‌ام داد
چشم خوشش (وفائی) رسوای عالمم کرد
پیر مغان چه پنهان می آشکاره‌ام داد ؟

(۲)

دل که با طرهٔ جانان ســر سودا دارد
روزگارش که پریشان گذرد جا دارد

شمع‌را سوزش پروانه بحالی نرساند
یار در کشتنم از ناله چه پروا دارد ؟

دهن تنگ ترا خنده اگر معجزه نیست
پس چرا تنگ شکر عقد ثریا دارد ؟

یکزمان بخت من از خواب گران در نشود
یادگاری است کزان نرگس شهلا دارد

از غم طوبی و فردوس فراغی دگراست
هرکه با یاد تو در کوی تو مأوا دارد

زلف‌را خم شده در پیش خطش دیدم و گفت :
روسیه آنکه بنوکیسه مدارا دارد

از من غمزده دل میطلبد غمزهٔ دوست
دوستان دلبر ما نرگس گویا دارد

گفتم : از لعل لبت بوسه (وفائی) طلبید
گفت : دیوانه که از هیچ تمنّا دارد

(۳)

بگذار تا بگریم در دیر راهبانان
بگذار تا بنالم در کوی زند خوانان

بگذار تا بگیرم زنار زلف جانان
بگذار تا بیابم سـر رشتهٔ زایمان

این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد ۰

من رند و (لاابالی) سرمست و دلستانم
دفتر زمن چه خواهی ، من پارسی ندانم

مدهوش یك سرودی از لهجهٔ مغانم
من بعد ازین برانم درس مغان بخوانم
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

ترسای نامسلمان چون آهوی رمیده
آرام من گرفته ، در زلف خود کشیده
بویی ز زلف و رویش بر جان من وزیده
یك جای کفر و ایمان آخر بگو ، که دیده ؟
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

ای شیخ پاك دامن ای پادشاه شاهم
آخر بگو خدارا تا چیست روی راهم ؟
صد بار اگر گناه‌است این عشق پر گناهم
حاشا اگر بهشت‌است بیدل‌ستان [1] نخواهم
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

بالله اگر (وفائی) زان باغ گل نچیند
از باغبان برنجد با داغ دل نشـــیند
بیرون ازین دو عالم یك خلوتی گزیند
تا در جهان بماند بی او جهان به بیند
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

(٤)

جز سر زلف تو دل که راه ندارد
در همه عالم کس این پناه ندارد

---

(٣)

(١) در نسخهٔ دستنویس کلمهٔ (بیدل ستان) همانطوریکه درج‌شده نوشته شده‌است البته املای صحیح آن (بی‌دلستان) است .

سـر که نیارم بکس ز خاك در تست
شـاه نـه شاه‌است اگر کلاه ندارد
تا بخرابات چشمهای تـو ره برد
شـیخ دگر میل خانقاه نـدارد
تکیه بروی تو کرده زلف تو بـس چیست
کافر اگر در بهشـت راه نـدارد
طلعت تـو جای حیرت‌است بقامت
روز قیامت که مهر و مـاه نـدارد
زلفت ازان سوی برد دل ، خط ازان سوی
چون تو شـهی بی نسق سـپاه ندارد
بوسه ازان لب بده ، بغمزه ازان چشم
فتوای پیر مغان گناه ندارد
هرکه تو خواهی بکش بغمزه به ابرو
دولت حسـن تو داد خواه ندارد (۱)

(٥)

هر شـام و سحر روی تو دیدن مزه دارد
گلها ز گلسـتان تو چیدن مزه دارد
در دام تو افتادن و تیری ز تو خوردن
در پای تـو برخاك طپیدن مزه دارد
گل گل عرق از روی نگارین چه لطیف‌اسـت
بر برگ سمن ژاله چکیدن مزه دارد

---

(٤)

(۱) چنین بنظر میرسد که این قطعه ناتمام‌است چون ختام که عادتاً شاعر تخلص خودرا در آن میآورد دراینجا دیده نمیشود .

دست تو گرفتن سـر زلف تو کشـیدن
وه وه لب لعل تو گزیدن مزه دارد

قربان تـو و رفت تو باشـم که ز آهو
رم کردن و استادن و دیدن مزه دارد

یك شیشهٔ می در کفن مـا بگذارید
در حشـر همین باده کشـیدن مزه‌دارد

عاشق شـدن و در رخ ترسا نگریدن
می خوردن و زنار بریدن مزه دارد

در میکده رفتن ، دو سه پیمانه کشیدن
وحشی شدن از خویش رمیدن مزه دارد

قربـان گلم در سـربازار محبت
کاغشـته بخون ، جامه دریدن مزه دارد

پرسوخته بیخود شـدن از نشائه صهبا
تا کنگرهٔ عرشـ پریدن مزه دارد

خوش زمزمهٔ بود که می‌خواند (وفائی)
بر کندن و پیوسـن و دیدن مزه دارد

(٦)

دو هفت سال ریاضات خاك شـمذینان
مرید و خانقه و مرد بایزیدم کرد

قضا فگند درین آخرم بدام بتی
به پیش پیر مغان بندهٔ عبیدم کرد

بتیر غمزهٔ ، تیغ نگاه و ، خنجر ناز
امان نداد بیك چشم زد شهیدم کرد

منی که قطب مدار جهان بدم یکدم
مدار قطب پریزادهٔ مریدم کرد
هزار شکر (وفائی) باز هاتف غیب
بمژدهٔ کرم خویش پر امیدم کرد

(۷)

سیه شد زلف با خورشید رو تا آشنایی خود نمائی کرد
سیه رو آنکه کافر آنکه دعوای خدایی کرد
دلم در طره از فیض رخش بر وصل لب شاداست
ز ظلمت رهبرم بر آبحیوان روشنائی کرد
نکرد از کشتن غمزهٔ چشم تو تقصیری
ستمکاراست آری هرکه با مست اشنایی کرد
هلاکم کرد یکره با نگاهی چشم بیمارش
طبیب خویش قربانم که درمان جدایی کرد
ز تاج و تخت شاهی ننگ دارد بنگرد ازکبر
(وفائی) وار یکدم هرکه در کویش گدائی کرد

(۸)

بر چهره ، زلف خویش ، پر از پیچ و تاب کرد
یعنی بحسن ، حلقه بگوش افتاب کرد
گیسو بباد داد بصد جلوه در چمن
از سرو سرکشید و سنبل عتاب کرد
بیتاب شد ز حسرت و غم چون رسید خط
گویا که زلف یاد ز عهد شباب کرد

آوخ که یار رفت و نچیدم گلی ز وصل
کامی ندیده عمر عزیزم شـــتاب کرد
چشمم در آرزوی بتان بسکه خون بریخت
معمورهٔ وجود (وفائی) خراب کرد

(۹)

بتم چو طرّه برخسار خود فشان میکرد
بنفشه بر ورق لاله سایبان میکرد
اگر بدیدهٔ من عکس عارضش میدید
بشاخ هر مژه صد بلبل آشیان میکرد
بغیر نقطهٔ شیرینی لبش نگذاشـــت
وگرنه خامه بسی وصف آن دهان میکرد
نوای نالهٔ مرغی بگوشـــم آمد دوش
چو دیدم از ســـر زلف تو دل فغان میکرد
ز ابروی تو عجب مانم ای مسلمان کش
که (ذوالفقار) علی قتل کافران میکرد
(وفائی) از لب و زلف تو دوش تا بسحر
ســـخن ز آب بقا عمر جاودان میکرد

(۱۰)

حسنت بفتح کشور دل اهتمام کرد
اســـباب شهریاری خودرا تمام کرد
از زلف و خال ، لشکر چین و حبش کشید
واز مژهٔ کشنده دو صف انتظام کرد

با فوجی از کرشـــمه ، دو از غمزه ، صد ز ناز
در گوشهٔ نگاه تو آمد قیام کرد
چشم تو زان میانه امیر نظام شـــد
با یك اشـــاره کار دل ما تمام کرد
مژگان که کرد روی بمحراب ابروان
مانا برای شـــاه دعای دوام کرد
قربان زور پنجهٔ حسنم که یك نظر
چندین هزار شـــه چو (وفائی) غلام کرد

(۱۱)

چشم سیاه مستت با ما به بین چها کرد
با یك نگه دل و دین از دست ما رها کرد
یك بوسه خون بها کرد لعل لبش ندانم
گر دشمنی بدل داشت این دوستی چرا کرد ؟
با هر نگاه و نازم صد بار کشت و خون ریخت
شیرین کجا بفرهاد این جور و این جفا کرد ؟
باد صبا ندانم با گل چه نکتهٔ گفت ؟
کز حسرت دهانت گل جامه را قبا کرد
تنها نه من شهیدم از دست تیغ نازش
هر گوشه را که بینی صحرای (کربلا) کرد
قربان چشم مستم خونم بریخت و رستم
در ضمن یك عداوت ، کار صد آشنا کرد
هندو اگر بکوثر گویند ره ندارد
بهر چه شد لب تو خال سیاه جا کرد

گیسو نه باغ سنبل ، عارض نه خرمن گل
این است آن بهشتی خدا برای ما کرد

روی تو سرو بالا ، دیدم زخود برفتم
کز عالم بلندی ماهی مرا صدا کرد

برقع فگند آتش درما زد و ندانم :
خود کرد راز خود فاش مارا چرا رسوا کرد ؟

زلفت نمیگذارد روی تو سیر بینم
این پاره ابر تاریك روز مرا سیا کرد

پیر مغان شب دوش میگفت کوزه بر دوش
هی می بگیر و می نوش ، هی می ترا رها کرد

صوفی مشو گران جان ، صافی شو و خدا خوان
پا بند و بندهٔ نان ، کی روی در خدا کرد ؟ !

دیوانه باش و هشیار ، آدم شوو سیه کار
میخانه گیر و بگذار ، گویند ره خطا کرد

آن ماه رو گشاده ، رویش همرنگ باده
هم شوخ شیخزاده ، با عهد خود وفا کرد

دیدم آمد شتابان ، آمد چه ماه تابان
هم شهر و هم بیابان ، چون روز روشنا کرد

گفتم : لبت ببوسم ، چشمش بغزه‌ام کشت
خونی نکرده بودم این ترك قصد ما کرد !

گفتا : توم بمیری ، بی جان لبم نگیری
آب حیات مارا (وفائی) کم بها کرد

(۱۲)

آن شکر خنده بوصل دهنم شاد نکرد
غلطم باز گر از هیچ کسی یاد نکرد

آنچه من در غمت ای خسرو خوبان کردم
بشکر خندهء شرین تو فرهاد نکرد

ناوك ناز تو نازم که بیك چشم زدی
زخمها کرد بدل خنجر جلاد نکرد

تاکرا طلعتٔ بالای تو یغما که نساخت
راه گلزار نزد غارت شمشاد نکرد

پای بند غم تو کیست در آفاق که نیست
سرورا حسرت بالای تو آزاد نکرد ؟

داغم از گریه که شد باعث رسوائی من
کیست کز دست جگر گوشهٔ خود داد نکرد ؟

تو شکر خنده چنانی که بهر جا گذری
نیست جایی که دهانت شکر آباد نکرد

سوخت ازآه (وفائی) جگر سنگ ، ولی :
اثری در دل آن ترك پریزاد نکرد !

(۱۳)

بجان آمد دلم تاکی دل ، ای جان ، بی دوا باشد
نگاهی کن بدل کین یك نگاهم اکتفا باشد

اگر در وحدتم از کثرت حیرت نیم خالی
دهانت از تبسم تا فنای پر بقا باشد

زجابرخیز تا طوفی کنم گرد سرت گردم
نماز عاشقان‌را در قیامت هم قضا باشد
بجز دلبر نمی‌گویم غم دل باکسی ز آنرو
غم دل با کسی گویم که با دل آشنا باشد
گرفتم قبله درست آمد و عمری در احرامم
چه سود این سعی بیحاصل اگر دل بیصفا باشد
چنین کزخنجر ناز تو خون میبارد از هرسو
بعالم هر کرا بینی شهید کربلا باشد
بچشمان سیه بردی دل و دین (وفائی) را
ترا آهوی چین گفتم خطا نبود روا باشد

(١٤)

شادی من نه بخلد و نه به کوثر باشد
شادی آنجا طرب انجااست که دلبر باشد
هر که دید آب حیات دهن دوست چو من
بگذرد از دل ، اگر خضر پیمر باشد
جای حیرت بود این خال سیه بر لب یار
کافرم هندو اگر ساقی کوثر باشد
خط سبز تو و زلفین سیه دانی چیست
آیت لطف که در شأن دو کافر باشد !
دو قیامت نشنیدیم بیك جای که گفت
سرو بالای تو چون در صف محشر باشد
طلعت دلکش جانان و قد دلبر دوست
نوبهاری است که بالای صنوبر باشد

لب تو آب حیات است تو خود هم خضری

خضراگر جور کند از چه پیمر باشد

بوالعجب مانم ازین حسن خدا داد تو من

مه ندیدم که شکر بار و سمن بر باشد

قوس ابروی تو از تیر مرا پاره کند

آفتاب رخ تو از چه دو پیکر باشد

گر تو ، ای چشمهٔ حیوان ، بکف آری روزی

نستاند ز منت گر چه سکندر باشد

لب تو جان (وفایی) است خوشا در قدمت

جان بلب آرد و قربانی دلبر باشد

(۱۵)

دل دیوانهٔ دارم دمی بیغم نخواهد شد

سر شوریدهٔ دارم بسامان هم نخواهد شد

دل آرام من از روزی که آرام دلم برده

دلم یکدم نیارامد بمن همدم نخواهد شد

بزلف خویشتن حال دلم زیر و زبر کردی [۱]

چرا مهدر نباشد دل ؟ چرا درهم نخواهد شد ؟

مگو این اشک‌ریزی چیست اندر آستان من ؟

ــ دل و دینم فدایت ! ــ کعبه بی زمزم نخواهد شد !

چو با بخت سعید من محمد گشته پشتیبان

یقین زخم دل دیوانه بیمرهم نخواهد شد

---

(۱۵)

(۱) کلمهٔ (کردی) در نسخهٔ خطی اشتباهاً (کری) نوشته‌شده بود تصحیح گردید .

(وفائی) گر شود سیراب از آن دریای حق خوانی
تو حق گویی و میدانی ز دریا کم نخواهد شد

(١٦)

مرا که دوش دو چشم از غم نگار تر آمد
بگاه انکه ستاره روان شود سحر آمد
چنانکه گل شکفد سرو بالا از اثر ابر
ز گریه ام صنم من بخنده جلوه گر آمد
که هان مرغ (وفائی) شب فراق سرآمد
ترا مراد بر آمد که آفتاب برآمد

(١٧)

دوش اندر میکده چون و چه زیبا زدند
گردش از جاروب زلفٔ طرّهٔ حورا زدند
ساقیان دست طرب در گردن مینا زدند
خاك آدمرا نم از سرچشمهٔ صهبا زدند
بر سر شوریده تاج (علّم الاسما) زدند
دین و دل دیوانه‌را اعتاب (عرش الله) زدند
مطربان‌را نغمهٔ جان بخش زیر وبم گرفت
عاشقان‌را نالهٔ دلسوز در عالم گرفت
مجلس روحیان‌را [1] ذوق می دردم گرفت
... [دل برگ !] ساقی چون ز گردش نم گرفت

---

(١٧)

(١) « روحیان » در این مصرع باید « روحانیان » باشد و ناسخ اشتباه کرده‌است .

اول این جام شــراب [فقیه امام !] گرفت
می پرستان‌را بنوشانوش پس آوا زدنــد

هر یکی زین عاشقان مستانه جام می بدست
گه ز روی جام گاه از بوی جانان گشته مست
بانگ نوشا نوش ساقی ناله‌های می پرست
پردهٔ زاهد درید و چشم نامحرم به بست

سر خوش و بیهوش بیاد شاهد روز (ألست)
شیشهٔ (لا) را زِ دل بر ساغر (الاّ) زَدند

ان یکی از (ارنی) مخمور و مست جام دوست
وآندگر از (لن ترانی) کشتهٔ پیغام دوست
یك درون از اصطفا آدم پر از انعام دوست
یك سر از (وجهّتُ وجهی) پر ز عشق نام دوست

هریکی‌را رمز و غمزی کرده بی آرام دوســت
ای بســا در قعر این دریا که دســتُ پا زدند

پای بند جانُ دل شد طرهٔ سودای عشق
آتش اندر جانُ دل زد آفت غوغای عشق
کشور تابُ توان ویران ز استیلای عشق
عاشــق و دیوانه و سرگشته در سودای عشق

گشته از تیغ محبت غرقه در دریای عشــق
خیمه در بالای صحرای (فنافی الله) زدنــد

چون سر آمد هر یکی‌را دولت شاهنشهی
شد پریشان هر سری‌را افسر و فرو بهی

گشت خالی مسند مولائی و تخت شهی
جان جانان دل بدلبر آشنا شد وانگهی
دست غیب آمد برون [زد !] قرعه‌ٔ (خل‌الله)ی
سکه‌ٔ شاهی بنام شاه عبیدالله زدند

غیث دین ، غوث مریدان ، پیر من ، قطب امم
دست رحمت ، پشت دین ، چشم حیا ، جسم کرم
از شرافت عاشقان کوی او صید حرم
آنکه برخاك درش اسکندر و داراو جم
حلقه سان پشت نیاز خویشتن کردند خم
هر یکی از جانٔ دل فریاد یا مولا زدند

قبله‌گاه دین عبیدالله ثانی نام او
جلوه‌گاه انس و جان سقف سراو بام او
افتاب عالم بالا ، جهان بین ، جام او
سر ز خورشیدی زند هر ذرّه در ایام او
روح بخش مرده‌گان از همت انعـام او
دم ز اعجـاز مسـیحی نبی‌الله زدنـد

باده نوش شوق بر سیمای ناهیدش رقم
خرقه پوش ذوق تا بالای خورشیدی علم
با همه بیچاره‌گی ابر کرم بحر امم
اوست کآیند آستانش محترم نامحترم
بی نوا ، سلطان ، گدا ، خاقان ، مسکین ، محتشم
شسـت پا از جـانٔ دل بر حشـمت دنیا زدنـد

آشنای کوی جانان بلبل گلزار حق
عاشق نام خدا گنجینه اسرار حق

قبله‌گاه هر دل ... آینه دیدار حق
سرخوش از جام تجلّی ، مظهر انوار حق

مستِ مخمور از خمــار ... حق
گوئیا در سینهٔ وی آتش سینا زدند

آفرین بر خامه‌ی صورت کش جان آفرین
کاین [چنین زیبا نگاری آفرید از !] ماءِ طین
بلبل خوش نغمهٔ گلزار شرع یا و سین
قامتش در جویبار دیده سرو راستین

طلعتش در گلشن دل دلربا و نازنین
آفتابی را مگر بر شاخهٔ طوبا زدند

آستانش قبلهٔ دل ، اهل دلرا رهنما
خاندانش کعبهٔ جان ، آل آدم‌را پنا
خانقایش کهف عالم مرتجا و ملتجا
خاکپای اوست در چشم (وفائی) توتیا
آری آری چون (وفائی) زین سبب شاهِ گدا
بوسه بر آن آستــان آسمــان فرسا زدند

ای شه تخت ویلایت من نه مهمان توم
ز آشنایان سگ درگاه و ایوان توم
بت پرستم ، هر چه هستم دستِ دامان توم
گر چه کافر بوده‌ام از نو مسلمان توم

بر (وفــائی) رحمتی قربــان دربــان توم
همتی کن نفس و شیطانم ره تقوی زدنــد

- ۱۸ -

شکل و بالای ترا ، یارب ، چه شیرین بسته‌اند
کآفتابی‌را فراز سرو سیمین بسته‌اند

دلربا آمد خط از روی عرقناکت ، مگر
دلربا زاده‌استٔ از مه عقد پروین بسته‌اند

زلف بر روی تو یا سر صفحهٔ گل مشك چین
خط ریحان‌است یا بر برگ نسرین بسته اند

بوی جان دارد لبت ، ای خسرو خوبان ، مگر
نقش جوی شکرت ازجان شرین بسته‌اند

چون سکندر جان عالم در طلب سرگشته‌اند
این چه حیوانی است کز ناف تو پایین بسته‌اند

عشرت و عیش ارم هم هرچه هست این‌است و بس
کاندرو سرمایهٔ آرامٔ تسکین بسته‌اند

[نفس غالب نفس بیر و گل] (وفائی) گل پرست
فرصتی ، یارب ، که گل‌رویان ره دین بسته‌اند

- ۱۹ -

در ازل سنبل گیسوی ترا شانه زدند
رقم شیفتگی بر من دیوانه زدند

من ازان روز خرابم که بخلوتگه حسن
سرمهٔ ناز بران نرگس مستانه زدند

قبلهٔ راهب صد ساله شد از معجزه‌ات
شکل ابروی تو چون بر در میخانه زدند

غمزه آرام مرا در [پسته !] زلف ربود
کاروان‌را بشب آن نرگس مستانه زدند
آب‌شمع رخ تو زلف شب آراست ولی :
آتشی بود که در هستی پروانه زدند !
خاك شو گر طلب پرتو انوار کنی
غالب آن‌است که این فیض بویرانه زدند
زاهد از باده کشی منع (وفائی) چه کنی ؟
کز ازل آب و گلش بر در میخانه زدند

(۲۰)

بت من طره چو بر برگ سمن بر شکند
رونق ماه برد ، قیمت عنبر شکند
گنه از چشم تو نبود ز دل آزردن ما
ترك چون مست بود شیشهٔ ساغر شکند
بسته زلف تو بهر حلقه هزاران دل‌زار
ترسم این بار گران پشت سمندر شکند
گربااین [۱] صورت زیبای تو افتد نظرش
راهب دیر ، صنم در سر آذر شکند
مانی از چشم تو کج ساخته ابروی ترا
شانه از مستی خود در سر پر کر شکند
دلِ دلبر بهم آمیخته مشکن دل ما
دل دلداده شکستن دل دل‌بر شکند

---

(۲۰)

(۱) جملهٔ « گر باین » در نسخهٔ خطی (کر بامن) نوشته شده اشتباه واضح‌است .

هر کرا پایه بلندست گرفتار بلاست
ستم چرخ نگر پهلوی افسر شکند
خال در کنج لبت وقت تبسم گویـا
هندوی تنگ شکر بر لب کوثر شکند
چشم مست تو چنان صید دلم کرد بچشم
شاهبازی که پر و بال کبوتر شکند
منصب قدر وفایی بر دانایان است
غم جاهل نتوان خورد که گوهر شکند
شب تاریك (وفائی) بود آن روز که یار
سنبل شیفته بر برگ سمن در شکند

(۲۱)

من توبه ز هرچه شیخ گوید پس ازین
صد بار اگر نماز گر روزه بود
دورم مفگن ز دلستان بهر خدا
از بحر مگو چه آب در کوزه بود
گرجان بدهم ز روی دلبر نظری
این بس که مرا ز دور دریوزه بود
ترسا بچه انجیل بمن درس دهـد
سودای [زیادت !] که به جلغوزه بود
تنها نه (وفائی) به پری دلداده است
کزهر طرفش هزار دل سوزه بود
در مذهب خـود قلندران میگویند
صد پای بس‌است اگر یکی موزه بود

(۲۲)

مستانه چو از میکده بیرون آید
خون از دل عاشقان چو جیحون آید
در بزم دگر منّت ساقی نکشم
آن مغبچه تا با لب میگون آید
از باد وزان طرّه برویش گویی
بر ملك خطا ز چین شبیخون آید
ای خسرو شرین دهنان رحمی کن
تا چند ز دیده اشك گلگون آید
اظهار دیدی وجود از عدم است
هر خنده که از لعل تو بیرون آید
از بس بقدت هلاك ابروی توم
خواهم که الف نویسم و نون آید
تسلیم غم تو مدعی را نرسد
این کار ز عاشقان مفتون آید
تیری که ز شصت ناز لیلی بجنبد (۱)
بگذار که بر دو چشم مجنون آید
گفتم : که (وفائی) صفت قد تو گوید
گفتا : برو این ز طبع موزون آید

---

(۲۲)

(۱) « بجنبد » برای (تیر) گفتن اشتباه محض است و ناسخ آنرا بجای « بجهد » نوشته است .

ـ س ـ

(۱)

ای شکّر اگر وارسی خال مگس
زین جور که میکنی نداری غم کس
از مهر تو من هم ز تفِ کورهٔ دل
برقی بفروزم نه تومانی نه مگس
ای خواجه اگر شکر فشانی نکنی
طوطی ندهد ز دام این فکر و هوس
از مهر تو من هم بغراب آمیزم
درهم شکنم هم سر و هم پای قفس
محمل‌کش اگر چنین برانی شب و روز
بیچاره پیاده نشود قافله رس
از قهر من هم ز دل آهی بکشم
کز نای شتر بر آید آواز جرس
ای دوست اگر راه (وفائی) ندهی
تا بوسه زند بر قدمت یکدو نفس
از قهر تو من هم بخرابات روم
میگیرم و ، دف بنای و ، نی پیچم و بس

– م –

(۱)

جانا شب دوش مرغکی غالیه فام
از بهر وفائی چه خوش افتاده بدام
یك پشت ، دو هفت کردن و ، یازده رو
دو چار سر و دو شش قدم و ، هفت اندام
دو شهپر و سیزده دم و ، شش منقار
نو ناخن همچو خنجر و ، شازده نام
سه اختر و ، یك پاره مه و ، چار هلال
با پنج درّ و ، ده صدفش ، بود بکام
ای دوست ! گر این مرغ تو دانستی چیست
اینمرغ (وفائی) ز وفا باد حرام

(۲)

خوشا روزی ز دنیا در بدر بم
ز جستجوی عالم بی اثر بم
شبان و روز نالان در بیابان
حریف شب‌رو باد سحر بم

نفهمد هیچ کس نام و نشانم
اگر عاقل اگر آشفته‌سر بم

بهر مرزی دواند گرد و بادم
بهر جای که خواهم خاك سر بم

بچشم تر گذارم آستین را
گهی بی مادر و گه بی پدر بم

چراغی در دلم گیرد فروغی
که از روشن دلی یار فنر بم

گهی شادان ، گهی خندان شب و روز
گهی نالان ، گهی خونین جگر بم

ز صهبایی چنان دیوانه گردم
که از غوغای محشر بی خبر بم

نمیدانم چه سازم تا بسوزم
کزین بود و نبود خود بدر بم

(وفائی)را نمیدانم علاجی
اگر سر تا قدم غرق نظر بم

مگر نالان بروز آرم شبی‌را
بزاری دست و دامان سحر بم

(۳)

نگارینم ! دل و جانم ! حبیبم !
همه درد درونم را طبیبم

شنیدستم غریبان مینوازی
منت هم عاشقستم ، هم غریبم

گناه نرگس و زلف درازاست
که من هم ناتوان هم ناشکیبم
خدایا پرده بر دار از رخ وصل
که دایم زین میان من خود صحیبم
مسلمانی ندانم دست من گیر
کرم کن از میان بکشا صلیبم
بدریای کرم زن دفترم را
مکن شرمنده از روز حسیبم
(وفائی) داد ازان دست نگارین
شهید پنجه و (کف الخضیب)م

(٤)

هم چو شاهین بهوس بال پری بگشادم
در سر سیر و تماشا سر خود بنهادم
ز اشیان شهپر سیاره کشی کردم راست
یکنظر جلوه کنان بر سر چرخ استادم
پس آینه چو طوطی بشکر باریدم
غافل از دستخط و درس خط و استادم
سایه سرور گلی گشت مرا دیر مغان
نشائه عشق گل آمد بمبارك بادم
پرتو شمع بدیدیم چو پروانه ز دور
با همه سرکشی و کبر بدو جان دادم
... نیلوفر آسا بزدم ...
ز آتش مهر بر انداخته شد بنیادم

دل بشرین شکری دادم چون خسرو ، عشق
عاقبت کرد جگر سوخته چون فرهادم

دل مارا هوس خال تو و زلف و لبت
دانه ناچیده و در دام بلا افتادم

بـ (وفائی) نگهی کن چو تو سودای منی
بکه فریاد کنم گر تو نپرسی دادم

(٥)

رنجیدهٔ یاران ز دوران گله دارم
آزردهٔ خارم ز گلستان گله دارم

با زاغ و زغن هم قفسم کرده زمانه
از صحبت ناجنس نه چندان گله دارم

چشم تو مرا کشت ، چرا ابرو و مژگان
این تیر و کمان چیست ز ترکان گله دارم ؟

مطلوب من از خال سیاه لب تست
حاشا که من از چشمهٔ حیوان گله دارم

کافر چکند گر صنم و بُت نپرستد
با آن همه پاکی ز مسلمان گله دارم

دامن بکمر برزده هر کس بطریقی
از غفلت این قوم فراوان گله دارم

فریاد که نازك دلی من بمقامی‌است
کز جنبش و آلوده‌گی جان گله دارم

عارف کمر یار و معارف دهن دوست
شاید که ز خود ظاهر پنهان گله دارم

در هر سر بازار بگویم بدف و نی
این نکتهٔ سر بسته که من زان گله دارم

بفروخت بچندین هنرم هیچ نفرمود
از خواجه خود بنده هزاران گله دارم

اطوار تو من بهر خدادا نیست (وفائی)
از ورزش تو نیز بقرآن گله دارم

از خویش بیرون آی و خدادان و خدا خوان
دیگر سخن از غیر بیزدان گله دارم

(٦)

من که در گوشه کاشانه دلی خوش دارم
پادشاهم دل خود از چه مشوش دارم
یکطرف نغمهٔ نی ، یکطرف آوازهٔ دف
یکطرف دیده بروی بت شـیرین دارم
خلوت دل بخیال رخ و زلف دلبر
هم چو بتخانهٔ چین جای منقش دارم
داغم از حلقه زلف بو برویت شب و روز
که نسوزم چکنم نعل در آتش دارم
مطرب خوش نفس و ساقی گلرخ می ناب
ـ چشم بد دور ـ عجب مجلس بیغش دارم !
بندهٔ سرو وفادار منم در عالم
چکنم جان وفا روح وفاکش دارم
هر کجا پای (وفائی) است سر انجا بنهم
اینقدر مردم دیوانه نیم هـش دارم

(۷)

بخیال تو بهر جای که من می نگرم
می‌نیاید بجز از گلشن و گل در نظرم
تا گل روی تـــو آرام و قرارم بربود
بهوایت چو نســـیم سحری در بدرم
بر سر جان من ، ای دوست ، دل آزرده مباش
نظری کن که فدای تو بود جان و سرم
عاشق روی توم با همه بی مهری تو
که بخورشید تماشـــا بکنم بی بصرم
گر بشاهی شوم ــ ای مرغ همای سر من ! ــ
باز در دست تو چون صعوهٔ بی بالُ پرم
بشته زلف تو گشتم بهوای لب تو
طوطی هندم و در دام بلای شکرم
آتشی در دلم افتاده ندانم ز کجا
اینقدر هست کز و سوخته جان و جگرم
خجل از کردهٔ خویشم ، گله از کس نکنم
من که با این همه نزدیکی او دور ترم
دل دلبر بچه دل بر شکنم بر سر دل
دل گذارم نتوانم که ز دلبر گذرم
در ره عشق بتان کشته شدن زنده دلی‌است
ای خوش آنروز که جان در ره جانان سپرم !
دل من مشکن ازان عارض و بالای که من
مرغ گلزار ارم بلبل شاخ شـــجرم

برو ای زاهد خودبین ز (وفائی) بگذر
پیش من دام مینداز که مرغ دگرم

(۸)

گر من سوخته بر شاهد خوبان برسم
پشت شاهین شکند شهپر بال مگسم
عاجز نفس شــدم سنگدل از صحبت او
مرغ باغ ارمم همنفس خار و خســم
طوطیان در چمن هند بشکر شکنی
من بیچاره گرفتار بلای قفســم
بی‌خود از نالــه فریاد دلم ، وای بمن
کاروان رفته و غافل ز فغان جرســم
هیچ کس نیست چو من بیخبر افتاده ز راه
دست من گیر خدایا که عجب هیچکسم
بسکه از نالهٔ زلف تو شدم نغمه سرا
خواند اکنون همه کس بلبل مسکین نفسم
شاهبازان بتو نازان ، بتو پرداز اکنند
من باین بالِ پر ریخته اندر که رســم
کرم دوست بجای‌است (وفائی) مخروش
جای دارد که بر آرند همه ملتمسم

(۹)

بکوی یار هر دم از فراق یار مینالم
چو بلبل از غم گلزار در گلزار مینالم

شهید چشم مستم ، با خیال طره میگویم :
چو بیمارم بزاری در شبان تار مینالم

توانم را بچشم ناتوان بردی و خود رفتی
کنون در کنج غم بی یار و بی غم‌خوار مینالم

اسیر زلف یارم عاشق محراب ابرویش
مسلمانم ولی در حلقهٔ زنّار مینالم

در و دیوار گلشن شد زعکس روی تو ز آن رو
چو بلبل هر زمان بر هر در و دیوار مینالم

نمیدانم بلای مردمان از چیست عاشق‌را
ترا بیمار چشمان سیه ، من زار مینالم

شرابی ساقیا ! آبی برین آتش فشان کامشب
مغنّی وار میسوزم ، چو موسیقار مینالم

چه بنویسد (وفائی) شرح هجران تو ؟ چون هردم
بیاد سرو بالای تو قمری وار مینالم

(۱۰)

ای آفت دل بلای جانم !
آرام روان ناتوانم
رخسار مه تو نوبهارم
زلف سیه تو ضیمرانم
ای روی تو کعبهٔ حیاتم
ابروی تو قبله‌گاه جانم
صید حرم تو حور عینم
قد علم تو خیزرانم

درمان درون مستمندم
داروی جراحت نهانم
اول بزبان آشنائی
کردی بوصال مهربانم
در وسمه گرفتی ابروان‌را
چون گسمه بریده شد عنانم
در سرمه کشیدی آهوانرا
صد سرمه زدی بخانمانم
دین بردی و دل بدلربایی
تا شهره شدی بدلستانم
کردی بدو چشم ، چشم بندی
بردی بدو ناتوان توانم
امروز بهر طریق دانی
کز عشق تو شهرهٔ جهانم
در عشق تو ــ آفت زمانه ــ
رسوا شدهٔ همه زمانم
هر شب ز فراق سرو بالات
صد چشمه ز دیده خونفشانم
عیشم همه درد درد بر دل
دل در غم و غم در استخوانم
شب هم چو سگان بر آستانت
کرد اســت غم تو پاســبانم
چون طایف کعبه در گذارت
لبّیك بر آید از زبانم

می گریم و رو بخاك مالم
مینالم و نشنوی فغانم !
رحمی ز وفات بر (وفائی)
آخر نه که تازه نوجوانم ؟ !

- ۱۱ -

بی تو ای دوست ندانم که چگویم چونم
بجمال تو که چون سوخت در و بیرونم
جلوهٔ کن بمن ، ای شمع وجودم ، بردار
وعدهٔ وصل من آن است بریزی خونم
جانم آزاد کن از واهمه وصل و فراق
دست من آر تو در گردن خود یاخونم
من ندانم که ز زلف تو رهایی طلبم
گر ز زنجیر تو سر باز کشم مجنونم
مرد میدان جفای تو (وفایی) است ، بیا
خنجر ناز بدل زن که بجان ممنونم

در زمستان یکشب در واقعه بحضور مبارك مشرف شدم ، در میان جمعی از خلفا ... فرمودند : که عریضه خودت‌را که این غزل‌است به آواز بلند برای من بخوانی ! بعد که موسم بهار بحضور مبارك رسیدم ، بر طبق واقعه واقع شد در آخر شمارا ...... بکن چنان بدان که خواب‌است و در همان شـــب است :

ـ ن ـ

(۱)

السلام ای باغ رویت (جنة المأوای) من
... شـــب یلدای مـــن
السلام ای گوشه محراب طاق ابروت
در دو عالم قبله من ، مسجد اقصای من
السلام ای گشته در دور خط و خال لبت
در سر بازارها سودای من ، غوغای من
السلام ای بر گل رویت غزلخوان روز و شب
بلبل خونین دل مسکین دل شـــیدای من
السلام ای دیدن و خندیدن و رنجیدنت
مرهم من ، داغ من ، روح فرح بخشای من
السلام ای سرو نورین ســـایه جانها ولی
سایهٔ سرو بلندت ملجأ و مأوای من

السلام ای انکه در جنت سرای لطف و ناز
قامت جان‌پروری هم سرو هم طوبای من
السلام ای جرم‌بخش صدچو من آشفته‌کار
از تو غیراز جرم بخشی نیست استدعای من
السلام ای بنده‌گانرا خواجهٔ مشــکل گشا
بر (وفائی) رحمتی ای سید و مولای من !

(۲)

یار ارمنی مذهب ! شوخ عیسوی ملّت !
یا بیا مسلمان شو ، یا مرا نصارا کن
یا بتیغ ابرویت خون بیگناهم ریز ،
یا ازین دو لیمویت چارهٔ دل ماکن
بر مکن ز رخ پرده در شــکن خم کاکل
زاهد صوامع را راهب کلیسا کن
ساقیا ! سرت گردم التفات کن ! جامی !
آتش درونم را یکزمان مداوا کن
تابکی (وفائی) را خون بی گنه ریزی
گر خدا نمی‌دانی شرمی از مسیحا کن !

ـ و ـ

(۱)

این تطاول بین که از دست شب یلدا کشم [1]
ای امید نا امیدان ، ای پناه بیکسان
نا امیدِ بیکسم دست من و دامان تو

من نگویم انکسم در آستانت جلوه‌گر
یا زگستاخی ســگ کوی توم خاکم بسر
اینقدر گویم بزاری تا توانم اینقدر
ای امید ناامیدان ای پناه بیکســان
نا امیدِ بیکسم دســت من و دامان تو

چون ترا دانسته‌ام از رحمت پرودگار
رحمت کن رحمتی ، ای رحمت حق زنهار !
آیت (لا تقنطوا من رحمةالله) گوشدار
ای امید ناامیدان ، ای پنــاه بیکسان
نا امیدِ بیکسم دســت من و دامان تو

ایکه میدانی که قلب مومنان عرش خداست
تا دلی رابشکنی ••• بودن رواست

(۱) در نسخه خطی این قصیده در مقدمهء دیوان قرار گرفته ، ولی ناقص بنظر میرسد .

یکنظر زانحضرتم از روی رحمت التجاست
ای امید ناامیدان ، ای پناه بیکسان
نا امیدو بیسکم دست من و دامان تو
دست‌گیرا ! دست گیرم ، ره‌نمایا ! ره دهید
چون تویی درمان دردم چارهٔ دردم کنید
از امید خود (وفائی)را مفرما ناامید
ای امید ناامیدان ، ای پناه بیکسان
نا امیدو بیسکم دست من و دامان تو

(۲)

ای دلبرا ! ای دلبرا جانم فدای جان تو
دین و دل و ایمان من قربان یك فرمان تو
با دین و با ایمان مرا ، کاری نباشد دلبرا
این بس که باشم روز و شب دیوانه و حیران تو
گر دل بگلشن خوش کنم ، ور دیده بر ماه افگنم
از گل مرادم بوی تست ، از مَهٔ رخ رخشان تو
خوشتر زباغ و بوستان ، بهتر ز گلزار جنان
با یاد تو گر جان دهم در گوشهٔ زندان تو
از روح اعظم بهتراست ، از باغ جنت خوشتراست
بویی که می‌آید مرا از جانب بستان تو
با این سر آشفته‌ام ، استاده در میدان غم
باشد گهی غلطان شوم ، چون گوی در چوگان تو
آسوده جان و دل‌شود ، در سایهٔ نور ابد
بر هر که تابد یکزمان مهر رخ تابان تو

من تشنه و دل سوخته ، تو چشمهٔ افروخته
بگذار تا جان میدهم ، بر چشمهٔ حیوان تو
گریم چو بلبل هر زمان ، با صد هزاران داستان
شاید که چون گل واشود بر من لب خندان تو
من بندهٔ آواره‌ام ، سرگشته و بیچاره‌ام
تو پادشاه رحمتی ، دست من و دامان تو !
با انکه هستم روسیاه ، دارم بسی جرم و گناه
نومید نتوانم شدن از لطف بی پایان تو
گر زانکه بگذاری مرا ، یا انکه بنوازی مرا
روی من و خاك درت ، چشم من و احسان تو
گر من بسی بدکرده‌ام ، من در خور خود کرده‌ام
باری تو از روی کرم آن کن که باشد شان تو
آخر نگاهی از کرم ، بر جان پر درد و الم
سوزد (وفائی) تا بکی در آتش هجران تو ؟!!

ـ هـ ـ

(۱)

فدای جان پاکت این غلام دربدر کرده
ز هجران تو جان از تن قرار از دل ، سفر کرده
بامید شفائی دل درآنچشم سیه بستم
که مژگان تو در ... جان پر نیشتر کرده
فزون شد از نگاهت درد من با انکه خندیدی
چرا گویند پس بیماررا گل در شکر کرده
خط آورد از پی امداد زلف از بهر قتل من
بچین قانع نشد جیش خطا راهم خبرکرده
شهیدان کید افتاده سر خونین کفن در باغ
مگر با لاله‌زاران ، نازنین از ری گذر کرده !
نمیدانم چرا در گوش گل باری نخواهد رفت
فغان بلبل مسکین جهان زیر و زبر کرده
نزیبد جز (وفائی) افسر و تخت وفاداری
که در ملك محبت ترك سررا ترك سرکرده

(۲)

مرا تحیر از آن زلف و روی نرگس مست است [۱]
دو شب ، دو روز ، دو نرگس ، بشاخ گل که شنیده ؟

---

(۱) در نسخه خطی یك صفحه یا بیشتر ناقص بود و باعث از بین‌رفتن یـك یا چند بیت از این قطعه گردیده‌اسـت .

چرا ز تاب جمالت عرق گرفته عذارت ؟
که روز روشن و بر برگ لاله ژاله چکیده
ز غیرت لب و روی تو کیست ناشده رسوا
شکر بآب نگشته‌است گُل قبا ندریده
شهید زلف توم بوسهٔ ببخش ازان لب
که میل شربت تریاك کرده مار گزیده
هوا عبیر فشان‌است و باد غالیه باراست
مگر بطرهٔ جانان نسیم صبح وزیده
ز جان هردو جهان گلبنی بناز سرشتند
درو ز عکس جلال و جمال نور دمیده
شکفت گل بدر آورد و صد بهشت برین شد
تو آن درخت گلی نورسیده نور دو دیده
چه غم بکوی تو گرد سـر تو گشته (وفائی)
که عندلیب بهشتی بشاخ سدره پریده

ـ ی ـ

(۱)

شب است این زلف ، یا روز جدایی ؟
لبست این لعل ، یا جان وفایی ؟
بتا ! نامهربان ! یارا ! نگارا !
بدینسان بیوفا آخر چرایی ؟
چه باشد گر برحمت عاشقان‌را
یکی از گوشهٔ دل رونمایی ؟
نه شرط دوستی باشد که هر روز
ز نو عهدی به بندیّ و نپایی
نمیخواهم نشان سلطنت‌را
که بر خاك درت خوشتر گدایی
جگر خونم ز داغ آشنایان
چه بودی گر نبودی آشنایی ؟
خدارا مهر و مه‌را سرنگون کن
چه باشد پرده از خود برگشایی
دلی داریم در عشقت پریشان
سری داریم بر خاکت هوایی
تو ای سرو ریاض جان عالم
تو ای شاه سریر اصطفایی

تو ای چشم و چراغ جان آدم
گل و شمشاد باغ اجتبایی
بستّاری که از عالم گزیدت
بغفّاری که دارت انبیایی
به آب پاك ینبوع شفاعت
بشو از روی کارم روسیایی
مران از خود چو آوردم بتو رو
کزین ابرو تو محراب دعایی
خداوندا ! بحق پاکی خود
بآن لوءلوی بحر پادشایی
بهر لطفی که داری با عزیزان
ببخشایی همه جرم (وفائی)
مرا این دل ز آب و گل سرشتند
مرا دلبر ز نور کبریایی
دل من در ازل دلبر گرفته
وگرنه دل کجا دلبر کجایی ؟
(وفائی) چون ننالد خون نگرید :
که کشت آن دلربایش از جدایی ؟

(۲)

ای روی تو ابروی تو وان دو لب شیرین
هم کعبه و هم قبله و هم جان وفائی
گر سرو نهٔ جلوهٔ جانبخش چه داری ؟
گر ماه نهٔ بر سر این چرخ چرایی ؟

گفتند که بر چشم کند سرو سهی جای
باور نکنم تا بسر چشم نیایی

چون روی بگردانم از ابروی تو ، جانا ،
کارباب وفارا بخدا قبله نمایی

بی نام تو هر چند بود فتح جهان خام
بی خامهٔ من هم نبود نامه گشایی

گفتم که بگیرد نمك ساعد شاهم
نامردم اگر باز نکردم چو (وفائی)

★ ★ ★

وقتی که حضرت شیخ ــ قدس‌سره ! ــ بطایف ، که یکی از شهرهای حجازاست ، هجرت فرمودند ، بتوسط حجاج قصبهٔ (ساوجبلاغ) این قصیده مبارك بحضرت تقدیم شــد ، یك روز بعد از ملاحظهٔ عریضه و صدور جواب وفات کردند :

(۳)

نمیدانم چرا ای‌دیده چندین خون فشان هستی ؟
هما نا داغدار هجر یار مهربان هستی ! (۱)

تو ای ابر بهاری از چه گریان و خروشانی
مگر در آرزوی (۲) وصل باغ و بوستان هستی ؟

---

(۳)

(۱) «وفائی» بمناسبت وفات شیخ عبیدالله نهری بزبان کردی نیزمرثیه‌ای سروده که مطلع آن «درێفا بای خه‌زان . . .»است و بیتها با حرف (میم) خاتمه میآینــد .

(۲) در نسخه دستنویس «آزوی» نوشته شده بود .

تو ای باد سحرگاهی مگر جویای گلزاری :
که در کوهٔ بیابانها بهر سویی دوان هستی ؟

تو ای قمری که مینالی بطرف جوی باغ و راغ
چنان دانم پی سروی چو من کوکو زنان هستی

تو ای نرگس مگر در خواب دیدی چشم دلدارم :
که چون من عاشق و بیمار و مست و ناتوان هستی ؟

تو ای سنبل مگر بویی ز زلف یار بگرفتی :
که چون من بیقرار و درهم و آشفته جان هستی ؟

توای گل وصف یار من مگر از باد بشنیدی :
که چون من پاره دل خوینین [۳] درونٔ خون فشان هستی

تو ای مسکین بنفشه از کجا دیدی خط و خالش
که محزون هم چو من در کسوت ماتم نهان هستی ؟

تو ای سوسن مگر عاشق شدی چون من بروی یار :
که در شرح غم هجران جانان صد زبان هستی ؟

تو خود ای لاله زلف و روی جانان از کجا دیدی :
که چون من داغدار افتاده اندر بوستان هستی ؟

تو ای آتش بجان افتاده بلبل از برای گل
چو من تاکی بعشق اندر زبانها دستان [٤] هستی ؟

تو ای مرغ شب‌آویزی چو من در زلف جانانه
بگو تاکی بیاد صبح آن گردن چنان هستی ؟

---

(۳) واژه (خوینین)را ناسخ بجای (خونین) نوشته و در عوض بعد از کلمهٔ (درون) حرف (واو)را انداخته‌است .

(٤) واژه (دستان) در نسخهٔ خطی بجای (داستان) نوشته شده و شعررا از وزن انداخته‌است .

تو ای بلبل که در [توصیف !] گل خوش نغمهٔ گریان
مرید خاندان حضرت قطب زمان هستی ؟
(وفائی) از پی گلزار مینالی عجب نبود :
که خوشخوان گل و بلبل آن گلستان هستی !
تو کز تاج سلاطین عار دار همچنین دانم
غلام درگه پیران کیوان آستان هستی
تو کز اورنگ شاهی ننگ داری هیچ شك نبود
سگ عالیجناب آستان راستان هستی
امام راستان قطب خداجویان عبیدالله
تویی کایینهٔ نور خدای لامکان هستی
فروغ ظلمت دلها تویی ای سید و سرور
که نسل آل طه‌را ، چراغ خاندان هستی
به اعجاز هدابخشی پیمر نیستی لیکن :
به آیات پیمر مرشد آخر زمان هستی
(مسیحا) نیستی ، لیکن بانفاس مسیحایی
روان بخش هزاران هم چو من دل‌مرده‌گان هستی
(کلیم‌الله) نهٔ ، لیکن پی فرعون نفس ما
بطور همت پاك از ید بیضا بیان هستی
تو خاك انبیائی وین عجب ! کاندر شهود حق
بطور نیستی بی (لن‌ترانی) دیده‌بان هستی
بصورت بندهٔ مطلق ، بمعنی با خدا ملحق
تو ای مرآت نور حق چه پیدا و نهان هستی ؟
گهی چون پیر بسطامی ز چشم کاروان دوری
گهی چون غوث خرقانی دلیل کاروان هستی

مقیم شرع پیغمبر تویی در صورتِ معنی
غیاث ملّتی و رهبر اسلامیان هستی
بر اقلیم رشادت خواجگی الحق ترا زیبد
که پر تخت نیابت افتخار خواجگان هستی
ز تأثیر جرور نفس بدفرما چه غم دارد
تو چون ابر کرم بر فرق ملت سایبان هستی
مریدان ترا دیدم بچشم خویش انس و جان
خطا نبود اگر گویم امام انس و جان هستی
هزاران پیر دیدم تو جوان از لطف انفاست
روا باشد که گویم مرشد پیر و جوان هستی
زبان سگ اگر تر شد زیان بحرکی گردد
چه غم با این کمال از در دهان منکران هستی
چه باك از طعن بدخواهان ترا ....
بگو حق باش جان میده تو خورشید جهان هستی
مقامات ترا اهل بصیرت .... بد
که با این خواجگی دایم غلام بنده‌گان هستی
شوم قربان آن مژگان ... خدنگ بر ابرو
پی صید دل و جانها عجب تیر و کمان هستی !
بدیدار تو من هر گز نخواهم سیر شد زان رو
که با این رو فرات عالم مستسقیان هستی
اگر بی تو به بیند مردم چشمم جهان ، شاید
که بی این مردمی چشم و چراغ مردمان هستی
اگر دور از تو من بی جانِ بی دل مانده‌ام باید
که‌با روی جهان آرا تو جان بیدلان هستی

گر از درد نهانی در تمنایت همی سوزم
چه سازم چون نسوزم مرهم درد نهان هستی ؟
ز هجرت گر نیاراید روان من عجب نبود
که با این طلعت زیبا تو آرام روان هستی
چو نیلوفر اگر من غرق دریای سرشکستم
چه سازم چون کنم آخر تو مهر شعشعان هستی
روا باشد اگر بر حال زار من ببخشایی
که من مرد گداهستم تو مرد مرزبان هستی
جز این عیبی نداری در مقامات کمالیت
که با جان (وفایی) اندکی نامهربان هستی
(وفائی) چون تواند گفت توصیف کمالاتت
درین آینه چون کنجی که تو مرد کلان هستی

کرم خواندی ، ستم راندی ، وفاگفتی ، جفاکردی
تو ای ماه سمن سیما به بین با ما چها کردی ؟

روم از سوز دل آتش زنم در هر نیستانی
ببانگ نی بگویم آنچه با این بی‌نوا کردی

وفای داستان ، گریه من باکس نمیگفتم
قلم بگرفتی از مژگان تو شرح ماجری کردی

وفای از زبانت مشك چین عطر ختن خیزد
مگر با خاك کوی قطب عالم آشناکردی

وفای چشم [بینت !] رنگ نور طور می بخشد
مگر از خاك‌پای غوث عالم سرمه‌سا کردی !

چراغ آل ادم غوث اعظم ، ای عبیدالله
توئی کز یکنظر قلب جهان‌را کیمیا کردی

بدور آخر از جام حقیقت نشئهٔ دادی
که محفل‌را سراسر مست نور کبریا کردی

نقاب از روی بگشودی جمال خویش بنمودی
جهان‌را شش جهة از نور خود (بدر الدّجا) کردی

نسیمی از بهار فیضی ...
زمین‌را غنچه‌گل دادی ، زمان‌را مشك‌زا کردی

بدلهای مریدان هر کجا عکس رخت افتاد
که شرح معنی (بدر الدجا ، شمس الضحی) کردی

درین آخر بجز نام بقا یك باره فانی بود
دری بگشادی و جان فنارا پر بقا کردی

اگر دست دل دیوانه‌را لطف تو نگرفتی
کجا دل روی در خلوت‌سرای دلربا کردی
بهر کس یکنظر کز روی لطف قهر افگندی
گدارا پادشاهٔ شاهرا مسکین گدا کردی
بترکستان چرا گویم لبت آب بقا بخشید
که ترکستان معنی‌را ز لب عین بقا کردی ؟
سگم خواندی و خوش نودم ، بدم گفتی و افزودم
جزاك‌الله کرم گفتی ، عفاك‌الله عطا کردی

(٥)

ندانم با وفاداران جفاکاری چرا کردی ؟
چه نیکی از جفا دیدی که برجای وفا کردی ؟
مگر ابروت بنمودت ره و رسم کمان بازی
مگر آن غمزه فرمودت که خونها بی بها کردی
که گفتت عندلیبی‌را ز باغ گل بیرون فرما
که فرمودت غرابی‌را در ایوان هما کردی
بحرف دشمنان فتوای خون ما چرا داری
بقول مدعی قصد ... چرا کردی ؟
سگ کوی تو بودم پای دل بستی بر آن گیسو
[بجان !] صید حرم [بودم !] گرفتار بلا کردی
چو در عشق زنخدان تو لنگر بست جان من
چه بنویسم جفاهایی کز آن زلف دو تا کردی
وفا این بود کاندر کشتی ...
درین گردابه شیدا مشربی‌را ناخدا کردی

بدام زلف و تیر ... زد تیغ غمزه صید دل
گرفتی خستی و بستی و جستی پس رها کردی
نمیشد دل گرفتار تو ، داد از دست مژگانت
در ان محراب ابرو هرچه کردی از دعا کردی
ز تاب آفتابت چشم من سیماب خیز آمد
مگر چشم مرا تعلیم علم سیمیا کردی
بمژگانم جگر خستی بچشمانم دوا گفتی
نه زخم‌را بهم بستی ، نه دردم‌را دوا کردی
شکستی قلب ما گفتی ، درستت میدهم دیدم
نه حکم مومیا دادی ، نه کاری کیمیا کردی
بقامت جلوه‌دادی ریختی خون (وفایی)را
پی یکقطره خون ، بنگر ، قیامت‌را رها کردی !

(٦)

گفتم به بت ساده : که ای ترك خجندی
ای هر خم زلف تو مرا بند و کمندی
شرین تر ازین قامتٔ بالا نشنیدم
چون گلبن نورسته نه پستی و [1] بلندی
با این لب شرین چو در آیی بشکر خند
گویند : که شور شکری فتنهٔ قندی
گفت : از لب شیرین من این بوالعجبی نیست
خاصه که بود بوسه‌گه بهجت افندی

---

(٦)

(۱) گر چه بعد از واژهٔ (پستی) حرف (واو) آمده‌است ولی (ند) صحیحتر بنظر میرسد .

گفتم : که بگو قیمت یك بوسه ازان گفت :
این نکته ندارد صفت چونی و چندی !
جان بهر تو غم نیست ولی واهمه دارم
کین جان محقر ز (وفایی) نپسندی !

(۷)

در هر دو جهان گر اثر عشق نبودی
این زمزمهٔ عشق که گفتی که شنودی ؟ (۱)

(۸)

شنیدم کز (وفایی) لطف کردی یاد فرمودی
ز شاهی کم مبادت بندهٔرا شاد فرمودی
بغمزه گر دلم بردی ، بنازم باز دلدادی !
جزاكالله ، خرابم کردی و آباد فرمودی
پی تسخیر عالم خرق عادت جز تو کس ننمود
بخنده شکرستان از عدم ایجاد فرمودی
بفتح دل خط آوردی پشتیبان گیسو شد
به بیتالله حبشرا از خطا امداد فرمودی

---

(۷)

(۱) در اینموضع از نسخهٔ دستنویس یك صفحه یا بیشتر افتادهاست چون در پایان صفحه این بیت .

در سفرهٔ دونان نکند روی وفائی
آنجا که زبر پنجهٔ شه طعمهٔ بازاست

که شاید مطلع قطعهٔ دیگری باشد و در گوشهٔ همان صفحه بنا بعادت ناسخان قدیم بطور مایل واژهٔ (الهام) نوشته شده که میرساند صفحه بعدی با این واژه آغاز میشود .

ندانستم کدامین بود از خال و خطت قاتل
همین دانم نگاهی کردی و جلاّد فرمودی
بهر یك غمزه صد خون ریختن نشنیده‌ام ، جانا ،
به این چشم کمان ابرو تو این بیداد فرمودی
ز استغنای ناز ، ای خسرو خوبان ، چها کردی
لب شرین گشادی قتل صد فرهاد فرمودی ؟!
بگلشن سرورا از حسرت بالای خود کشتی !
کرم کردی که این پابسته‌را آزاد فرمودی
هوا گل سبز و ، شکر خیز و مشکین شد نمیدانم :
چه حرفی از زبان گل بگوشی باد فرمودی ؟
بچشم تر غبار از دل بشو ، گفتی (وفایی)را
پیا پی جام می ده چون شط بغداد فرمودی

(۹)

سیبـا به نزاکت تو نـازم
گویی نسب از نگاری داری
آمیختهٔ بـآب و آتـش
وین معجز ازآن نـگار داری
دل میبری از لطافت آری
مذهب ز صفات یـار داری
نیمی ز تو سرخ و نیمهٔ زرد
حیران توم چه کار داری ؟!
یـا دادهٔ دل به یـار ازان رو
چون من دل داغدار داری

یـا بهر نثار دل ستـانت
از جـان ، رخ شرمسـار داری
امروز که میروی بسویش
جان در قدمش نثـار داری
زنهار بیادم آور ای سیب
در بـارگهی که یـار داری
در چهرهٔ افتـاب لغزی
یعنی برخـش گذار داری
بر تنگ لبـش نهی سرو پـای
یعنی بلبش گذار داری
وا نگاه به آهٔ نـاله زار
چندانـکه تو اقتدار داری
بوسی دو سـه زن بخاك پـایش
هر جا که تو اختیـار داری
عرضم بگذار کای دل‌آرام
ای کز دو رخـان بهار داری
ای کز دو رخان عـالم آرا
مهر و مه در حصار داری
پـابسته بحسـن مشتری‌را
در سنبل تـاب‌دار داری
و ز آهوی نرگسـان بشوخی
شیران جهـان شکار داری
در کوی تو اوفتـاده یعنی
یك عـاشق خاکسـار داری

تـا کی دل خستهٔ (وفـائی)
چون نرگس خویش زار داری

(۱۰)

تـا کی چو کمند مشکبارش
سرگشته و بیقرار داری
دانی که خـدای بر نـدارد
جور و ستمی که اکارداری
وا نگاه بـوی ده این غـزل‌را
گر طاقت زینهـار داری [۱]

(۱۱)

ای بمصر سودایت صد عزیز قربانی
رحم کن بیاد آور حال پیر کنعانی
نـازنین دلی دارم عاشـق پری رویی
از خدا نمی‌آید عاشقان برنجانی
دل ز حسرت رویت روز و شب همینالد
نغمهای خوش دارد بلبل گلستانی
عیش هر دو عالم‌را من باین نخواهم داد
من لب ترا بوسم جان من تو بستانی
زلف یار بگرفتن لب گذاشتن بر لب
لذتی دگر دارد جمع در پریشـانی

---

(۱۰)

(۱) چنین بنظر میرسد که این سه بیت نیز قسمتی از قطعه قبلی باشد که مطلع آن « سیبا به نزاکت ... »است ولی ناسخ آنرا جداگانه و مانند قطعهٔ مستقلی نوشته‌بود و بهمانطور در اینجا ثبت گردید .

من چراننالم از دست چشم و ابرویت
میکدهٔ فرنگی شـــد کعبهٔ مسلمانی
کام لب نخواهم دید تامکیده خالش‌را
از خضر مگریابم سرّ آب حیوانی
زلف گیرمت گویی کافرا مسلمان شـــو
روی بوسمت گویی نیست این مسلمانی
آخر ای فرنگی زاد چون کنم ز بیدادت ؟
مؤمنم نمیدانی کافرم نمیخوانی !
زان دهان تمنائی دارم و نمیگویم
مذهب (وفائی) نیست کشف‌را پنهانی (۱)

(۱۲)

دریغ عهد گل و عاشقی و روز جوانی !
که شد ببازی و غافل ز تند باد خزانی
نه دل قرار بگیرد ، نه یار عهد پزیرد
فغان ز دست دل بیقرار و یار زبانی
بحال من تو ببخشا که هم تو داروی دردی
بجز تو با که بگویم حدیث درد نهانی ؟
چه حاجت‌است بعرض نیاز من بحضورت
که درد خسته‌دلان در درون سینه تو دانی
بهرچه امر تو باشد کرامتست و [عیاست !]
گرم بلطف بخوانی ، ورم بقهر برانی

---

(۱۱)

(۱) (کشف‌را) غلط بنظر میرسد و شاید (کشف راز پنهانی) صحیحتر

چو باد مگذر ازین خاك و آب دیدهٔ من بین

چه باشد از بنشینی و آتشم بنشانی

اگر چو بلبل و قمری بگریه زار بنالم

رواست کز رخ و قامت گلی و سرو روانی

چو لاله لال شوم گر برنگ و بوی لطافت

بگویمت که چنانی نه بالله بهتر ازانی

خلاف عهد محبت بود کسیکه بگوید

تو نور دیده که مانی بنقشِ صورت (مانی)

منم که جز تو ندارم پناه و غوث و مغیثی

تویی که از در رحمت گناه‌کار نرانی

شکر ببار بدامان و گل بریز به مجلس

سخن بگوی (وفائی) برای اهل معانی

مثنویات

(۱)

زد صفیری مرغ جان بالای عرش
کرد مشکین از نفس سیمای عرش

خواند بر دل یك ورق آیات عشق
گشت دل سرمست تسلیمات عشق

دلبر ترسا خمار و می‌زده
شد گلابی زد براه میکده

عشوهٔ زد نرگس مستانه‌را
حلقه زد ناگه در میخانه‌را

ساقی آمد آب می بر مست زد
مطرب آمد بر رگ دل دست زد

بازم از می ساقی روحانیان
... ... در پیر مغان

بازم از نی مطرب دیوان عشق
دست دل بگرفت تا ایوان عشق

باز شد شیرین بشکرخنده زن
تازه شد داغ درون کوه‌کن

(۲)

موسی جان باشد [۱] بر طور عشق
جامهء جان پاره شد از نور عشق

داد لیلی سنبل مشکین بباد
باز مجنون در بیابان سر نهاد

باز قمری سر بسر دستان کشید
وز نفیر عشق ، نای خود درید

باز شد گل‌بانگ بلبل در چمن
تازه شد عشق گلش در جان و تن

باز شد جان (وفایی) نغمه گو
در فراق دلبر گل‌رنگ و بو

جان نثار قبله ابروی عشق
بندهٔ زنار زلف ر روی عشق

حلقه در گوش در پیر مغان
زند خوان مذهب آهٔ فغان

قمری آشفته بر بالای سرو
سرخوش و مدهوش رفتار تذرو

نغمه پرداز نگار جنگ ساز
مست صهبای بت عاشق نواز

داغدار چین زلف دوستان
طوطی هجر آمد از هندوستان

---

(۲)

(۱) (باشد) درست بنظر نمیرسد و (بازشد) صحیح‌است .

مطرب خوش نغمهٔ دیوان گل
بلبل خونــین دل خــوش خوان گل
عــاشق شــیدا (وفائی) دم‌بدم
خوش نوایی داد انــدر صبحدم

(۳)

کأی نسیم منزل جــانان من
مرحبا ای غمگسار جــان مــن
ای أنیس گلشن و بستان دوست
مرحبــا ای پیك مشتاقــان دوست
ای صبا دست من و دامــان تو
جان من بادا فدای جــان تو
حوریانه میخرامی هر زمــان
بر صف نسرین و گل دامن کشــان
توده توده عنبرافشان بینمت
دسته دسته گل بدامــان‌بینمت
یا بگلزار خطــا رو کردهٔ
نــافهٔ مشك غــزال آوردهٔ
یــا گلستــان را شبیخون بردهء
غــارت عطر گلستــان کردهٔ
یــا ببازی باغبــان خلد بود
تــاری از گیسوی حورانش گشــود
یا گذاری کردهٔ در کوی یــار
کاین چنین عنبر فشــانی باربار

زنده کردی جـان مشتاقان دوست
گر نه انفاس [مسیحا این چه بود !]
چون تویی در بزم جانـان داد رس
عاشقان‌را ••• دادرس
روی کن در کوچهٔ آن دلستـان
از من دیوانـه پیغامی رسـان
بوسهٔ زن بر در و دیوار یـار
عطرسازی کن تو در گلزار یـار
زینهـار آهسته شو اندر حصار
تا نگـیرد زلف جانـانم غبـار
کاندرین بیت‌حرم صیـدم بنـاز
میکند بـازیچه با زلف دراز
دلبری بینی بحسـن آراسته
ابروانش چون مه نو کاسـته
خـال دارد هندوانه مشـك نـاب
زلف دارد زنگیـانه پر ز تـاب
مهر و مه آیینه‌دار روی او
مشتری پا بسته در گیسوی او
یك طبق گل بسـته بر سـرو روان
یك قدح می کرده اندر ناروان
طرّهٔ مشـکین برو آویخته
سنبل و نسـرین بهم آمیخته
هردو زلف سـایبان مهر و ماه
آهوان را سـایهٔ زلفش پناه

حلقه در گوش لبش لعـل یمان
بندهٔ زلف سیاهش ضیمران

غمزه‌اش از ابروان خـون ریزتر
نشـتر مژگان ز خنجر تیزتر
بر رگ دل غمزهٔ او نیشـتر
خستگان‌را خندهٔ او گلشکر
هشته در زلف سیـه سحر حلال
کرده در تنگ شـکر آب زلال
[اشکزار !] آب حیوان پرورد
آب حیوانش دل و جان پرورد
... رخ افروخته
عود تر باشـد بر آتش سـوخته
ظلمت است... تـاب و تبش
همچو گردآب سکندر غبغبش
چون خضر وان خال هندو ...
مینماید آب حیوان در لبـش
آفت ایمان بزلف عنبرین
غارت جـان از دو لعـل شکرین
صورتش [طعنه به شکر !] میزند
آتش اندر جـان آذر میزنـد

چشم بندی نرگسش انـگیخته
خون عاشـق‌را بمژگان ریخته

قد نگویم قامتی چـون نخل طور
رخ نخوانم عارضی صـد لمعه نور

سرکش و سرمست و تند و شوخ و شنگ
پنجه از خون عزیزان لاله رنگ

بر سر حوض‌است چون یك شعله نور
برلب کوثر خرامان هم چـو حور

لب گل و ، بالا گل ، گل رنگ بوست
گر نمیدانی (گلندام) من اوسـت

قبلهٔ جان (وفائی) روی او
کعبهٔ دل از دو عالم کوی او

(٤)

شـانه کن زلف سیاهش با ادب
دور دار از خاك راهش بـا ادب

سـجدهٔ بر بر قد و بالای او
عرضهٔ کن از من شیدای او

کای شـکر لب ، دلبر عیّار من
ای سـتمگر ، تند خو ، دلدار من

کای بدین بالا ، بلای مرد و زن
کای دو چشمت مایهٔ صـد مکر و فن

کای بدین حسـن ملك رشك پری
دلبر بی بـاك و ، یـار سرسری

من هم از خیـل شـهیدان توم
قمری سـرو خرامان تـوم

بـا دو نرگس تـا ز دسـتم بردهٔ
بادهٔ ناخـورده مسـتم کردهٔ

داغدارم خـال هندوی تو کرد
بیقرارم زلف و ابروی تـو کرد
تا نهادم در پی زلف تـو سـر
نیسـت جز سـودا مرا کار دگر
گلبن شـرین بجان پروردمـش
همچو بلبـل جـان بقربان کردمش
تند بادی ناگهان سـحری نمود
آن گل نورسـته از دسـتم ربود
عمر چندین سـاله‌را دادم بـه باد
تا غزالی مسـت در دامم فتـاد
قبله کردم دلگشـا ابروی او
از دلِ جـان بندهٔ هندوی او
انچنان مست نگاهم کرده بود
تا شدم هشیار شیرش برده‌بود
غمگسار خویش سـروی داشـتم
در خرامیدن تذروی داشـتم
کردمش پرورده از خـون جگر
آب یاری کردم از اشـك بصر
از من دلداده چـون وحشی رمیـد
عاقبت از بی وفائی سـر کشـید
بلبل روی تـو بودم روز شـب
رو برو سـینه بسـینه لب به لب
قبله‌گاهم طاق ابروی تـو بود
بوسـه گاهم چشـم جادوی تو بود

دست در گردن بهم بازی کنان
بوسه میکردم ازان لعل لبان

چشم بینای مرا بردند نور
تا به یکبار از منت کردند دور

چشم زخمی ناگه از ما کار کرد
آفتاب بخت مارا تار کرد

دور کردند از من آن یار مرا
ای خداگیرد سببکار مرا !

عاشقم کردی بآن چشم سیاه
از نگاهی دین و دل بردی ز راه

سوی چشم ... ن من
رحمتی بر درد بیدرمان من

تا چه شد آن مهربانیهای تو
وان همه شرین زبانیهای تو

چشمدارم کزغم آزادم کنی
با نگاهی یکرهی شادم کنی

بر (وفائی) بی وفائی تا بکی ؟
ای دلآرام آن جدایی تا بکی ؟

(٥)

نی غلط گفتم که خورشید هداست
طلعتش آیینهٔ نور خداست

گلبنی از باغ طه نازنین
قطب عالم فخر آل یا و سین

گر بدلها سکهٔ آگاهی اسـت
مـاه تـا ماهی عبیداللهی است

مطلعی نـور خدا تاغایتی
آفتاب از عکس رویش آیتی

خنده‌اش مشکل‌گشا ، معجز نظـام
از پی دل مرده‌گان (یحی العظام)

ابروش از (قاب‌قوسـین) باخبر
رویش از آیـات (وانشق القمر)

نفس بدرا آنچه چشـم مسـت اوست
(ذوالفقار حیدر)ی در دسـت اوست

ابروش در قلب نفـس کفر کار
آیت (لا سیف الا ذوالفقار)

تـاج‌دار خطهٔ فقر و فنـا
شـهسوار عرصهٔ فخر و غنا

مرشدی کز التفات یك نـگاه
جام جم سـازد دل و جان سـیاه

خواجگان را بنده در هرد و سرا
بنده‌گان‌را خواجهٔ مشکل گشـا

از جمالش نور مطلق روشـن‌است
این سبب نور و ، دل و جان من‌است

تا عروس شـرع از زیور گرفت
دین احمـد رونقی دیـگر گرفت

هر که نبود چون سـگان خاك درش
سـگ ازو به خاك عالم بر سـرش

در سمرقند لبش معجز نماست
آری آری خواجه احرار ماست
ای چراغ خلوت صدق و صفا
ای فراغ سینهٔ اهل وفا
شب‌چراغ روی تو بر هرکه تافت
در سیاهی آب حیوان دید یافت
هست سرو قامتت طوبا شبیه
سایه‌اش (طوبی لمن دخل فیه)

(٦)

دل گرفتار بالای[۱] عشق تست
جان شهید کربلای عشق تست
بسکه از دل موج خون افشانده‌ام
درمیان آب و اتش مانده‌ام
دیدهٔ دارم پراز خوناب ناب
سینهٔ چون جان مشتاقان کباب
دیده بر دریای خون طوفان زده
سینه از سوز درون آتشکده
رویت از گلزار چین مشك ختن
مویت از مشك خطای صد ختن
با صبا بفرست ازان گل دستهٔ
واز نسیم عطر سنبل بستهٔ

---

(٦)

(۱) واژهء (بالای) اشتباه ناسخ است و (بلای) درست‌است .

ما زیـاد و غمگسـار آواره ایـم
در غریبی بیکس و بیچاره‌ایم
ما زداغ زلف زنـدان دیده‌ایم
محنت شام غریبان دیده‌ایم
آنچه در راه غریبان منزوی‌اسـت
گر بلرزد عرش اعظم دورنیسـت
حق ذات آن خداونـد عظیم
که بود بر بندگان خود رحیم
حق آن اسـمی که بر لوح از قلم
از شـرافت ابتدا آمد رقم

[حق آن نوری که ... ... !]
[غلغلهٔ غائی شـد شداندر کائنات !]

با خدائیها که بـود از بی‌خودی
نالهـای (ماعرفنـا) میزدی

جسم پاك از بنده‌گی پر نالـه بود
جـان نوای (ما عرفنا) می سـرود

حق روح ان دلیـل المرسـلین
فخر آدم ، رحمـة للعالمـین

حق آن نـور که از ابر قـدم
کشت عرش و کرسی و لوح و قلم

(۷۱)

حق آن روحـانیان باهمنـد
که بجان حمال عرش اعظم‌انـد

حق جـان جملهٔ پیغمران
بر طریق حق دلیـل بندگان

حق روح خواجـگان نقشبنـد
وارهان جان وفـای رازبند

پای‌بنـد نفس نا فرمان شـدم
زیر بـار ذلت و عصیان شـدم

همتی کن شهر کن از رحمتم
دسـت دل گیر و برآر از ظلمتم

جوش زن دریای رحمت‌را دمی
دردمندان را ببخشـا مرهمی

دست دل بگشا و ، چشم سر به‌بنـد
التفاتی کن بجـان دردمند

دسـت بگشـا در حضور کبریـا
لب بجنبا در مقـام التجـا

کای خداوند خطا بخـش کریم
ای خدای پـاك و دادار رحیم

بگزر از جرم (وفائی) هرچه هسـت
پسـں بحسـن اختتامش گیردسـت

هذا کتاب (شهد شکر) وفائی ـ رحمه الله ـ در سفر حجاز ، نزدیك بروضهء منورة ـ زادهاالله شرفا ـ بتأریخ هزار و سیصد و هفت عرض شد :

ساربان ! ای مهربان محمل‌کش ، ای چون من هزار [1]
باد قربان غباری از غبار این دیـــار
این چه خاك است ! این چه باد است ! این چه آب است ! این چه تاب !
خاك عنبر ، باد خوش‌تر ، آب کوثر نور و نار
گر مدد زین چار نگرفتی ز لطف این چار طبع
کی دوچار جان شیرین میشدندی این دو چار ؟
ساربان ! آبی بچشم نقش پای محمل‌است
گشته اندر برج آبی بدر تابان آشکار
ساربانا ! ای زمام محمل اندر دست تو
ابر رحمت‌را کشد گویا فرشـــته کردگار

(۱) در این اواخر کاك محمود احمد این قطعه شعررا در لای یك کتاب خطی پیداکرده و بیدرنگ برای اینجانب آورد ، متأسفانه وقت آن گزشـــته که با دیگر قطعات (ر) بچاپ‌برسد ، لذا در این مکان از نظر خوانندگان محترم میگذرد .

این قطعـــه از طرفی بســـیار به قطعه (۲۱) از قافیهء (میم) کردی شباهت دارد و چنین بنظر میآید که یکی ترجمهء دیگری باشد و از طرف دیگر در بیشـــتر از یك جای آن ــ تأثـــیر (نالی) مشـــاهده میشود و بطوریکه از مفهوم آن استنباط میگردد. این قطعه در سال ۱۳۰۷ هجری و در مدینهء منوره در جوار روضهء مقدسه سروده‌شده ، بدیهی‌است که همهء این عوامل در کار بررسی این قطعه مؤثر واقع خواهند بود .

ساربانا ! ای ز عکس خاك‌پای محملت
گشته چشم اشکبار من دمادم مشکبار
محمل‌است این بر شتر کاید خرامان جانفزا
یا ز باغ خلد بر پشت صبا یك نوبهار ؟
محمل‌است این بر جمل کزوی جهان پر نور شد
یا فراز چرخ گردان آفتاب تابدار ؟
زودتر محمل بران کارام جان من نماند
بیشتر زین التفاتی کن که شد صبرُ قرار
خسته‌گانیم اندرین صحرا طبیب ما تو باش
تشنه‌گانیم اندرین وادی بیا آبی بیار
هر شراری از درونم (جمل" صفر") (۲) بود
ناله‌ٔ (هل من مزید ؟) آید ز من بی اختیار
سینه سوزان ، دلفروزان ، جانگدازان ناگهان
معنی (یا نار کونی رحمة) (۳) گشت آشکار
یعنی از روی دل آرا آن نگار نازنین
پرتوی بنمود ، دل شد بی‌خود و جان رستگار
چون نسوزم از فراق آن نگار دلربا
چون نسازم با وصال آن بهار پرنگار ؟
چون فراق آید کجا فکر قرار و صبر و هوش
چون وصال آید کجا یاد فراق انتظار !
گاه خندان ، گاه گریان ، گه حزین ، گه شادمان
گاه جمعُ ، گه پریشان ، گه سمین ، گاهی نزار

---

(۲) اشاره به آیهٔ کریمهٔ « کانه جمالة صفر »است
(۳) اشاره است به آیهٔ مبارك « قلنا یا نار کونی برداً وسلاماً علی ابراهیم »
وواضح‌است که اشتباهاً (رحمة) بجای (بردا) بکاربرده شده‌است .

عاشق آواره‌را هر لحظه حالی دیگراست
گر دمی در آب ماند صد زمان ماند بنار

بلبل بیچاره‌را هردم هوائی در سراست
تاکه کی خندان شود گل اندکی یابد قرار ؟

نه مرا با نار نوری ، نه مرا با آب تاب
من نمیدانم خدایا این چه حال‌است این چه کار ؟

بوی جان از انس این محمل همی‌آید مگر
نسبتی با آفتاب انسِ جان دارد بکار

عکس این محمل چنان از رنگ بی رنگ آمده
صد بهاراست این دیار اکنون بچشم هوشیار

هر سمومی وی ••• هر بخار ، وی بخور
خاك گل خاشاك وی سنبل مغیلان لاله‌زار

هر گلی‌را رنگ و بوی خود کتاب دفتری است
در بیان وصف زلف روی آن زیبانگار

در حضور پادشاه گل ریاحین بسته صف
چون بگرد سیّد مختار اصحاب کبار

خواجهٔ مرسل ، امین وحی منزل ، نور حق
شمس عالم ، فخر آدم ، شافع روز شمار

گر نبودی ذات پاکش باعث ایجاد کون
بی عمل ماندی صفاتی از صفات کردگار

حلقهٔ مویش برویش گر نبد واو قسم
کی بروز شب بخوردی خالق لیل و نهار

کثرت انعام او پیداست زانگشتان او
باشد از دریا نشان لطف جود جویبار

تاجش از (لولاك) تخت از (لی مع الله) خلعتش
سرّ (ما اوحی فاوحی (٤)) واز (لعمرك) تــاجدار
پیش‌تازش انبیا ، (روح الامین)اش در رکاب
لشکرش خیل ملایك از یمین و از یسار
خسروان دهر بر خاك رهش کمتر خدم
پادشاهان جهان بر آستانش بنده‌وار
با وجود این‌چنین شاهی و جودی آنچنان
کی مرا باشد غم از بار گناه بی شمار ؟
با نگاه نرگس از شوخی که در سر داشتی
تا قیامت ماند حیران : بی‌خود و مست و خمار
سنبل از لافی که با گیسوی پرچینش زدی
تار او شد کار و بار او سراسر تار و مار
پرتوی از نور رخسارش چو پر عالم بتافت
شد چراغ و آتش پروانهٔ زار و نزار
شب نمی از گلشن رویش بدنیا در فتاد
شد گل بلبل [برو !] عاشق آشفته کار
انبیارا خود چه یارا از شفاعت دم زدن
تا نیایی در صف محشر تو اول شاهوار
ای پناه آل آدم ! قبلهٔ روحانیان !
ای امید انس و جان ! خیرالوری فخرالکبار
قامت و ابروی تو روشن‌گر (نون قلم)
چشم دلجوی تو از (مازاغ) باشد سرمه‌دار

---

(٤) این هم اشاره به آیهٔ « فاوحی الی عبده ما اوحی » از سورهٔ (النجم) میباشد و غلت نوشته شده‌است .

گر بخواهی (یولج الجمل في سمّ الخیاط [5])
آنچه در شان تو دارد گشته از پروردگار
آب و تابی تافت از رویت بموسی و خلیل
آب او شد نار اعدا ، نار او شد لاله‌زار
رنگ و بوئی یافت یوسف از گلستان رخت
چاه او شد ــ چاه زندان ــ خانهٔ عز وقار
هرچی میخواهم تو میدانی بحسن خاتمت
ای امید ناامیدان ، این امید من برار
بی وفایی در شفاعت چون بود یا مصطفی
با وفایی از خدا ورخواه مشت خاکسار
نیست چون من هیچکس آشفته‌کار تیره‌روز :
بی‌نوا ، آواره ، سرگردان ، پریشان روزگار
نیست چون من در بیابان گنه گمراه‌تر :
پر خطا ، پر معصیت ، شرمنده و زار و نزار
یا رسول الله وفائی امت تست هرچه هست
هم تو میدانی که شیطان دشمن تست آشکار
در قیامت کی روا باشد ، کجا غیرت بود
دشمن خود شاد فرمایی و امت خوارزار ؟
وانگهی هستم سگی بر درگه اولاد تو
پیر (شمزین) غوث (طایف) جواجگان با وقار
ای گل گلزار (طه) ، سرو بستان رسول
ای مه برج هدایت سیّد والا تبار

---

(۵) این اشاره به آیهٔ « ولا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل في سم الخیاط »
و واژهٔ (یولج) اشتباه و (یلج) صحیح‌است .

سر بیرون آر از کفن تا باز بینم روی تو
باز تا خوشخوان گل باشم لبالب چون هزار
یك زمان بنشین بچشم من که تا گویند باز
خسروی بهر تفرج رفت بر دریا کنار
یك نگه کن تا شوم قربان و ماند در جهان
پادشاهی‌را سگی بوده وفائی جان نثار
پیر درویشان بودی کو حلقهٔ تسبیحِ ذکر
شاه شمزینان بودی کو آن شه آن گیر و دار
این رخ زیبا چرا افتاده زینسان زیر خاك
وین تن نازك چرا شد همچنین بی اختیار ؟
از چه در سنگی چنین تنها تو ای سنگم بدل !
تو مگر لعلی که در سنگی چنین افتاده زار ؟!
از چه در خاکی چنین بی کس تو ای خاکم بسر !
تو مگر گنجی که در خاکی چنین بی اعتبار ؟
تا چه شد آن گفتگو و آن مهربانیهای تو
ای خوشا آن وقت ساعت ، ای خوشا آن روزگار
گر چه در معنی تصرف واری بیشتر داری ولی :
جان بجانها شاد کرد و تن به تنها سازگار
تو شهی من بی نوایم آمدم بر درگهت
مرحمت فرمای و دست از بینوای خود مدار

خوێنەری بەڕێز ! ئێستە کە دیوانی وەفاییت لەم بەرگ و شێوە تازەدا پێشکەش دەکەین ، دەبێ ئەوە لەبیر نەکەم ئەگەر تەنها خۆم بەم کارەوە ماندو ببوایەم و یارمەتیی شارەزایان و ئەدەبدۆستانم لەگەڵ نەبوایەت بەم جۆرە بۆم نەئەهاتە ئەنجام و ، رەنگیش بێ هەر بە ئەنجام نەگەیشتایە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا من خۆم پێ لەوە دەنێم کارەکەم ناتەواوی هەیە و زۆری تری بە بەرەوەیە و نەمتوانیوە کاروانی شیعری وەفایی بگەیەنمە دوا قۆناغ ، بەڵام ئەوەندە هەیە چیم پێ کرابێ دریغم نەکردوە و ، گوێم لە ماندوێتی نەبوە و شەرمیشم لە پرسیار و داوای یارمەتی نەکردوە، ئەوەی زۆر کارەکەی گران کردم نەبونی کەرەسە و نوسخەی پاك و رێکی دیوانی وەفایی بێ کە ئەگەر چەند نوسخەیەك دەسخەتی ئەو دیوانەم ببوایەت کارەکەم رێکتر دەبێ ، بەڵام **((لە نەبونی هیچ ناکرێ))** .

بەسەرگرتنەوەیەك :

ـ تا ئێستە رێبازێکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینەوەی تێکستی کوردی دانەنراوە و هەر کارێك لەم مەیدانەدا کرابێت یان سەربەخۆ کراوە ، یان پشت بە رێبازی گەلانی دراو سێ کراوە کە ئەوانیش بۆ سەرچاوەی ئەوروپایی و موستەشریقەکان دەگەڕێنەوە . منیش لە کاتی لێکۆڵینەوەی ئەم

دیوانەدا نەمتوانیوە سەربەخۆ ڕێبازێکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینەوەی تێکستی کوردیی دابنێم و دووچاری کەوانەی ڕێبازی گەلانی دراوسێ بووم، کە خاڵێکی سەرەکیی لەو ڕێبازەدا ئەوەیە تێکستەکە هەرچۆن هەیە دەبێ وەك خۆی بنووسرێ (هەڵەکان لە مەتنەکەدا ڕاست نەکرێنەوە)و هەر هەڵەیەك بۆ لە پەراوێزەوە دیاری بکرێت • منیش لە ژێر تەئثیری ئەم ڕێبازەدا گەلێ جار هەڵەی ئاشکرام وەك خۆی هێشتوەتەوە و لە پەراوێزەوە باسم کردوە، لەگەڵ ئەوەیشدا هەندێ جار خۆم پێ نەگیراوە و هەڵەکەم لە مەتنەکەدا ڕاستکردوەتەوە و لە پەراوێزەوە باسی ئەصلە هەڵەکەم کردوە • ئەم خاڵە جێگەی سەرنجە و دەبوو هەموو هەڵەکانم بە یەك شێوە ــ یان بە ڕاستیی لە سەرەوە، یان وەك خۆی لەگەڵ ئیشارەدا ــ بنووسیایە •

لێرەوە ئەوە دەردەکەوێ دانانی ڕێبازێکی تایبەتی بۆ (**لێکۆڵینەوەی تێکستی کوردیی**) کارێکە خۆی دێنێتە پێش و داوای چارەسەر لە شارەزایان و زانایانی کورد دەکات •

ــ لە ساخکردنەوە و دەرهێنانی ئەم دیوانەدا مامۆستا هێمن ڕەنجێکی زۆری لەگەڵ داوم و دواییش نرخاندنی دیوانەکە بە ئەستۆی ئەو سپێررا• لە کاتی خوێندنەوەی دواییدا چەند ڕایەکی خۆی تۆمار کردبوو منیش ڕاکانیم وەك خۆیان لە جێگەی خۆیاندا نووسین، با لەگەڵ هەندێکیشیان نەبووبم و بەگوێم نەکردبێ، بە هیوای ئەوەی سوودی خۆیان ببەخشن •

ــ بە گوێرەی ئەو غەزەلەی کە بە ناوی (کتاب شهد و شکر) لەم دواییەدا لە بەشی فارسیدا نووسیمان گومانێکی تر لەوەدا پەیدا دەبێ کە وەفایی لە دەور و بەری ١٣٢٠ ــ ١٩٠٢دا مردبێ ــ وەك نووسیمان ــ چونکە ئەو غەزەلە بە ڕوونی لە سەرەتاکەیەوە نووسراوە کە لە ساڵی (١٣٠٧)دا وتراوە• جا ئەگەر ئەو سەفەرەی کە وەفایی ئەم غەزەلەی تێدا وتوە دوا سەفەری حەجی

بۆبێ ، دوور نیە بەم پێیە هەر لەو ساڵەدا ــ ساڵی ١٣٠٧ ــ کۆچی دوایی کردبێ •

ــ ئەو شیعرانەی لە پارچەی ١٣ پیتی (ئەلف)دا خستمانە ناو کەوانەی [ ] واتە نیشانەی ئەوەی کە تا ئێستە چاپ نەکراون •• بە هەڵە کراوە؛ چونکە ئەو شیعرانە لەو پارچە دەرهێنراون و لە چاپەکاندا بە پارچەیەکی سەربەخۆ بڵاوکرانەتەوە • بەڵام ئەمە راست نیە و راست ئەوەیە کە وەك (خ) نووسیمان ، بە یەك پارچە بنووسرێن •

محەمەد عەلی قەرەداغی

پێڕست

ژمارە	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
	پیتی ئەلف	
(١)	گەردشی چاوت قەراری عاشقی میسکین دەبا	٣
(٢)	سەری کولمت لە نێو زولفی سیادا	٤
(٣)	تابی سەری کولمت بۆ کە وا زولفی بە با دا	٥
(٤)	(بیا ای جان من ساقی فدای ساغرت بادا)	٦
(٥)	هەرچی لەسەر تۆ گەڕا شا بۆ بە دەوڵەتی ڕوت	٧
(٦)	لەو شارە خەدەنگی صەنەمێکم لە جگەردا	٨
(٧)	مەششاطە کە شانەی لەسەری زولفی صەنەم دا	٩
(٨)	کاکۆڵی بە دەم باوە کە بادا بە بەدەندا	١٠
(٩)	لێوەکەی ئاڵت دەڵێن : عاشق لە سوتان بەردەدا	١١
(١٠)	(ما رایت اللیل ان من لحظة صار الغدا)	١٢
(١١)	بە خۆڕایی نیە سوتاوی ڕوتە عاشقی شەیدا	١٣
(١٢)	هەر کە دی جەنەت بە ڕودا زولفی پڕتابی شکا	١٤
(١٣)	غەمزەدەی زولفم بە غەمزەی چاوی حەیرانم دەکا	١٥
(١٤)	نەسیمی بادی نەورۆزێ شەمیمی عەبهەری هێنا	١٦
	پیتی بێ	
(١)	بۆ لەبی جانان ـــ بە چاوت ـــ من ئەوا بومە کەباب	٢١

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

پیتی تێ

×(١)	ئەلئەمان سەر تا قەدەم سوتام و جانانم نەهات	٢٣
(٢)	نیگارا ئەی بە غەمزە ئافەتی دڵ چاوی بیمارت	٢٤
(٣)	دیسان بە هەوری نیسانێ دونیا رەنگی ژەنگاری گرت	٢٥
×(٤)	گوڵەندام ئەی طەنافی گەردەنم زولفی پەرێشانت	٢٧
(٥)	غەمزە و نیگەهـ و رو لە خەمی زولفی دو تادا	٢٩
×(٦)	ئارەق رۆی داگرتی لە بەر پێکەنینت	٣٠
(٧)	بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان عاشقی روخساری خۆت	٣١
×(٨)	یار هاتە تەبەسسوم بە هەناسەی منی مەبهوت	٣٢

پیتی دال

×(١)	لە ژێر زولفی سیا رۆی خستە دەر چاوی لە دونیا کرد	٣٤

پیتی ڕێ

(١)	دیسا نەسیمی بەهار نەرم نەرم هاتە خوار	٣٧
(٢)	بادی نەورۆزێ ئەوا هات گوڵ وەشان و عەطر بار	٤٠
×(٣)	ئەی چرای ظولمەتکەدەی دڵ ، ئەی جەلای نوری بەصەر	٤١

پیتی غـەین

×(١)	شەو لە خەودا من چراغ بوم دڵ چراغ بو جان چراغ	٤٤

پیتی میم

×(١)	فەرموێە کە من پادشەهی حوسنی دڵئارام	٤٦
×(٢)	ئەرێ ئەی بە زولف و روخسار صەنەمی چین ماهتابم	٤٨

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

(٣) بڵێ پێم ــ گوڵی بەهاریم ــ لە تۆ تا بەکەی جودابم ؟ ٥٠
× (٤) دەمێك ساقی دەمت بێنە دەخیلی چاوەکانت بم ٥٢
× (٥) خۆشە رۆژێ لە عالەم دەر بەدەر بم ٥٤
× (٦) ئەگەر بێ یادی زولف و چاوەکەت یەك لەحظە صابیر بم ٥٥
× (٧) ئەی حوققەیی شەهد و شەکەرت ئابی حەیاتم ٥٥
(٨) ئەی نەشئەی خەندەی زارت شیرین کاتی حەیاتم ٥٦
(٩) نیگارا ! دولبەرا ! نامیهرەبان ! یاری جەفاکارم ! ٥٨
× (١٠) گا دەسوتێم گا دەگریێم غەرقی ئاو و ئاورم ٥٩
× (١١) بە گوڵزاری ئیرەم ــ قوربان ــ دەپرسی گەر لە ئەحوالم ٦٠
× (١٢) نەخۆش و مەستی دوو چاوی کاڵم ٦٢
× (١٣) تا بادی خەزان دایە گوڵ و بەرگی رەزانم ٦٣
× (١٤) ئەی غارەتی هۆش و خیرەدم نێرگسی کاڵت ٦٥
× (١٥) بە جارێکی تەماشای تۆ ، فیدات بم ، هاودڵ و دینم ٦٦
(١٦) لە داغی زولفی یار و عاریضی وەك لالە سوتاوم ٦٨
(١٧) کە هەستا زولفی رووی داپۆشی من لەو داغە سوتاوم ٦٨
× (١٨) گوڵەکەم دەڵێن : ئەوا دێ هەموو وەختێ چاوە چاوم ٧٠
(١٩) یار هاتەوە دەست و دڵی خۆم گرت و بە سەرچووم ٧١
× (٢٠) درێغا بای خەزان دایە بەهاری شۆخ و رەعناکەم ٧٣
× (٢١) ئەی (امام المرسلین ، شمس الهدی ، بحر الهمم) ٨٢

پیتی نوون

(١) دڵم پڕ خوێن و خوێنبارە بە غەمزەی نازی چاومەستان ٨٦
× (٢) ئەی پڕتەوی حوسنت هەموو رەنگی گوڵەباغان ٨٦

ژمارە	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

(٣) ئەو چــاوانە وا خوماری نــازن ٨٨
(٤) ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من ٩٠
(٥) لەو رۆژە کە دوور بوەتەوە سایەت لە سەری من ٩١
(٦) خەطی ئازادیَ ئەو رۆژە بە من دا دڵستانی من ٩٢
(٧) جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ ، بۆی زولف و خاڵی یار دەدەن ٩٤
(٨) ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طریق العاشقین ٩٩

پیتی واو

(١) ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵ شکاو ١٠١
(٢) بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە رووی جانانە بوو ١٠٢
(٣) شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانی بوو ١٠٤
(٤) گوڵێکم بوو لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایی ١٠٥
(٥) ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگا وو خەط و روو ١٠٧
(٦) بە چاوان غەمزەوو ئیما مەفەرموو ١٠٨
(٧) ئەی مایەیی صەد فیتنە بە دوو نێرگسی جادوو ١٠٩
(٨) عەزیزم رووحی شیرینم لەمن بۆچی کەناری تۆ ١١٠
(٩) ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم رێگوزەری تۆ ١١١
(١٠) پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟ ١١٢
(١١) سەرابستان خەرابستانە ئیمڕۆ ١١٣

پیتی هێ

(١) لە سەر رووت کاذیبەی زولفت وەلابــە ١١٥
(٢) بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کە وا هەر مەست و سەرمەستنە ١١٦
(٣) سەرگەشتە وو شێواوە وەکو سایە لە دووتە ١١٧

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(٤)	دڵ دەناڵێ دەم بە دەم سوتاوی تاوی فیرقەتە	١١٨
(٥)	ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقە وو بەندە	١٢٠
(٦)	تۆ سەری زولفی بلاوت زولفی خاوت بامەدە	١٢٠
(٧)	رۆژی طەرەب و وەقتی گوڵ و فەصلی بەهارە	١٢١
(٨)	دولبەرا ! تۆبی و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە	١٢٣
(٩)	ئەی خۆش خەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان	١٢٤
(١٠)	دەمێکی هەستە پێ ، قوربان ، جەمالت عالەم ئاراکە	١٢٨
(١١)	بەم روخ و لەب مەیلی گوڵستان مەکە	١٢٩
(١٢)	غەمزەدەی خۆتم نیشانەی تیری موژگانم مەکە	١٣٠
(١٣)	چ طەلیسمێکە ؟ چ سیحرێکە ؟ چ سەودایێکە	١٣١
(١٤)	قەد گوڵ و رو گوڵ و دەمانی گوڵە	١٣٢
(١٥)	ئەی صەبا ! تێك مەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە	١٣٢
(١٦)	لەمحەت بە صەفا نیوەی ماهێکی تەمامە	١٣٣
(١٧)	ئەو زولفە دو تایە چ طەلیسمێکە چ دامە	١٣٥
(١٨)	برینداره دڵم سەودازەدەی زولفی دلارامە	١٣٦
(١٩)	بەماچێ جان دەبەخشی ، ئەی مەسیحای عەصرە ، بیستومە	١٣٧
(٢٠)	دور لە تۆ بۆ و زولفە دڵ حەققی بەلا و وەرهەمە	١٣٧
(٢١)	رۆژی طەرەب و کەیف و دەمی جۆنی کوتانە	١٣٨
(٢٢)	تا خەندەیی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە	١٤٠
(٢٣)	ئەلا ئەی ساقی‌یی مەستان بە حەققی پیری مەیخانە	١٤١
(٢٤)	دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خونابی گریانە	١٤٣
(٢٥)	حەریقی ئاوری دوریم داغداری زولفی جانانە	١٤٤
(٢٦)	خەرامان بەو سەری زولفی پەرێشان چیهرە بنوێنە	١٤٥

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

(٢٧) ئەی حوسنی ئەزەل دا نەفەسێ خۆت بنوێنە ١٤٦
(٢٨) ڕۆحم بە فیدات ئەی گوڵی گوڵزاری مەدینە ١٤٨
(٢٩) لەسەر چی لێم زیزی چبوە چ قەوماوە ؟ ١٤٩
(٣٠) لە بەر نازی چاوبازان خورد و خەوم خوێناوە ١٥١
(٣١) چاوەڕێی موژدەی نەسیمم ، تا لە گوڵشەن دێتەوە ١٥٣
(٣٢) چین چین و تاتا [کر !] زولفی حەریری بکەوە ١٥٥
(٣٣) مەمکوژە تۆ گەردەنی خۆت زۆ لە زولفان دەرخەوە ١٥٦
(٣٤) تا بە تا لەو ڕۆژە تۆ زولفت بە ڕۆدا خستەوە ١٥٨
(٣٥) سەروە یا عەرعەرە یا تازە نیهالی چەمەنە ؟ ١٥٨
(٣٦) چاوی پڕ خوێنم دەگێڕم قیبلەکەم پەیدا نیە ١٥٩
(٣٧) صەد هەزار دڵ پێکەنێ وەك گوڵ بە دەم بادی بەهەشت ١٦١
(٣٨) دڵی دێوانە لە سەر زولفی لە عالەم بەرییە ١٦١
(٣٩) کار و پیشەی ئەم دڵەم چبکەم خودا هەر زارییە ؟ ١٦٢

پیتی یێ

(١) فەرەنگی میللەتێ ، کافر دڵێ ، ئەگریجە تەرسایێ ١٦٤
(٢) سەحەر مەستانە رابردم بە بەر دەرکی کلیسایێ ١٦٥
(٣) هەتا ڕۆژی قیامەت دێت و نایێ ١٦٧
(٤) ئەرێ حەبیبی رەوانم طەبیبی دەردی جودایی ١٦٨
(٥) تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نوما بێ ١٧٠
(٦) شەرحی دەردی ئارەزۆمەندێ لە کەس تەئثیری نابێ ١٧٠
(٧) زەدەی رۆتم ، بە چاوی تۆ ، شیفام بێ لێوەکەت نابێ ١٧٢
(٨) ئەمان موطریب بێ ساقێ وا بێ ١٧٣

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(٩)	موطریب وەرە دەستی من و دامانی وەفات بێ	١٧٦
(١٠)	وەفایێ بوتپەرستی تۆیە صەد جار کوفری ظاهیر بێ	١٧٨
(١١)	سوتام بە نازی فیرقەتێ ، ساقێ کەرەم کە شەربەتێ	١٧٩
(١٢)	ئەی بە هەر ئاوێنە حوسنێك و تەجەللاییێکی دی	١٨٢
(١٣)	کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری	١٨٣
(١٤)	سولطانی هەمو سەرو و قەدان ماهی حەصارێ	١٨٤
(١٥)	حەریفان ئەلئەمان کوشتومی یارم ، چاوی بیماری	١٨٧
(١٦)	هێند نەخۆشی دەردی دوریم وەختە گیان و دڵ دەرێ	١٨٨
(١٧)	ئەی غەزالانی خەطا ، ئاهوی چین ، کەبکی دەرێ	١٩٠
(١٨)	تاییێکی ریشەیی دڵ بە توکی غەمزەدا دا	١٩٢
(١٩)	ئەو دولبەرە وا بادە بە چاوان دەفرۆشێ	١٩٨
(٢٠)	ئەو غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ	٢٠٠
(٢١)	بە یادی زولفتە ئارامی رۆح و راحەتی جانی	٢٠١
(٢٢)	یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ	٢٠٢
(٢٣)	ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصلی گوڵ دێنێ	٢٠٣
(٢٤)	دڵی دێوانە ویصالی لەبی جانانی دەوێ	٢٠٥
(٢٥)	لە باغان ئاه و ناڵین دێ ، دەڵێن شای نێو گوڵان رۆیی	٢٠٥
(٢٦)	بە بێباکێ دەمێکی هات و داغی کردم و رۆیی	٢٠٨
(٢٧)	بە نازێکی کوشندەی صەد هەزار جان و دڵ ئیفتادەی	٢٠٨

پاشماوەی پیتی (ێ)

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
—	یا رەسولەڵلا دەخیلەك رۆم نییە بێمە حوضور	٢١٠

قسمت فـارسی

ـ ا ـ

(۱)	ای صفا بخش جان نسیم صبا	۲۱۵
(۲)	بتم بر طلعت خود شانه زد زلف چلیپارا	۲۱۷
(۳)	ای ترك خطا ماه ختن سرو خود آرا	۲۱۸
(٤)	تاریك مکن روز مرا باز نگارا !	۲۱۹
(٥)	ای ترك خطا ، ماه ختن ، سرو خود آرا	۲۱۹
(٦)	باغبان از ما در گلزار بندیدن چرا ؟	۲۲۰
(۷)	شانه زد بر روی خود چون طره دلالەرا	۲۲۱
(۸)	حلقه زد چون دردی زلفا رخ جانان را	۲۲۱
(۹)	بشکست چو زلف سیه مشکفشان را	۲۲۲
(۱۰)	آن روز کزان طره برخ بست شکن‌را	۲۲۳
(۱۱)	ز دست خود مده ای دیده یاد زلف مشکین‌را	۲۲٤
(۱۲)	عبیدالله رئیس مرشدان و قطب ملتها	۲۲٤

ـ ب ـ

(۱)	ای خم زلف سیاه تو جنابش مستطاب	۲۲۷
(۲)	ســاقیا ! سوختم بیا بشتــاب	۲۲۸
(۳)	هــان ! وفایی چه خفته دریــاب	۲۲۹
(٥)	صبا از من بگو با آن مه نا مهربان امشب	۲۳۲
(٤)	خوش همی غلطد برویش طرهٔ پر پیچ و تاب	۲۳۲
(٦)	مرا بیتاب داری هر دم ای زلف بتاب امشب	۲۳۳

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

- ت -

(١) گوشهء چشم توم گوشه نشین کرد ز خود ٢٣٥
(٢) طرّه از باد وزان لزران بروی دلبراست ٢٣٦
(٣) ای رخ و زلفت شب تاریك و روز روشن‌است ٢٣٦
(٤) ای فتنهء عالم به نگاه ! این چه جمال‌است ؟ ٢٣٧
(٥) ای انکه خطت سبز و لبت آب حیات است ٢٣٧
(٦) گر کاینات نامه شود صد هزار بار ٢٣٨
(٧) زلف مشکین بین که بر عارض پریشان کرده‌است ٢٣٩
(٨) ای بیادت عاشقان‌را هر نفس ٢٤٠
(٩) بر دل و بر دیده گفتم : هر کجا خواهی بیا ٢٤١
(١٠) قلم بدست من اندر سواد خطهء نظم ٢٤١
(١١) ای راحت دل قوت روان لعل لبانت ٢٤٢
(١٢) خطا گفتم که زلفت مشك چین است ٢٤٢
(١٣) براه دوست کسی سر نهد سبك باراست ٢٤٣
(١٤) دلبری دارم که در عالم نظیرش کمتراست ٢٤٤
(١٥) ای بت چین ای بلای جان خط و خالت ٢٤٥
(١٦) بفریادم رس ایجان عزیزان لعل شرینت ٢٤٥
(١٧) کشیده طره سر از اختیار عارض قامت ٢٤٦

- د -

(١) رفتم کنارش امروز جای گوش‌وارەام داد ٢٤٨
(٢) دل که با طرهء جانان سر سودا دارد ٢٤٨
(٣) بگذار تا بگریم در دیر راهبانان ٢٤٩

ژمارە	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(٤)	جز سر زلف تو دل که راه ندارد	٢٥٠
(٥)	هر شام و سحر روی تو دیدن مزەدارد	٢٥١
(٦)	دو هفت سال ریاضات خاك شمذینان	٢٥٢
(٧)	سیه شد زلف با خورشید رو تا آشنایی خود نمائی کرد	٢٥٣
(٨)	بر چهره ، زلف خویش از پیچ و تاب کرد	٢٥٣
(٩)	بتم چو طرّه برخسار خود فشان میکرد	٢٥٤
(١٠)	حسنت بفتح کشور دل اهتمام کرد	٢٥٤
(١١)	چشم سیاه مستت با ما به بین چها کرد	٢٥٥
(١٢)	آن شکرخنده بوصل دهنم شاد نکرد	٢٥٧
(١٣)	بجان آمد دلم تاکی دل ، ای جان ، بی دوا باشد	٢٥٧
(١٤)	شادی من نه بخلد نه به کوثر باشد	٢٥٨
(١٥)	دل دیوانهء دارم دمی بیغم نخواهد شد	٢٥٩
(١٦)	مرا که دوش دو چشم از غم نگار تر آمد	٢٦٠
(١٧)	دوش اندر میکده چون وجه زیبا زدند	٢٦٠
(١٨)	شکل و بالای ترا ، یارب ، چه شیرین بستەاند	٢٦٤
(١٩)	در ازل سنبل گیسوی ترا شانه زدند	٢٦٤
(٢٠)	بت من طره چو بر برگ سمن بر شکنند	٢٦٥
(٢١)	من توبه ز هرچه شیخ گوید پس ازین	٢٦٦
(٢٢)	مستانه چو از میکده بیرون آید	٢٦٧

ـ س ـ

| (١) | ای شکر اگر وانرسی خال مگس | ٢٦٨ |

– م –

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	جانا شب دوش مرغکی غالیه فام	٢٦٩
(٢)	خوشا روزی ز دنیا در بدر بم	٢٦٩
(٣)	نگارینم ! دل و جانم ! حبیبم !	٢٧٠
(٤)	هم چو شاهین بهوس بال پری بگشـــادم	٢٧١
(٥)	رنجیدهء یاران ز دوران گلەدارم	٢٧٢
(٦)	من که در گوشهء کاشانه دلی خوش دارم	٢٧٣
(٧)	بخیال تو بهر جای که من می‌نگرم	٢٧٤
(٨)	گر من سوخته بر شاهد خوبان برسم	٢٧٥
(٩)	بکوی یار هر دم از فراق یار مینالم	٢٧٥
(١٠)	ای آفت دل بلای جانم !	٢٧٦
(١١)	بی تو ای دوست ندانم که چگویم چونم	٢٧٨

– ن –

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	السلام ای باغ رویت (جنة المأوای) من	٢٧٩
(٢)	یار ارمنی مذهب ! شوخ عیسوی ملت !	٢٨٠

– و –

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	این تطاول بین که از دست شب یلدا کشم	٢٨١
(٢)	ای دلبرا ! ای دلبرا جانم فدای جان تو	٢٨٢

– ه –

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	فدای جان پاکت این غلام دربدر کرده	٢٨٤
(٢)	مرا تحیر از آن زلف و روی نرگس مست است	٢٨٤

- ی -

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	شب است این زلف ، یا روز جدایی ؟	٢٨٦
(٢)	ای روی تو ابروی تو وان دو لب شیرین	٢٨٧
(٣)	نمیدانم چرا ای دیده چندین خون‌فشان هستی ؟	٢٨٨
(٤)	کرم خواندی ، ستم راندی ، وفا گفتی ، جفا کردی	٢٩٣
(٥)	ندانم با وفاداران جفاکاری چرا کردی ؟	٢٩٤
(٦)	گفتم به بت ساده : که ای ترك خجندی	٢٩٥
(٧)	در هر دو جهان گر اثر عشق نبودی	٢٩٦
(٨)	شنیدم کز (وفایی) لطف کردی یاد فرمودی	٢٩٦
(٩)	سیبا به نزاکت تو نازم	٢٩٧
(١٠)	تا کی چو کمند مشکبارش	٢٩٩
(١١)	ای بمصر سودایت صد عزیز قربانی	٢٩٩
(١٢)	دریغ عهد گل و عاشقی و روز جوانی !	٣٠٠

مثنویات

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	زد صفیر مرغ جان بالای عرش	٣٠٣
(٢)	موسی جان باشد بر طور عشق	٣٠٤
(٣)	کای نسیم منزل جانان من	٣٠٥
(٤)	شانه کن زلف سیاهش با ادب	٣٠٨
(٥)	نی غلط گفتم که خورشید هداست	٣١٠

(٦) دل گرفتار بالای عشق تست ۳۱۲
(۷) حق آن روحانیان باهمند ۳۱۳
کتاب شهد شکر ۳۱۵

پاشبه‌ند ۳۲۲

* * *

راست‌کردنه‌وه‌ی هه‌ڵـه‌ی چاپ

لاپه‌ڕه	دێڕ	هه‌ڵه	راست
١٥	١	کارگا	کارگاه
١٨	٨	شیعره‌یش	ئه‌م شیعره‌یش
٢٤	٢٣	سابلاخی	سابلاخێ
٤٨	١٧	روح	رۆح
٤٨	٣	دل‌ئارام	دڵ‌ئارام
٥٣	٨	؟	!
٦٣	٤	بڕو	به‌رو
٨١	١٨	هه‌مۆ	هه‌مۆ بران
١٢١	٢	نه‌ڕوخێ	نه‌ڕۆخێ
١٢٣	٣	بێ	بی
١٢٤	٢٠	فروشه	فرۆشـــه
١٣٥	٤	وه‌حشی	وه‌حشێ
١٣٨	١٣	جۆته	جۆنی
١٤٤	١	دوریم	دۆریم

لاپەڕە	دێڕ	هەڵە	ڕاست
١٦٢	١٥	ـ	(٣٩)
١٩٣	٨	دەڕێسی	دەڕێسێ
١٩٩	١٤	زولف و	زولفی
٢٠١	١٧	ئەم	ئەو
٢١٩	١٧	سروآرا	سرو خود آرا

ئەو پارچە پێنج دێڕی‌یەی کە بەم‌ڕستەیە دەست‌پێ‌ئەکات : «مامۆستایان زەبیحێ و هێمن . . تاد » لە لاپەڕە (چل و نۆ)دا ، شوێنی ڕاستەقینەی لەپاش پارچە شیعری « هەزار صەوم و صەلات بێ »یە لە لاپەڕەی (چل و هەشت)دا.

نرخی (٦٥٠) فلسه

دەست‌پێ‌کردنی لەچاپ‌دان ١٩٧٨/٤/١
لێ‌بونەوە لەچاپ ١٩٧٨/٨/١

لە کتێبخانەی نیشتمانیدا
ژمارە ٤٠٣ی ساڵی ١٩٧٨ی دراوەتێ